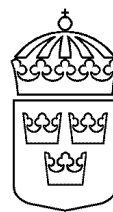

Riksdagens protokoll 1996/97:77

Onsdagen den 12 mars

Protokoll
1996/97:77

Kl. 9.00 – 17.57

19.00 – 23.07

1 § Aktuell debatt: Bioteknik

Aktuell debatt:

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Bioteknik

Kammarens arbete i dag börjar med en aktuell debatt angående bioteknik. Jag får meddela att utbildningsminister Carl Tham företräder regeringen i denna debatt och inte som tidigare angivits socialminister Margot Wallström.

Anf. 2 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Det är rent allmänt svårt att värdera vetenskapens och teknikens betydelse för samhällsutvecklingen. Men bland flera samhällsförändringar under 1900-talet som har spelat stor roll kan man ju nämna frigörandet av atomenergin och utvecklandet av det som kallas datorsamhället. Resultaten av detta har förändrat våra liv. Kärntekniken har förändrat civilisationen genom allt från kärnvapenhotet till problemen med kärnkraftens avfall. Datorerna har, till största delen med nytta, trängt in i snart sagt varje mänsklig verksamhet med vad man kan förstå Internet som den nuvarande kronan på verket.

Jag och Centerpartiet tror att det är nödvändigt att samhällets företrädare då och då stannar upp inför dessa tekniskt vetenskapliga språng och formar en strategi för deras hantering, användning och utveckling. Så borde det ha varit med kärntekniken och datautvecklingen, och så bör det vara med biotekniken.

Det finns i dag inte någon sammanhållen politik för biotekniken vare sig nationellt eller internationellt. För många ter sig dessa frågor nästan obegripliga och oöverstigliga. Vi tror att en bred samhällsdebatt är nödvändig. Forskare, producenter och politiska beslutsfattare måste i tid hantera och ta sitt ansvar för bioteknikens utveckling. Det är därför som vi från Centerpartiets sida begärt dagens debatt här i kammaren.

Vi har som många andra tagit del av färet Dollys tillblivelse i Skottland. Vi har läst om forskningsverksamhet i Sverige på levande foster. Vi har hört diskussionen om gensojan och genmanipulerad majs.

Vi menar att även vi som vistas utanför frontlinjens laboratorier måste få möjlighet att skaffa oss ett förhållningssätt till utvecklingen. Som förtroendevalda måste vi få tid att samla ihop kunskaper och försöka sätta ramar, eller kanske snarare ge vår syn på en färdriktning för den nya utvecklingen.

Anf. 3 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Låt mig först säga att jag tycker att det är utmärkt att Centerpartiet har föreslagit denna debatt här i riksdagen. Det är helt rätt som Lennart Daléus säger att detta är en fråga som bör diskuteras i politiska sammanhang, och den har stor betydelse för vår framtid.

Det är alldeles uppenbart att den moderna biotekniken innebär stora möjligheter för samhället och för den enskilde. På hälso- och sjukvårdens område ger den oss bättre möjligheter att ställa diagnos på sjukdomar och framställa läkemedel, och den ger oss också behandlingsmöjligheter som kan få stor betydelse. Utvecklingen inom biotekniken skapar nya möjligheter att förebygga, lindra och bota sjukdom på ett sätt som vi tidigare inte kunde föreställa oss.

Detta är naturligtvis inte något nytt. Det som vi kan kalla den moderna biotekniken har utvecklats under en lång tid, och vi har redan åtskilliga läkemedel som är framställda med bioteknisk och genteknisk metodik. Ett exempel är ju den nya formen av insulin, som på många sätt är överlägset det tidigare. Andra exempel är tillväxthormoner och en rad olika läkemedel som på detta sätt kan framställas och som också i vissa avseenden är bättre och effektivare än tidigare utnyttjade läkemedel.

Det är naturligtvis också uppenbart att bioteknik i viss mening är en av människans äldsta teknologier som man har utnyttjat under lång tid. Det är den moderna biotekniken som vi nu talar om, där man t.ex. kan använda gentekniska metoder för att flytta gener inom eller mellan arter, där man kan odla djurceller i stor skala och där man kan kartlägga den totala arvmassan hos människan och andra organismer, osv.

Forskningssatsningen på dessa områden är också mycket omfattande. De vetenskapliga framstegen kom ju mycket fort. Det är uppenbart att det här finns stora förväntningar men också farhågor. Det finns naturligtvis också risker för missbruk, och det finns en lång rad etiska problem som aktualiseras. Och det är naturligtvis oerhört viktigt att vi diskuterar dem. Hur vi tillämpar denna teknologi styrs ju ytterst, och bör styras, av politiska beslut. Det går inte att föra den diskussionen i mycket allmänna termer. I själva verket är ju de frågor som nu är aktuella i diskussionen av helt skilda slag och är egentligen inte knutna till genteknologin utan aktualiserar andra etiska frågeställningar.

Vi skall naturligtvis också komma ihåg att vi har haft en omfattande utredningsverksamhet om detta i Sverige. Vi har tidigt insett att det behövs lagstiftning på detta område. Det senaste betänkandet avgas 1992 av den s.k. Genteknikberedningen som föreslog en lång rad förändringar och även lagstiftning. Det var betänkandet *Genteknik – en utmaning*. Den ledde i sin tur till lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 1994. Det innebar också inrättandet av Gentekniknämnden som har viktiga uppgifter på detta område och som också har parlamentarisk förankring.

Vi har dessutom sedan lång tid tillbaka ett system för forskningsetisk granskning här i Sverige. Den granskningen har inte uteslutande med bioteknik att göra utan har över huvud taget anknytning till etiska frågor som aktualiseras i samband med forskning.

När det gäller biomedicinsk forskning med människa som försöksobjekt finns det vid de medicinska fakulteterna regionala och lokala forskningsetiska kommittéer. Dessa kommittéer har en majoritet av forskare, men i kommittéerna finns oftast ett par lekmän. Vid Medicinska forsk-

ningsrådet finns det dessutom en samordnande nämnd för forskningsetik med uppgift att samordna arbetet i de olika forskningsetikkommittéerna, just för att bevaka den här typen av forskningsetiska frågor och för att se till att människor inte utsätts för tryck att medverka i försök när de befinner sig i en utsatt situation.

Den senaste tidens händelser har visat att tiden är mogen för en översyn av denna forskningsetiska prövning. Vi förde i forskningspropositionen i höstas fram just detta att forskningsetiken är en stor och viktig fråga och att det är angeläget att pröva den i en särskild utredning med parlamentarisk förankring. Riksdagen hade inte något att erinra mot det förslaget.

När man talar om forskningsetik handlar det om en lång rad olika saker. Det handlar om etiken i forskningssystemet, dvs. hur forskare beter sig. Det handlar också om forskarnas kunskap om etiska frågeställningar. Det handlar naturligtvis ytterst om deras handlande och ansvarstagande för sin egen forskning.

Vidare handlar det om i vilken omfattning detta skall regleras av statliga lagar. Så sker redan, men frågan är i vilken mån dessa lagar på ett eller annat sätt bör omprövas. Naturligtvis handlar det också om insynen i forskningen. Detta har senast aktualiserats genom den forskargrupp vid Huddinge sjukhus som bedriver forskning på levande foster och som 1992 fick ett godkännande av den lokala forskningsetiska kommittén för sitt projekt. Man har nu ett nytt förslag som för närvarande är föremål för en diskussion, bl.a. i Medicinska forskningsrådets etiska nämnd. Enligt min mening hade det varit naturligt och rimligt att redan 1992 lyfta upp den frågan till en mera nationell prövning. Det är ju trots allt en mycket central etisk fråga som här aktualiseras.

Under alla omständigheter är det alltså angeläget att dessa frågor diskuteras och att det sker med parlamentarisk medverkan. De flesta av oss är lekmän när det gäller att försöka förstå den moderna forskningen. Ibland förstår vi den inte. Likväl måste vi anstränga oss och delta i det här arbetet. Ytterst är det ju riksdagen, det politiska och demokratiska systemet, som måste bestämma forskningens gränser och reglerna för forskningen samt bestämma hur prövningen skall ske och se till att det finns en insyn i forskningen. Detta om forskningsetiken.

Till detta kommer att den moderna biotekniken av naturliga skäl är en verksamhet som bedrivs på en lång rad olika områden och alltså också naturligen behandlas av en lång rad olika departement. Det finns här naturligtvis också svårigheter när det gäller att få en översiktsbild av vad som pågår. Att bidra till en sådan översikt är en uppgift för Medicinska rådet och Gentekniska nämnden. Likväl kan det behövas en översikt som innefattar såväl den moderna bioteknikens möjligheter som dess problem. Regeringen avser att se till att en sådan översikt och översyn kommer till stånd.

Det finns också ett uppdrag från jordbruksutskottet om att man skall se över bl.a. just arbetsfördelningen mellan Gentekniska nämnden och Medicinska forskningsrådets etiska kommitté. Det finns också en del andra samordningsproblem. Exakt hur denna översyn skall gå till är jag för dagen inte beredd att säga. Det finns olika möjligheter som vi får pröva. Syftet med en översyn är att också bidra till ökad information om

Prot. 1996/97:77

12 mars

Aktuell debatt:

Bioteknik

aktuell debatt:

bioteknik

dessa frågor och till ökad kunskap om bioteknikens möjligheter och problem.

Anf. 4 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Det sägs från tid till annan, inte minst från forskarhåll – detta är väl ungefär vad Carl Tham nyss nämnde – att biotekniken inte är något nytt utan att den är något som är välkänt. Bioteknik har vi hållit på med sedan tidernas begynnelse. Men sanningen är att dagens bioteknik är väsensskild från den gamla, inte minst genom det skarpa verktyg som gentekniken kommit att ge oss. Det är uppenbart att förändringar av en organisms arvs massa i dag kan ske med ohyggligt mycket större precision än tidigare. Det märkliga är att det nu också kan ske över artbarriärer på ett sätt som naturen aldrig någonsin tänkt sig. Egentligen, säger forskare och biologer, finns det inga gränser längre för vad man kan åstadkomma. Den största begränsningen i dag ligger sannolikt i människans fantasi. Det mesta är möjligt att göra med den nya tekniken och den nya vetenskapen.

Vart leder då utvecklingen? Vart går vi härifrån? Vad kommer att hända? Sådant har vi blivit påminda om inte minst genom Dolly. Folk säger sig inte kunna tänka sig att man skall börja kлона en människa. Det kan man inte tänka sig blir verklighet. Nej, möjligen inte. Men möjligen finns det de som har ambitioner att öppna dörren till sådana möjligheter. Då måste vi rimligen ha ett förhållningssätt till det. Det har t.ex. Bill Clinton. Han säger: Detta är icke tillåtet. Detta tänker jag inte medverka till.

Jag måste fråga Carl Tham och den svenska regeringen: Vad är den svenska regeringens förhållningssätt till möjligheten att kлона en människa på det sätt som skett med Dolly? Är den svenska regeringens förhållningssätt tydligt och bestämt på den punkten – dvs. självfallet ett klart nej?

Skälet till att jag frågar om detta är att lagstiftningen på det här området inte är så enkel, trots att den till vissa delar är färsk. Förbuden i den svenska lagen mot försök på människor som leder till att mänskliga egenskaper förs vidare till kommande generationer baseras på termen befruktade ägg. Det är grunden för lagstiftningen, men det var det inte fråga om beträffande Dolly. Där var det fråga om ett obefruktat ägg som försågs med donerad arvs massa. Täcks detta in av dagens lagstiftning? Om det inte är på det sättet, eller om det är osäkert att det är på det sättet, är regeringen då beredd att skyndsamt föreslå riksdagen att förändra den delen av lagstiftningen?

På likartat sätt förhåller det sig med gentekniklagen, som i första hand hanterar växter och djur. Har man där täckt in det som Dolly exemplifierar? Möjligen inte. Den lagen reglerar ju vad som är tillåtet när det gäller att tillföra ett djur eller en växt egenskaper som djuret eller växten inte har naturligt. Det är det ju inte fråga om i fallet Dolly, utan där är det fråga om en levande organism som kopierats efter en annan. Är regeringen beredd att medverka till en översyn också av den delen av lagstiftningen?

Det finns också andra frågor som bör tas upp, t.ex. frågan om information om biotekniken. Det gäller då två saker. Känner forskarna till var gränserna går och vilka regler som gäller? Av en del uttalanden att döma

i samband med, skulle jag vilja säga, Huddingedebatten säger forskare att de inte visste att de kunde kontakta Statens medicinska råd. De som är ansvariga för försöket säger i själva verket: Vi visste inte vem vi skulle vända oss till. Är det på det sättet? Vidare: Vad tänker regeringen göra för att rätta till informationsgapet gentemot dem som hanterar biotekniken?

Så till frågan om en överblick av systemet. Finns det en sådan överblick i arbetet i dag? Carl Tham berörde att regeringen överväger att göra en översyn av hanteringen. Ja, det är lämpligt. Riksdagen beslutade ju förra våren att ge regeringen till känna att regeringen skulle göra det. Efter betänkandet från jordbruksutskottet, i vilket vi redovisar att bara hanteringen av genteknikförordningen är fördelad på sju olika tillsynsmyndigheter och ett likartat antal departement, sade vi att det inte kan vara rimligt utan att slutsatsen måste bli att regeringen måste göra en översyn för att se till att det blir en ändamålsenlig hantering av gentekniken och biotekniken.

Även om Carl Tham gav en viss antydning undrar jag: Vad har hänt med riksdagens tillkännagivande – vi fattade ju beslut i maj förra året? Var ligger ärendet? Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att gå riksdagens beslut till mötes i frågan? Vilka konkreta steg har man alltså tagit för att förverkliga denna samordning?

Fru talman! Jag tror att det behövs en strategi för samhällets fortsatta hantering av biotekniken. Det är alldeles uppenbart att det är på det sättet. Det behövs en strategi på svensk nivå och, helt klart, en strategi på europeisk nivå. Ibland är det litet tjatigt att tala om kommissioner och utredningar i det politiska systemet, men jag tror att tiden är inne för sådant.

Den här utvecklingen springer snabbt, nästan ifrån oss. Skall vi som förtroendevalda kunna få grepp om detta behövs en strategi och en vision för bioteknikens hantering. Jag skulle vilja fråga Carl Tham om regeringen tänker tillsätta en kommission med uppdrag att dra upp den strategin och kanske forma den visionen.

Anf. 5 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Bioteknik är ett omfattande begrepp. Det handlar om forskning och utveckling inom områden med mycket stor framtidspotential. Det är i dag främst i USA, Japan och Frankrike som frontlinjeforskningen finns. Sverige har som på så många andra områden halkat efter. Men biotekniken är inte problemfri.

Vad forskarna strävar efter är att ge oss är nya och effektivare läkemedel eller behandlingsmetoder och bättre och nyttigare mat. Svaret på den ofta ställda frågan om vem som egentligen vill ha genmaten är naturligtvis att vi säkert alla gärna skulle köpa hälsosammare, godare och billigare matvaror än dem vi har i dag om gentekniken erbjuder detta. Det innebär inte att vi okritiskt skall acceptera allt vad forskarna håller på med eller alla de tillämpningar som den gentekniska forskningen ger möjlighet till.

Genförändringar är ingenting nytt. Det tycks, märkligt nog, vara okänt för de flesta att praktiskt taget alla livsmedel som vi hittar i livsmedelsdiskarna i dag, utom sådant som lingon och kantareller, är genetiskt förändrade. Hittills har det gjorts genom konventionell avel eller förädling. Sådant har lantbruket alltid hållit på med. Man har röntgenbestrålat eller

colchizinbehandlat växterna, sedan odlat ut resultatet och sett efter vad man åstadkommit för mutationer. Somligt har blivit riktigt bra, och det är vad vi hittar i livsmedelsdiskarna. Men det är också viktigt att veta att t.ex. monstertjuren *Belgian Blue* är framställd med vanlig konventionell avel och alls icke med genteknik.

Det nya med gentekniken är två saker: dels att man nu vet precis vad man gör, dels att vi kan flytta gener från en art till en annan. Och detta senare kräver stor vaksamhet. Men det handlar om enkla egenskaper, såsom köldhärdighet eller herbicidtolerans. Grisarna kommer inte att kunna tala!

Genteknikens hittills största framgångar finns inom läkemedelstillverkningen. Diabetesbehandlingen har fullständigt revolutionerats. Ko- och svininsulinernas många biverkningar kan helt undvikas genom bytet till mänskligt insulin, gjort av kolibakterier. Njurpatienternas svåra blodbrist kan enkelt undvikas med erythropoetin som gjorts på likartat sätt. Effektiv aidsbehandling kan snart komma fram genom nya landvinningar inom gentekniken. Listan är lång, och gentekniken blir på sjukvårdsområdet viktigare och viktigare.

Kloning är ett specialområde. Här handlar det om att skapa flera individer med samma genuppsättning. Vanliga enäggstvillingar är just sådana individer. Mera lika än så blir klonade individer inte, eftersom miljöns påverkan är stor. Kloning av människan tar alla avstånd ifrån. Det är nödvändigt att ändra lagen därför att den är föråldrad och måste ses över. Vi är alla eniga om att begära en ändring från regeringens sida.

Klonade grodor har man kunnat göra länge i laboratorium. Att kлона däggdjur är mycket svårare. Utvecklingen har knappt börjat här. Men jag tycker nog att man borde kunna kлона några få av de typer som i mjölken producerar sådana äggviteämnen, i det här fallet alfa-1-antitrypsin, som vissa dödligt sjuka människor saknar och behöver till sin överlevnad.

Allt lantbruk har ett genuint intresse av att producera så ensartade djur- och växtarter som möjligt. Det blir rationellare så. Men att kлона fram stora identiska populationer av t.ex. högmjolkande kor eller köttrika biffdjur skulle allvarligt utarma vår naturliga genbank. I dag är det omöjligt. Skulle det bli möjligt blir det inledningsvis alltför dyrt. Men det är ändå säkrast att förbjuda det redan i dag.

Forskning på levande foster är ett helt nytt område. Att använda celler från döda foster är i dag tillåtet. Att transplantera friska celler till foster med anlag för mycket svåra och dödliga sjukdomar är accepterat. Men det nya, att som i Huddinge spruta s.k. stamceller i bukålan på tidigare friska och ännu levande foster under en pågående abort, har aldrig godkänts av något forskningsetiskt organ. Det behandlas enligt regelsystemet och har fortfarande inte fått något godkännande. Jag och Moderaternas etikkommitté tar avstånd från det förfarandet.

Fru talman! Gen- och biotekniken föranleder många, för oss nya, etiska överväganden. Den nödvändiggör omfattande folkbildningsinsatser. Vi måste kunna hantera även framtidens problem. Men efter att ha sagt detta vill jag också understryka att det vore ödesdigert för Sverige att avstå från denna teknik. Vi kan inte överlåta åt USA, Japan, Frankrike och andra att ensamma ta fram de nya, bättre och hälsosammare livsmedel samt de effektivare och biverkningsfria läkemedel som den nya tekniken möjliggör. Då klarar vi inte att konkurrera på de här för oss så viktiga

områdena. Vi kommer inte heller, när det kommer till kritan, att vilja avstå från de nya och bättre produkter som gentekniken kan skapa. Men vi riskerar att få köpa dem utomlands.

Prot. 1996/97:77
12 mars

aktuell debatt:

bioteknik

Anf. 6 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Jag kommer i mitt inlägg att koncentrera mig på forskningsetiken, som gäller både bioteknisk forskning och annan forskning som rör människor, djur och vår miljö.

Den senaste tidens debatt om vad forskare får och inte får göra är skrämmande och viktig. Det som hänt när det gäller klonade får och forskning på foster skrämmer därför att det rör grundläggande mänskliga värden. Den rör livets början och livets slut. Det rör vårt innersta, vårt arv, generna. Men den rör också livsmöjligheter för människor med svåra sjukdomar. Vilken människosyn råder och vill vi skall råda? Hur ser vi på människors och djurs värde? Vilken värld vill vi att våra efterföljare skall leva i? Hur kommer synen att vara på handikapp och utvecklingsrubbingar? Frågorna är många och svåra.

Det som inträffat skrämmer också därför att det visar på klyftan mellan forskare och allmänhet och det sviktande förtroendet för forskarvärlden. Det är hög tid för en självkritisk granskning. Hur förmedlas planerna på forskning, forskningsframstegen och de etiska frågeställningarna till allmänheten och till oss politiker? Vi måste ta oron på största allvar. För forskning behöver vi för att utveckla vår värld. Äventyras den på grund av att förtroendet för forskarna sviktar är vi illa ute.

Den för tidigt bortgångne docenten i medicinsk etik Clarence Blomqvist, som var en av föregångsmännen när det gäller att lägga grund för forskningsetiken i Sverige, tog 1974 upp det oetiska i att inte forska samtidigt som han underströk att oetisk forskning är oacceptabel. Han skrev: "Kunskapens träd på gott och ont finns omtalad i bibelns första bok. Vetskapen om kunskapens dubbla natur hör till mänsklighetens äldsta kunskaper. Ändå sitter den så löst. Människan slutar aldrig att drömma om en värld där allt är vitt eller svart, ont eller gott, rätt eller orätt, där inga nyanser, blandningar eller ambivalenser finns. Detta måste vi slå fast och ständigt minnas: Allt som kan brukas kan också missbrukas."

Forskning, kunskapsutveckling och forskningsetik är allvarliga frågor. Som politiker har vi det yttersta ansvaret för att besluta var gränserna går för vad som är tillåtet och otillåtet – givetvis i dialog med forskarna. Men det yttersta ansvaret ligger hos de folkvalda.

Vi skall också verka för att det skapas förutsättningar för den nödvändiga forskningen samtidigt som det skall finnas ett skyddsnät som förhindrar oetisk forskning. Ett sådant skyddsnät har vuxit fram sedan mitten av 60-talet. Carl Tham beskrev detta i detalj, så jag skall inte gå närmare in på det.

Det aktuella fallet på Huddinge sjukhus visar på brister i systemet. Forskningens tempo riskerar att dra i väg för fort från forskarnas sida. Forskningen hade i den form den kom att utföras inte förts upp till Statens medicinsketiska råd och Medicinska forskningsrådets etiska kommitté. Det var först nu när man ville fortsätta som den regionala etiska kommittén insåg att detta var så viktigt att det måste tas upp i högre instans.

Detta är allvarligt. Beslut i så svåra etiska frågor som det här gäller måste föregås av en etisk debatt och en analys där alla för- och nackdelar vägs mot varandra. Det måste vara offentlig insyn. Det är nödvändigt att lekmän ingår i de etiska kommittéerna och har en starkare ställning än vad de har i dag. Det gäller både de humanetiska och de djuretiska kommittéerna så att lekmän kan påverka besluten.

Det är bra att det skall tillsättas en utredning, som Carl Tham aviserar. Men utredningar tar tid. Jag anser därför att vi här i riksdagen måste anordna en utfrågning av företrädare för de etiska kommittéerna och av forskare och etiker om hur skyddsnätet mot oetisk forskning skall utformas i framtiden. Jag har med den insyn som jag tidigare har fått i både humanetiska och djuretiska kommittéer skrämts av en hemmablindhet och en okänslighet för samhällets värderingar som en del forskare visat.

Jag vill här också säga att Folkpartiets inställning till forskning på levande foster är att sådan forskning inte kan accepteras. Detta har ju också varit Statens medicinsketiska råds inställning tidigare.

Jag lämnar nu av tidsskal djurförsöken därhän.

Fru talman! Clarence Blomqvist skrev att det är oetiskt att inte forska, men det är minst lika viktigt att forskarna känner sitt forskningsetiska ansvar, att människor kan känna förtroende för forskarna och att forskarna inte överträder de regler som har beslutats för forskningen. De måste ta hänsyn till de värderingar som finns ute i samhället. De konventioner och den organisation i form av etiska kommittéer och forskningsetisk prövning som vi har skapat är här till hjälp, men de har visat på brister som vi måste rätta till. Det kommer att ske genom denna utredning. Under tiden måste vi ta den oro som har kommit i dagen på allvar.

Anf. 7 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Det är väldigt bra att det har anordnats en debatt om bioteknik i dag. Förhoppningsvis skall den också bidra till att öka samhällsdebatten, vilket är nödvändigt. Bioteknik är ju någonting som angår oss alla, och den reser många nya frågor.

Människan har i alla tider sökt öka sin kunskap om och förståelse av hur naturens lagar fungerar. Det sökandet har i dag fört oss utanför naturlagarnas kraftfält.

Den oerhört snabba utvecklingen inom bioteknikens område har gett mänskligheten kunskaper och möjligheter att överträda gränser och förändra arvsmassan i allt levande på ett sätt som naturen aldrig skulle ha kunnat klara av. Som Lennart Daléus sade i sitt anförande är allt möjligt i dag, och det är skrämmande.

Vi är inne och rumsterar om i de allra minsta beståndsdelarna i levande organismer. Det som i dag sker i forskningslaboratorier och på försöksanläggningar är något kvalitativt helt annat än den förädling och urvalsprocess som människan alltid har ägnat sig åt för att få hårdigare skördar och större avkastning från olika djurarter. Den processen är långsam och den bygger på ett urval inom samma eller närbesläktade arter.

I dag går det mycket snabbare. Med bioteknikens hjälp är det möjligt att flytta gener och arvsanlag mellan helt olika arter. Man kan t.ex. placera fiskgener i potatis så att den blir mer tålig mot frost. Man kan placera tillväxtgener i lax så att den växer flera gånger snabbare än vanlig vild lax. Man gör soja och majs motståndskraftiga mot bekämpningsme-

del. Man kan gentekniskt förändra getter och kor så att de producerar läkemedel i mjölken. Genom kloning av i princip vilka celler som helst går det att skapa genetiskt identiska individer. Fåret Dolly har här nämnts som exempel.

Det här är en kunskap och teknik som har lett till ett kvalitativt nytt språng i människans utveckling. Den nya kunskapen ger oanade möjligheter, men den innebär också oanade risker. Och den ställer oss inför nya svåra etiska och moraliska frågeställningar.

Visst är det bra om den nya tekniken kan leda till nya botemedel mot sjukdomar och till mer högvakastande livsmedel, framsteg som skulle kunna minska lidande och svält i världen. Men vi måste också fråga oss vilka risker den nya tekniken för med sig och vem som har makten över hur den används. Vem är det som styr över vilka sjukdomar som skall botas och vilka livsmedel som skall framställas? Vilka djur är det som skall få klonas? Vem skall vi ställa till ansvar om det går snett?

Tekniken i sig är varken ond eller god, men tillämpningen – hur vi använder den – kan få oreparerbara konsekvenser. I dag hävdar majoriteten av forskarna att gener är ungefär som legobitar, universella och med givna egenskaper. En blå fyrkantig legobit är en blå fyrkantig legobit oavsett om man bygger ett legohus eller ett legotåg. Men det finns också de som tvivlar och menar att vi faktiskt vet väldigt litet om vad som händer i ett längre perspektiv.

Vad händer om det visar sig att de gener som man i dag tror sig veta exakt hur de uppför sig plötsligt visar sig ha andra egenskaper? Vad händer om genmodifierade organismer i stor skala börjar föra över sina nya egenskaper till andra närbesläktade arter? Vi vet att det har hänt när det gäller raps som har gjorts resistent mot bekämpningsmedel. De egenskaperna har förts över till ogräset åkerkål som är nära släkt med rapsen.

Vem har äganderätten till vår egen och andra organismers genetiska kod? Kan jag bestämma över mina arvsanlag, eller är det någon annan som har makt över dem? Kan man ta patent på livet självt? Vad kan ske om denna kunskap kommer i orätta händer? Det finns skrämmande exempel. Det är inte alls så väldigt länge sedan som det fördes en seriös diskussion inom vetenskapen om människors raser, om olika rasers överlägsenhet och annat. Det ger ett skrämmande perspektiv.

Ett område som inte heller diskuteras särskilt mycket är vad som sker och vad som kan ske inom transplantationsforskningen. Eftersom det är brist på organ för transplantation pågår det en intensiv forskning för att få fram organ från djur som skall kunna överföras till människan. Ett av problemen med denna typ av forskning är också att den innebär en ökad risk för sjukdomar som överförs från djur till människa. Man vet i dag att zoonoserna, som den här typen av sjukdomar kallas, ökar. Den mest omtalade just nu är Creutzfeldt-Jakobs syndrom som man tror – men man vet inte säkert – kan överföras från kor som har haft BSE-smitta, dvs. galna ko-sjukan.

Med en ökad sammanblandning av arvsanlag mellan människa och djur växer också risken för nya sjukdomar. Forskningen är i dag på efterkälken när det gäller att hitta skydd och antibiotika mot de nya typer av bakterier som uppstår, och detta är en allvarlig risk. Det är bra att det sker en ökad satsning på forskning om zoonoser, men diskussionen om de

etiska och moraliska aspekterna på och konsekvenserna av transplantationer av organ från djur till människa är ju i dag mycket utvecklade.

För min personliga del går det här en tydlig gräns. Jag tycker inte att forskningen skall inriktas på att skapa grisar med förmänskligade organ som skall transplanteras in i sjuka människor. Jag kan förstå att man kan se annorlunda på detta om man själv är sjuk och i behov av sådana organ som det är brist på, men jag tror att detta är fel sätt att angripa sjukdomar på.

Anf. 8 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! I måndags kunde man läsa i Svenska Dagbladet: Virus kan spridas med genförändrade grisorgan. Forskare varnar för fortsatt försök med transplantationer. I artikeln utvecklades riskerna med transplantationer av djurorgan till människan.

Jag är litet förvånad över forskningsministerns ganska obekymrade ton när det gäller den framtid som vi står inför. Vi har i dag ett redskap i våra händer, som jag tror att vi har mycket svårt att hantera och som dessutom kan hanteras på ett sätt som är både oetiskt och farligt för mänskligheten och för natur och miljö.

Debatten kom äntligen i gång, vilket jag tycker är väldigt värdefullt och viktigt, när man upptäckte att det fanns en önskan att forska på foster och det dessutom kom fram att man redan hade utfört denna forskning. Vad som tydligt framkom var att forskarna ligger åtminstone ett par steg före politikernas beslut. Detta är mycket oroväckande med tanke på att vi naturligtvis först måste skapa regelsystemet och bestämma hur det skall se ut när det gäller etik och moral i dessa frågor. Ännu mer förvånad blir man över att forskning på foster redan har utförts, redan innan beslutet om forskning på embryon fattades i riksdagen och att det inte framkom i den diskussion som föregick beslutet att forskning på foster utfördes. Det hade varit naturligt att informationen hade kommit fram, så att man hade kunnat sätta upp ett regelsystem för detta. Naturligtvis tycker jag att beslutet skulle ha varit ett nej. Det är oetiskt att forska på levande foster. Det är dessutom ett fruktansvärt stort ansvar som läggs på den gravida kvinnan, som redan har fattat ett svårt beslut och som återigen skall stå inför ett beslut där hon är beroende av läkarna. Dessutom har det inte varit någon samhällsdebatt i frågan.

Kloningen av djur har också varit en aktuell fråga, som visar på hur just det redskap som människan nu har i sin hand kan användas och hur stora riskerna är med detta. Jag anser att vi omedelbart måste förbjuda kloning av både djur och människor och göra ett tydligt regelsystem för detta. Frågan togs upp i går av den gröna gruppen i EU-parlamentet. Jag vill fråga forskningsministern hur Sverige kommer att agera inom EU när det gäller regelsystemet för forskningen, bl.a. kloningen. Det är viktigt att vi får klarhet i detta.

En annan svår fråga är den genmanipulerade maten. Jag förstår att forskningsministern i viss mån undviker frågan, eftersom regeringen har tillåtit att genmanipulerad mat säljs i Sverige. I dag finns ingen garanti för att genmanipulerad mat är riskfri eller nyttig. Av alla livsmedel som säljs i dag innehåller 60 % soja. Det går inte för konsumenten att få reda på om sojan är genmanipulerad eller inte. I en, som jag ser det, marknadsdemokrati måste det ändå finnas en rättighet för människan att välja.

Konsumenten måste ha rätt att få reda på innehållet i den mat man skall äta och leva av.

På matsidan händer det naturligtvis otroligt mycket, eftersom det är en stor och ekonomiskt intressant bransch. Genmanipulationen gör ju inte att vi bara får bättre och nyttigare mat. Det kan t.o.m. vara så att vi får sämre och onyttigare mat. Fiskgener sätts in i tomater. Klarar den som t.ex. är fiskallergiker av detta? Majsen är genmanipulerad. Det finns forskarrapporter som säger att det slår ut möjligheten för antibiotika att bita på den som blir sjuk och har ätit majs. Det finns en mängd sådana oroväckande delar i detta. Därför är det så viktigt att vi åtminstone har rätten att välja. Jag vill därför fråga forskningsministern vad man tänker göra för att dels skapa tydliga regler, dels för att ge möjligheter för människor att välja mellan den genmanipulerade maten och den naturliga maten.

Anf. 9 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Kunskapens träd har alltid frukter, på gott och ont. Just därför är det så nödvändigt med etisk medvetenhet och förankring.

Under de senaste veckorna har rubrikerna på nyhetssidorna varierat på temat: "Forskare klonar får", "Möjligt klona människor inom två år" och "Forskare i Huddinge forskar på levande foster". Om inte debatten förs i ordnade former, som vi kristdemokrater har pläderat för, kommer utvecklingen – eller vad vi nu väljer att kalla den – att tvinga fram debatten.

Fru talman! Mycket som för ett årtionde sedan betraktades som *science fiction* är i dag verklighet, och utvecklingen är bara i sin början. Många forskare har aldrig trott att man cellbiologiskt skulle klara att få fram en dolly. Men nu är det verklighet.

Bland det nya som genteknologin för med sig är att man troligtvis kommer att kunna flytta gener obehindrat mellan arter – vilka gener som helst, vart som helst, inklusive till och från mänskliga celler.

Den utgångspunkt vi måste ha inför utvecklingen är att alla medborgare skall kunna vara med om att i demokratiska former gemensamt söka utforma ramar för om och i så fall hur kunskapen skall användas. Detta kan inte överlåtas till några få eller till forskarsamhället, som både beror av och kommer att påverka vår syn på människan och vår livssyn.

Torbjörn Tännsjö, som är professor i praktisk filosofi och tillika aktiv i Vänsterpartiet, verkar inte tycka att politiker skall lägga sig i denna debatt. Det skall, enligt Tännsjö, vara individens val som skall sätta ramarna för vad som är tillåtet. Det vore intressant att höra om Vänsterpartiet i stort delar partikamraten Tännsjö's åsikt. Det kanske vi skulle kunna få besked om här i dag.

Fru talman! Debatten pågår även i andra länder. Engelska myndigheter har stoppat statliga forskningsbidrag till försök med kloning, påven har uppmanat världens regeringar att förbjuda kloning av människor och Bill Clinton har börjat se över de amerikanska lagarna och utreda de svåra etiska konsekvenserna av den nya tekniken. Kristelig Folkeparti i Norge föreslog helt nyligen ett förbud mot kloning av djur och högre organismer. Stortinget antog snabbt förslaget med en överväldigande majoritet. Det är ett bevis för att det finns en skepsis beträffande vad som skall vara tillåtet.

Prot. 1996/97:77

12 mars

aktuell debatt:

bioteknik

Vi behöver ett moratorium för att stanna upp och fördjupa oss såväl kunskapsmässigt som etiskt. Detta har vi kristdemokrater föreslagit i en motion, som är undertecknad av bl.a. Rose-Marie Frebran.

Fru talman! När det blev känt att man på Huddinge sjukhus forskat på levande foster, ställdes många frågor. Många blev chockade. Man kände obehag, frustration och ilska. Man reagerade över att försöken redan var genomförda och att det så att säga inte var något att göra åt. Frågetecknen radade upp sig som på ett pärlband. Man undrade huruvida lokala forskningsetiska kommittéer hade rätt att tillåta sådana experiment – experiment som reste mycket principiellt viktiga frågor.

Vi kristdemokrater har klargjort att vi aldrig accepterar forskning på levande foster. Det är en självklarhet. Vi anser att det nu krävs en ordentlig förändring av verksamheten i forskningsnämnderna. Det skall ju också ske, det har Carl Tham lovat. Det krävs etiska riktlinjer i lagstiftningen. För oss kristdemokrater är det här inget nytt. Vi har under lång tid krävt etiska ramlagar. Vi beklagar att det inte har genomförts tidigare. Då hade vi kanske sluppit den här debatten och de här obehagliga situationerna.

Det blir intressant att se vad regeringen avser att göra och när man avser att göra det. Jag skulle vilja fråga Carl Tham: Hur snart kan man få se konkreta förslag så att inte det här fortsätter? Hur snart kan vi som en följd av den här uppslitande debatten i verkligheten få se ett åtgärdsprogram?

Vi står inför ett betydelsefullt vägval när det gäller synen på människovärdet och den personliga värdigheten. De nya tekniska landvinningarna påverkar hela människans livscykel. Speciellt märkbara är resultaten av denna inriktning vid livets början och livets slut. Risken är stor att forskningens utveckling inom dessa områden leder till att respekten för det unika mänskliga livet alltmer tunnas ut. Synen på människans specifika värde måste alltid vara central när normer och regler utformas för den medicinska forskningen och för hela verksamheten. Det är det som gör att vi som kristdemokrater tycker att det är så viktigt med denna etiska debatt. Vi måste verkligen tala om vilken etik som skall genomsyra verksamheten i fortsättningen.

Anf. 10 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Jag har den största respekt för den oro som kommer till uttryck i många av talarnas anföranden. Jag tror att det framgick med all önskvärd tydlighet av mitt inledningsanförande att det är en oro som regeringen delar. Detta är något som vi måste ta på största allvar.

Men när det är sagt, måste vi också konstatera att vi inte uteslutande kan ägna oss åt att ge oerhörda hotbilder om vad forskningen kan erbjuda och skapa. Forskningen kan också erbjuda möjligheter att lindra lidande, bota människor och skapa riskfriare livsmedel. Det är inte så att allt vi äter i dag är riskfritt eller garanterat sunt. Det finns många sätt att manipulera vår livsmedelsproduktion på som inte bara har att göra med den allra senaste tekniken. Det skulle också vara ett oerhört framsteg för mänskligheten om man, särskilt i u-länderna, drastiskt kunde minska utnyttjandet av bekämpningsmedel med tanke på de risker som dessa för med sig. Vi måste se att den vetenskapliga utvecklingen också kan ge oss möjligheter som är etiskt försvarbara och angelägna.

När också detta är sagt, vill jag gärna instämma i nästan varje bokstav i det som Barbro Westerholm här sade. Jag är naturligtvis väldigt glad över att vi nu för den forskningsetiska debatt som vi förordade redan i höstas. Jag kan inte låta bli att påminna mig att Forskningsberedningen anordnade en öppen hearing om forskningsetiska frågor vid vilken medierna inbjöds att närvara. Jag kan försäkra att det var ytterst få som kom dit, och det var ännu färre som över huvud taget uppmärksammade frågorna. När forskningspropositionen lades fram här i riksdagen, kan jag inte heller påminna mig att det var någon större debatt om dessa frågor.

Men det är utmärkt att vi nu är överens om att det här är viktiga frågor. Förberedelsearbete pågår för den kommitté med parlamentarisk sammansättning som vi har utlovat. Den skall få diskutera dessa frågor på djupet, och den skall få göra det på ett sådant sätt att människor utanför forskarvärlden och utanför specialisternas värld kan få insyn i vad som pågår.

Här har talats om en mängd olika frågor. Det är omöjligt att kommentera allt detta. Jag vill ändå säga *några* saker. När det gäller frågan om att utföra kliniska försök med överföring av organ från djur till människa, har regeringen i förra veckan beslutat att tillsätta en särskild utredning som skall se över villkoren.

När det gäller kloning av människor måste jag medge att det inte är alldeles glasklart vad den nuvarande lagstiftningen egentligen säger. Det är dock alldeles glasklart att regeringen inte kan tänka sig något sådant. I den mån lagstiftningen måste ändras, så får det ske.

När det gäller frågan om huruvida man, utöver det som redan pågår och det som jag redan har nämnt, skall ha en kommission som ser över allt det här, vill jag ändå sätta upp ett frågetecken. Det är inte möjligt, vill jag säga, för det politiska systemet att reglera allting. Det är inte möjligt att hela tiden så att säga springa före forskarna och reglera vad de skall hålla på med. Det kommer aldrig att skapa någon god forskning, och det tar i viss mån också det etiska ansvaret ifrån forskarna. Det är därför oerhört viktigt att vi från statsmakternas sida klart och tydligt säger att forskningen, som måste vara självstyrande, har ett etiskt ansvar. Vi kan inte godta att man då, som någon tydligen hade sagt, inte känner till detta. I så fall måste samhället inskrida. Men vår grundläggande hållning måste vara att det inte går att i förväg reglera allting som forskningen och vetenskapen kan utveckla. Då får vi ett stillastående samhälle, och jag kan försäkra att det ändå inte kommer att vara någon hjälp för oss. Det sker ju ändå en utveckling i omvärlden. Sverige är inte ensamt.

Anf. 11 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Tyvärr är utbildningsministern litet otydlig på en del punkter. Han talar om en kommitté som skall tillsättas. Nu börjar jag förstå att den skall hantera forskningsetiska frågor, och det är bra. Han vill inte ha en kommission som skall begränsa och hämma forskningen. Det är också bra på sitt sätt. Det jag talade om, och det Centern tycker och kräver, är att en kommission bör tillsättas för att forma en strategi och en vision för samhällets hantering av bioteknik. Det har ingenting med isolerad forskning att göra. Samhällets hantering av biotekniken gäller den offensiva delen, den försiktiga delen och den internationella delen. Jag tror att alla talare här har varit överens om att vi är oroliga för

många delmoment. Vi ser många olika detaljer. Vi vill samla ihop detta, och vi tycker att regeringen skall vara vårt redskap i denna hopsamling.

Då är min tydliga fråga till Carl Tham och regeringen: Tänker regeringen tillsätta en kommission som får uppgiften att forma en vision och en strategi kring bioteknikens offensiva och försiktiga hantering? Tänker regeringen göra detta eller inte?

Sedan, fru talman, säger Carl Tham om kloning på människor att det inte är alldeles glasklart om dagens regelverk är tillämpligt eller inte. Men redan det svaret borde leda regeringen till att *ta reda på* om det är glasklart eller inte. Det borde rimligen vara så att regeringen inte bara säger att skall det ändras så får det ske, som Carl Tham säger. Det kan inte rimligen vara svaret. Man måste ju se om det är något fel på lagstiftningen. Man måste se om den skall ändras och i så fall hur. Detsamma gäller, som jag antydde tidigare, naturligtvis också hanteringen i fråga om växter och djur. Är den hanteringen glasklar eller inte i dag? Som jag har redovisat tror vi i Centern inte att den är glasklar i dag – lika väl som den inte är det när det gäller människor.

Då är min tydliga fråga: Tänker regeringen, genom den kommission som jag har talat om eller på annat sätt, utreda om dagens lagstiftning är tillfyllest eller inte? Något annat sätt att gå till väga kan jag inte tänka mig. Det kan inte vara fråga om *trial and error*. Man kan inte försöka och se om det fungerar. Regeringen måste rimligen ta seriöst på den här frågan.

Som jag sade förut är jag litet orolig, fru talman. Riksdagen gav alltså för snart ett år sedan regeringen i uppdrag att se över samordningen av genteknisk verksamhet mellan de sju myndigheter som finns och de olika departement som hanterar den här frågan. Nu svarar inte forskningsministern på frågan om vad man konkret har gjort åt riksdagens beslut. Jag har försökt tjuvtitta för att se var ärendet ligger i Regeringskansliet. Vad jag begriper ligger det i dag som en passiv post i Justitiedepartementets diarium. Det illustrerar en del av problemen. Det finns inget departement, ingen del av Regeringskansliet, ingen del i regeringens hantering, som med engagemang tar i dessa frågor offensivt för framtiden.

Man har litet svårt att tycka att det är naturligast att Justitiedepartementet – som har lag och ordning på dagordningen – hanterar och formar vår syn och vårt arbete när det gäller gentekniken. Det är kanske litet symptomatiskt, fru talman, att det ärende som vi har beslutat om här i riksdagen ligger och vilar i detta departement sedan snart ett år tillbaka. Det visar inte på den offensiva ansats som jag tycker att det är nödvändigt att kräva av regeringen i den här frågan – inte bara med utgångspunkt i de fragment och delar som här har redovisats av många ledamöter utan också utifrån ambitionen att forma något helt, en grund att stå på när de olika momenten i forskningen och i den politiska debatten dyker upp. Vi behöver det fundamentet.

Jag vill återkomma till frågan, fru talman: Tänker regeringen tillsätta denna kommission eller inte?

Anf. 12 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Man kan diskutera vad naturen har avsett. Naturen har definitivt aldrig avsett att en njure eller ett hjärta skall flyttas från Kalle till Anders. Men jag tror att Anders är tacksam för detta ändå.

Man skall ta folks rädsla på allvar. Men det innebär inte att man skall skrämma upp dem ännu mer utan att man skall ge dem fullständig information. Jag stöder Barbro Westerholms förslag om en hearing, helst före den 15 april när MFR skall ta ställning till Huddingeförsöken.

Medicinsketiska rådet och Gentekniknämnden arbetar hårt för att sprida saklig information både muntligt och skriftligt. Men jag tycker att de är väl värda att få bättre resurser för detta än vad de har i dag.

Nästa svåra diskussion för oss kommer att handla om xenotransplantationerna. Skall man få göra transgena grisar för att kunna använda deras organ för att rädda livet på svårt sjuka människor? Vi är inte där i dag, men avgörandets dag kommer. Risken för att retrovirus överförs gör att man måste vara ytterligt vaksam. Men om man skulle behärska det blir det här ett stort medicinskt framsteg.

När vi hela tiden förändrar vetandets gränser behöver vi en levande etisk debatt. Vi måste analysera vilka som berörs, vilka intressen de har och vilka etiska principer som är aktuella. Och den här debatten måste föras ut till allmänheten.

Gentekniken är i dag 25 år gammal. Man har gjort miljontals experiment, mestadels utanför Sverige. Några allvarliga olyckor har knappast inträffat. Men orsaken till det är att vi hela tiden har varit vaksamma mot riskerna. Forskarna får inte släppas fria, men vi skall heller inte avsäga oss de ovedersägliga framsteg som man har uppnått och kan uppnå med tekniken.

Anf. 13 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Den debatt som vi för i dag om biotekniken är en del av ett vidare perspektiv. Det handlar om förtroendeklyftorna mellan forskare, läkare, hälso- och sjukvård, politiker, allmänhet och myndigheter med tillsynsansvar.

Om vi skall utveckla vårt samhälle på ett positivt sätt måste dessa förtroendeklyftor bryggas över med kunskap. Men man måste också skapa strategier för hur den här kunskapens, forskningsresultatens, konsekvenser skall värderas. Vem har nytta av dem? Vilka värden skadar de? Vilka värderingar påverkar de? Vilka risker medför de? Jag tänker t.ex. på det här med grisorgan och virus. Och hur löser vi de etiska konflikter som uppstår?

Vi behöver få en bättre strategi för arbetet med det här på den politiska nivån, på forskarnivån och på myndighetsnivån. Då måste vi ge oss mer av någonting: tid. Sådana här konsekvensanalyser tar nämligen tid. Det handlar om att se vem som har nytta av detta och vilka risker som finns. Den här tiden måste vi skapa också i myndigheterna – det har inte kommit upp i den här debatten. Vi måste alltså i tankarna ständigt byta plats med dem som besluten om vägval gäller. Detta gäller inte minst forskningsresultat.

Anf. 14 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Jag skulle vilja kommentera bristen på insyn i forskningen. I dag är det många multinationella företag som står för forskningen. Den största delen av informationen är hemligstämplad, bl.a. för att man inte skall kunna skada kommersiella intressen.

Prot. 1996/97:77

12 mars

Aktuell debatt:

Bioteknik

En stor del av den forskning som sker på våra sjukhus betalas också av läkemedelsföretagen. Det är ett problem, eftersom öppenheten blir sämre. Jag skulle vilja fråga forskningsministern om han är beredd att göra någonting för att öka öppenheten och insynen när det gäller forskningen på våra svenska sjukhus. Då kan vi få vetskap om vad som händer på ett tidigare stadium. Dessutom får man höra att forskarna inte själva vet vad som gäller. Det är självklart allvarligt.

Jag stöder också Barbro Westerholm i det som hon har sagt tidigare om att det är viktigt att vi får till stånd en diskussion om det här. Då kan vi få en bred samhällsdebatt om vad som gäller i fråga om etiken och forskningens utveckling.

Slutligen skulle jag vilja kommentera det som Chatrine Pålsson sade om Torbjörn Tännsjö. För det första är Torbjörn Tännsjö inte Vänsterpartiets talesman när det gäller forskningsetiska, etiska eller genetiska frågor. För det andra skall det vara möjligt för en person att vara medlem i ett politiskt parti och ha en egen åsikt om frågorna. Man skall inte behöva lägga sig i det. Jag tror dessutom att den oro som finns i dag bland många olika människor om hur det ser ut i samhället när det gäller genteknikens område inte i första hand är partipolitiskt betingad. Däremot är det viktigt att vi tar ett partipolitiskt ansvar för utvecklingen.

Anf. 15 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Fru talman! För det första lade jag märke till att forskningsministern bara talade om regelverket när det gällde kloning av människor. Kan regeringen acceptera kloning av djur? Behöver i så fall inte det regelverket också ses över? Det var något märkligt att han i det här fallet inte talade om kloning av djur.

Sedan sade ministern att det fanns mycket som var bra i gentekniken, framför allt när det gällde att få fram nyttigare livsmedel med mindre bekämpningsmedel. Jag noterade detta med en viss förvåning, eftersom jag vet hur en stor del av den här forskningen bedrivs och hur man använder sig av det här för att få ned andelen bekämpningsmedel. Framför allt är det naturligtvis ekonomiska intressen i det här. Man genmanipulerar alltså växten så att den skall tåla bekämpningsmedlet. Så sprutar man bekämpningsmedlet över hela åkern, och så dör ogräset. Men den växt man vill ha, sockerbetan eller någon annan växt, tål alltså bekämpningsmedlet. Men naturligtvis måste det finnas kvar i växten. Då är frågan: Tål människan det bekämpningsmedlet när vi sedan äter växten?

Det här är mycket oroande. Man sprider bekämpningsmedel och säger: Javisst, växten lever vidare för den är genmanipulerad. Men vi människor är inte genmanipulerade för att tåla bekämpningsmedlet. Det här kan vara ekonomiskt försvarbart, men det är varken etiskt, moraliskt eller kanske ens matmässigt försvarbart.

Just det här med maten är bekymmersamt, tycker jag. Vi måste ha möjlighet att välja. Jag vill inte äta griskött som är manipulerat med människogener bara för att det skall bli fastare. Jag tycker det är oetiskt, på samma sätt som jag tycker det är oetiskt när man manipulerar kor för att de skall mjölka bättre osv.

Manipuleringen med den naturliga växten skapar en mängd frågetecken som vi faktiskt inte har diskuterat. Man har mest sett det som ett ekonomiskt intresse, och man driver det stenhårt därför att det finns pengar

att tjäna. Växten tål nämligen att fraktas och förvaras på ett helt annat sätt. Den blir alltså inte gammal, och vi får äta de gamla matvarorna.

Prot. 1996/97:77
12 mars

Anf. 16 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Fru talman! Det är bra med den här debatten. Men det räcker inte att konstatera att kunskapens träd bär frukter på gott och ont. Ibland låter det som om den etiska debatten i sig skulle vara en garanti och som om ytterligare en etisk kommitté skulle avlasta oss valet och besluten. Så är det ju inte. Etik är inget omslagspapper som vi slår in våra åsikter i. Etik existerar inte i lufttomma rum. Och etik är inte något som är liktydigt med rådande praxis, sedan man möjligtvis polerat praxisen något. Vi kan inte enbart orda om etik. Vi måste tala om etikens rötter.

Ingen handling är värdenneutral. Om en lärare låter bli att ingripa mot mobbning är tystnaden ett stilla medgivande av trakasserierna. Det är likadant när det gäller dessa frågor. När vi anser att något är fel måste vi reagera, och det är bra. Det har Sverige gjort, och det har vi gjort. Men vi måste föreslå åtgärder till förbättringar. Teknikutveckling är bra, men vi måste sätta gränser. Jag tror att vi nu måste hjälpas åt, så att medborgarna får tillbaka förtroendet för oss och för forskningen.

Till Maggi Mikaelsson vill jag säga att det låter som om detta inte är något problem. Är inte en människosynsfråga en stor fråga för en politiker? Och det skulle jag också vilja säga, att Torbjörn Tännsjö's människosyn vill inte jag dela. Jag hade hoppats att Maggi Mikaelsson möjligtvis skulle ha sagt samma sak. Det gjorde hon inte, och då får väl frågorna stå oemotsagda. Men en människosynsfråga är en grundläggande fråga i ett samhällsbygge!

Anf. 17 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Till Lennart Daléus vill jag säga att jag redan i mitt första inlägg klargjorde att regeringen avser att på lämpligt sätt se över hela bioteknikens möjligheter, fördelar, potentiella risker och problem. Det skall också innebära att man bedömer den nuvarande myndighetsstrukturen och tittar på dessa frågor både ur ett forskningsperspektiv och med hänsyn tagen till ekonomiska och andra aspekter. Man skall naturligtvis också se på de potentiella risker som här har belysts.

Huruvida det här skall ske i en kommission eller på annat sätt är jag inte i dag beredd att säga. Jag är dock glad att Lennart Daléus delar min uppfattning att vi inte kan ha en kommission som skapar ett regelverk som försöker införa någon sorts moratorium i forskningen eller på annat sätt försöker reglera forskningen.

Biotekniska frågor har ju ofrånkomligen ett samband med olika verksamheter. Det är därför frågorna behandlas inom olika departement och olika myndigheter. Det kommer vi inte ifrån. Om vi skulle skapa en enda myndighet som sysslar med all bioteknik i samhället skulle vi få en ofantlig byråkrati. Jag är inte alls övertygad om att vi då lättare skulle kunna hantera de frågor vi i dag diskuterar. Det måste bedrivas en verksamhet på många olika håll. Sedan kan man efterfråga och se till att få fram en översyn och en kunskap om vad som pågår och vad som planeras.

När vi diskuterar forskningsetiken är det förstås delvis samma frågor, men inte uteslutande. Här handlar det också om forskarnas egen kunskap

Aktuell debatt:

Bioteknik

om forskningsetiska problem, om vad som pågår i samhället och deras kontakter över huvud taget med samhället utanför forskningen. Det är ju en fråga som var särskilt uppmärksammas i den forskningspolitiska proposition som riksdagen antog i höstas. På sina håll var man t.o.m. kritisk mot detta och sade att det på något sätt var ett försök att styra forskningen. Jag ser det inte alls så. Tvärtom är det självklart till forskningens fördel att man har en bred kontaktyta med samhället och också ser till att det finns mycket god information om vad som pågår. Man får inte heller vara rädd för att ha en diskussion om vad som pågår och ta upp den debatten. Jag tycker det är påfallande hur sällan forskarna egentligen deltar i samhällsdebatten och själva – i andra fall än då de utsätts för kritik – tar upp frågor av det här slaget. Det kan inte politiker göra, utan det måste forskarna göra själva. Utredningen skall dock se över just detta.

När det sedan gäller den särskilda frågan om eventuellt tänkbar kloning av människa vill jag säga till Lennart Daléus att det självfallet låg i mitt yttrande att i den mån den nuvarande lagstiftningen inte täcker in det – och jag tror inte att den gör det – skall regeringen se till att den gör det, dvs. lägga fram en sådan lag. Men jag vill samtidigt säga att det kanske inte är så konstigt om detta inte har skett tidigare, eftersom frågan inte tidigare på något sätt har varit aktuell. Det är på det sättet med forskningen.

Jag vill till sist också nämna, eftersom den kanske lätt glöms bort, den nya konventionen för mänskliga rättigheter och biomedicin som ministerkommittén i Europarådet antog förra året och som skall öppnas för undertecknande i april i år. Det är en mycket omfattande konvention, kanske ett av Europarådets viktigaste dokument någonsin, som skapar ett bindande instrument i Europa för gemensam hantering av detta. Diskussion pågår också inom EU, och där har kommissionären för forskningsfrågor understrukit hur viktigt det är att man här kommer fram till en gemensam syn och att den naturligtvis måste vara restriktiv när forskningen uppenbart kolliderar med grundläggande etiska värderingar.

Anf. 18 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Tidigt i Carl Thams redovisning uppfattade jag den här översynen som förhållandevis begränsad och litet luddig. Nu är jag mycket glad, skall jag för en gångs skull säga, över Carl Thams beskrivning av den översyn i en eller annan form som kommer att ske av biotekniken. Det liknar väldigt mycket, fru talman, de krav som vi från Centerpartiet har ställt när det gäller hur man skall betrakta och forma en strategi och en vision. Jag är mycket glad över att svaret till slut utvecklades på det sättet. Det innebär nästan, fru talman, att protokollet från dagens diskussion kan vara embryot, om det tillåts, till ett direktiv eller något annat för en sådan översyn. Jag tror nog att en kommission kan vara lämplig. Men regeringen avgör naturligtvis detta själv.

Jag är också glad att Carl Tham nu med tydlighet talar om att lagstiftningen kommer att ses över på de punkter där jag har pekat på att det finns luckor, och att, som Carl Tham sade, ett förslag till lag kommer att läggas fram för riksdagen. Det var precis detta som för vår del var ett av syftena med dagens diskussion.

Låt mig också, fru talman, skicka med ytterligare några tips till regeringen för att få litet fart på det krav som riksdagen sedan länge har läm-

nat till regeringen om just samordningen mellan myndigheter och departement. Den offentliga debatten kring de här frågorna kanske regeringen också kan göra klokt i att stimulera på andra sätt. Varför inte börja ge stöd till och stimulera alla de organisationer som nu med stort engagemang vill ta del i bioteknikdebatten? De behöver, liksom miljödebatten i sitt tidiga skede, stimulans för att komma i gång.

Fru talman! Om man uppfattar biotekniken som en stor och viktig fråga och en avgörande samhälls- och framtidsfråga måste man ta den på allvar och ha en övergripande syn, men man måste också vidta konkreta åtgärder. Mot slutet av Carl Thams anförande låg mycket av detta i luften. Jag välkomnar det.

Anf. 19 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Egentligen har jag inte mycket att tillägga, men tiden är också kort.

Jag vill ändå säga att det vi i dag diskuterar verkligen inrymmer äkta politiska frågor, nämligen att man måste göra avvägningar mellan olika ting, och man måste ha en grund för dessa avvägningar. De är inte nödvändigtvis partiskiljande, det tror jag inte. Men de är frågor som det politiska demokratiska systemet måste hantera.

Det betyder inte att vi kan reglera forskningen eller i förväg utsäga hur olika forskare skall agera i olika frågor. Vi har sedan lång tid tillbaka byggt upp ett system för bedömning av forskningsetiska frågor. Vi har en omfattande lagstiftning när det gäller biotekniken och gentekniken. Vi har inrättat en särskild nämnd, Gentekniknämnden, som särskilt skall syssla med dessa frågor och som också har parlamentarisk anslutning. Vi har Forskningsrådsnämnden som har ägnat sig åt dessa frågor osv. Det är inte så att vi plötsligt konfronteras med någonting som vi tidigare inte har tänkt på. Vi har byggt upp ett system. Men förutsättningarna förändras. Vi måste därför också för att ge allmänheten en bättre kunskap försöka se över vad som händer och informera om det samt även dra de slutsatser som kan krävas för vårt eget handlande.

Men forskningsetiken är under alla omständigheter en central fråga, för den har också att göra med hur forskarsamhället styr sig självt. Samhället har gett forskarna ett oerhört ansvar i och med att de själva bedömer sin forskning och också därför måste ta ställning i sitt eget arbete till sådana här forskningsetiska avvägningar. Det kan självfallet inte uteslutas ske med utgångspunkt i vad som kan te sig nyttigt ur vetenskapens synvinkel. Där måste forskarna också ta stor hänsyn till det som vi allmänt anser rätt och riktigt i ett demokratiskt samhälle.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 6 mars.

Prot. 1996/97:77

12 mars

Aktuell debatt:

Bioteknik

3 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid

Föredrogs och hänvisades
Propositioner
1996/97:98 till skatteutskottet
1996/97:110 till utbildningsutskottet
1996/97:128 till lagutskottet
1996/97:133 till justitieutskottet
1996/97:145 till utrikesutskottet

Skrivelser
1996/97:112 till utbildningsutskottet
1996/97:140 till utrikesutskottet

Redogörelser
1996/97:RR5 till finansutskottet
1996/97:RR6 till utbildningsutskottet

Kammaren biföll talmannens förslag att motionstiden för ovanstående ärenden skulle förlängas till den 3 april.

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Socialutskottets betänkanden 1996/97:SoU8 och SoU9 samt SoU11 och SoU12
Utbildningsutskottets betänkanden 1996/97:UbU6 och UbU7

5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 5 mars

SkU15 Inkomstskatter m.m.

Mom. 1 (skatteväxling m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

233 för utskottet

75 för res. 1

3 avstod

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 22 c, 20 fp, 19 v, 15 mp, 12 kd

För res. 1: 75 m

Avstod: 3 fp

Frånvarande: 16 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 3 mp, 3 kd

Mom. 3 (änkepensionärer)

1. utskottet

2. res. 2 (m, fp)

Votering:

198 för utskottet

110 för res. 2

2 avstod

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 19 c, 19 v, 14 mp

För res. 2: 75 m, 23 fp, 12 kd

Avstod: 2 mp

Frånvarande: 15 s, 5 m, 8 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 8 (skattestimulanser för tjänstesektorn)

1. utskottet

2. res. 6 (fp)

3. res. 7 (kd)

Förberedande votering:

25 för res. 6

12 för res. 7

277 avstod

35 frånvarande

Kammaren biträdde res. 6.

Huvudvotering:

199 för utskottet

23 för res. 6

91 avstod

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 21 c, 17 v, 15 mp

För res. 6: 23 fp

Avstod: 1 s, 74 m, 1 c, 2 v, 1 mp, 12 kd

Frånvarande: 14 s, 6 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Michael Hagberg (s) och Marie Engström (v) anmälde att de avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 10 (självförvaltning m.m.)

1. utskottet

2. res. 9 (mp)

Votering:

292 för utskottet

16 för res. 9

41 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 74 m, 22 c, 23 fp, 19 v, 12 kd

För res. 9: 16 mp

Frånvarande: 19 s, 6 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 21 (sänkning av fastighetsskatten)

1. utskottet
2. res. 17 (m, mp, kd)

Votering:

209 för utskottet

101 för res. 17

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 22 c, 21 fp, 19 v

För res. 17: 73 m, 16 mp, 12 kd

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 c, 5 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Gullan Lindblad (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats som frånvarande.

Mom. 22 (kommunala avgifter för gator och service)

1. utskottet
2. res. 18 (mp, kd)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 25 (förmögenhetsskatten)

1. utskottet
2. res. 21 (kd, fp)

Votering:

194 för utskottet

35 för res. 21

84 avstod

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 144 s, 22 c, 14 v, 14 mp

För res. 21: 23 fp, 12 kd

Avstod: 3 s, 75 m, 4 v, 2 mp

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 2 mp, 3 kd

Reynoldh Furustrand, Åke Gustavsson och Catarina Rönnung (alla s) anmälde att de avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU16 Energiskatter m.m.

Mom. 1 (biobränslen)

Utskottets hemställan med godkännande av

1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. 1 (m)

Votering:

215 för utskottet

75 för res. 1

23 avstod

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 22 c, 19 v, 15 mp, 12 kd

För res. 1: 75 m

Avstod: 22 fp, 1 mp

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Prot. 1996/97:77

12 mars

Mom. 2 (en gemensam koldioxidskatt inom EU)

1. utskottet

2. res. 3 (fp)

Votering:

273 för utskottet

38 för res. 3

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 73 m, 22 c, 19 v, 1 mp, 12 kd

För res. 3: 23 fp, 15 mp

Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 4 (uranskatt)

1. utskottet

2. res. 7 (mp)

Votering:

199 för utskottet

16 för res. 7

96 avstod

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 22 c, 1 fp, 19 v, 12 kd

För res. 7: 16 mp

Avstod: 1 s, 74 m, 21 fp

Frånvarande: 15 s, 6 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 9 (trafikbeskattnings allmänna utformning)

1. utskottet

2. res. 11 (v)

Votering:

279 för utskottet

19 för res. 11

16 avstod

35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 75 m, 22 c, 23 fp, 12 kd

För res. 11: 19 v

Avstod: 16 mp

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 10 (en regional drivmedelsskatt)

1. utskottet

2. res. 12 (v)

Votering:

292 för utskottet

20 för res. 12

1 avstod

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 75 m, 22 c, 23 fp, 15 mp, 12 kd

För res. 12: 1 s, 19 v

Avstod: 1 s

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 3 mp, 3 kd

Mom. 12 (dieseldrivna personbilar)

1. utskottet

2. res. 16 (mp)

Votering:

198 för utskottet

41 för res. 16

73 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 21 c, 18 v, 12 kd

För res. 16: 1 m, 1 c, 23 fp, 16 mp

Avstod: 72 m, 1 v

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 13 (biobränslen för motorfordon)

1. utskottet

2. res. 17 (kd)

Votering:

283 för utskottet

12 för res. 17

17 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 75 m, 21 c, 22 fp, 19 v

För res. 17: 12 kd

Avstod: 1 fp, 16 mp

Frånvarande: 15 s, 5 m, 6 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 19 (fiskefartyg)

1. utskottet

2. res. 21 (m, fp, v, mp, kd)

Votering:

168 för utskottet

146 för res. 21

35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 21 c, 1 v

För res. 21: 1 s, 75 m, 1 c, 23 fp, 18 v, 16 mp, 12 kd

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Prot. 1996/97:77

12 mars

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SkU17 Vissa punktskattefrågor

Mom. 1 (privatinförsel av alkohol och tobak från annat EU-land, m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (fp, kd)

3. res. 2 (v)

Förberedande votering:

41 för res. 1

20 för res. 2

252 avstod

36 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

241 för utskottet

51 för res. 1

20 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 74 m, 21 c

För res. 1: 1 c, 23 fp, 15 mp, 12 kd

Avstod: 19 v, 1 mp

Frånvarande: 15 s, 6 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 2 (exportbutik)

1. utskottet

2. res. 3 (m)

Votering:

239 för utskottet

75 för res. 3

35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 22 c, 23 fp, 19 v, 16 mp, 12 kd

För res. 3: 75 m

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 5 (båtskatt)

Utskottets hemställan med godkännande av

1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. 5 (m, fp)

Kammaren biföll utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering med acklamation.

Mom. 7 (avfallsskatt)

1. utskottet
2. res. 7 (kd)

Votering:

284 för utskottet

12 för res. 7

16 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 75 m, 22 c, 23 fp, 18 v

För res. 7: 12 kd

Avstod: 16 mp

Frånvarande: 15 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 4 v, 2 mp, 3 kd

Mom. 9 (naturvårdsavgift)

1. utskottet
2. res. 9 (v)
3. res. 10 (mp)

Förberedande votering:

23 för res. 9

16 för res. 10

274 avstod

36 frånvarande

Kammaren biträdde res. 9.

Nikos Papadopoulos (s) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Huvudvotering:

206 för utskottet

20 för res. 9

86 avstod

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 3 m, 22 c, 23 fp, 11 kd

För res. 9: 19 v, 1 mp

Avstod: 71 m, 15 mp

Frånvarande: 14 s, 6 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 4 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU7 Kartavgift i ärenden om EU-finansierat stöd inom jordbrukssektorn

Prot. 1996/97:77

12 mars

1. utskottet

2. res. (m, fp)

Votering:

202 för utskottet

111 för res.

1 avstod

35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 20 c, 19 v, 16 mp

För res.: 74 m, 2 c, 23 fp, 12 kd

Avstod: 1 m

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 3 kd

Chris Heister (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

JoU13 Trädgårdsnäringens konkurrenssituation

Kammaren biföll utskottets hemställan.

BoU8 Hyresrätt m.m.

Mom. 1 (ökad avtalsfrihet på hyresrättens område)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

237 för utskottet

75 för res. 1

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 22 c, 23 fp, 19 v, 16 mp, 10 kd

För res. 1: 75 m

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 5 kd

Mom. 4 (en bostadshyresgästs betalningsförsummelse)

1. utskottet

2. res. 4 (v)

Votering:

287 för utskottet

20 för res. 4

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 145 s, 73 m, 22 c, 22 fp, 14 mp, 11 kd

För res. 4: 19 v, 1 mp

Frånvarande: 16 s, 7 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 3 mp, 4 kd

Mom. 12 (personligt låneansvar för bostadsrättshavare)

1. utskottet

2. res. 9 (m, fp, kd)

Votering:

201 för utskottet

110 för res. 9

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 21 c, 18 v, 16 mp

För res. 9: 75 m, 23 fp, 1 v, 11 kd

Frånvarande: 15 s, 5 m, 6 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 4 kd

Mom. 14 (en utvärdering av reglerna om förstärkning av bostadsrättens pantvärde)

1. utskottet

2. res. 10 (m, fp, kd)

Votering:

205 för utskottet

108 för res. 10

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 1 m, 22 c, 19 v, 16 mp

För res. 10: 74 m, 23 fp, 11 kd

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 2 mp, 4 kd

Mom. 19 (bostadsförmedling och annan bostadsanvisning)

1. utskottet

2. res. 16 (v)

Votering:

217 för utskottet

19 för res. 16

72 avstod

41 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 146 s, 1 m, 22 c, 23 fp, 14 mp, 11 kd

För res. 16: 19 v

Avstod: 72 m

Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 c, 3 fp, 3 v, 4 mp, 4 kd

Nikos Papadopoulos (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Göthe Knutson (m) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Andre vice talmannen meddelade att jordbruksutskottets betänkanden JoU9 och JoU14 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

6 § Alternativ till traditionell burhållning av höns

Alternativ till traditionell burhållning av höns

Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU9

Alternativ till traditionell burhållning av höns (skr. 1996/97:64)

Anf. 20 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! I dag skall vi fatta ett historiskt beslut. Tyvärr är det enligt Vänsterpartiets mening ett dåligt historiskt beslut. Vi kommer i dag, om majoritetens förslag går igenom, att bestämma oss för att fortsätta att hålla höns i burar. Det är visserligen andra slags burar – något större och med litet mer inredning – men dock burar. Priset för detta dåliga beslut är en försvagad djurskyddslag. Jag kommer att ägna större delen av min tid åt att behandla de konsekvenser som just denna förändring kommer att få.

När man fattade beslutet 1988 om förbud mot att hålla höns i burar var det mot bakgrund av den nya djurskyddslagen. I portalparagrafen skrev man att djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det befrämjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt. Med de burar som användes, och som fortfarande används, ansåg man att det inte var möjligt att följa lagen.

För att skapa förutsättningar för en smidig övergång tog man gott om tid på sig för omställningsperioden. Tio år fick man på sig. Det är Jordbruksverket som har haft ansvar för att ta fram och godkänna nya system och för att genomföra omställningen. Jag vill hävda att Jordbruksverket inte har klarat av sitt uppdrag.

Den rapport som man har givit ut – *Värphöns kontrollstation 1996* – som också ligger till grund för regeringens förslag och utskottsmajoritetens förslag är inte ett fullständigt underlag för det ställningstagande vi skall göra i dag, vill jag hävda.

Det har ju visat sig i forskningen att t.ex. hönsras och foder har större betydelse än inhysningssystemen. Det har man inte tagit hänsyn till i den här rapporten. Jag tycker att det är ganska allvarligt.

I dag produceras en mycket stor del av de svenska äggen av burhöns. Enligt SCB:s statistik för 1995 fanns 86 % av hönsen i 286 besättningar. Det betyder drygt 18 000 höns per besättning i genomsnitt. Äggproduktionen är alltså en väldigt högeffektiviserad och högindustrialiserad verksamhet. Eftersom den är så koncentrerad till stora producenter är det ganska naturligt att det är deras röster som har hörts mest i debatten. Men jag tycker att det är sorgligt när det också får genomslag i de politiska besluten. De beslut som vi fattar här i riksdagen måste utgå från andra regler. Det måste vara ett strikt djurskydd och ett strikt arbetsmiljöperspektiv som skall ligga till grund för våra förslag.

De burar vi har i dag ger en värphöna ett utrymme på 600 cm². Det är ungefär en A4-sida. EU:s minimimått är mindre, och många andra länder

– om de har några regler – har ännu sämre villkor för hönsen. De större burar som majoriteten nu föreslår är dock burar, och även om de är större skall de också innehålla flera höns.

Jag tänker gå igenom några argument mot de modifierade burarna.

För det första tycker Vänsterpartiet att det ger helt fel signaler till den s.k. marknaden och till omvärlden att vi efter nio år skall fatta ett beslut som upphäver det burförbud som man fattade beslut om 1988. Frågan borde inte handla om *om* burförbudet skall genomföras utan *när*. Nu har man tagit bort förutsättningarna för den diskussionen. Burförbudet måste gälla alla former av burar. Regeringens förslag innebär ju faktiskt att näringen investerar fast sig i ett nytt bursystem för 15–20 år framåt.

För det andra minskar Sveriges trovärdighet när det gäller djurskyddskrav på andra områden om man upphäver burförbudet. Det finns redan i dag krav på undantag och krav på försämringar av den svenska djurskyddslagen av konkurrensskäl. Risken är att man kommer att använda det här beslutet som ett argument för att få igenom andra försämringar på andra områden. Jag tycker att det är mycket allvarligt. Regeringens stöd är ju ett indirekt stöd för dem som argumenterar för att djurskyddslagen försämrar Sveriges konkurrenskraft.

För det tredje är de nya burar som man föreslår inte prövade i Sverige. Man kan förvisso rikta kritik mot de försök som man har gjort med olika alternativa system, men de nya burarna är ju att betrakta som burar enligt beslutet från 1988, och det har inte varit aktuellt att pröva dem. Det står i rapporten från Jordbruksverket på s. 43. Jag tycker att det är anmärkningsvärt. Man föreslår att ett helt nytt system skall införas utan att man vet någonting om vare sig dödlighet, kannibalism, fjäderplockning eller andra beteendestörningar.

För det fjärde kommer ägg som produceras i de nya systemen fortfarande att klassas som burägg enligt EU:s märkningssystem som kommer att tillämpas i Sverige från 1998. Den relativa fördelen med att ha en större buryta per höns som de svenska äggen skulle kunna få jämfört med burägg från andra länder kan man alltså inte utnyttja. Då tycker jag att en stor del av den argumenteringen också faller.

För det femte bromsas den utveckling som finns i dag mot en alternativ hönshållning och en mer småskalig äggproduktion upp och försvåras. Den har ju faktiskt börjat växa fram, och den har fått göra det i ganska stor motvind. Vi vet att det finns ett behov av alternativproducerade ägg. Vi vet att det är en näring som ligger i startgroparna och verkligen skulle behöva ett stöd. Men de äggproducenter som har lagt om sin produktion och de som vill göra det motarbetas i dag av den stora dominansen från buräggsproducenterna. Dessutom är många konsumenter inte medvetna om att en så stor andel av de ägg som man köper i dag är producerade i bursystem. ICA har gjort en studie som visar att en majoritet av konsumenterna trodde att de köpte sprättägg när det i själva verket var burägg som de köpte.

En annan del i äggproduktionen som jag vill lyfta fram gäller äggproduktionen i Norrland. Norrland står för en väldigt liten del av äggproduktionen. Det är bara fem procent av värphönsen som finns där. Självförsörjningsgraden är låg. Därför borde man stimulera en ökad självförsörjningsgrad genom att stödja norrländsk äggproduktion. Jag tror att en mer småskalig äggproduktion och en närproduktion av ägg skulle kunna

bidra till att minska behovet av långväga transporter, vilket är bra ur miljösynpunkt. Det skulle också bidra till att skapa nya arbetstillfällen och vara ett komplement till annan produktion. Jordbruksnäringen i norra Sverige behöver ju stå på flera olika ben. Där skulle äggnäringen kunna bidra.

Hur skall vi då ha det i framtiden? Hur vill jag och Vänsterpartiet att det skall se ut?

För det första måste man konstatera att ägg producerade av höns i burar inte hör hemma i framtidens livsmedelsproduktion. Det är uppenbart att den svenska äggnäringen måste omstruktureras. Det är inte etiskt eller djurskyddsmässigt försvarbart att hålla husdjur under industriliknande betingelser, detta oavsett om dagens svenska burproducerade ägg har hög kvalitet. Inriktningen måste vara att näringen skall bli mer småskalig och bedrivas på ett sådant sätt att den kan leva upp till en hård svensk djurskyddslag.

Det är också viktigt att se att en annan struktur på äggnäringen skulle kunna bidra till att skapa fler arbetstillfällen och minska långväga transporter. En framtidsinriktad politik för äggproduktionen kan bibehålla och höja kvalitetsstämpeln på andra svenska livsmedel. Äggnäringen står för en väldigt liten del av den totala äggproduktionen inom EU. Det är ungefär 2 %. Därför kommer äggproduktionen bara att vara en nischprodukt för en lång tid framåt. Men vi borde verkligen satsa på den höga kvalitet som det skulle innebära att man behöll burförbudet.

Utifrån det perspektivet är det också viktigt att regeringen med kraft verkar för att äggproduktionen i övriga EU förändras, att man kommer bort från detta med näbbtrimning, de små burarna, de oetiska djurhållningssystem, användningen av antibiotika osv. Det beslut som man är beredd att fatta i dag betyder att det blir svårare för Sverige att med kraft verka för en radikal förändring också inom EU:s regelområde.

Det behövs alltså en hel del olika modeller för att förändra verkligheten. En av de viktigaste faktorerna i det här sammanhanget är ju konsumenterna. Det pratas väldigt mycket om konsumenternas val. Då måste det också krävas att konsumenterna får en bra möjlighet att välja och att det finns olika alternativ att välja emellan. Jag tycker att det finns väldigt mycket att kräva av marknadsföringen i dag. Det är tveksamt om den marknadsföring som många burproducenter ägnar sig åt överensstämmer med Konsumentverkets krav och de krav man kan ställa som konsument. Det kan t.ex. vara bilder av höns på en äggkartong utan att det redovisas att det är burhöns. Det gör ju att det är svårt för konsumenterna att göra ett riktigt val.

Herr talman! Av tidsskäl yrkar jag bara bifall till reservation nr 1, men jag står självfallet bakom alla övriga reservationer som är undertecknade av vänsterpartister.

Anf. 21 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! I dag skall vi prata om höns. Höns finns över hela jorden. Vart man än kommer så nog hör man en tupp gala eller nog ser man en höna som går och sprätter. Det spelar ingen roll vilket världsdel eller vilken miljö man befinner sig i, hönan tycks kunna anpassa sig till det mesta.

Prot. 1996/97:77

12 mars

*alternativ till
traditionell
burhållning av höns*

Alla de höns som finns runt världen härstammar från den röda djungelhönan som finns vild i Sydostasien. Det är en tropisk fågel. Redan för 8 000 år sedan började man domesticera hönan där. För 5 000 år sedan fanns hon i Indusdalen. I Tutankhamons grav, 1 350 år f.Kr., finns höns avbildade. Då hade de hunnit dit. Författaren Aristofanes skrev 300 år f.Kr. att varje atenare, oavsett om han var fattig eller inte, hade en flock höns. I Romarriket 50 år f.Kr. fanns det, vet man, åtta raser. I en jordbrukslära från den tiden talas det om avel på höns.

I Sverige har hönan funnits i 2 000 år. I Ekestorp på Öland, där man gjort mycket utgrävningar, finns hönan i alla lager. Framför allt är hon rikt förekommande under järnåldern. Ungefär 400–700 år e.Kr. finns det mycket höns. De hönsen är litet mindre än de hybrider vi har i dag. De påminner ganska mycket om den lantras som finns kvar, som heter Åsbohöna, med en äggvikt på ungefär 45–55 gram. De hönsen lade naturligtvis inte lika mycket ägg som dagens. Å andra sidan fick de heller inte speciellt mycket foder. De fick klara sig på det som naturen gav.

Går vi så långt fram som till 1830-talet finns det ganska mycket skrivet om lantraser i Sverige. I Södermanland har man en mycket fodersnål höna, som lägger mellan 100 och 150 ägg. Ändå föder hon upp en kull kycklingar. Det innebär att under två månader värper hon ingenting. Hon är liten och fodersnål, och hon kräver inte speciellt mycket.

Hönan har alltså tjänat hos människan mycket länge. Det är egentligen bara under den allra sista tiden som vi har börjat sätta höns i bur.

Hur kan det då komma sig att den här lilla fågeln kan överleva i så skilda miljöer? Jag skulle vilja påstå att det beror på hönans naturliga nyfikenhet, vilja att undersöka allting, vilja att anpassa sig och söka föda i alla möjliga situationer. Det har gjort att hon har klarat sig.

Just detta att hönan vill vara aktiv, söka och leta, det beteende som är så utmärkande för hönan, gör att hon aldrig kan tillfredsställas i en bur. Från 60-talet har vi, vill jag påstå, misshandlat detta lilla djur på det mest grymma sätt.

När burarna introducerades i Sverige diskuterades mycket hur hönsen mårde. Många veterinärer hävdar att fotbölder började komma då. Man började se fjäderplockning som man ansåg berodde på burarna. Många hävdade att det inte gick att ta bort näbbtrimningen därför att hönsen satt i bur.

Känner ni igen diskussionen? Det är detta som man i dag säger beror på golvsystemet.

Vad man kunde se var att hönsen fick beteendestörningar som de inte hade haft tidigare – stereotypa beteenden liknande dem man kan se hos djur i djurparker där djuren inte får chans att röra sig. Hönsen fick benskörhet och leverförfettning, den typ av sjukdomar som är vanliga när djur, faktiskt även människor, inte kan röra sig. Det var sjukdomar som helt klart följde av det faktum att hönsen sattes i bur.

I dag finns det 1,6 miljoner höns i Sverige. Av dem hålls 680 000 på golv. 130 000 finns i vad vi kallar lågbeläggning, med upp till 9 höns per m². 13 000 höns producerar ekoägg. Det innebär att de faktiskt får gå ut. De 13 000 hönsen är de enda höns i Sverige i dag som garanterat får se solen. Resten, ungefär 740 000, hålls i högintensiva system, med 15–18 höns. De har ingått i vad vi kallar ny teknikprovning. Tre system har testats: Marielund, Oli-Voletage och Vencomatic.

För oss i Miljöpartiet är det här en viktig fråga. Vi menar att det egentligen inte bara handlar om hönsen, utan om vår syn på djuren. Det handlar också om vilka signaler vi i Sverige vill skicka till utlandet om hur vi anser att jordbruk skall bedrivas. Det betänkande som vi nu skall behandla, som alltså går åt fel håll, visar att vi i Sverige börjar backa när det gäller kraven.

Vi menar att just med hänsyn till det faktum att hönan är som hon är kan vi inte med berätt mod sätta henne i bur och fortfarande hävda att hon har en chans att utöva sina naturliga beteenden. Då spelar det ingen roll om buren är 600 cm², 756 cm² som har föreslagits för de modifierade burarna, eller har något annat mått. Just det faktum att hönan inte kan flaxa, inte kan krasa, inte kan röra sig och inte kan fly undan från fiender gör att en bur aldrig kan fungera. Den kan aldrig sägas uppfylla de krav som man kan ställa, nämligen att djuret skall ha möjlighet att bete sig naturligt.

Det finns många tester gjorda på det här. Man har provat med att låta en höna välja. Antingen kan hon välja ett litet utrymme med mycket mat eller ett stort utrymme där hon har möjlighet att söka föda. Hon väljer det stora utrymmet, trots att det inte garanterat finns mat där. Det betyder alltså att just viljan att röra sig, krasa och söka föda är så stor att den överväger när hon får välja själv.

Det hävdas att vi kan spärra in djur. Det hävdas att bara de förökar sig så vet vi att de mår bra. Men i dag vet man att så är det inte. Det finns många djur i bur som förökar sig, trots att de psykiskt mår mycket illa.

För Miljöpartiet är det alltså djurskyddet som kommer främst. Ibland har det låtit i debatten som om det inte är så. Men det är lika befängt som felaktigt. Vi sätter hönan i främsta rummet.

För Miljöpartiet är det också oerhört viktigt att vi kan ha kvar en äggproduktion i Sverige. I Sverige har vi tilläggsgarantier för salmonella. Vi har alltså än så länge vad som kan kallas en salmonellatull, dvs. förutsättningen för att vi skall godta import av ägg är att de klarar vår salmonellakontroll. Det är oerhört viktigt för svensk äggproduktion. Det gör att vår äggproduktion i dag inte utsätts för speciellt mycket konkurrens. Som mest har den svenska äggmarknaden fått in 5 % finska ägg. Det kan naturligtvis påverka ganska mycket lokalt. Men i det stora hela är alltså konkurrensen mycket liten på äggsidan.

För Miljöpartiet har det varit viktigt att titta på de alternativ till burar som har prövats, eftersom vi anser att det inte är acceptabelt med burar. Vi har pratat mycket med de forskare som har hållit på med tester. Stämmer det som vissa forskare, t.ex. Kristina Odén, säger, att val av hybrid och skötare är viktigare än vilket system hönan har? Stämmer det som professor emeritus Ingvar Ekesbo säger, att det inte finns några sjukdomar i dag som beror på att höns går på golv?

Det tycker vi är två mycket viktiga frågeställningar. Tittar man vidare på ny teknikprovning som har gjorts kan man säga att det verkar som om de här påståendena stämmer. Ingvar Ekesbo hävdar också att om vi skulle ha haft samma typ av ny teknikprovning när det gällde det beslut om att sugor inte skall vara fixerade som kom för ett antal år sedan, skulle suggorna fortfarande vara fixerade.

Vi i Miljöpartiet är mycket kritiska till ny teknikprovning. För det första menar vi att om man skall titta på ny teknik måste man verkligen se

till att man vet hur det är med den befintliga tekniken. Man måste veta hur det ser ut i burarna, dvs. det behövs en parallell undersökning av burar samtidigt som man utvärderar den nya tekniken. Så har inte skett i det här fallet.

Det är mycket sorgligt, för det har kommit till en del nya saker som har påverkat hönsen. Värmebehandling av foder kom t.ex. 1993. Vi vet också att under den tid som ny teknik har prövats har det kommit in hybrider som lägger ovanligt stora ägg. Vi kan alltså säga att med de resultat vi har i dag vet vi inte vad som beror på ny teknik och vad som beror på annat.

Vi tycker också att det är mycket märkligt att man forfarande hänvisar till gamla resultat. Även i regeringens skrivelse hänvisas till en siffra som är hämtad från den allra första insättningen som en ny äggproducent gjorde. I dag vet man att det höga dödlighetstalet, 26,7 %, berodde på att de här hönsen tillhörde en av de första flockar av Isabrun som lade stora ägg, som kom till Sverige. De fick för mycket ljus när de var unga. Det gjorde att de lade stora ägg mycket tidigt. Men det hade kunnat ske även om de hade suttit i bur.

Skall man göra ny teknikprovning måste man verkligen försöka undvika foderstörningar och fel foder. En flock har t.ex. felaktigt fått grisfoder. Man måste försöka undvika fläktbrott, råttgift osv. Man måste fråga sig om det verkligen är den nya tekniken man utvärderar. Vi menar att man inte har gjort det.

I andra länder hävdar många att skillnaden mellan hybriderna, bruna och vita hybrider, är mycket större än skillnaden mellan system. För vita hybrider i en tysk undersökning är dödligheten 5–6 %, oavsett om de hålls i bur eller på golv. För bruna hybrider är dödligheten 8–14 %, oavsett system. Det verkar alltså stämma att det är val av höna som avgör resultatet, inte om hönan går på golv eller sitter i bur.

Det har talats mycket om kloakkannibalism. För Miljöpartiet är det naturligtvis oacceptabelt att höns hackar varandra. Men om man har golvsystem och upptäcker den här typen av problem måste man fråga sig: Beror det på golvet eller på något annat?

När Charolais kom till Sverige hade den svåra kalvningarna. Men det var ingen som kom på idén att titta efter vad som var fel i ladugården. Man funderade naturligtvis på vad som var fel med Charolais. I det fallet gick det att med avel se till att kalvningarna blev lättare.

På samma sätt borde man göra i det här fallet. Man borde fundera på varför hönsen får för stora ägg. Går det att ändra på det med avel? Många svenska konsumenter började efterfråga stora ägg. Därför tog den industri som säljer Isabrun, en brun hybrid, fram en höna som lade stora ägg. Det visade sig att den inte fick ur sig äggen.

Det börjar ändra sig nu. Man skickar linjer av Isabrun som inte värper stora ägg.

Jag vill påstå att det här inte är exempel på följder av att hönorna har gått på golv utan av att det har kommit in en hönshybrid som varit behäftad med fel.

När det talas om kloakkannibalism låter det som om denna är enormt vanligt förekommande. I Oli-Voletage-system har i endast en flock av 23 kloakkannibalism varit skälet till dödligheten ovanför den ribba om 9 % som Jordbruksverket har satt upp. I övriga flockar är det inte fråga om

kloakkannibalism utan om mycket annat: äggledarinflammationer, leverproblem osv.

I Marielund har man använt bara en hybrid, Longman Selected Leghorn, LSL. Denna hybrid klarar sig mycket bra när det gäller dödlighet men mycket sämre vad avser fothälsa. Ser man på fotproblem i de andra systemen – som Oli-Voletage, där framför allt bruna hybrider har testats – finner man att det ser betydligt bättre ut. I Vencomatic-systemet kan vi se att Hissex brun avviker radikalt från de övriga. Det tycks vara så att också fotproblem är genetiskt betingade. Inte heller de har något att göra med vilket system man använder.

Det sorgliga är att vi i dag inte vet om det finns fotproblem i burar med den vita hybriden LSL. En del veterinärer påstår att LSL har mycket fotproblem även i bur. Vi vet att en ensidig avel alltid ger problem, och aveln har i den här produktionen varit så extrem att en höna i dag värper mellan 320 och 350 ägg om året, 60 mer än för 15 år sedan. En så ensidig avel brukar ge problem.

I regeringens förslag står det att skiftet av system skall ske i takt med att alternativa system hunnit färdigutvecklas, dvs. när de högintensiva systemen eller de modifierade burarna – jag vet inte riktigt vad regeringen avser – har utvecklats skall de ersätta de konventionella burarna.

Det intressanta är att Annika Åhnberg i en interpellationsdebatt som jag förde med henne i torsdags sade att Marielundssystemet eventuellt kan godkännas vid årsskiftet 1997–1998. I så fall förstår jag inte alls varför vi måste ändra 9 § i djurskyddsförordningen. I så fall finns det ju före den 1 januari 1999 andra system, som de konventionella burarna kan bytas ut emot.

Jag tycker att det då är mycket märkligt att man lägger fram detta förslag. Jag undrar om det här är en ny information, som har kommit fram efter det att skrivelsen har lagts fram.

Herr talman! Jag skulle mot denna bakgrund vilja yrka på återremiss av skrivelsen. Det är uppenbarligen så att det finns ny information som gör att vi inte behöver ändra 9 § djurskyddsförordningen.

Om det nu skall lämnas dispenser menar vi från Miljöpartiets sida att det är oerhört viktigt att dessa är tidsbegränsade. Vi kan acceptera *en* insättning under 1999. Vi anser det vara självklart att den som skall få dispensen också skall klara de lagregler som gäller, t.ex. skötsellagen, som reglerar gödselhanteringen, och miljöskyddslagen. Det finns en mängd äggproducenter med burhållning som i dag faktiskt inte gör detta. Vi är mycket förvånade över att majoriteten inte anser att det är en självklarhet att en förutsättning för att man skall få dispens skall vara att man klarar de lagar och regler som riksdagen har beslutat om.

Vi anser också att det borde vara självklart att de som i dag har gamla, utslitna burar – vilka enligt vad Annika Åhnberg uttalar i skrivelsen skall bytas ut först – inte borde få byta ut dem fram till den 1 januari 1999. Vi anser att det fr.o.m. nu inte bör vara tillåtet att byta konventionella burar mot nya konventionella burar.

De modifierade burarna har diskuterats mycket, och vi menar i Miljöpartiet att det är oerhört olyckligt att i dag införa en ny burtyp, en burtyp som har testats på många ställen i världen och aldrig har hållit måttet. Vi ser det här som ytterligare ett sätt att förlänga de konventionella burarnas användning. Vi ser också en risk för att det kommer att anslås mycket

Prot. 1996/97:77

12 mars

alternativ till

traditionell

burhållning av höns

stora forskningsresurser på dessa men att man ändå kommer fram till att de inte fungerar. Vi hör redan i dag dem som har provat dem säga att sandbaden inte fungerar. Många säger att de har slutat att använda sandbaden.

Vi anser från Miljöpartiets sida också att den ekologiska äggproduktionen behöver öka. Vi har ett yrkande om att 10 % av äggproduktionen skall vara ekologisk år 2000. Vi är förvånade att vi inte har fått gehör för det yrkandet.

Det är också underligt att det i dag inte finns några pengar till den ende rådgivaren i Sverige för ekologisk äggproduktion. Från regeringens sida säger man att man vill satsa på ett ekologiskt lantbruk, men det stämmer alltså inte med praktiken. Jag är förvånad och skulle vilja fråga jordbruksministern hur det kommer sig att Sverige inte anser sig har råd med ens en enda rådgivare för ekologisk äggproduktion.

Vi anser från Miljöpartiets sida att det är hög tid att börja sälja det svenska ägget. Det borde vara möjligt att sälja detta ägg även utanför Sverige, med en salmonellagaranti. Vi anser det vara oerhört väsentligt att Sverige och svenska äggproducenter gör allt för att upprätthålla de bestämmelser som vi har om salmonella. Vi är mycket förvånade över att Jordbruksverket måste gå ut till länsstyrelserna, som man gjorde för några veckor sedan, och påpeka att det finns många äggproducenter som inte sköter salmonellakontrollen.

Vi anser att salmonellakontrollen måste finnas kvar. Med den finns också möjligheter för svensk äggproduktion att lägga om golvsystem till system som sätter hönan i första rummet. Vi anser att man skulle kunna konkurrera rejält på marknaden med ett ägg som är garanterat salmonellafritt, som kommer från höns som har det bra och som tilltalar ungefär 20 % av de konsumenter som sätter djurskyddet främst och som menar att man har råd att betala för ett bättre djurskydd.

Faktum är att priset för detta i dag är mycket lågt, ungefär 31 öre per ägg. Det är prisskillnaden mellan burägg och de ägg som kommer från lågintensiva system. I förhållande till högintensiva system är skillnaden ännu mindre. Skillnaden mellan burägg och ägg producerade i lågintensiva system är i dag vad avser 6-pack alltså ca 2 kr, eller 5 kr per kilo. Det är ett lågt pris för att hönorna skall kunna få det bra – för att hönorna, som är så nyfikna, återigen skall börja kunna röra sig fritt, kunna flytta sig undan från sina antagonister, kunna flaxa med vingarna och bete sig som en höna. Det borde vi ha råd med.

Vi menar också att konsumenten måste ges möjlighet att välja. Vi menar att jordbruksministern mycket väl kan sammankalla alla aktörer på marknaden och försöka få fram en märkning, även om den bara är frivillig. Vi konsumenter vill välja, men det är i dag inte så att konsumenten har ett val. Vi har t.ex. fått reda på att det inför påsken inte finns några ätäggs i affärerna. Ätäggsproducenterna är så få att det just nu inte finns några sådana ägg. Hur skall man kunna välja sådana, om det inte finns några?

Det blir också mycket svårt att välja, om alla paket har tjusiga bilder av fria höns, trots att verkligheten är annorlunda. Menar man allvar med att burar är bra för höns, borde man också våga stå för det och skriva ut det på paketet.

Det är många frågor som behöver åtgärdas, och vi menar att det förslag till beslut som majoriteten avser att anta är ett steg tillbaka. Det låser fast hönsen i burarna. I värsta fall kommer det att innebära att antalet höns i bur ökar. Enligt det här förslaget kommer det att bli möjligt för nya producenter att satsa på burar, nämligen på de modifierade burarna. Det finns alltså risk för att allt fler höns kommer att hamna i bur.

Det finns också risk för att prövningen av de modifierade burarna drar ut på tiden, eftersom det är ekonomiskt mycket ofördelaktigt för en producent som kan få dispens att i stället ha modifierade burar. Det innebär att hönorna kommer att bli kvar länge i de konventionella burarna. Jag skulle vilja fråga jordbruksministern hur länge man kan acceptera att prövningen av de modifierade burarna drar ut på tiden. När kan man tänka sig att de är färdigprövade?

För tids vinnande yrkar jag bifall bara till reservationerna 1, 8, 9, 11, 13 och 14, men Miljöpartiet står naturligtvis bakom alla reservationer.

Anf. 22 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s):

Herr talman! Återigen diskuterar vi frågan om höns skall sitta i bur eller inte. Jag kom in i riksdagen 1994, och under tiden fram till nu har diskussionen om höns skall sitta i bur eller inte varit intensiv och stundtals hetsig. Jag har åkt runt till hönsier i hela Sverige, och jag har träffat producenter med frigående höns och producenter med burhöns. Jag kan konstatera att detta inte är någon lätt fråga.

Jag trodde när jag började sätta mig in i frågan att det skulle vara så, men ju djupare jag har gått in i den, desto vidare har frågeställningarna blivit. Många olika aspekter skall vägas in: dels hörnas väl och ve, dels arbetsmiljön för dem som jobbar med dem, dels vad vi som konsumenter är villiga att betala. Under den här tiden har vi också gått med i EU och lever på en öppen marknad. Det är alltså en mångfasetterad fråga.

Jag tycker att regeringens skrivelse och vårt betänkande är en bra mix, som möjliggör en god lösning på problemen. Vi kan inte resonera så blåögt som jag många gånger tycker att Miljöpartiet och Vänstern gör och säga att alla burar skall vara borta den 1 januari 1999.

Jag kan hålla med om att det har tagit lång tid att skapa nya system mot vad vi trodde när djurskyddslagen trädde i kraft den 1 juli 1988. Det borde ha hänt mer. Godkända alternativa system borde finnas färdiga för att producenterna skall ha en chans att ställa om produktionen. Men i dag är det som det är. Vi kan skälla och domdera. Men det hjälper inte, för läget är som det är, och då måste vi göra bästa möjliga av situationen. Det finns ännu inga godkända nya system för högintensiv äggproduktion.

Det finns en djurskyddslag, och det finns föreskrifter som reglerar hur ny teknik skall tas in i djurproduktionen. De s.k. högintensiva systemen med ca 15–18 höns per kvadratmeter är klassade som ny teknik och skall godkännas från djurhälso- och djurskyddssynpunkt innan de får användas. Denna lag är till för att skydda djuren mot lidande och för att undvika att arbetsmiljöproblem byggs in i stallarna.

Jag kan inte förstå hur de i Miljöpartiet resonerar, när de å ena sidan driver djurskyddsaspekten hårt och å andra sidan vill att systemen skall ut på marknaden innan de har blivit godkända från djurskyddssynpunkt.

Utskottet framhåller i betänkandet att det är viktigt att de nya inhyssningssystemen godkänns enligt provningen av ny teknik. Men samtidigt

framgår det att det är viktigt att övergången till alternativen inte stoppas. Regeringen skall kontinuerligt följa upp hur Jordbruksverkets program för provning av ny teknik påverkar utvecklingen.

Herr talman! Hönsen skall ut ur de traditionella burarna, och förbudet mot burarna skall kvarstå och genomföras.

Vi skall utgå från hönsens naturliga beteende och vilka behov hon har. De nya systemen skall vara utformade på ett sådant sätt att de uppfyller lagens krav på god djurhälsa, god djurmiljö och möjlighet för djuren att bete sig naturligt. Därför finns det ett förslag att 9 § i djurskyddsförordningen förändras till att lyda: "Höns för äggproduktion får inte inhysas i andra burar än sådana som uppfyller hönsens behov av rede, sittpinne och sandbad. Inhysningen skall ske på ett sådant sätt att dödlighet och beteendestörningar hålls på en låg nivå.

Kraven i första stycket gäller även andra inhysningsformer."

System som uppfyller hönsens möjligheter att bete sig naturligt och samtidigt ser till att hälsotillståndet är gott och dödligheten låg måste vara bra för hönan. Ett införande av funktionskrav i lagstiftningen gör att vi inte låser fast oss utan kan vara mer flexibla. Det egentliga målet måste vara att skapa bättre inhysningssystem för hönsen – inte att få bort burarna.

Det är viktigt att det sker forskning på alla tänkbara alternativa system. Här ingår den s.k. modifierade, eller inredda, buren. Den skall inte jämföras med storburarna som Miljöpartiet tar upp i sin reservation mot forskning av modifierade burar. Storburarna rymmer många fler djur, 20–50 djur. De har testats både hemma och utomlands, och det har inte blivit några bra resultat. Men de s.k. modifierade burarna – som det skall forskas vidare om i Sverige – är något annat. Där skall det finnas 5–6 djur, och de skall ha tillgång till sandbad, rede och sittpinne.

Maggi Mikaelsson sade något om att burarna inte skulle testas utan användas direkt. Men burarna skall naturligtvis testas och godkännas enligt provningen av ny teknik. Det dröjer ännu ett tag innan de godkänns eller inte. Detta är ju också fråga om ny teknik.

Högbelagda system – som jag var inne på tidigare – har än i dag inte godkänts enligt förprovningen. Vad som finns i dag för den producent som vill gå över till alternativ, är de s.k. lågintensiva systemen med 7–9 höns per kvadratmeter. De är bra alternativ, men de kan inte vara de enda alternativen. Det kan ekonomiskt sett vara svårt att hävda konkurrensen gentemot stora producenter. Men som alternativ är de bra.

Sverige skall vara pådrivande i EU för att där börja avveckla burarna och skapa bättre liv för hönsen. Sverige kan gå före, men inte för långt före. Vi vill ha kvar en svensk äggproduktion.

Det finns stora behov av utbildning och rådgivning om alternativa system. Det finns stor osäkerhet om hur höns skall skötas i de friggående systemen. Många som startar verksamhet i dag har tidigare inte haft höns. Det krävs också ett annat arbetssätt än när hönsen placeras i bur. Därför är det viktigt att satsa på utbildning och rådgivning.

Herr talman! Utskottet framhåller i betänkandet att burhönsförbudet skall stå kvar, men en dispensmöjlighet skall införas den 1 januari 1999. Det skall inte bli några generella dispenser, utan varje enskilt fall skall ses över. Anläggningen skall vara ansluten till ett av Jordbruksverket fastställt omsorgsprogram för att kunna komma i fråga för dispens.

Dispensiderna kan variera med utgångspunkt i hur väl bursystemen uppfyller de ställda kraven. Därför vill inte utskottet fastställa någon tidsrymd. De anläggningar som inte uppfyller de fastställda kraven skall vara avvecklade senast den 31 december 1998.

Så var det Miljöpartiets och Folkpartiets reservation nr 12. En anläggning som omfattas av bestämmelserna i miljöskyddslagen och/eller lagen om skötsel av jordbruksmark är skyldig att efterleva dessa bestämmelser. Det finns alltså ingen anledning att hävda detta i villkoret för dispens.

När det gäller salmonellakontrollen skall alla värphöns vid besättningar större än 200 djur testas minst två gånger under produktion och fyra veckor före slakt. En gång per år skall en veterinär ta prover på hönsen. Därutöver finns en frivillig salmonellakontroll.

Det finns lagar och förordningar som reglerar dessa frågor, och jag förutsätter att de berörda myndigheterna ser till att lagarna efterföljs.

Herr talman! En viktig aspekt som ofta glöms bort när det gäller nya system kontra burar är arbetsmiljöfrågan. Jag uppfattade inte att Gudrun Lindvall med ett enda ord nämnde arbetsmiljöfrågan. Denna fråga gäller dem som arbetar i höns husen. Hur påverkas de av ammoniak och damm? Ökar luftvägsproblem och allergier bland djurskötarna? Hur ser det ut med ergonomin? Hur hanteras bekämpning av olika parasiter? Vilka preparat används? Dessa frågor är viktiga och får inte glömmas bort i det framtida arbetet. Utskottet förutsätter att forskningen intensifieras i fråga om arbetsmiljön.

När jag ändå är inne på forskningsfrågor, vill jag peka på att forskningen om alternativ måste ske i minst samma takt som tidigare. Utskottet nämner bl.a. betydelsen av gruppstorlek, belägningsgrad, foderproblem och sjukdomar. Även samspelet mellan olika raser och inhysningssystem är ett viktigt område att forska vidare på. Detta är komplexa frågor som måste belysas mer. Både Gudrun Lindvall och Maggi Mikaelsson tog upp frågan om vilka hybrider som passar bäst i vilka system. Det är viktigt att forska vidare om dessa frågor.

Avslutningsvis vill jag ta upp den viktigaste aspekten. Det är vi konsumenter, och vi har framtiden för svensk äggproduktion i våra händer. Det är vi konsumenter som kan styra så att tillgång på alternativa ägg ökar och flera alternativa anläggningar kan startas. Vi kan efterfråga dessa ägg i våra butiker och även vara villiga att betala priset för dem.

Vill vi ha svenska ägg som är producerade under goda villkor för djuren, måste vi också visa det. Jag tror att det handlar om information och en bra märkning av ägg. Jag har erfarenhet att under året kommer EU:s märkningsbestämmelser att genomföras vid olika packanläggningar. Burägg kommer att märkas som burägg.

Som konsument skall jag kunna göra ett aktivt val. Ökar efterfrågan på alternativa ägg, är jag säker på att fler producenter vågar satsa på alternativa anläggningar.

Herr talman! Förbudet mot traditionella burar kvarstår. Vi har funnit en väg att gå som jag tror på. Vi kan säga att vi är nästan eniga i utskottet.

Forskningen skall fortsätta i minst samma takt som tidigare. Det är egentligen du och jag i vår egenskap av konsumenter som kan se till att övergången går snabbare och att det finns svenska ägg i affärerna även efter 1999.

Vi är överens i utskottet att vi skall ha en svensk äggproduktion även i framtiden. Men vi ser litet olika vägar att nå fram.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 23 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Till att börja med vill jag rätta en sak som Ann-Kristine Johansson tog upp. Det är faktiskt inte så som hon säger att vi vill totalförbjuda alla burar från den 1 januari 1999. Jag skall läsa innantill vad vi skriver i vår motion, som Ann-Kristine Johansson kanske inte har läst.

Där står: ”På grund av att Jordbruksverket inte klarat av det uppdrag som gavs enligt riksdagsbeslutet från 1988 måste övergångstiden till nya system förlängas. — — — Vänsterpartiet anser att det inte finns några traditionella burar som uppfyller högt ställda djurskyddskrav. Dispenser bör därför vara korta och gälla för högst en insättning i produktion efter 1 januari 1999. Byte av burar bör inte tillåtas efter det att ändringen av 9 § i djurskyddsförordningen trätt i kraft.

Dispenser skall endast kunna ges där djurhälsokraven är höga. Äggnäringen, SFS – Svenska Ägg, har utarbetat ett program för djuromsorg och kvalitetssäkring av svenska ägg. Programmets målsättning är bland annat att garantera ett djurhållningsprogram som tillgodoser god djurhälsa, livsmedelssäkerhet och etisk djurhållning. Med en successiv skärpning av omsorgsprogrammets krav bör det till stora delar kunna ligga till grund för dispensreglerna.”

Vi är fullt medvetna om att med den utveckling som har skett i den här frågan måste det till dispenser, och det tycker vi är bra. Vi tycker också att det är bra att man kan ställa funktionskrav när det gäller djurhållningen.

När det sedan gäller de modifierade burarna tycker jag att det är mycket märkligt att man kan besluta om något som inte är testat. Hur lång tid kommer det att ta innan de nya burarna blir godkända? Det är egentligen det tidsutrymme som de gamla burarna kommer att finnas kvar. Eftersom de inte ens är godkända och testade kommer det rimligen att ta några år, men jag har inte sett någon tidsaspekt på det. Hur stor yta får de nya hönsen i en ny, modern och modifierad bur om man har tio höns i en sådan?

Anf. 24 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har läst Vänsterpartiets motion och också reservationerna. När det gäller dispensetid säger ni att en sådan skall finnas, men den skall vara kort och omfatta högst en omgång. Vi anser att det inte får vara någon sådan begränsning. Dispens tiden skall finnas därför att det inte finns några alternativa system. När det börjar att komma fram alternativa system som passar är det dags att se över dispens tider.

De modifierade burarna skall testas genom ny teknikprovning. Om de blir godkända eller inte vet vi inte i dag. Hur lång tid det tar får vi se, eftersom det också skall ske genom ny teknikprovning. Det kan ta ett par år innan vi vet om de är godkända eller inte. Men vi måste prova olika alternativ. Det är det som är viktigt.

Anf. 25 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Eftersom det i dag inte finns några godkända modifierade burar, och Ann-Kristine Johansson säger att dispenserna måste räcka tills dess man har nya alternativa system, betyder det att man kommer man att få behålla de traditionella burarna i många år än.

Hur kan man vara så säker på att det skall klaras av till den 1 januari 1999, som Ann-Kristine Johansson sade i sitt anförande, eftersom man i dag tydligen inte vet vilket slags system som man skall använda när man slopar de traditionella burarna?

Anf. 26 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Maggi Mikaelsson förutsätter att det kommer att ta lång tid innan det finns några alternativa anläggningar och alternativa system som blir godkända. Jag har förhoppningen att de kommer redan i höst eller nästa år, så att vi har system för producenterna att gå in i.

Anf. 27 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! En sak vill jag hålla med Ann-Kristine Johansson om, och det är att höns inte är några lätta djur. De beter sig inte som man kan förvänta sig. Det också därför som det kräver ett stort kunnande hos skötare för att ha djur. Naturligtvis är det lättare att stoppa in dem i en bur. Då behöver man inte bry sig om så mycket mer än det som kommer ur dem. Det är också därför som det ställs höga krav på människor som har höns på golv att de kan höns. De beter sig inte alls alla gånger som man kan förvänta sig. Men det är också det som gör dem så intressanta som djur.

Jag vill kommentera några saker som Ann-Kristine Johansson tog upp. Först och främst är orsaken till att vi inte talar om arbetsmiljön att man om man läser rapporten, ser att Marielund, Oli-Voltage och Vencomatic klarar de krav som har ställts upp för arbetsmiljön. Då finns det ingen anledning att säga att den skall förbättras, om man klarar de krav som finns. Dessutom finns det inte heller där några jämförande studier med höns i bur. I andra länder kan man se att det som framför allt har framförts är att det som har blivit bättre är att man får en bättre arbetsmiljö just när man går över från bur- till golvhållning.

Med anledning av detta vill jag fråga Ann-Kristine Johansson: Hur tror Ann-Kristine Johansson att arbetsmiljön kommer att bli om man har sandbad i tre nivåer i de modifierade burarna där hönsen badar, det stänker sand och blir torrt? Kan det tänkas att det kan orsaka dammproblem? Det är något som borde intressera Ann-Kristine Johansson.

När det gäller djurskyddsförordningen vill jag fråga Ann-Kristine Johansson: Anser Ann-Kristine Johansson att ett viktigt naturligt beteende för höns är att kunna röra sig? I så fall är det väldigt märkligt att vi inte har fått det tillägg som både Vänsterpartiet och jag har yrkat, nämligen att det i förordningen skall stå att höns skall ha tillräckligt utrymme. Anser Ann-Kristine Johansson att rörelse är ett naturligt beteende?

Anf. 28 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Gudrun Lindvall tog upp frågan om modifierade burar, sandbad och problem med detta. Det är sådant som skall ses över när man

skall testa genom ny teknikprovning om det finns dammproblem och arbetsmiljöproblem över huvud taget. Jag förutsätter att det kontrolleras genom ny teknikprovning.

Jag vill något kommentera det som Gudrun Lindvall tog upp i sitt anförande. Hon använder många gånger starka ord. Det talas om misshandlade hönor och annat. Jag tycker att vi skall använda de starka orden när de verkligen behövs.

Sedan vill jag påminna om att Sverige har en mycket bra djurskyddslagstiftning.

Anf. 29 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar på mina frågor, men jag fortsätter likförbaskat att ställa dem. Anser Ann-Kristine Johansson att ett viktigt naturligt beteende för höns är att kunna röra sig? I så fall borde verkligen en bestämmelse om tillräckligt utrymme finnas med i djurskyddsförordningen i fortsättningen.

Jag skulle vilja fråga om Ann-Kristine Johansson anser att de ägg som kommer från höns i de modifierade burarna skall märkas som burägg. Det ryktas nämligen att Jordbruksverket börjar se över möjligheten att kunna märka dem som ägg från höns i högintensiva system. Anser Ann-Kristine Johansson att ägg från höns i modifierade burar är burägg? Det skulle vara mycket intressant att veta.

När det gäller att forskningen skall fortsätta i samma takt som hittills får vi verkligen hoppas att den takten kommer att öka. Med de 46 miljoner som man har använt under den tioårsperiod som har gått har forskningstakten inte varit speciellt hög. Skall man hålla den takten i fortsättningen kommer de höns som finns i de konventionella burarna att sitta kvar där länge.

Jag skulle också vilja fråga Ann-Kristine Johansson: Menar Ann-Kristine Johansson att så fort det kommer nya högintensiva system som är godkända skall dispenserna fasas ut? I så fall behöver vi inte inrätta någon ny bestämmelse i 9 § djurskyddsförordningen, eftersom jordbruksministern har sagt att Marielund kommer att eventuellt godkännas årsskiftet 1997/98. Hur det kommer att bli och om det bara kommer att bli för dessa hybrider eller inte vet jag inte, eftersom Marielund bara är testat på just en enda hybrid. Anser Ann-Kristine Johansson att det i så fall innebär att det här betänkandet egentligen inte behöver läggas fram?

Anf. 30 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har inte sagt något i betänkandet om ifall hönsen skall sitta fast eller inte. Jag förutsätter att de kan röra på sig även i en vanlig bur och i modifierade burar.

Det är ändå en bättre produktion som kommer med de modifierade burarna än de traditionella burarna för hönorna och för dem som jobbar med detta. Enligt EU:s märkningsdirektiv är de ägg som kommer från höns som sitter i modifierade burar burägg och skall märkas som burägg.

Sedan får vi se vad vi som konsumenter väljer när vi går att handlar. Det gäller att som konsument göra ett aktivt val. Köper jag burägg som kommer från produktion i modifierade burar gör jag det, men då gör jag ett aktivt val. Därför är det viktigt att märkningsreglerna genomförs. Det

tror jag att packerierna tillsammans med konsumentorganisationerna och djurskyddet kan genomföra under året.

Prot. 1996/97:77
12 mars

Anf. 31 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Ann-Kristine Johansson har redogjort för majoritetens uppfattning i jordbruksutskottet och även bemött reservanternas. Jag tänkte i stället ta upp några mer övergripande utgångspunkter och tankar kring den här diskussionen.

Det har varit intressant att lyssna på debatten här i dag, och det känns som att vi inte kommer till en slutpunkt i denna viktiga fråga men väl till en vändpunkt i utvecklingen. Jag har noterat att det i diskussionen finns två, rätt skilda utgångspunkter.

Den ena utgångspunkten är hönsens välbefinnande, dvs. djurskyddet. Det är utgångspunkten för regeringens skrivelse och också för jordbruksutskottets betänkande och majoritetens uppfattning. Utskottsmajoriteten skriver så här: "Utskottet anser i likhet med regeringen att utgångspunkten för vilka inhysningssystem för värphöns som skall vara tillåtna måste vara att de är utformade på ett sätt som är förenligt med djurskyddslagens krav på god djurhälsa, god djurmiljö och möjlighet för djuren att bete sig naturligt. De traditionella burarna uppfyller inte dessa krav och bör därför inte tillåtas." Detta är också den uppfattning som regeringen ger uttryck för i sin skrivelse.

Den andra utgångspunkten i den här diskussionen är det sorgliga faktum att en del partier och politiker har svårt att hålla sig ifrån den eventuella möjligheten att litet lättvindigt plocka några politiska poäng. När man grips av lust att göra det är man tydligen beredd att se mellan fingrarna med både djurskyddet och det sätt man behandlar fakta på. Det går att utläsa en hel del besynnerligheter därvidlag av de motioner som ligger till grund för reservationerna. Jag skall återkomma till det.

Maggi Mikaelsson talade om att vi försvagar djurskyddslagen. Tvärtom! Vi bevisar och bekräftar att vår djurskyddslag finns och fungerar. Det är just den som gör att vi nu inte kan införa det burförbud som jag är säker på att vi alla önskar hade varit möjligt att införa nu. Vår djurskyddslag säger att gamla, dåliga system skall bort, men den innebär också att nya, dåliga system inte skall införas.

Det är därför vi t.ex. har en ny teknikprovning, och den är ambitiös. Den bygger på ett antal mätbara parametrar. De system vi använder får inte innebära en högre dödlighet – där har vi satt en viss procentandel. De får inte innebära ett visst mått av sjuklighet. De får inte leda till för mycket fjäderplockning och kannibalism. Vi har den typen av mätbara parametrar därför att vi inte på ett enkelt sätt kan fråga djuren hur de mår. Vi måste avläsa det genom att studera deras beteende.

En del av de länder som i debatten ofta lyfts fram som någon sorts strålande alternativ har inte en sådan provning. De använder sig inte av ett system med mätbara parametrar, utan de gör en ganska allmän och generell bedömning. Jag vill hävda att den bedömningen inte är lika seriös som vår.

Vi skulle kunna försvaga vår provning och litet lättvindigt säga att vi tror att djuren har det bra i de systemen. Men vi gör inte så. Vi använder noggranna parametrar, och vi konstaterar då att vi inte har nått så långt med de nya alternativen som vi hade önskat. Vi har också hög ambitions-

*alternativ till
traditionell
burhållning av höns*

nivå när det gäller t.ex. salmonella. Det har man inte i Schweiz, som är ett land som ofta lyfts fram.

Miljöpartiet undrar varför vi inte undersöker gammal teknik. Vi vet att gammal teknik är dålig. Det är därför vi skall bort ifrån den. Det är därför vi skall förbjuda de traditionella burarna och finna alternativ som är bättre. Men att gammal teknik är dålig är ingen ursäkt för att också ny teknik skall vara dålig.

Reservanterna menar att det inte är säkert att det är burarnas eller systemens fel att resultatet blir dåligt. Det kan bero på en lång rad andra saker, t.ex. misslyckanden i aveln och fodrets sammansättning. Jag håller helt med om det. Regeringen säger också i sin skrivelse att det behövs ytterligare forskning kring andra aspekter än själva systemet. Det behövs ytterligare forsknings- och utvecklingsinsatser när det gäller just avel och foder.

Men faktum kvarstår: Konsekvenserna av problemen, oavsett vad som ger upphov till dem, blir så oerhört mycket större i ett öppet golvsystem än de blir i ett bursystem. Detta faktum kan vi inte bortse ifrån. Det gör att vi likväl står där med problemet. Eftersom problemet inte är löst måste vi ha litet längre tid för att kunna komma fram. Gudrun Lindvall påstod att man bara har testat vita hönor i Marielundssystemet, men det är inte sant. Det är lätt att kontrollera att man även har testat bruna hönor.

När man lyfter fram t.ex. Schweiz undrar jag om avsikten egentligen är att indirekt föreslå att vi skall sänka våra ambitioner. Är man ute efter en försvagning av den svenska djurskyddslagen, fastän man inte säger det öppet? Jag kan i så fall meddela att regeringen inte är beredd att acceptera en lägre ambitionsnivå för djurhälsa och djurskydd än den vi har i vår lagstiftning.

Bytet av system skall leda till förbättringar – inte till försämringar. Faktum är att det finns stora problem i de intensiva golvsystemen som inte är lösta. Det som litet vackert kallas näbbtrimning, men som innebär att man amputerar en stor del av näbben på hönsen, tillåts i de länder som ofta lyfts fram som bra alternativ. Vi tillåter inte det i Sverige. Det är också ett av skälen till att vi har problem med golvhållningen. Ett annat är vår höga ambition i djurskyddslagen.

Låt mig återigen fråga: Är avsikten att vi även i detta avseende skall försämra vår djurskyddslagstiftning för att kunna gå över till en golvhönshållning?

I Miljöpartiet, där man har kritiska synpunkter på Jordbruksverkets rapport och på vetenskapligheten i underlaget för detta beslut, är man själv inte särskilt noggrann med sina vetenskapliga underlag. Man letar och hittar litet lösryckta siffror på att dödligheten minsann kan vara högre i burar än vid golvhållning. Men den holländska undersökning man baserar detta på är gjord på näbbtrimmade höns och på höns som har medicinerats mycket kraftigt. Det är klart att höns med näbbarna amputerade och under inverkan av mycket droger och kemikalier kan fås att inte råka ut för stora angrepp av t.ex. kannibalism och fjäderplockning. Men det är enligt min uppfattning inte ett seriöst sätt att argumentera eller att hävda höga krav i den svenska djurhållningen. Det är hyckleri.

Jag tycker alltså att påståendena om att andra länder har kommit så mycket längre är osanna. Reservanterna talar om att ge fel signaler till omvärlden. Men jag vill påstå att det är reservanterna som ger fel signaler

såväl till omvärlden som till konsumenter i Sverige, när de hävdar att man har kommit längre i andra länder och att den svenska äggproduktionen håller så låg standard. Jag tror att det är på det sättet man ger fel signaler.

Låt mig också säga några ord om vad den här skrivelsen inte handlar om. Den handlar inte om ett val mellan bursystem och golv. Såväl Vänsterpartiet som Miljöpartiet har uppenbarligen tagit del av skrivelsen men inte förstått den. Regeringen föreslår inte att man skall införa modifierade burar. Regeringen föreslår att det skall bli möjligt att pröva modifierade burar i den nya teknikprovningen. Men självfallet skall de systemen prövas lika noggrant som andra system! Något annat vore otänkbart, enligt regeringens uppfattning.

I skrivelsen talar vi om att vi vill utforma förordningen så att den bygger på funktionskrav som skall gälla för alla system. Där nämner vi de funktionskrav som vi i dag vet är nödvändiga: sandbad, sittpinne och värprede. Vi säger också att vi inte utesluter att ytterligare funktionskrav kan tillkomma, vartefter forskning och utveckling lär oss mer på det här området. Detta är vad skrivelsen handlar om.

Den handlar också om det fortsatta behovet av forskning kring t.ex. avelsfrågor, foderfrågor och arbetsmiljöfrågor. Den handlar om nödvändigheten av en bra information till konsumenterna. Vi kommer att införa ett märkningssystem och avsätta resurser till konsumentorganisationer och andra organisationer för att informera konsumenter om äggproduktionen.

Det tror jag är oerhört nödvändigt. Vi konstaterar nämligen hela tiden att det finns en mycket stark önskan i vårt land att vi skall komma ifrån den traditionella burhållningen. Men tyvärr motsvaras den starka önskan inte av ett handlande i praktiken. Min och regeringens bedömning är att det därför är nödvändigt med ökade insatser för att konsumenterna skall få kunskaper som blir underlag för deras medvetna val.

Skrivelsen handlar också om behovet av rådgivning. Och i enlighet med vad Jordbruksverket också har föreslagit talar vi om att det behövs en särskild tjänst hos Jordbruksverket, en fjäderfårådgivare som i sin tur kan utbilda konsulenter och andra för att bidra till att kunskapen hos producenterna ökar, så att vi kan få en snabbare övergång till ett bra system. Detta är vad skrivelsen handlar om.

Herr talman! Skiljaktigheterna till trots tror jag att vi alla är överens om att den traditionella burhållningen inte är acceptabel och att det är nödvändigt för oss att ta oss bort från den. Jag vill också hävda att vi i och med detta nya sätt att se på hela utvecklingen tar de första riktigt stora stegen från det gamla systemet och ut till det nya. Jag kan notera att kreativiteten redan har ökat väsentligt i tänkandet kring hur sådana nya inhysningssystem skall kunna formuleras i framtiden.

Herr talman! Låt mig allra sist säga att vi kan ha delade meningar om varför vi inte har kommit längre än vad vi har gjort, och vi kan ägna lång tid åt att förlägga ansvaret och skulden hos någon annan än just hos oss själva – på aktörerna, marknaden, politikerna eller myndigheterna. Men jag tycker att vi skall lägga detta åt sidan och ta oss ur de eventuella mentala burar som vi själva har befunnit oss i och se framtiden an och säga att den viktigaste uppgiften vi har faktiskt är att gemensamt verka för att vi får ut hönsen ur burarna och får en form för äggproduktionen som vi alla kan vara mycket stolta över. Dit är vi på väg. De första stegen tar vi nu.

Prot. 1996/97:77

12 mars

*alternativ till
traditionell
burhållning av höns*

Anf. 32 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Det är mycket ordtrixerier i den här debatten. Jag tycker att om man skriver som regeringen föreslår, att höns för äggproduktion inte får inhysas i andra burar än sådana som osv., säger man ju att höns för äggproduktion får inhysas i burar, punkt slut. Sedan kommer burarna att se annorlunda ut. Jordbruksministern säger att det är självklart att man inte skall acceptera dåliga system, och det låter ju lovande. Men kan då jordbruksministern förklara för mig hur man skall kunna fatta ett beslut om nya system eller nya burar utan att de finns utprovade över huvud taget? Vad händer om nya modifierade burar inte kan godkännas? Hur lång tid kommer det att kunna ta? Jag ställer också följande fråga till jordbruksministern: Hur lång tid kommer vi att kunna räkna med dispenser med det förslag som regeringen och utskottsmajoriteten nu kommer att fatta beslut om? Det är det ena.

Det andra som jag tycker är oroande och som jag tog upp i mitt anförande är att vi har en ny situation med en harmoniserad jordbrukslagstiftning som ställer mycket stora krav på producenterna, och man talar väldigt mycket om lika konkurrensvillkor. Det har varit ett mycket starkt argument i diskussionerna om burhönsen. Det finns i dag protester också från andra delar inom lantbruket om att den svenska djurskyddslagen ställer så hårda krav att det är svårt att konkurrera på lika villkor. Jag tycker att detta är bedrövligt. Jag delar inte ministerns syn att det här är en skärpning av djurskyddslagen. Jag tycker att det är en försvagning, och jag tycker att regeringen med denna förändring har givit dem som vill ha en försämring av djurskyddslagen ett nytt argument, vilket är beklagligt.

Anf. 33 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Jag tror att det kanske överstiger min pedagogiska förmåga att få Maggi Mikaelsson att riktigt förstå innebörden av den här skrivelsen. Men jag skall trots det göra ett nytt försök.

Det står i vår skrivelse att de traditionella burarna skall bort. Något av de nya system som vi har provat kanske kommer att godkännas. Det kommer man att kunna pröva vid årsskiftet 1997/1998. Men vi vet i dag att vi för framtiden inte har en mångfald av fungerande system som kan ta över den traditionella produktionen. Vad vi gör i vår skrivelse är att vi säger: Låt oss sluta tänka i termer av burar. Låt oss övergå till att titta efter vad som är viktigast för värphönsens välbefinnande. Låt oss i stället bygga på funktionskrav.

Vi definierar de tre viktigaste funktionskraven och säger: Nu skall det bli möjligt att pröva om någonting annat än de storskaliga golvsystemen skulle kunna ha möjlighet att uppfylla dessa viktiga krav för värphönsen.

Då har modifierade burar nämnts i debatten som ett exempel på en teknik som i dag finns och som man skulle kunna pröva. Jag kan inte stå här och säga att den kommer att fungera bra. Det är ju just precis det som teknikprovningen skall avgöra. Om den inte kommer att fungera bra kommer systemet inte att tillåtas. Då kommer naturligtvis producenterna att få välja bland de tänkbara alternativ som finns och som innebär att man lever upp till djurskyddslagens krav. Det är hela tiden det som ligger i botten. Alla system skall uppfylla djurskyddslagens krav.

När det gäller konkurrensdebatten om jordbruket för det för långt att gå in på den här. Men jag vill säga att enligt min uppfattning är höga

Anf. 34 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Jag är helt överens med jordbruksministern om det sista som hon sade. Det är bl.a. därför som vi har kommit fram till olika slutsatser när det gäller den här skrivelsen. Jordbruksministern säger att vi inte skall fastna i burtänkande. Nej, det skall vi inte. Men varför skriver då regeringen att höns för äggproduktion inte får inhysas i andra burar än, osv. Det är regeringen själv som har lyft fram diskussionen att det finns olika typer av bursystem som man skall kunna godkänna. Det är det som diskussionen handlar om. Och det är därför som det blir så kluvet när man säger att å ena sidan skall de traditionella burarna bort. Då har man ryggen fri för det beslut som fattades 1988. Å andra sidan säger man att man nog ändå måste ha någon sorts burar. På det sättet har man hållit denna diskussion öppen i stället för att klart och tydligt säga att burarna skall bort. Då hade man kunnat diskutera dispenstidens längd. Detta hade varit en mycket tydligare och klarare signal till marknaden, konsumenterna och producenterna.

Anf. 35 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Låt mig än en gång säga att det som är utgångspunkten för regeringens skrivelse är hönsens välbefinnande. Jag tycker att Maggi Mikaelsson ger ett utmärkt exempel på hur olika aktörer i denna diskussion verkligen har låst in sig i sina egna mentala burar. Vad vi gör när vi nu ändrar förordningen är att vi säger att diskussionen inte handlar om burar eller golv. Diskussionen handlar om hönsens grundläggande behov. Vi definierar tre sådana behov som alla är överens om är absolut grundläggande. Vi säger att forskning och utveckling kan leda till att vi i framtiden för in ytterligare sådana behov. Vi vidgar möjligheten, det är sant, för ny teknikprovning. Men faktum är ju att de gamla burarna skall bort. Det är ju det som är det viktiga i skrivelsen. Jag förstår inte att t.ex. Maggi Mikaelsson inte kan förstå detta. Och alla andra system skall vara godkända enligt ny teknikprovning. I fråga om mindre storskaliga system som redan kan tillämpas måste vi gemensamt arbeta för insatser så att konsumenterna blir informerade och har bra underlag för sina val. Det är detta som skrivelsen handlar om.

Från att under tio års tid ha talat framför allt om det politiska beslutet, måste vi nu faktiskt övergå till att förändra verkligheten, och det med snabba steg. Det är alldeles uppenbart, Maggi Mikaelsson, att det beslut som vi fattade för tio år sedan inte har drivit på utvecklingen åt rätt håll. Nu gör vi på detta sätt, och jag kan redan på många olika håll runt om i vårt land se att det finns en helt annan intensitet och fart i utvecklingen. Och jag är övertygad om att när vi lägger funktionskraven till grund för vårt sätt att forma äggproduktionen i framtiden kommer vi att komma betydligt fortare fram än vad vi har gjort med det gamla beslutet.

Anf. 36 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Det måste vara något förvånande för jordbruksministern, som säger att regeringen utgår från hönsens bästa, att varken de etologer

eller de veterinärer som varit med vid provning av ny teknik och inte heller djurskyddsföreningar tycker att det är ett bra förslag. Man menar att förslaget innebär att hönsen låses fast i buren. En ny bur utvecklas som hönsen skall sitta i. Det måste ha förväntat jordbruksministern när skrivelsen kom, men detta är i alla fall ett faktum.

Att vi i Miljöpartiet skulle ha velat se en parallell undersökning av de konventionella burarna beror på att vi anser att det då skulle vara lättare att se vilka av alla resultat man fått i de högintensiva systemen som beror på systemet och inte på annat. Det här är ett konventionellt sätt att bedriva forskning på. Man försöker alltså ta bort så många variabler som möjligt genom att göra en parallell undersökning och se hur det ser ut i de konventionella burarna. Sker det en förändring där? Kan man se att det blir problem t.ex. på grund av foder? Kan man se att det blir problem på grund av nya hybrider osv.? Man skulle alltså lättare kunna se vad av allt det som det forskats kring som beror på golvsystemen. Så har inte skett. Detta är bara att beklaga.

Jag är glad att jordbruksministern i dag inte ondgör sig lika mycket över golvsystemen som tidigare varit fallet. Uppenbarligen har jordbruksministern tänkt om. Har jag rätt? Det var kanske inte så färligt. Det kanske är som producenterna säger, nämligen att många golvsystem fungerar väldigt bra. Jag skulle vilja påstå att jordbruksministern också tycks sitta fast i en mental bur – kanske en modifierad mental bur. Det är dock litet märkligt att en bur skall kunna ersätta en annan. Anser inte jordbruksministern att hönan t.ex. har ett vitalt behov av att kunna röra sig, av att kunna sprätta och söka föda? Det är väl ett centralt beteende.

Hur lång tid tror jordbruksministern att det tar innan vi vet om modifierade burar godkänns eller inte?

Anf. 37 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Jag noterar att Gudrun Lindvall inte svarar på någon enda av de frågor som jag ställde i mitt huvudanförande. Inte bara jag utan också kammaren i övrigt och allmänheten har väl rätt att få svar på frågor av det slag som jag ställde, för de är ganska väsentliga. Varför använder sig Miljöpartiet av ett faktaunderlag som uppenbarligen är osant? Är avsikten att medvetet föra riksdagens ledamöter, regeringen och allmänheten bakom ljuset, eller handlar det om okunskap? Jag vet inte vad jag själv tycker är värst. I varje fall tycker jag att man har rätt att kräva av ledamöterna i ett riksdagsparti att de i debatter om viktiga frågor håller sig till sanningen.

Kanske tycker Gudrun Lindvall och Miljöpartiet att näbbamputation skall tillåtas i Sverige, att vi inte skall bry oss särskilt mycket om salmonellen och att vi inte skall ha samma höga ambitionsnivå som vi hittills haft när det gäller provning av ny teknik. Jag skulle gärna vilja ha svar på mina frågor, och jag är rätt säker på att också andra vill att frågorna besvaras.

Min uppfattning är nog inte att det förslag som regeringen lagt har mött så mycket kritik. Det har förvisso mött kritik, och den kritiken har varit högljudd. Men det faktum att Gudrun Lindvall är missnöjd betyder inte att alla är missnöjda. Tvärtom har vi mött stor förståelse och sympati för förslaget såväl från producenter som har frigående höns och andra producenter som från många andra håll i samhället. Jag är övertygad om

att det här är ett konstruktivt sätt att arbeta för en förändring och en förbättring av värphönsens villkor. Även Gudrun Lindvall kan väl konstatera att vi inte har nått så långt hittills. Det är viktigt att vi nu tar stora steg för att komma vidare, och det gör vi med det här förslaget.

Som sagt: Jag vill gärna ha svar på mina frågor.

Anf. 38 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jordbruksministern skall få svar på sina frågor.

Faktaunderlaget i min motion är faktagranskat av två professorer, Bo Algers och Ingvar Ekesbo. Jag vet inte om det är vanligt att se till att man får sitt faktaunderlag så väl granskat som jag gjort i det här fallet. Eftersom jag är naturvetare tycker jag att det är ganska intressant med just fakta. Både professor Bo Algers och professor Ingvar Ekesbo kan garantera att faktaunderlaget är helt riktigt. Det finns ingenting i min motion som faktamässigt är fel.

När det gäller många av de övriga frågor som Annika Åhnberg tog upp kan jag säga att vi har fått ett svar. Vi har nämligen fått veta att dispenserna skall få finnas kvar tills man vet om modifierade burar kan godkännas eller inte. Det är vad Annika Åhnberg sade i en replik till Maggi Mikaelsson.

Jordbruksutskottet kan se ett litet problem här. Har man fått dispens för konventionella burar gör man en rejäl ekonomisk förlust om man i stället upplåter utrymmet för modifierade burar. Om en burhållare som har konventionella burar ställer in modifierade burar i ett utrymme där vederbörande i dag har 2 000 höns går det att få in endast 1 600 höns, dvs. 400 höns färre. Det innebär att man på nämnda yta förlorar 56 000 kr, enbart sett till äggpriset.

I dag får en producent som går in i provning av ny teknik 20 000 kr som en sorts kompensation för merarbete. Tror jordbruksministern verkligen att producenterna går in på den här provningen? Eller skall det vara som tidigare, dvs. att bara nya producenter skall testa systemen? Om det är så, Annika Åhnberg, kommer de facto alltför höns i framtiden att sitta i bur – antingen i en konventionell bur eller också i en modifierad bur. Kommer det att bli tillåtet för dem som i dag har dåliga konventionella burar att före den 1 januari 1999 byta ut dem mot bra konventionella burar?

Anf. 39 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Gudrun Lindvall kan gömma sig bakom ryggen på hur många professorer hon vill. När jag läser Miljöpartiets motion konstaterar jag i alla fall att man handskas tämligen vårdslöst med fakta. Dessutom svarar Gudrun Lindvall inte på mina frågor: Är det Miljöpartiets uppfattning att vi skall införa näbbtrimning i Sverige? Skall vi inte bry oss särskilt mycket om att ha höga krav när det gäller salmonellafrihet? Skall vi sänka kraven i vår nya teknikprovning så att vi går ifrån detta med att ha tydliga och mätbara parametrar? Tyvärr har jag inte fått svar på de frågorna. Frågorna kvarstår dock, så det är fullt möjligt att besvara dem i annat sammanhang.

Gudrun Lindvall går också in på den mera traditionella lönsamhetsdiskussionen. Ett av problemen där är ju att de dyrare och mindre storskaligt

producerade äggen haft svårt att hävda sig på marknaden gentemot ägg producerade med traditionell burhönshållning. För dessa har man kunnat hålla nere kostnaderna på ett annat sätt. I lönsamhetsdiskussionen har jag bara svaret att vi när det gäller djurskyddet måste hjälpas åt med att om-sätta vår höga ambition i praktiskt handlande. Det går inte att förneka att det blir mera kostsamt att producera mera småskaligt. Producenterna är säkert beredda på att göra det, men är konsumenterna beredda att betala för det? Jag tror dock att det skulle vara möjligt att ge god information till konsumenter.

I övrigt kan jag bara hänvisa till det investeringsstöd som finns och till de regler och villkor som kommer att gälla avseende möjligheterna för den som i dag har en befintlig produktion att göra investeringar. Villko-ren för detta investeringsstöd är alltför detaljerade för att jag skall hinna gå in på dem i ett kort inlägg i en riksdagsdebatt.

Anf. 40 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Då vi i dag behandlar jordbruksutskottets betänkande baserat på regeringens skrivelse om alternativ till traditionell burhållning av höns har vi att göra med en ovanligt svår fråga.

Då burhönsförbudet den 26 maj 1998 beslutades här i riksdagen insåg den dåvarande majoriteten uppenbarligen inte hur svårt det skulle bli att i praktiken förverkliga beslutet. Att vi nu, nästan nio år senare, inte kommit så värst mycket längre, trots flera kontrollstationer under resans gång, klargör bara hur viktigt det är att riksdagens beslut baseras på realistiska förutsättningar. Man kan aldrig så att säga springa ifrån den praktiska verkligheten. Oftast misslyckas man när man försöker göra det. Detta bekräftas klart av resultat som vi hittills sett i detta svåra ärende.

Vi moderater insåg problemen redan 1988. Även den gången var jag moderat talesman. Jag kan citera ur protokollet vad jag sade: "Dagens svenska äggproduktion bedrivs huvudsakligen i bursystem. Detta system har starkt kritiserats på olika håll, främst på grund av att det inte anses i tillräcklig utsträckning kunna tillgodose djurens grundläggande rörelse-behov.

I sammanhanget bör dock konstateras att kravet från samhällets sida om rationalitet, god djurhållning, hög kvalitet på äggen samt mindre användning av antibiotika tillsammans har lett till att äggproduktion främst företas i bursystem.

När man nu från samhällets sida hastigt gör helt om måste näringen ges tid, tänka efter, analysera, se helheten osv. innan man går vidare. Det gäller att hålla öppet för olika lösningar och se vad det kan innebära med hänsyn till de olika effekterna på miljö, hälsa och produktkvalitet. Nuva-rande burhönssystem" – detta sade jag alltså 1988 – "kan ge anledning till viss kritik vad gäller rörelsebehovet. Dock bör konstateras att det för närvarande inte finns några alternativa system färdigutvecklade, i varje fall inga som leder till bättre förhållanden för vare sig höns eller produkt-ion. Försök som pågår inriktas för närvarande på utveckling av de nuva-rande bursystemen, så att djurens beteendebestånd på olika sätt kan tillgo-doses i större utsträckning. Undersökningar har gjorts och görs också i fråga om stallar för golvhöns.

Höns i stort antal på golv medför en betydligt sämre djurhälsa. Det skulle också bli svårt att stoppa sjukdomsspridning utan att använda anti-

biotika i fodret. På 1940- och 1950-talen var dödligheten i sådana besättningar faktiskt mycket hög. Höns i stora flockar utsätts nämligen för ett socialt tryck. Följden blir att en del uteslås från foder och vatten, andra får hackskador, och kannibalism uppstår ofta.

Det finns risk för att ett system utan burar fordrar avnåbbning och antibiotika i fodret för att klara en något så när acceptabel djurmiljö. En snabb avveckling av burhönshållningen innan bättre alternativ är tillgängliga gagnar inte hönsen. Om ett förbud införs kommer ingen utveckling att ske. Åtskilliga producenter skulle troligen köra på så länge det går med nuvarande system och sedan lägga av för gott inför 1999.

Ett förbud mot burhöns leder ofelbart till ett importberoende och då av ägg producerade på det sätt som man vill förbjuda i Sverige, av burhöns med hjälp av antibiotika osv. Det vore såväl moraliskt som etiskt stötande.

Enligt vår mening måste nya system för hönshållning uppfylla vissa villkor. Systemen får inte försämra miljön för hönsen, t.ex. genom antibiotika generellt i fodret eller avnåbbning. Äggens hygieniska kvalitet får inte bli sämre, och arbetsmiljön får inte bli lidande. Vi anser också att märkningssystem måste till i framtiden där man talar om hur och var äggen produceras – det må gälla i utlandet eller i Sverige – om äggen producerats av golvhöns, av burhöns eller på något annat sätt i mindre skala. Ett ökat konsumentinflytande över produktionsmetoder skulle då förhoppningsvis komma till stånd.”

Vi moderater tog då upp hela problematiken med äggproduktionen i en reservation som vi ville ge regeringen till känna. Jag konstaterar att först nu har andra partier insett situationen. När vi ånyo behandlat ärendet i jordbruksutskottet kan konstateras att nuvarande socialdemokratiska regering, till skillnad från s-regeringen 1988, i denna fråga blivit mera realistisk och verklighetsanpassad. Det är av detta skäl vi moderater har kunnat ställa oss bakom dagens betänkande.

Förra gången riksdagen behandlade frågan i samband med kontrollstationen enades utskottet om att de förändringar som skulle genomföras inte fick leda till att svensk äggproduktion skulle riskeras att slås ut. Svenska konsumenter skulle även framdeles få god tillgång på svenska ägg, producerade med jämförelsevis högre krav på såväl inhysning och miljö som djurhälsa och produktkvalitet.

Det nya i dag jämfört med 1988 är att Sverige är medlem i EU och därmed lever enligt EU:s marknadsordning. Svenska producenter lever på en öppen europeisk marknad med en tuff konkurrens. Vi kan alltså inte skydda svensk produktion som är dyrare i produktionskostnader, det måste vi alla inse. En viktig faktor inför utskottets ställningstagande efter förra kontrollstationen och även nu är svenska äggproducenters engagemang genom det omsorgsprogram som man nu startat. Man är beredd att göra allt vad som är rimligt möjligt för att få förbättringar för hönsen.

Jag vill dock hissa en varningsflagg vad gäller utveckling av nya system. Vi bör inse att traditionell svensk forskning och utveckling lever i frihet att utveckla nya lösningar på olika områden i samhället, inte minst inom jordbruket och industrin. Då det gäller inhysningssystem för värphönsen är den möjligheten uppenbarligen begränsad. Det är olyckligt med hänsyn till att ännu inga nya lösningar fått godkännande.

Prot. 1996/97:77

12 mars

*alternativ till
traditionell
burhållning av höns*

De viktigaste inhysningssystem som skulle kunna användas för höns i Sverige som Jordbruksverket redovisar i sin rapport är system för lösgående höns med hög eller låg beläggning, bursystem med traditionella eller modifierade burar samt dessutom storburar och småskaliga system. Det är fritt fram för vem som helst som vill starta äggproduktion med de lågbelagda systemen, men de högbelagda räknas som ny teknik och måste då prövas av Jordbruksverket. Ungefär 11 % av de svenska hönsen är inhysta i system där hönsen är lösgående. Resten av hönsen finns i traditionella burar.

Bestämmelsen om att ny teknisk utrustning skall godkännas trädde i kraft 1990 med avsikt att begränsa spridning av nya system och anordningar till dess att de visar sig djurskydds- och djurhållningsmässigt godtagbara. Jordbruksverket har givit dispens till en del försöksanläggningar med frigående höns. Det är uppenbart att det har varit för få, eftersom utvecklingen hittills inte tycks ha lett till några framsteg. Snarare är det så att Jordbruksverkets hållning har hämmat utveckling och initiativ vad gäller nya lösningar. De olika systemen har inte fått möjlighet att leva på sina egna meriter, till skillnad från alla andra områden i samhället.

Mot den bakgrunden vore det önskvärt att nya idéer fick större möjligheter att utvecklas och hävda sig i konkurrensen. I ett land som hyllar principen om stor bredd i forskning och utveckling vore det naturligt att denna princip även gällde på detta område.

Utskottet utgår ifrån att regeringen kontinuerligt följer upp hur Jordbruksverkets program för provning av ny teknik påverkar utvecklingen av nya system för inhysning av värphöns och vid behov vidtar åtgärder. I detta sammanhang torde det även vara väsentligt att bevaka hur de förändrade dispensmöjligheterna påverkar producenternas benägenhet att delta i utprovning av nya system. Det finns exempel på producenter som blivit förbjudna att fortsätta. Jag är rädd för att detta kan leda till problem.

Är jordbruksministern beredd att bidra till att ytterligare nya tekniska lösningar kan få sin chans? När jordbruksministern säger att vi skall ta oss ur de mentala burar som vi själva satt oss i inger det vissa förhoppningar under den fortsatta resan in i framtiden. Gör jag en rätt tolkning?

En annan viktig fråga enligt vårt synsätt är att konsumenternas fria val av produkt skall få en mer avgörande betydelse för den svenska äggproduktionens framtida val av produktionssystem. Det skulle vara intressant att ta del av jordbruksministerns syn på detta resonemang.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Jag vill ställa ett par frågor till Maggi Mikaelsson och Gudrun Lindvall. Har ni inte klart för er vad ert ställningstagande, om det fick riksdagens gehör, skulle leda till? Det skulle bli en mycket stark utslagning av den kvalitetsmässigt, jämfört med andra länders produktion, högtstående svenska äggproduktionen. Har ni inte klart för er att ert ställningstagande skulle leda till detta? Har ni inte klart för er hur många jobb som skulle försvinna från Sverige? Har ni inte klart för er vilka problem det i praktiken skulle skapa? Det skulle vara intressant att få besked om detta.

Anf. 41 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Herr talman! Ingvar Eriksson har fel när han säger som han gör. Han har antagligen inte läst den motion som Vänsterpartiet har skrivit ordent-

ligt. Vi är fullt medvetna om de svårigheter som det innebär att direkt slopa burförbudet, eftersom man under åtta nio år har misslyckats med att hitta en lämplig och bra teknik. Därför har vi sagt att man måste öppna för dispenser på det här området.

Vi har också en vision om hur det skall se ut i framtiden. När man nu håller öppet för burarna betyder det att man ger fel signaler. Näringen kommer att investera fast sig i ett annat system. Hur framtiden kommer att se ut är det svårt att sia om, både för Ingvar Eriksson och för mig. Vi kan ha olika uppfattningar om olika förslag.

Jag har ett par frågor till Ingvar Eriksson som handlar om djurskyddslagen. Hur ser Ingvar Eriksson och moderaterna på detta med djurskyddslagen? Innebär den från konkurrenssynpunkt en fördel för äggproducenterna? Anser Ingvar Eriksson att den svenska djurskyddslagen medför ökade kostnader för de svenska äggproducenterna?

Anf. 42 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Efter att ha hört Maggi Mikaelssons tidigare debattinlägg kan jag inte ha någon annan uppfattning än att hon inte inser hur dagens verklighet ser ut. Hon lever i något slags förhoppning om att detta skall lösa sig bara man kan få gehör. Det är litet grand av populism, tycker jag.

Det är alldeles uppenbart att tillämpningen av den svenska djurskyddslagen ger högre kostnader i produktionen. Det är lika uppenbart att om vi lyckas få konsumenterna att inse att det finns vissa fördelar både med djurskyddslagen och med de miljökrav som ställs, kommer detta att gå väl.

Men vi lever i en helt ny situation där vi också måste ta hänsyn till situationen i vår omvärld. Det är mot den bakgrunden som vi måste vara realister och inse dagens situation. Det innebär inte att vi skall behöva göra avkall på vår djurskyddslag.

Jag delar uppfattningen som har framförts från olika håll, att vi i EU skall arbeta för att få EU att ställa upp på de krav som vi anser vara riktiga. Men vi måste vara klara över att detta är ett långsiktigt arbete. Risken är stor att medan gräset växer så dör kon. Det är den realistiska syn som vi har på detta.

Anf. 43 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Innan jag svarar på den fråga som jag har fått vill jag ställa en fråga till Ingvar Eriksson.

Delar Ingvar Eriksson min uppfattning att det egentligen är bättre att en myndighet fastställer bestämda krav som en verksamhet skall uppfylla när man prövar en ny teknik än att myndigheten går in och detaljstyr? Hade man gjort så i det här fallet hade man beslutat om fasta ribbor för vad som skall gälla. Sedan hade man kunnat släppa fritt för näringen att ta fram system som fungerar. Så gjorde man när det var fråga om ifall suggor skulle var fixerade eller inte. I det här fallet har det alltså skett en helt ny teknikprovning där myndigheten har gått in och detaljstyr. Delar Ingvar Eriksson min uppfattning att detta egentligen bara har förlängt det hela och medfört att vi nu befinner oss i en situation där det är svårt att ersätta burarna den 1 januari 1999?

Ingvar Eriksson undrade hur vi ser på framtiden. Jag är övertygad om att svensk äggnäring har en framtid. En av förutsättningarna är då att vi kan behålla salmonellakontrollen, dvs. de tilläggsföreskrifter som man i Sverige har för salmonella. Svensk buräggsproduktion skulle få mycket svårt att konkurrera med burägg från länder som har bättre förutsättningar, bl.a. ett bättre klimat. Andra länder har också en högre belägningsgrad. Där krävs det 450 kvadratcentimeter för en höna medan det i Sverige krävs 600 kvadratcentimeter. I en totalt fri marknad i EU kommer svenska burägg att få mycket svårt att konkurrera med utländska burägg.

Jag är rädd för att det kommer att bli samma situation som i dag råder för nötköttet. Därför anser vi från Miljöpartiet att så länge vi har "salmonellatullen" skall vi i Sverige ställa om till golvhönsproduktion. Vi måste få konsumenterna att inse att burar hör forntiden och inte framtiden till och att de inte skall befatta sig med burägg. Då skulle svensk äggnäring skulle kunna gå en bra framtid till mötes. Det skulle också bli möjligt för den svenska äggnäringen att börja exportera till dem som vill betala för djurskyddet.

Anf. 44 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Det är självklart att en myndighet skall följa regeringens och riksdagens beslut. Jag kan till viss del dela uppfattningen att Jordbruksverket har gjort vissa tolkningar som är diskutabla. Det var därför som jag i mitt anförande ställde frågan direkt till statsrådet om hon var beredd att följa upp det beslut som riksdagen nu skall fatta. Denna fråga har också tagits upp i betänkandet. Detta är mitt svar till Gudrun Lindvall.

När det gäller svensk buräggsproduktion och dess möjlighet att konkurrera i framtiden delar jag uppfattningen att konkurrensen är tuff. Det kan bli svårigheter. Men vi har inte mycket att välja på i dag. Det råder fri konkurrens.

Beträffande våra krav när det gäller salmonella och miljö i övrigt är det alldeles uppenbart att trenden inom EU i dag är att man går i Sveriges riktning. Vi känner till de alarmerande situationer som har inträffat med galna ko-sjukan, salmonellan och svinpesten. Det har lett till en ökad medvetenhet och ett ökat intresse för hur vi agerar i Sverige. Jag ser fram emot detta med vissa förhoppningar om att vi skall kunna utnyttja den svenska modellen för export i framtiden. Det är en förhoppning som jag när. Men, som sagt, vi måste vara realistiska i dagssituationen.

Anf. 45 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet har slagit larm om detta med salmonellaprovtagning just därför att vi vill värna den svenska äggproduktionen. Det är alarmerande när Jordbruksverket går ut till länsstyrelserna och veterinärer och kräver att de skall kontrollera att äggproducenterna följer de lagar som gäller för salmonellakontroll.

Jag har förstått att det finns en del äggproducenter som har givit upp och som inte tror att Sverige kommer att få behålla den tilläggsgaranti som man har för salmonella. Jag anser att det vore en katastrof, inte bara för äggnäringen utan även för annan produktion inom jordbruket.

Är vi överens om att salmonellagarantierna gör att vi inte har en fri marknad? Det kan inte komma in ägg från Holland och Tyskland just

därför att dessa ägg inte klarar salmonellakontrollen. Är vi överens om att den konkurrens som äggproducenterna i Sverige i dag utsätts för kommer från Finland? Kan vi vara överens om att vi under den tid som vi har dessa salmonellagarantier skulle kunna – utan att äggnäringen riskerar att slås ut – ställa om äggnäringen till golvhönsproduktion? Därmed skulle man kunna skapa den skillnad mot konventionellt lantbruk som är en förutsättning för att jordbruket skall kunna leva kvar i Sverige.

Det har visat sig att skillnaden mellan konventionellt svenskt producerat livsmedel och konventionellt utländskt producerat livsmedel värderas inte riktigt av konsumenterna. Skillnaden är för liten. Förutsättningen för att den svenska äggnäringen skall kunna bli kvar är att man säljer på kvalitet. En del av denna kvalitet är just ett högt djurskydd. Kan vi vara överens om att än så länge har den svenska äggnäringen en väldigt speciell situation?

Anf. 46 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Javisst, den svenska äggnäringen har en speciell situation, men vi har ju försatt den i denna situation. Den svenska äggnäringen står inför enorma utmaningar, och det har den gjort ganska länge. Det är inte alls konstigt att en del producenter redan har gett upp.

Genom det beslut som vi fattar i Sveriges riksdag i dag tror jag att vi ger svenska äggproducenter något av ett nytt hopp. Däremot tror jag inte att vi kan utnyttja den här perioden då vi har fördelen att ha kvar salmonellakontrollen för att ställa om produktionen från bur till golv. Det är orealistiskt, och det måste även Gudrun Lindvall inse.

Jag och det parti som jag tillhör är för mångfald. Vi vill jobba för att konsumenternas fria val skall kunna medverka till att indikera de produktionssystem som producenterna kommer att kunna välja i framtiden. Det är avgörande att konsumenterna på en fri marknad får sin chans. Det är min uppfattning, och jag hoppas att också majoriteten av kammarens ledamöter har densamma.

Anf. 47 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Jag tycker att Ingvar Erikssons anförande väcker en fråga. Var det fel att för tio år sedan ha höga ambitioner och stora visioner om målet med den nya djurskyddslagstiftningen? Det fanns en viss ton av självbelåtenhet i Ingvar Erikssons anförande, att moderaterna minsann alltid har insett att detta är omöjligt, vilket man är stolt över.

Jag delar inte den moderata uppfattningen. Det var rätt att ha visioner och höga ambitioner, och jag tycker att det är rätt i dag också. Vi tvingas konstatera att vi under dessa tio år inte har hunnit så långt som vi hade velat för att kunna förena förändringen av systemet med en god djurhållning, som vår djurskyddslag kräver. Men självfallet är ambitionerna fortfarande lika höga – vi skall nå målet. Det finns ett risk för inslag av självuppfyllande profetia i just det förhållningssätt till utvecklingen som Ingvar Eriksson gav uttryck för.

Under de gångna åren har det lagts ned mycket möda, bl.a. från det parti som Ingvar Eriksson tillhör, på att misstänkliggöra och framhålla hur omöjligt det är att vi någonsin skulle kunna klara av målet att förändra äggproduktionen och djurhållningen inom den. Det är beklagligt,

därför att om det är någonting som kan leda till att vi inte lyckas, så är det just att redan från början ha inställningen att vi kommer att misslyckas. Det ökar inte precis våra förutsättningar att nå målet. Men nu är det allvar. Det hoppas jag att såväl Moderata samlingspartiet som alla andra inser. Jag vet att producenterna runt om i vårt land inser det.

Höga krav på djurskydd är någonting som hör verkligheten till. Konsumenter kommer att ställa kraven ännu mer högljutt i framtiden än man gör nu. De producenter som inte förmår att rätta in sig efter detta kommer inte att ha någon plats på marknaden. Det är min bestämda övertygelse.

Jag tror att alla måste ha klart för sig att den utveckling som vi nu går in i inte ger någon möjlighet att slå sig till ro och tro att saker och ting kan förbli som de har varit. Jag tror som sagt också att producenterna runt om i vårt land fuller väl är medvetna om att det som nu krävs av dem är ett helhjärtat engagemang i det förändringsarbete som skall genomföras. De vet också att det inte blir lätt. Att det inte blir lätt kan vi alla vara övertygade om, men det kommer att gå. Om vi samarbetar bra har vi möjlighet att klara denna omställning, vilket är det viktiga.

I frågan om salmonellaprovningen vill jag bara säga att det inte är någon typ av övergångsgaranti, utan det är en garanti som vi har inom EU-systemet att vi kan hävda vår salmonellafrihet. Men självfallet måste vi ha lika hög ambitionsnivå själva som vi har på det som vi importerar. Därför är det naturligtvis oerhört viktigt att salmonellaprovtagningen fungerar.

Anf. 48 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Statsrådet var litet ironisk mot mig för att jag skulle ha verkat självgod. Jag tycker att det är ganska ovanligt att man i en fråga, som har ventilerats så mycket, nästan tio år senare kan hålla i princip samma anförande. Även statsrådet måste ju inse att det är ganska märkligt att det inte har kunnat hända mer, trots stora ansträngningar från alla sidor under alla dessa år. Därför tyckte jag att det var logiskt att jag påminde om detta, inte minst därför att vi ännu inte är framme. Det gäller, fru statsråd, att man som politiker försöker att vara realistisk och ser den praktiska verkligheten och dess möjligheter att åstadkomma förbättringar.

Vi är precis lika angelägna om att upprätthålla en hög nivå när det gäller djurskyddet och skötseln av våra djur. Men jag tror att det är ganska klokt att vara litet försiktig. Jag tycker ändå att det har tagits ett rejält steg framåt, inte minst från regeringspartiets sida som visar en helt annan attityd än man gjorde på Hellströms tid då man i stort sett presenterade en djurskyddslag som en 80-årspresent till en rekorderlig gammal dam. Det, menar jag, är inte realism. Det gläder mig att regeringspartiet nu äntligen har kommit ur denna fälla. Det är ett hälsotecken. Jag hoppas att man fortsätter med den attityden.

Anf. 49 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Om det verkligen vore så att ingenting hade hänt under de tio åren, vore det i sanning märkligt. Det vore inte heller roligt. Jag tycker att Ingvar Eriksson i anständighetens namn kunde hålla med om att det inte är roligt att ha fått rätt i denna fråga, för det är ju faktiskt fråga om ett gemensamt misslyckande. Det hade ju varit roligare och bättre om Moderata samlingspartiet hade haft helt fel och vi redan nu hade kunnat genomföra beslutet såsom det ursprungligen var tänkt, eller hur Ingvar Eriksson?

Men det är faktiskt inte så att dessa år har varit bortkastade. Vi har lärt oss en hel del. T.ex. har vi kommit till insikt om att det inte enbart är en fråga om inhysningssystemet. Vi måste lägga betydligt mer möda på att fundera över avelsarbete och fodersammansättning. Det faktum att det under tio år har forskats så mycket på detta område är ett av skälen till att vi nu kan definiera åtminstone tre viktiga funktionskrav, som vi alla är helt överens om måste ingå för att vi skall kunna säga att vi tar steg i rätt riktning och att hönsen får möjlighet att utträta viktiga naturliga behov. Värpbräde, sandbad och sittpinne är faktiskt resultaten av att vi har lärt oss någonting. Bortkastade har alltså inte de tio gångna åren varit. Men det har inte gått tillräckligt fort.

Anf. 50 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att jag har slagit mig för bröstet och tyckt att det är roligt att vi har fått rätt i den här frågan. Jag menar bara att det är beklagligt att vi har varit ensamma om att vara realist. Det vore konstigt om jag inte fick möjlighet att tala om det här.

Sedan är jag beredd att hålla med om att det faktiskt har hänt en hel del. Det vore ju väldigt märkligt om det inte skulle ha hänt någonting när det gäller tankar på nya lösningar, hur man genom avel skall få fram nya höns osv. Det är helt uppenbart att man förhoppningsvis kommer att ta intryck av detta på den fortsatta vägen framåt.

Som bekant har jag yrkat bifall till regeringens skrivelse. Men jag hissar en varningsflagg för den begränsade möjligheten för nya innovatörer, som har nya idéer, att komma fram med förslag till ytterligare nya lösningar. Jag tycker att vi borde vara litet öppna för dessa och inte begränsa handlingsfriheten. Jordbruksverket har redan i flera fall varit en begränsande faktor som är litet oroande. Det är därför jag frågar om statsrådet är beredd att följa utvecklingen i enlighet med utskottets utlåtande, så att vi verkligen kan komma fram till lösningar så snabbt som möjligt.

Jag hade också en fråga som statsrådet inte svarade på. Den gällde huruvida konsumenternas fria val kan få ökat utrymme när det gäller möjligheten att välja produktionssystem framöver.

Anf. 51 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Herr talman! Jag är inte riktigt säker på att jag har förstått vad Ingvar Eriksson syftar på. Men om hans avsikt är att vi skall gå ifrån den nya teknikprovningen med dess tydliga och precisa regler för vad nya system måste leva upp till, vill jag säga att jag inte är beredd att göra den typen av förändringar. Avsikten med skrivelsen och med förändringen av texten

i förordningen har just varit att öppna möjligheterna för ett friare tänkande och mer kreativitet när det gäller att arbeta fram nya system.

När det gäller konsumenternas möjligheter menar jag att det märkningssystem som införs vid årsskiftet är ett viktigt underlag. En annan viktig åtgärd är de resurser som jag i dag inte kan precisera, men som också berörs i skrivelsen och som vi inom en snar framtid kommer att precisera. Dessa resurser kommer att möjliggöra att man går ut med ökad information till konsumenterna. Jag delar uppfattningen att det är oerhört viktigt med konsumenternas fria val.

Anf. 52 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi debatterar här i dag, och har gjort det under ett par timmar, en skrivelse från regeringen där jordbruksministern beskriver hur man på ett bättre sätt än hittills skall kunna infria den djurskyddslagstiftning som vi faktiskt har haft i snart tio år nu. Jag kan inledningsvis säga att vi från Centerpartiets sida stöder den inriktning som skrivelsen har och de åtgärder som regeringen avser att vidta.

Den diskussion som uppkom här mellan Ingvar Eriksson och jordbruksministern om huruvida det var ett bra beslut som fattades 1988 eller inte är också i och för sig intressant. Det är alldeles klart att den svenska djurskyddslagstiftningen har varit mycket värdefull ur väldigt många synpunkter. Sedan kan man diskutera om regeringens sätt att försöka förverkliga djurskyddslagstiftningen 1988 i alla stycken var perfekt. Det var den uppenbarligen inte, för då hade vi inte varit i den här situationen.

Skillnaden mellan då och nu i det här avseendet är, tror jag, att det då inte fanns någon ordentlig dialog mellan Jordbruksdepartementet och näringen i den här frågan. Det finns det nu. Det skapar förutsättningar för att vi skall kunna få en bättre lösning på problemen. Nu öppnas också, som jordbruksministern nyligen sade, möjligheten för ett litet vidare tänkande utan att man för den skull har sagt hur det kommer att bli. Vi vet inte hur det kommer att bli förrän vi har sett om de system som kan komma till stånd är gångbara.

I botten för hela den här diskussionen har vi en djurskyddslagstiftning där vi ställer krav på att djuren skall ha goda förutsättningar. De skall kunna ha ett naturligt beteende. De skall vara friska, och vi skall sköta dem på ett bra sätt. Vi har i botten också att det skall finnas krav på arbetsmiljön, så att de som jobbar med det här också mår bra. Det är viktigt för ett gott resultat, och också för att djuren skall må bra, att de som sköter dem trivs med sin tillvaro. Annars blir helheten inte alls bra.

Vi ställer krav på att man i verksamheten inte använder mediciner, kemikalier och annat som kan bli negativt för konsumenten eller för miljön. Vi ställer också krav på att verksamheten i övrigt inte får ha negativa inverknings på miljön. Det finns ganska stora begränsningar och krav i det avseendet.

Vi har vidare den målsättningen att vi skall ha en svensk äggproduktion. De åtgärder vi vidtar skall inte innebära att konsumenterna i framtiden inte får köpa svenska ägg. Vi skall försöka bedriva en politik som skapar förutsättningar för att det inte blir på det sättet.

Den djurskyddslag vi antog 1988 har vi försökt förverkliga på det här sättet under dessa år. Men vi har inte lyckats komma fram till hur vi skall ha det med värphöns. Vi har haft ett antal system under utprovning. Jag

tror att det är väldigt viktigt att man gör detta på ett sådant sätt att de producenter som sedan skall investera i de nya systemen inte skall behöva ta de stora smällarna och riskerna. Vi skall ha system som redan från början är så pass väl utprovade att vi vet att de kan fungera.

Sedan är det naturligtvis så som flera här har sagt, att det inte bara är systemet i sig som bestämmer om det här går bra. Det är naturligtvis också allt runt omkring. Det handlar om vad vi använder för djur, vad vi använder för foder, hur vi sköter djuren och vem det är som sköter dem. Vi kommer att få varierande resultat hur vi än bär oss åt, men det måste finnas en grundläggande säkerhet i att de system som vi sjösätter och skall använda oss av är sådana att vi med förtroende kan rekommendera människor att investera i dem. Det är nästa problem. Det är ju inte så att vi får nya system bara genom att knäppa med fingret. Det är producenter, enskilda människor, företagare, som skall investera pengar i det här, och det rör sig om ganska stora pengar.

Att skifta från den burhållning av höns vi har i dag tar tid, och det kräver ganska stora investeringar. Därför måste det också finnas en tillräckligt lång tidsrymd då det är möjligt att ge dispenser för de system vi har i dag. Vi bör få möjlighet att gå in i ett nytt system utan att radera det vi har och sedan ingenting ha ett tag, för att sedan försöka bygga upp något nytt. Det tror jag inte att vi kommer att kunna göra.

Jag sade inledningsvis att en av skillnaderna mellan nu och 1988, när vi fick den förordning som regeringen skrev då, är att vi har en dialog mellan näringen och regeringen. Jag tycker att det är väldigt viktigt att det är på det sättet. Jag tycker att det är väldigt bra att äggproducenterna har ändrat sitt arbetssätt för att försöka vara med och lösa problemet i stället för att säga att det inte går. Vi är på talefot med varandra nu, och det tror jag är den viktigaste förutsättningen för att det här skall lyckas.

Nästa sak är naturligtvis att konsumenterna köper svenska ägg. Det är inte självklart att de gör det. Det har ju visat sig att när finska ägg kommer in, och de är billigare, så köper konsumenterna dem. Då skapar man problem på den svenska marknaden och lönsamhetsbekymmer för de svenska äggproducenterna. Detta kan naturligtvis inträffa även fortsättningsvis. Därför är det viktigt med det som har varit uppe här, och som jordbruksministern har sagt att det kommer mer av, nämligen information och märkning. Detta bör ske på ett sådant sätt att den svenske konsumenten vet vad det är som saluförs, och vilka fördelarna med de svenska äggen är. På det sättet skapas förutsättningar för de nya systemen. Konsumenten kommer naturligtvis att vara viktig i det här sammanhanget.

I den här debatten har det också kommit upp ett förslag om att man skall återremittera ärendet. Det tycker jag inte att det finns någon som helst anledning att göra, utan det är viktigt att vi nu får ett beslut. Hade man kunnat önska något, hade det väl varit att beslutet kommit ännu tidigare. Då hade vi haft ännu mer tid på oss. Jag tror att det är viktigt att vi fattar beslut nu. Egentligen är det inte så mycket fråga om att vi fattar beslut här i riksdagen. Det är snarare så att vi godkänner den inriktning som regeringen säger sig vilja ha. Det tror jag är viktigt att vi gör nu, så att det blir gjort och så att vi kommer i gång med att jobba med de här frågorna och lösa de problem som finns.

Det här innebär inte, som någon har sagt, att vi bara godkänner höns i bur. Det som står i skrivelsen om alternativa burar innebär att det kan

tänkas att höns kan vara i alternativa burar om dessa uppfyller de krav som ställs. Jag tror att det är mycket mer förnuftigt att ställa krav på hur ett system skall fungera än att vi här skall sitta och bestämma exakt hur det skall se ut. Det klarar vi inte. Däremot kan vi ställa upp krav, och det görs på det här sättet. Det tror jag är viktigt.

Fru talman! Med det här yrkar jag bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande 9.

Anf. 53 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag fick inte tid att svara på de frågor jag fick av jordbruksministern i replikerna. Därför tar jag chansen nu. Miljöpartiet vill inte ha näbbtrimning. Det tycker jag är ganska självklart. Den enda som över huvud taget har tagit upp det här med näbbtrimning eller näbbamputation i diskussionerna är faktiskt jordbruksministern. Det är litet oroande, tycker jag.

Näbbtrimning försvann i Sverige på 60-talet. Många som hade burar ansåg då att det var omöjligt att ta bort detta, men det gick. Bl.a. professor Ekesbo, som jag refererade till tidigare, kunde visa att man i vissa landsändar trimmar näbbar och i andra inte, och det var samma goda resultat. Detta behövdes alltså inte.

När det gäller salmonellaprovtagningar anser vi i Miljöpartiet att det är oerhört viktigt att Sverige får behålla sina salmonellaundantag. Jag kan läsa ur det papper som Jordbruksverket har skickat ut till länsstyrelserna:

Sverige har av EU erhållit ett bra skydd för vår svenska salmonellakontroll i form av s.k. tilläggsgarantier. Inom EU diskuteras nu en förlängning av dessa garantier. I den diskussionen har vissa medlemsstater ifrågasatt delar av det svenska provtagningsprogrammet för fjäderfä. Delvis av denna anledning har EU-kommissionen beslutat att på plats inspektera hela det svenska salmonellaprogrammet.

Vi har alltså inte, tvärt emot vad jordbruksministern säger, garantier för all framtid. I så fall har Jordbruksverket helt fel, och jag förmodar att man vet vad man talar om. Dessa salmonellagarantier kommer att omprövas. Många länder ser också att det är litet underligheter i den svenska salmonellakontrollen. Man kan se att det finns en hel del tveksamheter; det står också i detta papper. Många sköter inte det här. Det står:

Enligt uppgifter från er är det i vissa län fortfarande en mycket stor andel av besättningarna i vilka provtagning inte sker på föreskrivet sätt.

Vi kan också se att svenska foderfabrikanter använder salmonellakontaminerade foderpartier. Man behandlar dem förvisso, men man använder dem. Detta har många länder ifrågasatt. Det finns anledning att se upp. Jag hoppas verkligen att det här kommer att åtgärdas.

När det gäller Marielundssystemet, ett av de system som har testats, kan man titta på s. 4 i bilaga 2:2. Det står att Marielund i kommersiella anläggningar bara har testat en hybrid, LSL. En insättning har varit en brun hybrid, nämligen Lohman Brun, men det var på SLU, på institutionen. Det är det som jag har sagt hela tiden i debatten. Läs på s. 4 i bilaga 2:2!

Oli-Voletage och Vencomatic har också testat andra hybrider. Jag är glad över att jordbruksministern nu talar om att vilka resultat man får beror mycket på hybrid och foder.

Anf. 54 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Fru talman! Låt mig helt kort säga att Gudrun Lindvalls argumentation är ohederlig. Det är nämligen ohederligt att i motionen, i diskussioner och i andra sammanhang redovisa undersökningar och resultat som bygger på att man har näbbamputerat höns men inte redovisa att det är de siffror som man tar som belägg för att det är möjligt att göra på ett annat sätt än vad vi gör i Sverige. Det är ohederligt, därför att den outtalade förutsättningen är ju att man då också accepterar den näbbamputation som var förutsättningen för dessa försök där man har fått fram andra siffror på dödlighet i golvhönshållning respektive burhönshållning.

Den här undersökningen, som Gudrun Lindvall refererar till, är det möjligt att spåra ursprunget till. I övrigt svänger hon sig ganska vidlyftigt med siffror som man inte av motionen kan utläsa varifrån de kommer. Men när det gäller den undersökning som man kan spåra hennes siffror till var de höns som fanns i golvhållningssystemet kraftigt medicinerade mot olika typer av sjukdomar och problem som kan uppstå i golvhönshållning. Det var en av orsakerna till att hönsen hade ett mer dämpat beteende.

Jag tycker att det är viktigt att föra den här diskussionen. Vi kan fundera över varför vi inte har kunnat godkänna de storskaliga golvsystemen. Då är det angeläget att man har klart för sig att det inte är för att vi vill krångla till tillvaron för dem som vill att hönsen skall ha det bra utan därför att dessa system inte uppfyller de höga kraven på djurskydd och djurhälsa. Jag är inte beredd att göra avkall på de kraven, Gudrun Lindvall. Min fråga kvarstår: Är Miljöpartiet berett att göra det?

Anf. 55 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Svaret på frågan är: Nej, vi är inte beredda att göra avkall på djurskyddet.

I min motion står också redovisat en undersökning från Funbo–Lövsta i Sverige, utan näbbamputation. Man kan se att dödligheten redovisas till 2,8–8,1 för vita hybrider och 11,4 för bruna hybrider. Den här skillnaden på dödlighet mellan vita och bruna hybrider finns alltså också i Sverige. Det här gällde burar. Så här höga siffror för burar – 11,4 % – redovisas inte i den skrivelse som har kommit i år. Där är det helt andra siffror. Där rör det sig om 3 %. Men det finns alltså exakt samma skillnader i svenskt material.

När det gäller näbbamputation jobbas det intensivt. Näbbamputationen kommer att försvinna i Schweiz; det är helt klart. Även i Tyskland diskuterar man nu att ta bort näbbamputationen. Det är mycket bra, eftersom den inte behövs. Den behövs inte på golv heller. Det fungerar om man ser till att man har fungerande hybrider och en lagom täthet. Jag tror inte att tätheten kommer att vara så hög som 18 höns per kvadratmeter.

Jag tror också att Jordbruksverket bör göra en översyn – som jag har förstått är på gång. Man kanske först skall godkänna de högintensiva systemen för vita hybrider. Där fungerar det uppenbarligen. Vad gäller Marielundssystemen är det inte för hög dödlighet i de kommersiella anläggningarna. I ett fall har man litet högre siffror, men det fungerar. Om man tittar på de vita hybrider som har testats i Oli-Voletage ser man att det fungerar där också. Det är kanske dags att börja se över de vita hybriderna i första hand. När det gäller dem skall man godkänna. Men jag är

inte säker på att tätheten skall vara 18 höns per kvadratmeter. Den kanske skall vara betydligt lägre.

Om man läser det material som finns kan man inte ensidigt säga att djuren har det dåligt på golv och bättre i bur.

Anf. 56 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Fru talman! Man kan, om man är intresserad av att vara saklig, av ett stort antal undersökningar utläsa att problemen i golvhönshållningen är mycket stora. Därför är det fullt befogat att kräva ytterligare resultat och en ny teknikprovning med en så hög ambitionsnivå som vi har innan man kan fatta beslut om de nya systemen.

Det förvånar mig att ett parti som utger sig för att vara en varm anhängare av höga ambitioner när det gäller djurskydd i praktiken visar sig vara det parti som är berett att tumma ganska rejält just på den ambitionen.

I den undersökning som Gudrun Lindvall nämner om en dödlighet i bursystem på 11,4 % redovisas en dödlighet i golvsystem på 45,3 %. Såvitt jag kan förstå är det en siffra som är betydligt högre än 11,4.

Det är viktigt att Miljöpartiet, om man nu inte är beredd att göra avkall på de höga kraven på djurskydd som vi har i Sverige, också inser att de problem som vi beskriver finns i verkligheten. Om man vill upprätthålla höga krav på djurskydd och god djurhälsa måste man se till att de problemen löses. Gudrun Lindvall sade i sitt första anförande här i dag att Miljöpartiet inte accepterar att hönsen hackar på varandra. Tyvärr har inte hönsen hört det, eller så rättar de sig inte efter Miljöpartiet. Vi kan inte tvinga på dem våra politiska önskemål. Vi kan lära oss hur höns beter sig. Vi kan lära oss att anpassa våra system till dem. Men vi kan inte göra det genom att låtsas att verkligheten är en annan än vad den faktiskt är. Det är vad Gudrun Lindvall och Miljöpartiet försöker göra.

Anf. 57 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Nej, det försöker vi inte göra. Vi har försökt göra någonting som Jordbruksverket skulle ha gjort, nämligen en seriös bedömning av det material som man har efter alla år.

Man skall fundera på precis det som Annika Åhnberg sade för ett par inlägg sedan: Är det hybriden som avgör vilka resultat man får? Är fodersammansättningen viktig? I dag försöker man ta fram ett foder som är bättre anpassat till bruna höns på golv. Jag har också förstått att Jordbruksverket håller på att se över dessa kriterier. Man skall se om man skall ha dessa parametrar i kommande ny teknikprovning. Hur kommer den nya teknikprovningen att se ut? Man säger att man t.ex. skall ta hänsyn till det som handlar om foder och hybrider.

Vid en ny teknikprovning finns det en fas där man försöker se vilka problem som finns, en fas när man försöker hitta åtgärder mot dessa och en fas när man ser hur det ser ut när man har hittat åtgärderna.

Vi anser inte att detta har gjorts i det här fallet. I regeringens skrivelse redovisar man t.o.m. siffror från den allra första insättningen som en ny äggproducent hade. Dessutom var det en insättning som inte skulle ha varit med i en ny teknikprovning, eftersom hönsen gick ute. Det är också

mycket märkligt att sådana saker som fel foder, fläktbrott och råttgift inte har sorterats bort.

När det gäller ny teknikprovning håller vi med professor Bo Algers som säger att vi i dag har så stor kunskap att vi kan använda de högintensiva systemen. Men, återigen, vi skall se till att beläggningen är mindre än 18 höns per kvadratmeter, och jag är övertygad om att man skall se över vilka regler som skall gälla för olika hybrider. Jag tror inte att det är riktigt att ha exakt samma förutsättningar och regler för alla hybrider, eftersom det visar sig att de vita hybriderna fungerar betydligt bättre än de bruna.

Tyvärr har handeln fått för sig att det skall vara bruna ägg om det skall heta sprättägg. Jag hoppas att vi gemensamt kan verka för att handeln och konsumenten inser att vita höns som lägger vita ägg har samma rätt till en bra djurmiljö som bruna höns som lägger bruna ägg.

Anf. 58 Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s):

Fru talman! Jag tror att vi kan fortsätta den här diskussionen länge utan att i sak komma särskilt mycket längre än vi nu har gjort. Jag vill bara säga att Jordbruksverket gör seriösa bedömningar, till skillnad från Gudrun Lindvall och Miljöpartiet.

Jag vill också säga att vi inte på något sätt är oeniga om att det finns andra orsaker till problemen än systemet i sig. De orsakerna kan vara fodersammansättning eller en bristfällig avel som gör att de hybrider man använder inte fungerar bra i de här systemen. Det har vi inte varit oeniga om. Men vad jag har sagt är att konsekvenserna, oavsett orsakerna, blir förödande i ett storskaligt golvsystem. Därför måste nyteknikprovningen fortgå, och man måste ha tillräckligt många omgångar som fungerar bra för att kunna godkänna ett system.

Detta utesluter på inget sätt att man arbetar för att förbättra aveln och förbättra fodret – tvärtom. Det är fullt förenligt, det är möjligt och det är t.o.m. önskvärt om vi skall kunna nå målet med den här utvecklingen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 7 §.)

7 § Livsmedelskontroll

Prot. 1996/97:77

12 mars

Alternativ till traditionell burhållning av höns

Livsmedelskontroll

Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU14

Livsmedelskontroll

Anf. 59 MARIE WILÉN (c):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 3 till det här betänkandet.

Betänkandet berör en del aktuella livsmedelsfrågor. De flesta frågorna tas upp på ett bra sätt. I något fall vill dock Centerpartiet gå längre – det gäller salmonellakontrollen. Men jag vill också beröra märkningen.

Livsmedel, eller i mer vardagligt tal mat, berör oss alla. Jag tror att alla människor till och från funderar över maten – när vi handlar, när vi

sitter vid matbordet osv. Givetvis tittar vi på priset, och också på färskheten. Då handlar det främst om datummärkningen. Men jag tror också att många funderar kring varifrån maten kommer, om den är fri från exempelvis bakterier som kan göra en sjuk, hur djuren har haft det osv. Listan kan göras lång.

Nu dyker det också upp en del nya saker i affärerna, som t.ex. genmodifierad mat, s.k. *functional food*, bestrålade kryddor osv.

Kvaliteten på livsmedel är mycket viktig för konsumenten. Men ibland är det svårt att bedöma den när man handlar. Det som för den enskilde konsumenten ger ett livsmedel högre kvalitet är inte bara objektiva egenskaper utan också subjektiva värderingar. Minimikvalitet skall garanteras i lagstiftningen, och det är viktigt att denna kvalitet upprätthålls och garanteras av samhället.

En aktuell fråga är förekomsten av salmonella i köttvaror som nu efter EU-inträdet kommer in i Sverige. Enligt svensk lag får det inte finnas sådan smitta i kött som förs in eller saluförs i vårt land. Att konsumenten kan känna sig säker på att detta tillgodoses är grundläggande för ett bevarat förtroende för den mat vi köper.

De regler som gäller i övriga Europa för livsmedel, djurfoder och uppfödning av djur skiljer sig i flera avseenden från de svenska bestämmelserna. Mot den bakgrunden diskuterades också, innan Sverige blev medlem i EU, frågor om livsmedelskvalitet, och det görs det givetvis alltjämt.

Genom medlemskapet har Sveriges möjligheter att utföra salmonellakontroller vid gränserna minskat. Det är dock viktigt att påpeka att Sverige i medlemskapsförhandlingarna fick ett undantag, ett mycket viktigt sådant, som innebär att kött som kommer från ett annat EU-land skall vara kontrollerat av en godkänd veterinär och förklarat fritt från salmonella.

Ett intyg skall medfölja köttet till Sverige. Kontroller utförda av kommuner, vilka nu har ansvaret för importkontrollen, har dock visat att sådana intyg ibland saknas och att köttet även om intyg föreligger trots detta kan innehålla salmonella. De regler och krav som gäller enligt undantagsreglerna uppfylls alltså inte av vissa från andra EU-länder exporterande företag, och det skapar problem i Sverige.

Tidigare har vårt land varit förskonat från salmonellasmittade livsmedel. Men förekomsten av salmonella i livsmedel har dessvärre ökat. Centerpartiet anser att regeringen måste ta denna situation på ännu större allvar än vad man gör i dag. Jag vill fråga regeringspartiets representant på vilket sätt man tänker se till att den kontroll som utförs i dag i Sverige kan effektiviseras.

Fru talman! Märkningen är också oerhört viktig. Såsom redovisas i betänkandet är flertalet av EG:s rättsakter på livsmedelsområdet totalharmoniserade och gäller i hela EU. För Sveriges del är det ett problem, eftersom vi har en livsmedelsproduktion med högre krav vad gäller både användning av bekämpningsmedel, medicinering av djur och etiska regler för djuromsorg. Det är angeläget för oss alla att dessa former för produktion av våra livsmedel kan behållas.

Skall detta vara möjligt får billigare alternativ, som har producerats på ett sätt som inte accepteras i Sverige, inte tillåtas slå ut de svenska produkterna. Märkning och information är därför viktigt. Märkningen bör ge

besked om hur ett livsmedel har producerats, om djuromsorg och om hänsynen till miljön. Skall man som konsument kunna ta dessa hänsyn när man köper mat måste märkningen vara sådan att dessa egenskaper och förhållanden framgår.

Vi är i dag ännu inte där. EU:s regelverk tillåter inte en sådan märkning. Sverige har agerat i EU för att få till stånd en bättre och tydligare märkning, och vi förutsätter att man fortsätter arbetet för att EU:s regler om märkning skall bli så tydliga och bra att konsumenten kan ges fullgod information.

Jag vill slutligen, fru talman, beröra märkningen när det gäller genförändrade produkter. Den frågan börjar nu ställas på sin spets. Det syns inte på tomater, på soja eller på cornflakes att de är genförändrade, och därför krävs det märkning. Detta har också utskottet tidigare gjort ett tillkännagivande om.

Jag vill också ställa en fråga. I tidningsartiklar har det tydligt framgått att jordbruksminister Annika Åhnberg slår fast att märkning av genmodifierade produkter eller varor som kan innehålla sådana skall ske. Livsmedelsverket däremot säger något annat i en artikel i ICA-nyheter den 27 februari. Det handlar om Carlshamns Mejeri, som har blivit anmält av Konsumenter i samverkan. Livsmedelsverket säger att om detta företag har bedömt att den genmodifierade sojaoljan är identisk med vanlig sojaolja behöver den inte märkas. Jag utgår från att det är jordbruksministrarnas besked som gäller: att de produkter som sojaolja används i kommer att märkas om det finns genmodifierad soja i dem.

Anf. 60 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Detta betänkande handlar om motioner från den allmänna motionstiden. Vänsterpartiet har två motioner. Den ena handlar om märkning av livsmedel och den andra handlar om nödvändigheten av en minskad köttkonsumtion.

I den första motionen, märkning av livsmedel, har avsikten varit att lyfta in en ny parameter i diskussionen om märkning. Litet grand kan man kanske säga att det går in i kravet på miljömärkning, som Marie Wilén var inne på. Men vi har valt att rikta in oss på transportsystemet.

En allt större andel av våra livsmedel transporteras i dag. Eftersom vi lever i en internationell marknad, har en harmoniserad jordbrukspolitik och en fri marknad inom EU, betyder det också att livsmedel betraktas som varor vilka som helst och transporteras väldigt mycket.

Det här får flera konsekvenser. Först och främst är själva transporterarna i sig miljöstörande. Man kan också se de risker som långa transporter medför. Bl.a. sprids sjukdomar lättare. Detta tycker vi att utskottets majoritet har haft en mycket njugg hållning till. Man har kanske inte förstått innebörden i frågan, för man har över huvud taget inte berört själva yrkandet i betänkandet.

Det kanske hade varit litet lättare om vi hade använt ordet energiåtgång i stället för transportsystem. Det är litet grand av samma sak. Om man tittar litet närmare på var det finns en stor besparingspotential när det gäller energi finner man att det är just transporterarna av livsmedel man kan minska. Det kan vara intressant att diskutera i dessa dagar. Vi tycker att det här är en viktig fråga, som vi har velat lyfta fram på det här sättet.

Den andra motionen handlar om minskad köttkonsumtion. Den bygger vi på ett svenskt ansvar också för den internationella och globala utvecklingen. Vi vet att djurhållning i stor skala innebär omfattande miljöförstöring. Framför allt kan man se detta i tredje världens olika länder. Man hugger ned tropisk regnskog för att få plats för boskapen. De stora boskapshjordarna orsakar erosion, ökenspridning och sådana saker. Man har ett ökat problem med global vattenbrist.

Men också i de högintensiva systemen i den s.k. rika världen skapar köttproduktionen stora problem just genom att den bedrivs så intensivt och att man övergår till att i allt större utsträckning utfodra även idisslare med t.ex. spannmål.

Mot denna bakgrund är det viktigt att man ser detta i ett globalt perspektiv. Det är nödvändigt att minska köttkonsumtionen totalt, men också att förändra den. Vi skall fortsätta att äta kött från idisslare, därför att de tillgodogör sig något som vi människor inte kan, nämligen gräs och örter. Däremot behöver vi förändra livsstilen. Vi behöver förändra inriktningen i det köttkonsumtionsmönster som vi har i dag. Det är inte farligt att låta bli att äta kött. I Sverige har det skett en mycket konstig reaktion på galna ko-sjukan. I Sverige av alla länder har köttkonsumtionen ökat. Här har vi möjligen inte uppfattat riskerna som så allvarliga.

När det gäller den här frågan har jag en viss förståelse för att inte själva motionen har tillstyrkts. Men eftersom det här är en ny diskussion kommer vi tillbaka till frågan. I diskussionen i utskottet fanns det dock en viss förståelse för att det här är någonting som är viktigt och någonting som vi behöver diskutera framöver.

Anledningen till att vi har reserverat oss är att detta inte bara är en fråga för internationella diskussioner. Det är inte en fråga för i första hand FAO, utan det här är något som vi också måste diskutera i Sverige. Även vi behöver se över vår livsstil. Hur vi äter och hur vi transporterar vår mat är en del av det hela. Därför vill jag, fru talman, yrka bifall till reservation 4 till detta betänkande.

Jag vill också uttrycka stor sympati för det Marie Wilén sade i sitt anförande, både när det gäller salmonellakontrollen och annat. Detta är viktiga frågor. Vi kommer därför att stödja reservation 3 som Centerpartiet har utformat. Det var ett förbiseende att vi inte gjorde det redan i utskottet.

Anf. 61 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag har skrivit en motion som handlar om manipulering av molekyler i livsmedel, närmare bestämt om den s.k. omestringen av fetter. Fettsyrorna byter plats, men de ursprungliga positionerna är avgörande för hur fett tas upp av kroppen. Åtgärden är av kosmetisk karaktär för livsmedlet, men effekterna på vår hälsa är fortfarande okända.

Det handlar om att konsumenten inte kan se om livsmedlet innehåller en förändring av fettmolekylernas naturliga form och har därför ingen möjlighet att välja bort livsmedlet. Utskottsmajoriteten anser tydligen inte att detta är viktigt, trots att livsmedelslagen poängterar den s.k. redlighetsprincipen, som innebär att konsumenten skall förstå vad livsmedlet innehåller. Hur skall man förstå att molekylerna är manipulerade, att fett är omestrat, om det inte står på innehållsdeklarationen?

När de härdade fetterna, de s.k. transfetterna, utsattes för kravet på märkning, bl.a. på grund av misstankar om hälsorisker, lyftes de ut ur margariner och ersattes av omestrade fetter. Självklart måste omestringprocessen synas i innehållsdeklarationen. Även om EG:s rättsakter förbjuder EU-länderna att ha strängare eller liberalare bestämmelser, kan Livsmedelsverket *råda* livsmedelsindustrin på precis samma sätt som man har gjort och gör när det gäller genmanipulationen. Där har för övrigt beslut nyss fattats i EU om märkning när det gäller nya livsmedel. Att kalla t.ex. omestrad palmolja för palmolja är översatt ungefär som att fortsätta att kalla en hund som fått kattklor och rävsvars för hund. Vad leder en sådan förvirring till? Och vems syften tjänar den?

I andra sammanhang är vi oerhört noga med försiktighetsprincipen – att kräva ofarlighet och alla kända kort på bordet innan vi accepterar ett nytt ämne.

Vad som nu i själva verket sker är att livsmedelsindustrin tjänar pengar på konsumenternas okunskap. Vid omestring av palmolja försvinner flera goda egenskaper, samtidigt som risken för blodproppar ökar, åtminstone enligt gjorda djurförsök. Allt för att göra margarinet smidigt och lättsålt.

Vad är det, fru talman, som håller på att ske inom livsmedelsindustrin? Vilka risker utsätts konsumenterna för? Det är dags att tänka två gånger innan man nästa gång köper sitt margarin. En kraftig opinion kunde ändra Livsmedelsverkets informations- och rådgivarroll när det gällde genmanipulationen. Varför lämnas samtidigt omestringen därhän? Måste det bli ett herrans liv för att Livsmedelsverket skall praktisera redlighets- och försiktighetsprinciperna i sin rådgivande roll? Nej, ett tillkännagivande enligt reservationen hade varit på sin plats här och nu, för att visa att riksdagen tar de här förändringsprocesserna med okända effekter vad gäller hälsan på allvar, och att Sverige inom EU aktivt kommer att verka för att bl.a. omestringen av fetter skall ingå i en obligatorisk innehållsdeklaration av livsmedel.

För övrigt har inte Sverige som Danmark krävt gränsvärden när det gäller de härdade fetterna. Matfettsindustrin i Sverige har funnit nya livsmedel för dessa, bl.a. med hjälp av Livsmedelsverket, som i totalharmoniseringens tecken anser att gränsvärden utgör tekniska handelshinder. Även det, fru talman, är något att tänka på när man nästa gång stoppar i sig konfekt, kex, soppor, såser och buljonger, där härdade fetter kan ingå bland ingredienserna.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till reservation nr 2 mom. 3 om märkning av omestrade fetter.

Anf. 62 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Vi kristdemokrater har inte någon ordinarie ledamot i jordbruksutskottet, så vi får här i kammaren deklarerera våra uppfattningar.

Vad gäller det här betänkandet, fru talman, har jag inget yrkande, trots att vi har väckt ett par motioner.

Utskottet har ju nu skrivit om dessa motioner på ett hyggligt och bra sätt, och jag nöjer mig med det vad gäller betänkandet.

Men, fru talman, jag kommer att vidta en annan åtgärd vad gäller frågan om fastställande av gränsvärden för radon i dricksvatten, vilket en av motionerna gäller.

Jag kommer i dag att av konstitutionsutskottet begära att de socialdemokratiska jordbruksministrarna – tidigare Margareta Winberg och nu Annika Åhnberg – granskas för hanteringen av frågan om fastställande av gränsvärde för radon i dricksvatten. Under snart två års tid har dessa ministrar utlovat att gränsvärdet snart skall fastställas. ”Snart” är ju ett relativt begrepp, men samma sak kan inte upprepas alltför många gånger, och nu handlar det om en tid av två år.

Den 31 mars 1995 ställde jag en interpellation till dåvarande jordbruksminister Margareta Winberg om fastställande av gränsvärde. I sitt svar och i debatten i riksdagen anförde ministern att förslag från Livsmedelsverket skall presenteras för regeringen i juni – detta var alltså 1995 – varefter regeringen skulle fatta beslut. I debatten anfördes vidare från regeringssidan att man jobbade skyndsamt med frågan, och ministern hade goda förhoppningar om att man skulle kunna fastställa ett gränsvärde vid den utsatta tiden.

Den 24 januari 1996 ställde jag en ny fråga till jordbruksministern om gränsvärdet, och i efterföljande debatt anförde ministern att ärendet bereddes skyndsamt inom Regeringskansliet och att regeringen avsåg att före utgången av mars månad – alltså, fru talman, 1996 – ta ställning till förslaget.

Tiden går.

Den 7 juni 1996 ställde jag en ny fråga till den nuvarande jordbruksministern, Annika Åhnberg, och i sitt skriftliga svar anförde ministern att ärendet bereddes inom Regeringskansliet med målsättning att beslut skulle fattas inom kort.

Fru talman! Efter att på det här sättet ha försökt använda riksdagens kontrollinstrument, dvs. det frågeinstitut som finns, så långt möjligt, förberedde jag i nästa skede en motion i det här ärendet till allmänna motionstiden hösten 1996. I förberedelsearbetet engagerades riksdagens utredningstjänst, som i en PM den 27 september skrev att det enligt uppgift från Jordbruksdepartementet ansågs troligt att ett beslut skulle komma under hösten. Detta var alltså 1996.

Men, fru talman, eftersom jag vid det här laget var rätt luttrad vad gäller besked från Jordbruksdepartementet i den här frågan skrev jag ändå en motion med krav om att gränsvärde skall fastställas. Och i dag, den 12 mars 1997, debatteras så betänkandet med detta ärende i Sveriges riksdag. Jordbruksutskottet skriver i sitt betänkande att man förutsätter att arbetet fortskrider med största möjliga skyndsamhet, och det är ju i och för sig bra. Man kan alltid hoppas att regeringen skall fatta beslut i den här frågan.

Men oavsett det är hela denna långa process, snart två år, oacceptabel. Jag anser att jordbruksministrarna i denna fråga visat allvarlig försumlighet och vilselett mig som parlamentariker genom att ständigt hävda att beslut skall fattas inom kort.

Frågans karaktär är ju också av mycket allvarlig art. För länge sedan klargjordes att de barn som i dag andas in radonluft och dricker radonhaltigt vatten kan få betala ett fruktansvärt högt pris för detta om 20 eller 30 år. Det är alltså frågan om en allvarlig hälsofara. Att regeringen då långhalar ett sådant här ärende och med öppna ögon fortsätter utsätta barn för denna hälsofara utan att fastställa gränsvärden för radon i dricksvatten är enligt min mening oacceptabelt. Livsmedelsverket har för länge

sedan lämnat sina förslag, men regeringen har inte förmått samla sig till beslut.

Jag hoppas att regeringen nu, som utskottet skriver, skall se till att arbetet fortskrider med största möjliga skyndsamhet och att beslut kommer till stånd. Det vore intressant om utskottets representant, Michael Hagberg, har något besked att ge om när ett sådant här beslut kan väntas.

Allra sist vill jag, fru talman, säga att jag hyser sympati för det särskilda yttrande som Centerpartiet har i betänkandet och som berör märkning av genetiskt modifierade livsmedel. Där har ju vi kristdemokrater också motionskrav. Problemet är att eftersom vi inte sitter med i utskottet kan vi inte markera vår hållning där. På det här sättet har vi gjort det i alla fall.

Anf. 63 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Jag skall börja med att yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på motionerna. Varför gör jag det i inledningen av mitt anförande då? Jo, jag tycker att regeringen på dessa områden har tagit initiativ som vi i utskottet anser vara till fyllest. Sedan skall vi också komma ihåg att flera av de frågor som diskuteras i dag och som kommer att fortsättningsvis diskuteras är underställda det regelverk som vi har att ta hänsyn till i och med att vi numera är medlemmar i EU.

Det här betänkandet tar upp frågor som för oss konsumenter – både i vårt land och i resten av världen – är väldigt viktiga. Man ser att medvetenheten bland konsumenterna ökar. Vi vill veta vad vi äter och vad vi dricker. Det är väldigt viktigt att vi lyssnar och driver på utvecklingen, både som politiker och som konsumenter, så att vi kan nå ett ännu mera ekologiskt hållbart system för både produktion och förädling. Vi har kommit långt när det gäller produktion i god miljö, och vi måste på ett aktivare sätt lära oss att ännu mera förädla de produkter som vi producerar i vårt land. Det finns många konkurrensfördelar i Sverige som vi kan ta med oss när vi skall exportera livsmedelsprodukter till de medvetna konsumenterna, som blir fler och fler i resten av världen och kanske i första hand nu EU.

Vi diskuterar i dag märkning av livsmedel, *novel foods*, *functional foods*, importkontroll, globala livsmedelsfrågor m.m. Det är här mycket engelska uttryck, men *novel foods* är nya typer av livsmedel och *functional foods* är livsmedel som upplevs ligga i gränslandet mellan livsmedel och mediciner. Detta är svårt för oss, eftersom det är en ny situation för oss att ha all direkt information och kunskap kring.

Märkning av livsmedel är en fråga som har debatterats mycket, både i vårt land och i övriga EU. Det är bra. De regler som gäller för vårt medlemskap i EU och för alla EU-länder innebär att vi inte kan införa egna nationella regler, som flera motionärer vill. Men det innebär att vi som medlemmar i EU kan använda vår situation i EU som ett verktyg, ett vasst slipat verktyg, för att se till att vi i märkningsfrågorna kan få bättre information om vad produkter på olika nivåer innehåller.

Vi vet att den nuvarande regeringen driver denna fråga på ett bra sätt. Vi vet också att regeringen har fått gehör för frågan om märkning när det gäller ursprung, ras och uppfödningförhållanden och för att märkning skall vara obligatorisk för nötkött. Det berömda s.k. kopasset är ju ett led i detta.

Svenska livsmedel håller en mycket hög kvalitet tack vare höga krav på odlingsmetoder och god djurhållning och tack vare en livsmedelsindustri som har god etik. Detta kommer att ge konkurrensfördelar, som jag nyligen nämnde. Den goda etiken och miljön kommer att tas emot med öppen famn av konsumenter i vårt land och i övriga EU. Vi har sett tendenser till detta redan.

De nya livsmedlen, *novel foods*, är på utvecklingsstadiet. Vår regering har i EU-sammanhang inte tyckt att märkningen av dessa livsmedel har varit tillräcklig. Europaparlamentet har därför tillsatt en kommitté där man ansöker med god dokumentation om vad livsmedlet innehåller. Innehåller det genetiskt modifierade organismer skall det anges.

Så har vi *functional foods*, alltså mat som gränsar till medicin. Här dyker det upp väldigt komplicerade frågor om var gränsen mellan mat och medicin går. Regeringen genomförde en hearing för någon vecka sedan där livsmedelsproducenter, konsumentorganisationer, fackliga organisationer och andra var med och diskuterade detta.

Producenterna och näringen har, i ganska brett samförstånd, kommit överens om att genomföra ett första steg, ett s.k. egenåtgärdsprogram. Det gäller alltså att man med stor ödmjukhet tillsammans skall diskutera utvecklingen på livsmedelsområdet inom den här sektorn. Det kändes i luften att man var på rätt väg i diskussionerna om *functional foods*.

I utskottet har vi också diskuterat detta, och vi är inte heller helt klara över var balansgången går mellan medicin och mat. Därför har vi sagt att vi skall göra en liknande hearing, dit vi skall bjuda in organisationer och andra som har uppfattningar om den här verksamheten. Det skall vi göra så fort som möjligt. Där skall vi kunna skaffa oss kunskaper, såväl politiker som konsumenter och producenter. Vi skall se till att driva opinion i den här frågan, så att det klargörs vad som gäller för framtiden.

När det gäller importkontrollen har vi redan i medlemsförhandlingarna fått garantier för att färskt kött, levande nötkreatur, svin och visst fjäderfä som förs in i landet skall vara fria från salmonella.

Livsmedelsverket har anledning att följa den här frågan, och man gör det också. Livsmedelsverket har varit hos oss i utskottet och redovisat delar av detta och kommer att slutredovisa hela uppföljningen i oktober i år. Då skall vi ha det som ett underlag för att diskutera salmonellafrågan i framtiden.

Några talare har tagit upp en diskussion om den globala livsmedelsförsörjningen. Det finns även internationella organisationer som vi har att samarbeta med och i, där vi också kan vara med och påverka utvecklingen. Det har gått bra för oss i den delen. Vi har fått gehör för den miljöhänsyn och den inriktning som vi vill ha på det hela.

Vi tycker att det är viktigt att jobba för att även de här frågorna lyfts fram, med den internationella solidariteten i spetsen, från oss i de länder som är rika. I vårt land är vi t.ex. väldigt rika på vatten. Vatten är det största och viktigaste livsmedlet i hela världen, både för att få grödor att växa och för att tillverka produkter. Vi måste också kunna dricka rent och fint vatten. Det är oerhört viktigt att vi med den forskning som vi har på vattenområdet och de erfarenheter vi har där tar med oss våra kunskaper och delar med oss av dem.

Vi har också kommit långt med ekologiskt odlade produkter. Vi har kommit långt med att ta stor miljöhänsyn när vi framställer produkter.

Även detta finns det stor anledning för oss i vårt land att föra med oss i internationella forum.

Det finns partier som inte tyckte att det var hundra procentigt bra att Sverige gick med i EU. Men när man kan använda EU som ett slipat verktyg om man vill driva frågor som ett parti eller flera partier kan tyckas vara intresserade av, skall man med kraft utnyttja situationen.

Jag tycker avslutningsvis att den nuvarande jordbruksministern verkligen har sett till att med kraft driva de frågorna i EU och att vi har fått gott gehör för de erfarenheter som vi har i vårt land.

Anf. 64 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Michael Hagberg inledde med att säga att regeringens initiativ på de områden som betänkandet omfattar är till fyllest. Då måste jag ställa frågan till Michael Hagberg: På vilket sätt är det till fyllest i fråga om fastställande av gränsvärden för radon i dricksvatten? Det är en fråga som regeringen under nästan två års tid har sagt att man snart skall fastställa, för att sedan återigen säga att den snart skall fastställas. På vilket sätt är detta till fyllest?

Jag har inte lastat utskottet eller riksdagen för hanteringen av frågan, Michael Hagberg. Det handlar om ett regeringsbeslut. Jag har ställt krav på ministrarna. Till slut skrev jag då en motion.

Utskottet skriver rätt tydligt i sitt betänkande:

”Utskottet har erfarit att frågan om fastställande av gränsvärden för radon i dricksvatten och ersättning för sanering av radonförorenade dricksvattenbrunnar under lång tid varit föremål för beredning i Regeringskansliet. Utskottet förutsätter att arbetet fortskrider med största möjliga skyndsamhet.”

Michael Hagberg kanske kan ge ett besked nu: Finns det någon ny tidpunkt, eller är det ”snart” som gäller fortfarande? Vi vet ju vad det är värt.

Men den första frågan är: Vad är det som är till fyllest med hanteringen av denna fråga från regeringens sida?

Anf. 65 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Regeringen har insett att det här är en stor fråga – möjligen större än vad t.o.m. Dan Ericsson tror. Om jag skulle vara som Dan Ericsson och i Kolmårdenskogarna skulle gräva en ny brunn till min sommarstuga, kanske jag var tvungen att utrusta mig med både slagruta och geigermätare. Vi har inte haft de kunskaper som vi nu har om radonunderstrålningen till våra brunnar.

Att bara kontrollera alla brunnar som finns överallt i vårt land skulle naturligtvis innebära ett oerhört projekt, och det har regeringen naturligtvis förstått. I och med att regeringen har förstått det tar det tid att bereda frågan. Vi i utskottet har också förstått att det här är en oerhört viktig och bred fråga, som betyder mycket.

Som jag sade i mitt anförande är vattnet vårt främsta livsmedel, och det skall vara rent och fint när vi dricker det. Jag är övertygad om att Dan Ericsson från regeringen kommer att få förslag om hur frågan skall behandlas, både genom den här debatten och genom att han har anmält

frågan till konstitutionsutskottet. Det kommer alltså att bli en bred debatt. Men frågan är stor – möjligen större än vad Dan Ericsson har tänkt sig.

Anf. 66 DAN ERICSSON (kd):

Fru talman! Det är klart att frågan är stor. Det har vi vetat i 20 års tid vad gäller riskerna med radonstrålningen. Ansvariga myndigheter har inte sparat någon möda när det har gällt att spåra radonet. Dess förekomst har kartlagts. Man vet hur problemen skall undanröjas. Men ändå går det väldigt trögt.

Livsmedelsverket har lagt fram sina förslag till gränsvärden för länge sedan; det finns tydligt redovisat. Regeringen har då gång på gång sagt att man skall fastställa detta och har t.o.m. angett tidpunkter. Det är nu ett år sedan som regeringen senast klart angav en tidpunkt. Det är handlingskraften som inte finns hos regeringen i den här frågan.

Vad jag ville skona Michael Hagberg från var att ta på sig ansvaret för det här. När han säger att regeringens hantering av detta är till fyllest tar han på sig ett riksdagsansvar för den senfärdighet som har präglat frågans hantering. Jag tycker att Michael Hagberg inte skall göra det, utan han skall också ställa sina krav på regeringen, som det står i utskottsbetänkandet.

Min fråga var också om Michael Hagberg hade någon ny tidpunkt att ange, men jag förstår nu att det inte finns någon sådan. Nu handlar det om att frågan är så stor, att det nu är ett stort töcken över huvud taget. Det är nästan värre än om man säger att frågan bereds och att besked skall komma snart. Men utskottet har tydligt skrivit att regeringen nu måste arbeta med det här. Backa då inte på detta, Michael Hagberg!

Anf. 67 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Det gör jag naturligtvis inte. Jag yrkade ju nyss bifall till hemställan i det betänkande som vi här har att diskutera. Vi kommer naturligtvis att driva på regeringen. Men jag tycker inte att regeringen skall komma med någon halvmesyr. Det skall vara ett ordentligt genomarbetat förslag, så att vi kan fatta ett ordentligt beslut som gäller för framtiden.

Dan Ericsson har inte fått de besked som han önskat under dessa två år, men jag hoppas och vet att regeringen kommer med ett förslag som är väl genomarbetat och väl genomtänkt och som kommer att ligga till grund för utvecklingen på det här området.

Anf. 68 MARIE WILÉN (c):

Fru talman! Jag skulle vilja ha ett tydligare svar av Michael Hagberg om importkontrollen av salmonella. Han tar upp att Livsmedelsverket har inlett en omfattande undersökning och att den skall vara klar till oktober 1997. Det är bra. Men vad händer under tiden? Det är ett tag dit, och vi vet att problemen finns.

Det finns mycket tydliga regler, och vi har fått undantag när det gäller att föra in kött till Sverige. Trots det kommer det tyvärr in salmonella-smittat kött. Det är inte tillfredsställande.

Jag ställde frågan om man är beredd att se till att den kontroll som utförs i dag kan effektiviseras, kanske genom en ökad provtagning, för att

vi skall känna en trygghet i att verkligen ha salmonellafria livsmedel. Jag skulle vilja få ett tydligare svar på den frågan: Är man beredd att effektivisera kontrollerna redan nu?

Prot. 1996/97:77
12 mars

livsmedelskontroll

Anf. 69 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Marie Wilén tog upp hur vi på ett aktivt sätt skall kunna effektivisera livsmedelskontrollen. Det var bra att Marie tog upp den frågan. Hon tänker naturligtvis på att det alldeles nyligen kom in ett parti kycklinglår som var smittade med salmonella. Det gör naturligtvis att man blir orolig för att det finns fler produkter i handeln som är smittade.

Livsmedelsverket säger att inga salmonellasmittade produkter har kommit ut i handeln. Det har faktiskt t.o.m. minskat något sedan vi kom med i EU. Detta finns nämnt i betänkandet, och det berättade också Livsmedelsverket när vi hade en hearing i utskottet.

Men det är inte nog med det. Vad vi nu är oroliga för är att det nu från andra länder kommer in produkter som är smittade med olika saker. Därför föreslås det att vi skall anslå 24 miljoner kronor för att kunna effektivisera kontrollen av produkter som kommer från tredje land och att de pengarna skall kunna användas lokalt på olika platser i landet.

I sitt anförande tog Marie Wilén upp jordbruksministerns besked att genmanipulerade livsmedel skall märkas och ställde det mot det faktum att Livsmedelsverket vilar på hanen i detta avseende. Det är naturligtvis jordbruksministerns anslag som gäller. Det är ju det anslag som gäller även i EU. Att Livsmedelsverket på den punkten vilar på hanen kan jag inte alls förstå. Alltså gäller det som jordbruksministern har sagt.

Jordbruksdepartementet har ju tillsatt en utredning som skall titta närmare på livsmedelstillsynen och se till att vi får klara riktlinjer för samarbetet mellan kommunerna och staten och även för samarbetet mellan olika kommuner. Även avgiftssystemet skall tas upp. Dessa tre saker tycker jag är offensiva förslag för att förstärka livsmedelskontrollen i vårt land.

Anf. 70 MARIE WILÉN (c):

Fru talman! Michael Hagberg hänvisar till att Livsmedelsverket säger att förekomsten av salmonella i kött inte ökar. Det uppfattar jag som en sanning med modifikation. Det är nog egentligen så att man inte har hunnit ta tillräckligt mycket prover. Det kommer mer kött från andra länder in i Sverige, och som jag har uppfattat det hinner inte kommunerna kontrollera i den omfattning som skulle behövas. Därför vet man inte riktigt hur situationen är.

Jag utgår från att man verkligen jobbar med den frågan och ser till att detta blir effektivare. Det är en mycket viktig fråga.

Jag tycker att det var ett bra besked som Michael Hagberg gav när det gäller märkningen, nämligen att det givetvis är jordbruksministerns besked som gäller och inte uttalanden från Livsmedelsverket som kan verka i annan riktning. Jag har sett liknande uttalanden när det gäller bestrålning av kryddor, där jag tyckte att jordbruksministern gav ett bra besked om att det bara gällde kryddor, även om jag inte vill ha bestrålning alls. Jag tycker att det är bra att få ett besked om att genmodifierade livsmedel givetvis skall märkas.

Anf. 71 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Det är möjligt att Marie Wilén har rätt i att stickprovskontrollerna har blivit färre. Det kan jag inte svara på. Den frågan ställdes inte direkt till Livsmedelsverket. Men det finns också regionala skillnader mellan kommuner. Det finns faktiskt i vårt land vissa kommuner som inte har lika mycket pengar i plånboken som andra.

Den kommitté som jordbruksministern nu tillsätter skall titta närmare på de kommunala och regionala sambanden. Vi måste naturligtvis se till att vi har ett system som gör att man kontrollerar kycklinglår som importerats till Sala på samma sätt som om de hade kommit till Kil. Det får ju inte vara någon skillnad i tryggheten för konsumenterna i olika områden i Sverige.

Kommittén, vars direktiv jag nu har fått på mitt skrivbord, kommer att kunna få se över även de sakerna. Detta kan man alltså styra med de avgifter som importörer och producenter får betala. Jag tycker att det känns som ett verktyg som vi kommer att kunna använda. Jag tror, fru talman, att även Marie Wilén när hon tittar på kommittédirektiven kommer att se det som en möjlighet. Kommittén skall inte sitta i någon långbänk, som en del andra kommittéer tydligen har gjort, utan den skall enligt vad jag kan förstå vara färdig till årsskiftet.

Anf. 72 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Jag skulle vilja återknyta till diskussionen om livsstilsfrågor och köttkonsumtion. Jag tycker att svaret i betänkandet är bra till hälften. Den halva som inte är bra är den som inte finns där – det som jag skulle vilja att det skulle stå där finns inte med. Det står nämligen så här: ”Utskottet delar motionärernas uppfattning så till vida att globala miljö- och resursfrågor kräver allt större uppmärksamhet i livsmedelspolitiska sammanhang.” Tidigare har man också nämnt att det gäller ekologiskt producerade livsmedel osv. Men sedan säger man: ”Dessa frågor bör främst diskuteras inom ramen för Sveriges verksamhet i EU, FAO och övriga internationella fora.” Där skulle jag vilja fråga Michael Hagberg om vi inte har ett ansvar för att göra någonting på hemmaplan också. Jag skall ta två exempel.

I dag finns det bland ungdomar ett ökande intresse för att äta vegetarisk mat i skolorna. Det säger man nej till i vissa skolor. Man säger att det blir dyrare eller man kräver intyg eller krånglar till det på något annat sätt. Det tycker jag är fel. Jag kan inte förstå att det kan vara dyrare med vegetarisk mat – det handlar ju ofta om rotsaker och den typen av mat som trots allt är billig.

Den andra frågan gäller den diskussion som veganerna lyfter fram. Självklart måste man ta avstånd från de terrorhandlingar som de begår. Men det som en del av veganrörelsen pekar på är att vi har ett individuellt ansvar också för hur våra livsmedel och konsumtionsmönstren i vår del av världen påverkar utvecklingen i övriga delar av världen. Där menar jag att vi har ett ansvar, inte bara som enskilda individer utan också Sverige som nation. Därför skulle jag vilja fråga varför utskottet inte har velat titta närmare också på ett svenskt ansvar i Sverige för de här frågorna.

Fru talman! Jag kommer att tänka på när jag satt i verkställande utskottet i skolstyrelsen i Katrineholm och vi skulle diskutera bespisningsverksamheten och vilken typ av mat vi skulle servera skolbarnen under kommande termin. Det var ganska enkelt att se vilket svar man skulle få om man frågade barnen – jag behöver väl inte säga att det var hamburgare, pizza, spaghetti med köttfärsås och pannkakor. Frågade man lärarna var det större bredd på önskemålen om näringsintag, och pratade man med husmor fick man en tredje typ av önskemål.

Det vi gjorde var att vi satte i gång med en ordentlig informationskampanj på skolan om vad kostcirkeln är och vad kostcirkeln innebär: Man kan inte äta ensidig kost, för då trillar tänderna ut till slut, för att formulera det drastiskt.

På samma sätt handlar det här om huruvida vi i riksdagen skall fatta beslut om vad folk skall äta. Det är klart att vi skall vara med och styra, det är klart att vi skall vara med och påverka, det är klart att vi skall vara med och uppmuntra, och den uppmuntran går ut på att vi opinionsbildar. Jag kan inte se att vi här kan lagstifta om vad folk skall äta, för att formulera det drastiskt igen; jag vill egentligen inte vara drastisk, för man skall vara ödmjuk när det gäller livsmedelsfrågor.

Vi måste se till att det skapas förutsättningar för att folk skall bli informerade; vi måste bedriva en opinionsbildning om vad som är rätt och vad som är fel, vad som är näringsriktigt och inte näringsriktigt. Det måste vara vår uppgift. Därför är det svårt. På det här området om något är det marknaden som styr. Men vi måste styra marknaden genom opinionsbildning. Då kan vi nå framgång.

Fru talman! Michael Hagberg och jag är överens. Vi kan inte lagstifta om vad folk skall äta. Däremot har vi ett ansvar just när det gäller information, som Michael Hagberg själv var inne på. Vi skall informera om matens näringsinnehåll, men också om det globala ansvar som vi behöver ta. Jag tycker att det är att smita ifrån ansvaret att säga att vi bara skall driva frågorna i internationella sammanhang. Det är därför jag har velat lyfta fram frågan. Jag tror att vi behöver föra denna diskussion i Sverige. Vi behöver diskutera vilket vårt miljöutrymme är, vilken rätt vi har och på vilken nivå vi skulle behöva äta för att livsmedlen skall fördelas rättvist över jorden. Sådana siffror och sådana mått är viktiga att ta fram, men inte för att tvinga folk eller ge folk dåligt samvete.

Jag är fullt medveten om att folk kommer att äta både det ena och det andra oavsett vilka lagar vi stiftar. Det tycker jag att folk skall göra. Det handlar om att starta en informationskampanj och inleda en diskussion om ett mycket större uppdrag som vi har, nämligen att se till att fördelningen över jorden blir rättvisare. Det kan vi inte bara överlämna till FAO och EU.

Fru talman! Det är faktiskt så. Men det är bättre att vi driver det internationella solidaritetsarbetet på livsmedelsområdet genom Europasamarbetet och FAO och andra internationella institutioner. Det är bättre än att

jag framför mina åsikter i Köpenhamn eller Rom. Det är bättre att jag använder mig av de verktyg jag har i de demokratiskt tillsatta organisationerna.

När det gäller opinionsbildning i Sverige har Maggi Mikaelsson, fru talman och jag ett gemensamt ansvar för att informera så att barn och ungdomar, folk och gemene man äter och stoppar i sig så näringsrik kost som möjligt. Det är faktiskt viktigt.

Det är två saker. Opinionsbildning sker lokalt för att det växande släktet i Sverige skall äta näringsriktig kost. Vi bedriver internationellt solidaritetsarbete genom de organisationer vi arbetar i.

Anf. 76 PER LAGER (mp):

Fru talman! Med anledning av min motion, som handlar om omestrade fetter, skulle jag vilja ställa några små frågor till Michael Hagberg. Ser inte Michael Hagberg faran med att dölja processer och manipulationer vid tillverkning av livsmedel? Det är precis vad som sker när det gäller omestringen. Hur fungerar egentligen redlighets- och försiktighetsprinciperna när vi är fjättrade till EG:s rättsregler? Har inte konsumenten rätt att få veta hur livsmedlet framställts och vad det innehåller?

Så sent som den 1 oktober 1996 uttalade sig Åke Bruce, Livsmedelsverket, i radion. Han sade bl.a. att barn under ett år inte bör äta omestrade fetter. Hur menar Michael Hagberg att konsumenten skall kunna välja när det inte finns innehållsdeklarationer?

Michael Hagberg nämnde också EU som ett vasst verktyg för att driva märkningsfrågor, men hur går det ihop med detta?

Anf. 77 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Per Lager nämner mitt namn vid flera tillfällen. Per Lager har skrivit en motion som betyder mycket i debatten, naturligtvis. Miljöpartiet driver sin spetsfråga om de omestrade fetterna på ett område i hela livsmedelssammanhanget.

Är produkten genmanipulerad skall det faktiskt framgå; då skall produkten märkas. Är den inte märkt följer inte producenten de regler som gäller. Vad det än må vara skall produkten märkas om den genmanipulerats.

Huruvida omestring innebär genmanipulation vet jag inte. Jag har ingen kunskap. Jag vet inte allting. Men det vet Per Lager. Om han kan tala om för mig här i kammaren att denna typ av fetter är genmanipulerade skall vi också försöka se till att det syns på förpackningen. EU är ett vasst verktyg vad gäller alla frågor utom just frågan om fetterna, tydligen.

Anf. 78 PER LAGER (mp):

Fru talman! Om Michael Hagberg hade läst motionen hade han förstått att omestring innebär att fettsyorna byter plats. Det är inte genmanipulering. Det är en helt annan sak. Det är dessvärre kanske lika allvarligt, eftersom vi inte känner till hälsoeffekterna. Det är det som är poängen. Försiktighetsprincipen säger att vi inte skall införa nya ämnen när vi inte vet vad de innehåller. Detta är oerhört viktigt. Själva omestringsprocessen kan nu florerat utan att vi på något sätt kan hindra den.

Det är ett krav, tycker jag, att konsumenterna får veta om det har skett omestring. Man måste kunna välja bort sådana produkter, helt enkelt, speciellt eftersom det har kommit allvarliga uttalanden från Livsmedelsverket.

Eftersom EG-rättsreglerna gäller i Sverige kan vi inte gå före. Detta är ett av de eländen som är förknippade med EU; vi kan inte gå före. Vi kan inte utveckla vår kunskap och vara mer försiktiga. Vi kan ändå kräva av Livsmedelsverket att man går ut och ger råd till livsmedelsindustrin. Det är den vägen vi kan gå. Det är det jag menar med reservationen. Skall vi göra något skall vi kräva att Livsmedelsverket går ut och ger råd. Vi skall också kräva att Sverige gör en kraftfull insats i EU, just för att få en förändring till stånd på detta område.

Anf. 79 MICHAEL HAGBERG (s):

Fru talman! Per Lagers omestrade fetter var alltså inte genmanipulerade. Jag hade läst motionen.

Inför denna debatt förstod jag att vi skulle diskutera märkning väldigt mycket. Jag gick och frågade personalen på Konsum i Katrineholm om hur de tyckte att märkningen fungerade. De sade till mig att det är ett oerhört komplicerat system. De hade fått beställa hem en bok. Trots att de är fackmän och jobbar med dessa saker klarar de inte av hela registret av märkningar. De måste ha uppslagsboken så att de kan svara på konsumenternas berättigade frågor.

När det gäller frågan om omestringen, som Miljöpartiet för fram som sin livsmedelsprofil, vill jag i all ödmjukhet säga att jag inte kan svara på om omestring är farlig eller inte för konsumenterna. Livsmedelsverket har sagt att det finns faror. Jag kommer att ta upp frågan med dem. Är det så skall vi naturligtvis se till att vi blir informerade. Även den delen kommer att kunna finnas med i den uppslagsbok som vi behöver ha i våra handelshus i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

JoU9 Alternativ till traditionell burhållning av höns

Återförvisningsyrkande (mp)

För bifall räckte att en tredjedel av de röstande anslöt sig till detta.

Votering:

297 för avslag

17 för bifall

35 frånvarande

Andre vice talmannen konstaterade att mindre än en tredjedel av de röstande hade bifallit återförvisningsyrkandet.

Kammaren hade således avslagit återförvisningsyrkandet.

Partivis fördelning av rösterna:

För avslag: 147 s, 75 m, 22 c, 21 fp, 19 v, 13 kd

För bifall: 1 fp, 16 mp

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 1 (ändring av djurskyddsförordningen [1988:539], m.m.)

1. utskottet
2. res. 1 (v, mp)
273 för utskottet
38 för res. 1
2 avstod
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 71 m, 21 c, 20 fp, 1 v, 13 kd
För res.: 1: 3 m, 2 fp, 18 v, 15 mp
Avstod: 1 m, 1 c
Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 3 mp, 2 kd

Mom. 13 (forskning om modifierade burar)

1. utskottet
2. res. 8 (mp)
Votering:
295 för utskottet
17 för res. 8
2 avstod
35 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 75 m, 21 c, 21 fp, 18 v, 13 kd
För res. 8: 1 fp, 16 mp
Avstod: 1 c, 1 v
Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 16 (dispens för nya insättningar)

1. utskottet
2. res. 9 (v, mp)
Votering:
277 för utskottet
35 för res. 9
1 avstod
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 74 m, 22 c, 21 fp, 13 kd
För res. 9: 1 fp, 19 v, 15 mp
Avstod: 1 m
Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 3 mp, 2 kd

Mom. 18 (villkor för dispens enligt viss lagstiftning)

1. utskottet
2. res. 11 (mp, fp)
Votering:
276 för utskottet
38 för res. 11
35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 75 m, 22 c, 19 v, 13 kd
För res. 11: 22 fp, 16 mp
Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 2 kd

Prot. 1996/97:77
12 mars

Mom. 20 (Sveriges agerande i EU)
1. utskottet
2. res. 13 (v, mp)
Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 22 (rapportering till riksdagen)
1. utskottet
2. res. 14 (v, mp)
Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU14 Livsmedelskontroll

Mom. 3 (märkning av livsmedel som innehåller omestrade fetter)

1. utskottet
2. res. 2 (mp)
Votering:
293 för utskottet
17 för res. 2
1 avstod
38 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 145 s, 74 m, 22 c, 21 fp, 18 v, 13 kd
För res. 2: 1 v, 16 mp
Avstod: 1 fp
Frånvarande: 16 s, 6 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 2 kd

Mom. 5 (importkontroll av livsmedel)
1. utskottet
2. res. 3 (c)
Votering:
257 för utskottet
52 för res. 3
1 avstod
39 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 144 s, 75 m, 22 fp, 3 v, 13 kd
För res. 3: 21 c, 16 v, 15 mp
Avstod: 1 s
Frånvarande: 16 s, 5 m, 6 c, 4 fp, 3 v, 3 mp, 2 kd

Mom. 6 (minskad köttkonsumtion)

1. utskottet

2. res. 4 (v, mp)

Votering:

278 för utskottet

35 för res. 4

1 avstod

35 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 147 s, 75 m, 22 c, 21 fp, 13 kd

För res. 4: 1 fp, 18 v, 16 mp

Avstod: 1 v

Frånvarande: 14 s, 5 m, 5 c, 4 fp, 3 v, 2 mp, 2 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om samlad votering

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att konstitutionsutskottets betänkanden KU14 och KU15 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Fri- och rättigheter

8 § Fri- och rättigheter

Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU14

Fri- och rättigheter

Anf. 80 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Utskottet behandlar i det här betänkandet 18 motioner från allmänna motionstiden. Majoriteten avslår alla motionerna. Det är dock bra och också nödvändigt att vi återkommande diskuterar fri- och rättigheterna i Sverige. Vi är alla överens om att vi skall ha demokrati, och det anses numera också allmänt att grundläggande fri- och rättigheter skall skyddas i grundlagen.

Men politiken i Sverige har under större delen av 1900-talet mest varit inriktad på den offentliga makten som skydd för medborgaren, dvs. medborgarnas rätt till arbete och till skydd mot lekamlig nöd, och deras rätt till bostad och till utbildning.

När det gäller fri- och rättigheternas ställning i grundlagen enligt den liberala traditionen från upplysningstiden, har partierna varit starkt splittade. Trots erfarenheterna från mellankrigstidens totalitära stater och kriget, och trots en omfattande debatt under 30- och 40-talen om skydd för medborgerliga fri- och rättigheter i grundlagen, dröjde det till 1970-talet innan vi fick en rättighetskatalog i grundlagen.

Visserligen hade vi sedan gammalt en reglering av tryckfriheten, men det var i stort sett allt.

Rättighetskatalogens införande i grundlagen var politiskt kontroversiellt. Vi som ville säkerställa fri- och rättigheterna i grundlagen fick ägna oss åt kompromissande för att över huvud taget få principen om grundlagsskyddade fri- och rättigheter accepterad. Frågan var som sagt mycket kontroversiell, och de främsta bromsarna var Socialdemokraterna, ofta påhejade av Centerpartiet. Socialdemokraterna tövade även när det blev fråga om inkorporering av Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna i svensk grundlag.

Per Ahlmark har nyligen kommit ut med en bok med titeln *Det öppna såret*. Han har gått igenom forskningen om demokratins och frihetens betydelse för fred och respekt för mänskliga rättigheter. Hans redovisning är sensationell.

Forskningen visar att demokratier inte går i krig med varandra och att demokratier inte mördar sin egen befolkning. Dödande i krig har under 1900-talet skördat 40 miljoner människors liv. Dock har ingen demokrati under 1900-talet gått i krig med en annan demokrati.

Mord i vad som kallas democide har drabbat omkring 170 miljoner människor. Democide är summan av massmord, folkmord och politiskt dödande. Folkmord och massmord är alltså fyra gånger större än det militära dödandet under vårt århundrade. Vad gäller dessa 170 miljoner människor har icke-demokratiska regimer stått för 98–99 % av mordandet.

Rudolph J. Rummel, en av de forskare som Ahlmark hänvisar till, säger: Vår tids democide är ogripbart genom sin storlek. De politiska slutsatser vi bör dra är desto lättare att begripa: Diktaturerna skall motverkas. Demokratien måste skyddas, stödjas och utvidgas. Bara i frihet och genom frihet kan civilisationen räddas.

Den diskussion som fördes i Sverige under 60- och 70-talen om utvecklingen i världen var fullständigt förödande, och det var många som syndade. På fullt allvar diskuterades om välbefindandet inte skulle gå snabbare om man under en övergångsperiod accepterade diktatur och om inte effektiviteten i utvecklingen skulle hämmas om man omedelbart gick över till frihet och demokrati i de nya staterna.

Nu vet vi att förutsättningen för välbefindandet och människors välbefinnande är demokrati och frihet. Vi har siffror på det. Det är skamligt att vi först på senare år har fått acceptera att demokrati och respekt för mänskliga rättigheter skall vara ett villkor i biståndet till utvecklingsländerna.

Ibland har vi liberaler anklagats för att vi överbetonar värdet av formella fri- och rättighetsregler. Vi anklagas för att vara formalistiska vid hävdandet av tydliga och klara regler. En del kanske inte förstod den chock som drabbade oss när Göran Persson i Peking hyllade en politisk stabilitet som trampar mänskliga fri- och rättigheter i smutsen.

Det är nu bevisat att respekt för mänskliga fri- och rättigheter i en demokrati leder just till politisk stabilitet och utveckling. De är i själva verket en förutsättning härför. Därför blir hävdandet av demokratiska fri- och rättigheter en hörnsten i det politiska arbetet både här hemma och internationellt.

Så, fru talman, går jag över till de konkreta förslagen i betänkandet. Vi behandlar bl.a. en motion från allmänna motionstiden i januari 1995.

Den bordlades vid förra årets motionsbehandling för att utskottet ordentligt skulle kunna fördjupa sig i problematiken. Den handlar om slakttraditioner som har nära anknytning till religionsutövning.

En del hävdar att slaktmetoder enbart är en fråga om djurskydd och att de över huvud taget inte har med religionsfrihet att skaffa. Med all respekt för många människors engagemang i de här frågorna vill jag dock säga att ett sådant synsätt faktiskt är att stoppa huvudet i sanden. Det faktum att vissa grupper hävdar att slaktmetoder för dem är en viktig religionsfrihetsfråga gör att konflikten existerar och att den måste behandlas.

Vi politiker tvingas att hantera många frågor som rymmer konflikter mellan olika angelägna mål. Det får inte hindra oss ifrån att hantera frågorna. Senast i morse debatterades här i kammaren en sådan fråga.

Sverige har en mycket stark lagstiftning till skydd för djuren. Djurskyddet har också en stark folklig förankring, och med rätta skall vi vara stolta över det. Som jag tidigare sagt har förankringen för mänskliga fri- och rättigheter i grundlagen varit politiskt kontroversiell. Det har inte varit en självklarhet att t.ex. religionsfriheten haft ett starkt skydd. Så sent som under detta årtionde fanns t.ex. undantag i religionsfriheten även för oss ursprungliga svenskar.

Utskottet har enats om hur frågan om slaktmetoder och religionsfriheten skall hanteras, och jag är glad över den enigheten. Vad vi enats om är just hanteringsordningen, och det är nog så viktigt. Vi tar alltså inte ställning i själva sakfrågan.

Jordbruksverkets rapporter från 1992 är ännu inte slutbehandlade i regeringen, och vi anser att när regeringen nu fortsätter att bereda frågan måste det vara en allsidig beredning. Numera är ju bl.a. Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna svensk lag, och jag skall läsa upp en liten del av artikel 9 i konventionen, som alltså delvis är ny lagstiftning här i Sverige.

Enligt artikel 9 har var och en rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, och denna rättighet innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer. Friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Vi anser i utskottet att regeringen bör undersöka vilka förpliktelser Europakonventionen och andra internationella konventioner ålägger oss. Dessutom bör en genomgång göras av jämförelser med erfarenheter ifrån andra länder. Den här frågan kräver en lika seriös behandling som vi förväntar oss av behandling av alla andra frågor i regeringen och här i riksdagen.

Samtidigt som vi i vårt land får en alltmer öppen attityd när det gäller de homosexuella, lagstiftningen skärps till skydd för de homosexuella och deras rättigheter utvidgas, ser vi en otäck utveckling med allt rårare angrepp på de homosexuella. Den här utvecklingen är oacceptabel, och Folkpartiet föreslår i nästa betänkande, som vi skall behandla senare, att regeringen måtte överväga att utsträcka brottet hets mot folkgrupp till att

omfatta också homosexuella. Håkan Holmberg kommer att utförligt i nästa ärende redovisa vår uppfattning.

Några motioner i det betänkande som vi nu diskuterar tar upp frågan om grundlagsreglering av ett förbud mot diskriminering av homosexuella. I de motioner som ligger till grund för de här kraven talas det nästan enbart om skydd mot övergrepp mot homosexuella.

Det bästa sättet att komma åt detta är sannolikt att införa ett förbud mot hets mot homosexuella. Ett sådant förbud riktar sig till alla medborgare. En diskrimineringsregel i rättighetskatalogen i 2 kap. regeringsformen riktar sig till normgivaren, dvs. i första hand riksdagen. Bl.a. av det skälet avstyrker utskottet de motioner där det önskas ett diskrimineringsförbud. Det torde vara mer effektivt med en reglering av hets mot homosexuella.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom reservation nr 4 som Folkpartiet har anslutit sig till, men jag avstår i dag från att yrka bifall till den.

Anf. 81 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Låt mig inledningsvis säga att jag uppskattade mycket de inledande orden från Birgit Friggebo. Jag tror inte att man ett ögonblick skall underskatta de formella friheternas betydelse. Jag har, om inte förr så i alla fall under senare tid, lärt mig förstå vilken stor roll de verkligen kan spela. Som ordförande i Europarådets parlamentariska församlingsutskott för juridiska frågor och mänskliga rättigheter har jag anledning att resa runt. Jag ser, inte minst i de tidigare kommunistiska, central- och östeuropeiska länderna, vilken roll som de formella friheterna ändå spelar. På detta kan man häkta upp sina anklagelser mot en regim som i vissa fall är bristfällig när det gäller att slå vakt om fri- och rättigheterna.

Om jag får göra en liten parentes, vill jag säga att jag tycker att man har lyckats långt mycket bättre i det tidigare Central- och Östeuropa än vad jag hade vågat hoppas. Låt oss tro att det bakslag vi nu ser i Albanien är en tillfällighet och att det trots allt skall gå att ordna upp förhållandena där.

Fru talman! Jag har ingen möjlighet att gå in på alla olika reservationerna eller motionerna som finns med i betänkandet. Det kan inte heller vara meningen. Jag vill koncentrera mig på den partimotion som har väckts av Moderata samlingspartiet om förstärkt skydd för äganderätten och klargörande av beskattningsmaktens gränser. Jag kan redan nu yrka bifall till reservation 5.

Det är en rätt allmänt omfattad åsikt att den enskilda äganderätten är en av de allra främsta drivkrafterna i samhällsutvecklingen och att det är en förutsättning för demokrati. Äganderätten som sådan är också en förutsättning för människors personliga utveckling. Just i äganderätten ligger en spridning av såväl makt som ansvar och beslutsfattande. Man kan säga att den är en av grunderna för all välfärd. Den främjar det marknadsekonomiska systemet, som i sin tur är av så grundläggande betydelse för oss.

Jag sade att alla är beredda att skriva under detta. Jag kanske skulle ha sagt nästan alla. Naturligtvis finner vi bland motionerna och reservationerna att Vänsterpartiet har en annan uppfattning. Jag tycker mig nästan kunna urskilja en återgång till det kommunistiska förflutna i angreppen på äganderätten som förekommer från Vänsterpartiets sida. Det är inte så ofta vi ser sådana tendenser så klart som i det här fallet.

Naturligtvis är det i ett samhälle nödvändigt att sätta gränser för äganderätten. Men skyddet för äganderätten är, enligt den uppfattning som vi moderater företräder, alltför svagt i vår författning. Med bara en rösts övervikt kan beslut fattas om omfattande skattehöjningar och därmed också om inskränkningar i äganderätten. Vi menar att det är nödvändigt att man i regeringsformen slår fast att äganderätten i princip är orubblig. Inskränkningar kan tolereras endast i tydligt angivna fall och med full ersättning till den enskilde som drabbas. Vi måste på detta område, liksom på alla andra områden inom politiken, ha fasta och klara spelregler.

Skyddet för äganderätten är i princip gammalt i vårt land. Vi kan gå tillbaka till medeltiden, och vi kan gå tillbaka till Magnus Erikssons landslag. Praktiskt taget ordagrant kom sedan motsvarande fri- och rättighetsförklaring med i § 16 i 1809 års regeringsform. Låt vara att den i det moderna samhället som utvecklades inte hade den tyngd som den i och för sig borde ha haft.

Däremot har vi kunnat se, precis som Birgit Friggebo pekade på, hur i 1974 års regeringsform fri- och rättigheterna var sparsamt företrädade. Men sedan har en utveckling ägt rum successivt. Den senaste ändringen i fråga om äganderätten ägde rum så sent som 1994. Det var då frågan om en viss förstärkning av skyddet.

Det var efter ett utredningsarbete inom Fri- och rättighetskommittén – som jag hade förmånen att få delta i – som det lades fram förslag om vissa förbättringar. Men när det gällde beskattningsmaktens gränser lyckades inte Fri- och rättighetskommittén särskilt bra. Det berodde bl.a. på att vid närmare studier av problemen, framkom det hur oändligt komplicerade de i själva verket är. Vi studerade bl.a. den tyska lagstiftningen. Men vi blev inte så mycket klokare efter studierna. Men framför allt var det tiden som inte räckte till. Det hade behövts åtskilligt mycket mera tid för att klara ut problemen.

Precis som Birgit Friggebo också påpekade, har nu Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna inkorporerats med den svenska lagstiftningen. Det ingick också i Fri- och rättighetskommitténs arbete att förbereda detta.

Europakonventionen hade naturligtvis giltighet i Sverige tidigare. Men den kunde inte direkt åberopas i domstolarna. I själva verket var det första tilläggsprotokollet till Europakonventionen som egentligen utgjorde en stor del av grunden till skydd för äganderätten. Det talas där om att varje fysisk och juridisk person har rätt till respekt för sin egendom. Inskränkningar får bara ske om det är ordentligt kodifierat i lagen eller i enlighet med folkrättens allmänna grundsatser.

Det ofullbordade arbetet – det är fortfarande ofullbordat – med att skydda och stärka äganderätten och klargöra beskattningsmaktens gränser måste gå vidare.

För ett år sedan förde vi moderater fram ett likartat krav. Men då hette det att vi skulle avvakta den pågående översynen av plan- och bygglagen. Den översynen blev klar i november 1996. Där finns också förslag om förbättrade ersättningsmöjligheter. Min fråga blir naturligtvis: När kan vi våga hoppas på att det läggs fram en proposition?

En annan fråga i nära samband med äganderätten och en av de viktiga fri- och rättigheterna är naturligtvis det krav på en generell integritetslagstiftning som har förts fram av Bengt Harding Olson i en motion. Data-

lagskommittén har haft alltför snäva direktiv, och det är givet att utvecklingen på området inte är tillfredsställande.

En av våra kvällstidningar, den näst största numera, har i dag förkunnat att man skall ha en artikelserie där man vill påvisa hur dålig den personliga integriteten är och hur man i dessa register vet mera om oss själva än vad vi kanske t.o.m. gör på egen hand. Det bör alltså utredas hur den personliga integriteten kan förstärkas. Liksom Birgit Friggebo vill jag yrka bifall till reservation nr 4.

Anf. 82 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Kampen för demokrati och demokratiska rättigheter har stått mellan dem som har försvarat underklassernas intressen och dem som värnat privilegier och inskränkthet. Det betyder inte att kampen alltid har varit rätlinjig. Internationellt sett har det begåtts förbrytelser mot demokratin och demokratiska rättigheter såväl i påstått socialt framstegs namn som i de kapitalistiska ekonomiska intressenas namn. Imperialism, fascism och även stalinism har från olika utgångspunkter en utomordentligt allvarlig skuldbörda av övergrepp mot demokratin.

I vårt land gäller i dag lyckligtvis inte striden för eller emot demokrati. Möjligen gäller den gränslandet var demokratin skall bestämma och var marknadskrafterna skall bestämma. Det gäller den konkreta utformningen av vissa av de demokratiska fri- och rättigheterna.

Det har enligt vår mening gjorts framsteg – och där Vänsterpartiet haft en liknande uppfattning som liberala krafter inom borgerligheten – i och med att vi har fått en rättighetskatalog i vår grundlag. Vänsterpartiet har i grundlagsutredningarna förfäktat att rättigheterna kanske borde ha blivit ännu mer preciserade och ännu bättre och distinkt skyddade i våra grundlagar. Men vi kan ändå se rättighetskatalogerna som väsentliga framsteg.

Många gånger har arbetarrörelsen, eller delar av den, och framsynta delar av borgerligheten kunnat föra en kamp för demokratiska rättigheter på en relativt enad front, även om det har funnits åsiktsskillnader som kanske framför allt har gällt inställningen till ekonomisk demokrati men också skyddet för vissa privilegier.

I dag gäller i den demokratiska kampen inte minst att värna det nationella oberoendet, parlamentarismen och folkstyret mot de inskränkningar i möjligheterna för människorna att påverka politiken och dess utformning som följer av EU-medlemskapet.

Det är, som Birgit Friggebo mycket riktigt har påpekat, väldigt bra att vi diskuterar utformningen av vissa av de demokratiska fri- och rättigheterna. Vi kan klargöra skillnaderna, och vi kan möjligtvis i detta samtal bidra till att utveckla och förstärka den rättighetskatalog som vi är eniga om skall finnas.

Från Vänsterns sida gör vi detta med utgångspunkten att stärka demokratin och möjligheterna för folket att kunna påverka och styra samhällets utveckling, och vi gör det för att bekämpa kvardröjande fördomar i samhället.

I föreliggande betänkande behandlas en rad olika teman. Jag skall beröra några av dem. De ställer viktiga principfrågor. I ett par motioner som jag har väckt till innevarande riksmöte tar jag upp just principfrågor om

demokratin och den sociala skärningspunkten mellan dem som försvarar det kapitalistiska klassamhällets privilegier och oss som bekämpar dem.

En fråga gäller som Birger Hagård mycket riktigt påpekat synen på äganderätten. I Europakonventionen finns ett tilläggsprotokoll om rätten till respekt för egendom, bestämmelser som dock inte inskränker en stats rätt att reglera nyttjandet av egendom för det allmännas intresse, om inskränkningen är nödvändig för att tillgodose ett allmänt intresse. I FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna nämns också rätten att äga egendom och att inte godtyckligt berövas sin egendom.

Men i Sveriges regeringsform går stadgarna egentligen bra mycket längre, eftersom man också ger sig in på att reglera ersättningskrav och liknande i själva grundlagen. Det i sin tur kan försvåra samhälleliga insatser när det gäller miljölagstiftning och annat. Vi hör nu att Birger Hagård närmast rör sig i den riktningen att skattelagstiftningen skall om inte bli omöjlig så i varje fall komma i skarp kontrast till grundlagen.

Att envar skall ha rätt till personlig egendom är också från vänsterns utgångspunkt helt okontroversiellt. Men det är skillnad på egendom och egendom. Ägande av mark och produktionsmedel ger en maktställning i samhället och en maktställning gentemot andra människor i samhället. Vissa typer av egendomar är grunden för den sociala och politiska ojämlikhet vi har. Ägande av kapital ger mer makt över näringsliv och samhällsliv än vad ägandet av den egna arbetskraften gör.

Arbetskraften förfogar över rätten att bruka sin arbetskraft. Denna rätt att förfoga över den egna arbetskraften har inget grundlagsskydd, men det har däremot rätten att förfoga över kapitalegendomen. Därigenom stadfäster egentligen regeringsformen ojämlikhet. Den höjer kapitalägandet till en skyddad rättighet, ett skyddat privilegium, medan arbetet inte har en motsvarande rättighet och ställning. Man borde därför se till att grundlagsskyddet för kapitalistisk egendom avskaffas eller åtminstone ges det mer vaga skydd som återfinns i de internationella konventionerna.

Jag vill alltså gå rakt motsatt väg mot moderaterna. De vill förstärka äganderätten, och jag vill gå i andra riktningen. Denna konflikt kommer tydligt i dagen när det gäller dispositionen över markegendomar och miljöintressen. Här är en omformulering nödvändig. Jag står därför helt för reservation nr 6 till föreliggande betänkande och yrkar bifall till den, vilket inte innebär ett tvärt avslagsyrkande till reservation nr 7 från Miljöpartiet. Vi har ändå en likartad ståndpunkt.

Nära förbunden med egendomsrätten är frågan om de fackliga rättigheterna. I Sverige har arbetsgivarnas lockouträtt ett osedvanligt starkt rättsskydd. Också härigenom befasts den maktmässiga ojämlikheten. Lösningen ligger här i att liksom i många andra kapitalistiska länder arbetsgivarnas övermakt inte behöver ett grundlagsskydd, till skillnad från de arbetandes rättigheter.

Vad som däremot behöver stärkas är de arbetande människornas fri- och rättigheter på arbetsplatserna: fackliga rättigheter men också andra friheter. I våra dagar ser vi alltför ofta hur människor skräms till tystnad om missförhållanden eller diskutabla förhållanden på sina arbetsplatser, oavsett om arbetsplatserna är offentliga eller privata. Därför behövs en tydlig förskjutning av rättighetsskyddet, så att de anställdas position förstärks. Jag yrkar bifall till reservation 3.

Frågan om de homosexuellas rättigheter till lika behandling och rättsligt skydd mot diskriminering är inte ny. Den har varit uppe flera gånger här i kammaren, och förvisso har framsteg nåtts. Partnerskapslagen, stadgandet i brottsbalken att det är en försvårande omständighet om motivet till ett brott är att kränka någon för hans eller hennes sexuella läggning samt den nu arbetande utredningen om diskriminering av homosexuella i arbetslivet är exempel på framsteg.

Samtidigt lever i samhället kvar fördomar och diskriminerande särbehandling. Samtidigt existerar råa övergrepp mot homosexuella och fortfarande lever en föreställning kvar om att det skulle kunna finnas behov av en diskriminerande lagstiftning mot homosexuella människor. Det är ju botten att den föreställningen – att sådana diskriminerande lagar trots allt skulle kunna behövas – ligger till grund för motståndet mot att i regeringsformen införa ett uttryckligt diskrimineringsförbud!

Det finns inget behov av en sådan diskriminerande lagstiftning. Hur vuxna människor vill leva ut sitt kärleksliv gentemot andra vuxna och mot vilka vuxna kärleken riktas är helt en sak mellan fria individer, om det rör sig relationer utan tvång eller övergrepp. Lagstiftningen bör i förhållande till detta vara helt neutral, enligt vår mening. Men då de homosexuella genom historien har varit en utsatt och förtryckt minoritet, är det nödvändigt med ett uttryckligt diskrimineringsförbud.

Jag yrkar därför bifall till reservation 1. Jag kan inte förstå varför inte Folkpartiet kan stödja denna sak. De har ju själva motionerat i den här riktningen tidigare, och jag ser egentligen inte någon motsättning i att det skulle finnas både ett förbud mot hets mot homosexuella – det skall vi diskutera sedan – och ett skydd i grundlagen.

Jag vill också säga något om slaktmetoder och religionsfrihet. Här kan det självfallet föreligga en konflikt mellan religion och djurskydd. Det är något som bör komma upp till ytan, prövas och diskuteras. Men jag ser också att det är viktigt att värna skyddet för de allra svagaste, nämligen djuren. Det är viktigt att vi får till stånd en saklig behandling, och därför har vi kunnat vara överens om konstitutionsutskottets öppna skrivning.

Anf. 83 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Kenneth Kvist beklagade olika regimers ohyggligheter och deltagande i massmördande. Men det intressanta var att han när han räknade upp dessa regimers namn inte nämnde orden kommunism eller kommunistisk regim. 170 miljoner människor har massakrerats under vårt århundrade, och fyra regimer står för 130 miljoner av dem. Det handlar i första hand om Sovjetunionen med 62 miljoner människor, Kommunistkina med 35 miljoner människor, Nazityskland med 21 miljoner människor och Nationalistkina med 10 miljoner människor.

Mot bakgrund av de nya rön vi ser om vilken betydelse frihet, mänskliga rättigheter, demokrati och västliga värden har när det gäller detta skulle jag vilja fråga Kenneth Kvist om han i dag inte är beredd att säga: Jag skäms över att ha hyllat den här typen av kommunistiska regimer. Mitt parti skäms över att ha hyllat dessa regimer. Jag skäms över att ha stått för en ideologi som tagit död på så många människor under vårt århundrade.

Kenneth Kvist sade att konflikten i dag står mellan det politiska systemet och de ”s.k.” marknadskrafterna. Har han inte insett, efter det

totala sammanbrottet i Östeuropa, att marknadsekonomi är en del av friheten, en del av möjligheten att öka välståndet i världen? Är det inte dags att han redan nu tar tillbaka detta förakt för det kan kallar de "s.k." marknadskrafterna? Marknaden, det är vi vanliga medborgare!

Anf. 84 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag nämnde i mitt anförande att också de stalinistiska regimerna hör till dem som förbrutit sig mot demokratin på ett vedervärdigt sätt. Hur vi betecknar dem behöver vi inte gå in på.

Jag vet också att vårt parti har lagt ned omfattande resurser och möda på att analysera sin historia och även missgrepp och aningslösheter i det stycket. Jag tror att vi har gjort mer än vad något annat parti gjort i fråga om sitt förflutna. Alla politiska partier har nog lik i garderoben när det gäller stöd till imperialistiska krig och annat som kännetecknat partierna på högerkanten. Vi har gjort upp med vårt förflutna på ett tydligt, bra och hederligt sätt med hjälp av oberoende forskare. Vi hoppas att andra partier följer den vägen.

Det är inte så enkelt att det är vi vanliga konsumenter som är marknaden. Marknadskrafterna utgörs ju ofta också av dem som har makt att spekulera i valutor och räntor, vilket påverkar hela landets ekonomi. Här finns det verkligen en skärningspunkt mellan politikens och demokratis inflytande över samhällsutvecklingen och dessa krafters inflytande. Striden mellan höger och vänster står säkert om det är politiken, demokratin och folkstyret som skall kunna styra mer eller om kapitalintressena skall styra mer. Där finns det en skärningspunkt.

Anf. 85 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Om vi tittar också bakåt i tiden tror jag inte att det finns något annat parti i denna riksdag som så hårt har llerat sig med det kommunistiska systemet och de kommunistiska regimerna runt om i världen som Vänsterpartiet. Tidigare hette man Vänsterpartiet kommunisterna och ännu tidigare hade man bara ordet kommunism i sitt namn.

Nu tar Kenneth Kvist sin tillflykt till att oberoende forskare har tittat på vad som har hänt i det kommunistiska partiet här i Sverige. Men Sveriges parlament är den plattform där partierna har den yttersta möjligheten att nå hela svenska folket och tala om vad de vill. Därför är min fråga till Kenneth Kvist om det inte är ett renlighetskrav att han här och nu vågar gå igenom den bekännelseakt som han påstår att de har gjort i ett annat sammanhang.

Är Kenneth Kvist beredd att säga att han skäms över att hans parti och han själv har hyllat dessa terrorregimer och de system som förtryckt frihet och demokrati i vårt århundrade och som har mördat miljontals människor runt om på vår jord?

Anf. 86 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Birgit Friggebo har kanske inte följt vänsterdebatten; det kan jag se. Redan från 60-talet har det förts en utomordentligt starkt kritisk diskussion i vänstern om de demokratiska missförhållanden i Östeuropa och om de gigantiska brott som har begåtts i stalinismens och kom-

munismens namn, inte bara gentemot mänskligheten utan även mot socialistiska principer.

Jag tycker att vårt parti har klargjort sin hållning och inte behöver belastas med något dåligt samvete. Dess praktiska inställning i de demokratiska frågorna här i Sverige för folkflertalets intressen har varit otvetydig och något som jag kan se tillbaka på med stor stolthet.

Prot. 1996/97:77

12 mars

fri- och rättigheter

Anf. 87 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte fortsätta det polemiska utbytet som Birgit Friggebo och Kenneth Kvist var inne på. Annars tror jag att det finns ganska mycket som man skulle vilja tillägga.

Jag skall i stället göra en korrigering och ställa två frågor till Kenneth Kvist. Korrigeringen gäller när han talar om att det i grundlagen t.o.m. finns detaljerade bestämmelser om ersättning. Det gör det inte, utan i andra kapitlets 18 § står det att ersättningen skall bestämmas enligt grunder som anges i lag. Det är just detta som vi anmärker på som varande icke tillräckligt. I stället skulle vi vilja ha fastslaget litet klarare principer just i grundlagen om hur ersättningen skall kunna utgå. Det bör vara en full ersättning i alla olika sammanhang.

Sedan har jag två frågor. Kenneth Kvist talade här om kapitalistisk egendom. Jag blev nyfiken på det uttrycket. Innebär det att det finns en icke-kapitalistisk egendom också?

Han talade också litet suddigt om de större eller mindre enheter som man då kunde äga. Är det enligt Kenneth Kvists mening moraliskt för-svarbart att ha någon mindre enhet men inte någon större? Var går i så fall gränserna? Är det ett tunnland kontra hundra tunnland, eller vad är det fråga om i sammanhanget? Är det ett nymarxistiskt språkbruk som förekommer här? I så fall är jag mycket dåligt insatt. Det vore intressant att få svar på det.

Anf. 88 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! I den mån det är ett marxistiskt språkbruk förstår jag väl att Birger Hagård är dåligt insatt. Det är klart att när det gäller ersättning står det också stadgat i förarbetena tidigare att ersättningen inte får vara symbolisk, och det uttolkas också på olika sätt hur ersättningsnivån skall utgå. Jag tycker att vi har ett osedvanligt starkt skydd, ett alldeles för starkt skydd, för äganderätten.

Det är klart att det finns icke-kapitalistiskt ägande. Ägandet av personliga tillhörigheter är t.ex. ett icke-kapitalistiskt ägande. Ägandet av resurser genom vilka man tillskansar sig makt över andra människors arbete och liv och vinner på deras arbete vill jag beteckna som ett kapitalistiskt ägande. Sedan är det klart att det finns gränser. Vi är för privat småföretagsamhet. Det är möjligt att vi måste ha en aktiemarknad osv., men det bör också kunna sättas upp gränser för densamma och gränser för den makt som ägandet ger. Det är därför som vi är kritiska till att det i grundlagen finns en sådant starkt skydd för äganderätten.

Anf. 89 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Att det skulle vara ett starkt skydd torde Kenneth Kvist vara en av de få som anser. I övrigt kan jag bara konstatera att när jag nu

hör Kenneth Kvist tala känner jag väl igen den gamle marxisten och kommunisten.

Anf. 90 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är bra att Birger Hagård känner sig litet orienterad i verkligheten.

Att jag har en marxistisk inställning i min samhällsanalys skäms jag icke för. Däremot är jag lika upprörd som någon annan över de förbrytelser, som jag diskuterade med Birgit Friggebo, som har begåtts i marxismens namn.

Jag förstår att Birger Hagård, som anser att det nästan är omöjligt att höja skatterna, tycker att äganderätten även i den mycket starka utformning som den har i svensk grundlag är otillräcklig. Det är väl det moderata klassintresset som gör att man vill gå den vägen och ytterligare stärka de privilegierades makt. Jag vill gå en helt annan väg.

Anf. 91 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Birgit Friggebo inledde denna debatt med att ta upp väldigt principiella frågor kring mänskliga fri- och rättigheter. Jag kan väl i stor utsträckning hålla med om det som hon tog upp. Det är naturligtvis förutsättningen för ett någorlunda anständigt samhälle att vi har en fungerande demokrati med ett starkt skydd för mänskliga fri- och rättigheter. Det är för Miljöpartiet också en grundläggande anledning till att vi försöker kämpa hårt när det gäller svensk utrikespolitik och Sveriges hållning internationellt och även här hemma i dessa frågor.

Jag tänkte i huvudsak ta upp ett annat perspektiv. Det är att det också går att använda den här högrävsande retoriken kring mänskliga fri- och rättigheter för att rättfärdiga motsatsen, för att rättfärdiga våld, för att rättfärdiga djurplågeri och för att rättfärdiga att människor och företag har rätt att smutsa ned och att begå försyndelser som rimligen borde vara brottsbelagda.

I debatten i dag har vi sett flera exempel på den enligt mig tråkiga inställningen att en mycket principiell hållning i grundläggande mänskliga fri- och rättigheter leder till motsatsen, att man rättfärdigar en icke humanistisk hållning och våld.

Ett sådant exempel är den fråga som jag tänkte ta upp, nämligen egendomsrätten. I Sverige fick vi kring valet 1994 en grundlagsändring som innebar att Sverige nu har en av världens starkaste egendomsrätter. Samtidigt sade riksdagen då att detta i praktiken inte skulle ha någon betydelse. Vi genomförde en radikal förändring i grundlagen, men man sade att den i praktiken egentligen inte har någon betydelse. Det är naturligtvis en schizofren inställning som inte är möjlig att ha i praktiken, särskilt som vi samtidigt i Sverige har en pågående förskjutning som innebär att sådana förarbeten till lagstiftning inte alls har samma dignitet som de har haft tidigare. Svensk historia har varit litet speciell i fråga om detta. Men i dag ser vi en förändring. Det är lagens bokstav som i större utsträckning än tidigare gäller. Och detta är en process som vi har svårt att komma ifrån, speciellt under trycket från ett EU-medlemskap men också av andra skäl. Jag tycker också att det många gånger är mycket riktiga skäl.

I Energikommissionens arbete menade man att detta kommer att ha betydelse. Det sades att grundlagsändringen kommer att påverka rättsläget, att den kommer att ha betydelse och att den kommer att leda till en dyrare kärnkraftsavveckling. Också under partiledaröverläggningarna lade man från Näringsdepartementet fram en PM som just ur den här energi- och kärnkraftsaspekten av denna fråga visade att detta kommer att ha betydelse. Det är mycket osäkert vilka konsekvenser det kommer att få, men det kommer att ha stor betydelse.

Ett f.d. justitieråd, Bertil Bengtsson, har engagerat sig starkt i den här frågan. Han menar att denna grundlagsändring generellt kommer att ha väldigt stor betydelse för svensk miljöpolitik och att den i efterhand under en lång tid kommer att ses som det stora sveket i svensk miljöpolitik. En, tycker jag, tråkig poäng här är att Centern engagerat sig mycket starkt i frågor som handlar om att stärka äganderätten. Samtidigt gör man ju miljöintresset en otjänst. Det här dubbelspelet från Centerns sida känns obehagligt.

Sedan några exempel på hur detta sannolikt slår. Om en verksamhet förbjuds eller inskränks med hänvisning exempelvis till miljöskyddslagen råder i och med den nya lagen i princip ersättningsskyldighet inte bara för investeringar som måste göras utan också för framtida vinster. Det gäller också vattenlagen.

Det finns domstolsutslag som visar att äganderätten efter nämnda förändring i grundlagen har blivit starkare i förhållande till allemansrätten. Det finns enligt min mening också i det politiska livet exempel på att grundlagsändringen fått en reell betydelse. Det gäller då överenskommelsen om kärnkraftsavvecklingen. Jag menar att det genom de här frågorna har blivit en svagare överenskommelse. Kärnkraftsavvecklingen har försenats och den blir också dyrare. Detta är naturligtvis en väldigt allvarlig och negativ effekt.

Frågan om äganderätten har en lång historia. Det här är en politisk-ideologisk fråga av stora mått som alla partier har engagerat sig i – Miljöpartiet kanske från en litet speciell aspekt.

När jag studerar reservationerna på detta område blir jag en aning konfunderad. Antingen skiljer sig åsikterna oerhört mycket i den här frågan, eller också finns det ett slags pågående retorik. Man kanske inte riktigt reflekterar över vad den i praktiken innebär. I Moderaternas reservation om skyddet av äganderätten, reservation 5, står det: "I regeringsformen bör slås fast att den enskilda äganderättens princip är orubblig och att inskränkningar får ske endast i klart angivna fall med full ersättning till den enskilde." Det är en extrem och fundamentalistisk hållning, menar jag.

Man kan ju tänka sig vilka effekter ett genomförande av en sådan sak i praktiken får. Det skulle verkligen handla om den starkes rätt på alla andras bekostnad. Det här skulle få stor effekt på vanliga människors möjligheter att röra sig och leva och på hur de som har tillgångar/egendomar har rätt att förstöra för andra i frihetens och äganderättens namn. Jag hoppas att Moderaterna inte på allvar har planer på att genomföra en sådan förändring. Det här är i alla fall ett tydligt exempel på att Moderaterna kanske är det parti i Sveriges riksdag som är mest klassmedvetet och som verkligen talar för överklassen och den rika minoriteten.

Också Vänsterpartiets inställning tycker jag är allvarlig. Att det finns reella konflikter kring äganderätten tror jag att alla som tänker igenom frågan inser, men samtidigt är det rimligt att ha ett grundlagsskydd för äganderätten. Det är rimligt att man inte skall behöva se politiska beslut genomföras med kanske några veckors varsel – beslut som helt och hållet förändrar samhällets spelregler. Det är, menar jag, ett rättmätigt krav att grundlagen skall innehålla en stark äganderätt. Den får dock inte gå hur långt som helst. Den här principiella rätten kan rimligen inte utnyttjas så att det hela går ut över andra och över vår gemensamma miljö och natur. Detta bidrar Moderaterna, och även Centern, till i och med att man är med om att driva igenom det här.

Birgit Friggebo tog upp frågan om slaktmetoder. Hon försöker hålla linjen att det bara är en principiell religionsfråga, men jag menar att hon försöker peta ned djurskyddsintressets fullt rimliga aspekter till ett lägre plan. Det är sorgligt. Det innebär ju att Birgit Friggebo använder religionsfriheten som ett slagträ mot de djurskyddsregler som finns och för djurplågeri.

Ni i Folkpartiet brukar ju skryta med att ni inte är populister. I detta sammanhang vore det väl rimligt att klart ta ställning. Vill ni i Folkpartiet avskaffa den här regeln och göra en ändring som innebär att plågsamma slaktmetoder blir tillåtna i Sverige? Ett rimligt krav på er i Folkpartiet är att ni öppet redovisar er inställning i stället för att huka i buskarna när det gäller de här fri- och rättigheterna.

I konstitutionsutskottet tog jag upp frågan om att det, när vi ändå behandlar dessa frågor, vore rimligt att ta upp djurskyddsaspekten. Det finns ju bl.a. filmer som visar hur halal- och koscherslaktmetoderna i praktiken går till. En majoritet vägrade emellertid att tillåta att en sådan film visades. Det är ytterligare ett exempel på en tråkig inställning, särskilt som man talar om vidsynthet, humanism och fri- och rättigheter.

I diskrimineringsfrågan finns likartade aspekter. I detta avseende har det blivit så att Sverige i EU i samband med den regeringskonferens som just nu pågår driver kravet – såvitt jag förstår har inget parti sagt sig vara emot detta – på att homosexuella bör omfattas av den diskrimineringsparagraf som planeras. Men i Sveriges riksdag är de två största partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna, klart emot att de homosexuella förs in under nämnda paragraf. Detta gäller även Folkpartiet. Jag tycker att det är en mycket märklig inställning.

Hur kommer det sig att det internationellt är viktigt att driva det här kravet, medan det hemma i Sverige inte är så? Är det rent taktiska bedömningar ni gör kring opinionsläget – att ni inte vinner några nya procent på detta, eller vad grundar sig denna väldigt kluvna hållning på?

Inställningen i frågan, att det är viktigare att vi får in en ändring i paragrafen om hets mot folkgrupp än att vi får in en ändring i diskrimineringslagen, är väldigt märklig. Det kan knappast vara rimligt att ställa de här sakerna mot varandra.

Fru talman! Jag skulle vilja yrka bifall till flera reservationer, men några har det redan yrkats bifall till, så jag behöver inte göra det. Det diskuteras allt oftare i riksdagen att vi skall undvika voteringar i kammaren. Jag kan ge mitt lilla bidrag genom att endast yrka bifall till reservation 7 om skyddet för äganderätten.

Anf. 92 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Jag har i och för sig ingen anledning att föra någon större debatt med Peter Eriksson, men eftersom han ställde en fråga skall jag svar på den. Han säger att det vore bra om Folkpartiet talade om vad man tycker i sakfrågan när det gäller olika slaktmetoder. Sanningen är den att vi inte har någon partiståndpunkt. Jag vet att det finns olika uppfattningar hos olika människor inom partiet. Vad man kan kräva, och det som vi behandlar i dag, är att frågan får en seriös behandling, att man visar samma respekt för de människor som ställer krav på ett ordentligt djurskydd som för de människor som har en djupt religiös övertygelse. De skall behandlas med samma respekt och få möjlighet att föra fram sina åsikter. Vad slutsatsen skall bli är en annan fråga. Att man gör en ordentlig beredning och inte från början väljer den ena eller den andra infallsvinkeln på problemet tycker jag ändå är en snygghetsfråga också för riksdagen. Vi har varit eniga om att beskriva vilken hanteringsordning vi vill ha från konstitutionsutskottet.

Anf. 93 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Birgit Friggebos anförande väldigt tydligt visar konflikten i denna fråga. Hon säger att vi måste ta samma hänsyn till de människor som talar för djurintresset som till de människor som talar för religionsfriheten. Miljöpartiet menar att vi i första hand måste ta hänsyn till djuren, som är de som närmast drabbas. Jag tycker inte att djur har samma värde som människor. Men här handlar det faktiskt om ytterst pålägsamma slaktmetoder. Jag tycker att det är en humanistisk grundfråga om det är rimligt att tillåta den typen av saker och göra det i religionsfrihetens namn.

Anf. 94 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att vi har kommit väldigt långt om Peter Eriksson erkänner att det finns en konflikt. Det finns många människor som över huvud taget inte gör det. Det betyder att vissa människor skall hålla tyst. De har ingen rättighet att yttra sig, att föra fram sina uppfattningar eller bakgrunden till sina uppfattningar. Det tycker jag inte är särskilt bra.

Det enda jag krävt är att frågan skall ges en lika seriös behandling som alla andra frågor. Det låg ju snubblande nära för Peter Eriksson att säga att djuren skulle sättas före människorna.

Anf. 95 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! I det här fallet skall djuren sättas före människan. Det är djuren som drabbas. Men det är klart att det är en konflikt.

Birgit Friggebo menar att vi bara är ute efter en seriös behandling. Det tycker jag säger väldigt mycket. Egentligen säger hon att djurskyddsintresset inte är någonting seriöst men att religionsfriheten med tusenåriga slaktmetoder är ett seriöst intresse. Om man noga beaktar detta, konventioner och annat, då har man behandlat frågan riktigt. Jag menar att allt talar för att man noga behandlat detta förut.

Jag valde till slut att inte skriva en reservation i frågan därför att det i onödan kanske skulle blåsa upp konflikten. Men jag skulle vara glad om

Folkpartiet inte bara kröp bakom religionsfriheten utan talade om var man står sakligt.

Anf. 96 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Det är väldigt vad Peter Eriksson har blivit marxistisk – eller kanske inte blivit, utan alltid varit det. Vad vet jag? Han talar om klasser och privilegier. Moderata samlingspartiet skulle företräda en överklass. Det var inte dåligt. Det är närmare en miljon i den överklassen. Av allt att döma måste välståndet ha ökat väldigt mycket här i landet eftersom vi enligt opinionsmätningen skulle vara på väg upp mot en tredjedel.

Den gode Peter Eriksson läser betänkandet ungefär som en viss potentat läser Bibeln. Han säger att här skall vem som helst kunna få förstöra hur mycket som helst bara egendomen är helig. Då skall han läsa om de raderna i betänkandet: I regeringsformen bör slås fast att den enskilda äganderättens princip är orubblig och att inskränkningar endast får ske i klart angivna fall med full ersättning till den enskilde, alltså ”i klart angivna fall”. Vi brukar ha en lagstiftning där vi skall kunna förutse vad som skall ske, eller menar Peter Eriksson att det i det här fallet är bättre att låta rena godtycket råda?

Anf. 97 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att om svenska folket mer fick reda på hur Moderaterna agerar i riksdagen skulle det inte vara en tredjedel som i opinionsmätningarna säger sig vara beredd att rösta på det partiet. Jag tror att det skulle vara bra mycket färre om man visste vilka konsekvenser den moderata politiken skulle få om ni verkligen ville genomföra den. Jag har fortfarande ett visst hopp om att ni i själva verket inte vill det utan att det i mångt och mycket handlar om retorik, att ni i praktiken inte är beredda att gå så vansinnigt långt.

Den formulering som både Birger Hagård och jag läst och som handlar om äganderätten visar precis vad det här handlar om, nämligen att man skall ha ett skydd för äganderätten som är orubblig och med full ersättning i klart angivna fall. Ägaren har inget eget ansvar. Man kan inte kräva någonting av en ägare med den här typen av politik, utan där skall samhället ta på sig den fulla kostnaden, t.ex. om en ägare av säkerhetsskäl tvingas förändra någonting för att inte smutsa ned eller för att undvika att människor som bor i närheten blir sjuka. Där anser Moderaterna att industrin skall få full ersättning, inte bara med den lagstiftning som finns i dag utan också med tanke på framtida eventuella vinster, vilket blir effekten av det här resonemanget.

Anf. 98 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Gå och studera lagstiftningen ordentligt, snälla Peter Eriksson. Om man begår någonting som kan karakteriseras som ett brott kommer man att ställas till ansvar för det och man får också betala vad det kostar. Det är alldeles givet. Försök att leva upp till vad som står i vår lagstiftning i dessa frågor.

Jag upprepar: Det är inga inskränkningar annat än i klart angivna fall. Är det rena godtycket som skall råda i stället? Skall det vara något slags

Anf. 99 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att man skall kunna kräva att en företagare, en industri eller en människa som driver en verksamhet skall ta ansvar för säkerheten i den verksamheten. Det skall inte vara samhällets uppgift att göra det. Om man genom 5 och 6 §§ miljöskyddslagen ger tillstånd till en verksamhet som man är medveten om är miljöfarlig och om man efteråt får reda på att den får värre konsekvenser än vad man tidigare bedömt, eller om det kommer forskningsrapporter som visar att det här får oanade konsekvenser och leder till allvarliga hälsoproblem för människor som bor omkring, då är det rimligt att ägaren skall ta ett ansvar. Samhället skall inte behöva ta hela konsekvensen.

Det är detta som Birger Hagård inte riktigt vill inse, att det finns en konflikt i äganderätten. Han vill sätta äganderätten ovanför allting annat, och det är inte rimligt i ett modernt samhälle.

Anf. 100 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det finns en skillnad mellan oss och Miljöpartiet när det gäller äganderätten. Jag skall försöka att klargöra denna skillnad.

Vi har i svensk lagstiftning en stark äganderätt. All lagstiftning är dock inte grundlag. Vad jag är kritisk mot är att det finns ett skydd för äganderätten som är utomordentligt starkt i regeringsformens rättighetskatalog. Den äganderätt som där försvaras gäller egentligen inte äganderätt till privat lösöre, utan det gäller en äganderätt som ger makt över andra människor, som ger arbetsgivare inflytande över t.ex. anställdas möjligheter att nyttja det fria ordet. Denna äganderätt ger alltså möjlighet att begränsa andras fri- och rättigheter. Därför anser jag att äganderätten inte kan förstås som en demokratisk fri- och rättighet, eftersom den ger denna grund för social ojämlikhet och maktolikhet.

Sedan är det en annan sak att vi skall ha en utomordentligt klar och tydlig lagstiftning så att människor känner till spelreglerna och vet att de inte så att säga överfalls från den ena dagen till den andra av ryckiga beslut. Skulle sådana beslut fattas har vi ju politisk demokrati, och väljarna kommer säkert att korrigera politiska krafter som inte följer det som människor upplever som ett rimligt och riktigt rättsmedvetande.

Anf. 101 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Kenneth Kvist säger emot sig själv. Å ena sidan säger han att det inte är bra att det över huvud taget finns en eigendomsrätt i grundlagen. Å andra sidan säger han att han håller med mig om att det ändå behövs grundläggande spelregler i samhället som inte skall kunna slås över ända under en natt.

Jag väljer den senare hållningen, att äganderätten måste vara införd i grundlagen. Det är den enda metod som finns för att garantera att det åtminstone hålls ett val mellan omfattande omvälvningar av samhällets grunder och spelregler. Det är därför fullt rimligt att äganderätten omfattas av grundlagen, och det finns också andra goda skäl.

fri- och rättigheter

En stark äganderätt är en förutsättning för t.ex. en bra miljöpolitik i många avseenden. Men man måste vara medveten om att det också finns en konflikt och att den uppkommer om man gör äganderätten så stark att det sker på bekostnad av andra intressen. Och där har vi hamnat i dag. Därför är det så märkligt att Moderaterna fortsätter att driva denna fråga som om det inte har hänt någonting. Vi har redan en av världens starkaste äganderätter, och Moderaterna vill gå ännu längre. Men Vänstern vill ju ändra på detta. Jag tycker att Kenneth Kvist argumenterar på ett märkligt sätt.

Anf. 102 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är skillnad på att notera en företeelse som en grundläggande fri- och rättighet – kapitlet där äganderätten återfinns heter *Grundläggande fri- och rättigheter*. Äganderätten såsom den är utformad ger alltså makt över andra människor. Därmed är det en grundläggande fri- och rättighet att vissa skall ha makt över andra. Jag har svårt att acceptera detta.

Däremot finns det i övrig lagstiftning lagar som reglerar äganderätten och alla möjliga civilrättsliga och andra förhållanden mellan ägande och icke-ägande. Äganderätten är här utomordentligt stark, och den skall givetvis inte rubbas på ett äventyrligt sätt så att människor inte kan förutse de villkor som gäller i samhället. Men detta är en helt annan sak. Det gäller att kunna se distinktionerna här. Jag hoppas att jag har kunnat klargöra dem genom detta lilla meningsutbyte.

Anf. 103 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Det är inte en helt annan sak. Det enda sättet att få en viss garanti är att föra in äganderätten i grundlagen. Det är därför som det är rimligt att också ha den kvar där.

Anf. 104 PÄR-AXEL SAHLBERG (s):

Fru talman! Det var fint att höra både Birgit Friggebo och Birger Hagård tala tydligt och hylla demokrati och tala för betydelsen av fri- och rättigheter. Det var kanske ännu skojigare att höra Peter Eriksson använda EU som slagträ i debatten. Han är välkommen bland EU-vännerna.

Birger Hagård och Kenneth Kvist diskuterade utifrån Kenneth Kvists inlägg om det fanns olika sorters ägande. Man kan möjligen ställa frågan om det inte gör det. Jag läste häromdagen något tankvärt om att man kan äga 80 saker innan man förlorar sig själv. Det kanske är ett svar på Birger Hagårds fråga. Han fick ju inget svar av Kenneth Kvist.

Fru talman! Jag föreslår att förslagen i utskottsbetänkandet antas av riksdagen och att samtliga reservationer avslås. Jag tänker fördjupa mig på en punkt, och den handlar om frågan om översyn av religionsfrihetslagstiftningen. Det är detta som den gamla motionen från bl.a. Marianne Ytterberg handlar om. Det är denna fråga som tillsammans med diskussionen om den lämpligaste metoden för att motverka diskriminering av homosexuella har väckt mest debatt.

I fråga om religionsfrihetslagstiftningen har vi hamnat i ett läge där djurvänner har ställt sig mot det som jag vill kalla för religionsvänner.

Djurvännerna har skrikit högst. Det är angeläget att denna fråga fördjupas något, och jag väljer det här tillfället till att göra det.

Motionärerna kommer att tillmötesgå. Religionsfrihetslagen kommer att förändras – ja, den skall t.o.m. slopas, och detta som en effekt av förändrade relationer mellan staten och Svenska kyrkan och övriga trossamfund. Religionsfriheten kommer därefter att regleras dels i regeringsformen, dels i Europakonventionen om mänskliga rättigheter och dels i lagen om trossamfund.

Religionsfriheten är ju den vidaste av våra opinionsfriheter. Men det är kanske inte religionsfriheten som har väckt debatt, utan det är ett möjligt utflöde av den, nämligen slakt av djur enligt judisk och muslim sed, s.k. koscherslakt eller halalslakt.

Det var intressant när Peter Eriksson förde dialog med Birgit Friggebo om detta. Peter Eriksson gick in på den komplicerade frågan om djurskyddslagen och religionsfrihetslagstiftningen är överordnade eller underordnade varandra. Han sade att djurskyddslagen ligger på ett plan medan religionsfrihetslagstiftningen ligger på ett annat och lägre plan. Sedan har han agerat ganska kraftfullt både i utskottet och här i kammaren för att betona det inhumana med en annan lagstiftning.

Jag tycker att det förhållningssättet är litet bekymmersamt och t.o.m. hånfullt mot våra invandrare, som bär med sig en religiös tradition. Man kan kanske säga att detta är någonting som är förlegat. Därmed visar man att man inte i grunden har velat förstå hur oerhört integrerat de religiösa värderingsfrågorna är med de olika människornas liv. Ytterst har Birgit Friggebo alldeles rätt: det blir till sist en fråga om vad vi värderar högst, människan eller djuren. Och jag tycker inte att detta är alldeles enkelt.

Religionsfriheten beskrivs i vår lagstiftning på ett sådant sätt att den inte kan begränsas. Den syftar till det som är specifikt för religionen, nämligen att man ensam eller tillsammans med andra utövar sin religion. Övriga moment som hänger samman med religionsutövningen är närmast att betrakta som utflöden av andra friheter, t.ex. förenings- och mötesfriheten. Dessa kan begränsas under vissa omständigheter. Jag hade tänkt att, precis som Birgit Friggebo gjorde, citera Europakonventionens artikel 9, men det behöver jag inte göra annat än att tala om att den slutar med frågan om att också i den religiösa delen av utövandet av religion och tro inkludera sedvänjor och ritualer.

Detta är ett område som inte är utrett i svensk lagstiftning, därför att om också sedvänjor räknas in i utövandet av religionen är frågan om det enligt svensk lag är tillåtet att slakta djur enligt judisk och muslimsk tro. Enligt Europakonventionen förefaller svaret att bli positivt. Men djurskyddslagen säger något annat. Å andra sidan får man inte i ett enskilt land stifta en lag som strider mot konventionen. Vi kan då sammantaget konstatera att denna sak inte är utan komplikationer.

Konstitutionsutskottet väljer därför att ganska stillsamt i ett på denna punkt enigt betänkande uppmana Jordbruksdepartementet att i dess fortsatta beredning av rapporten från Jordbruksverket, *Slakt av obedövade djur*, förutom att beakta djurskyddsaspekter också beakta den förpliktelse Europakonventionen och andra internationella konventioner ålägger Sverige. Vi säger också att det kunde vara motiverat med en jämförelse med lagstiftning i andra länder. Vi vet att det utöver Sverige bara är

Norge och Schweiz av Europas länder som har en lagstiftning som kan sägas diskriminera två religioner.

Fru talman! Frågan om slakt är en intressant och viktig fråga. Den sätter religionsfrihetslagstiftningen på sin spets. För mig är det inte självklart vilken slutsats man skall dra. Men uppenbart är att det råder ett spänningsförhållande som på sikt inte är bra. Det har i detta avseende ännu inte skett någon juridisk prövning av Europakonventionen i vårt land.

Jag skulle därför vilja kommentera två viktiga element i detta. Det första handlar om tillgången till djur, slaktade enligt muslimsk eller judisk sedvänja. Den är tillfredsställande, särskilt efter vårt medlemskap i den europeiska unionen. Men det är inte främst fråga om ett antal kilo kött, utan det är fråga om hur vi kan och vill förstå på vad sätt dessa slaktfrågor är placerade i den religiösa kontexten. Det är det andra elementet. Slakten är enligt t.ex. muslimsk tradition en mycket djup och väl integrerad del av den religiösa utövningen.

I muslimska hemländer är det ofta imamen – prästen – som slaktar moskébefolkningens djur. Det görs som en del i den religiösa kulturen – en kult som inte på samma sätt som i våra traditioner har en tydlig avgränsning mot andra delar av samhällets vardagsliv. Sedvänjan har en fantastisk spännande bakgrund. Den handlar nämligen om att döda djur egentligen inte är människans arena. Frågan om liv och död är i grunden en fråga för Gud. Dock ges, också i judisk tro, ett slags dispens under vissa omständigheter. I medvetenhet om att man beträder ett heligt område skall slakten ske under stor värdighet, om än, som all slakt, mycket blodigt. Den som utför slakten skall ha ögonkontakt med djuret. Djuret får inte vara stört av blodlukt eller ljud av andra djur som slaktas. Förhållandet är helt annorlunda mot i en västerländsk slakterifabrik. Sedan kommer det dramatiska när djuret avlivs genom ett knivsnitt över halsen och blodet skall rinna ut. En stor del av Jordbruksverkets rapport handlar om bedömningen av djurets lidande. Därför kallas rapporten *Slakt av obedödade djur*.

Själv sakfrågan kommer sannolikt tillbaka till riksdagen. KU har inte tagit ställning i frågan men är angeläget om en sak, nämligen att frågan också får sin belysning från ett religionsfrihetsperspektiv, i första hand i enlighet med Europakonventionen. Såväl konstitutionsutskottet, jordbruksutskottet som denna kammare torde få återkomma till saken.

När det gäller övriga frågor som aktualiserats i reservationerna vill jag bara peka på några.

Med anledning av Birgit Friggebos mycket eleganta inledning av sitt anförande blir man naturligtvis litet förvånad över spridningen av åsikter i det liberala partiet. Carl-Johan Wilson är en av dem som har skrivit en motion som avser att begränsa fri- och rättigheterna. Det kan man möjligen ha överseende med. Det kan också vara så att denna fråga verkligen behöver debatteras. Den debatterades i Dagens Nyheter i går t.ex.

När det gäller vilken räckvidd fri- och rättigheterna har finns det anledning att fundera över om de kan, får eller skall begränsas. Vi har också i svensk lagstiftning skärpt t.ex. brottsbalken för att påvisa samhällets allvar i att rasism och andra odemokratiska uttryck skall och kan medverka till att ett brotts straffvärde höjs.

När det sedan gäller äganderätten förstår jag att man med den moderata samhälls- och ägarsynen vill förstärka den. Jag tycker att äganderät-

ten skall vara stark i ett demokratiskt samhälle. Men ett demokratiskt samhälle skall också vara ett solidariskt samhälle. Just därför kan den situationen uppträda, som nu har debatterats från höger och vänster, att den enskildes intresse ställs inför mångas intresse. Det är, precis som mycket annat som vi diskuterar här, inte utan komplikationer.

Jag har redan föreslagit vad man skall göra med betänkandet, och det vidhåller jag fortfarande.

Anf. 105 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att vi säkert får flera anledningar att fortsätta diskussionen om slaktmetoder och om konflikten mellan de religiösa sedvänjorna och djurens rättigheter. Det pågår bland ungdomar en väldigt stark rörelse med krav på att djurens rättigheter skall stärkas. Jag tror att det är någonting som vi faktiskt måste ta på allvar.

Jag tycker att Pär-Axel Sahlberg i stället väljer att romantisera en religiös sedvänja. Han sätter den över frågan om djurplågeri. Vad värderar vi högst, människan eller djuren? är Pär-Axel Sahlbergs konfliktställning. Men det handlar ju faktiskt inte om det. Det handlar inte om att låta en människa leva eller dö eller hur vi skall avrätta en människa eller hur vi å andra sidan skall avrätta djuren, utan det handlar om djurplågeri kontra en religiös sedvänja som det går att leva både med och utan.

Jag tycker att man skall akta sig för att blåsa upp detta till en stor och allvarlig religionsfråga, som Pär-Axel Sahlberg gjorde. Debatten vinner inte på att man gör på det sättet.

Anf. 106 PÄR-AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Jag beklagar Peter Erikssons tonläge i frågan. Det är faktiskt bara Peter Eriksson som i debatten, både med mig nu och med Birgit Friggebo tidigare, har försökt att väga lagarna mot varandra. Både Birgit Friggebo och jag har konstaterat att detta är ett svårt läge och ett svårt val.

Inte någon gång har Peter Eriksson gett utrymme för att i alla fall med ord beskriva hur han har försökt att förstå vilken roll religionen spelar i människors liv. Det konstateras bara vara ett slags utflöde av någon idé eller tanke, om än ganska gammal, som man kan ha eller mista.

Jag kan konstatera att det här är ett svårt läge. Lagarna pekar åt olika håll. Saken utreds. Den kommer att komma tillbaka hit. Det är bara Peter Eriksson som – till skillnad från oss andra – har tagit ställning.

Anf. 107 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag kanske måste förklara mig litet tydligare. Jag irriterar mig på Pär-Axel Sahlbergs och Birgit Friggebos sätt att argumentera, där man försåtligt låtsas att man står över intressena och inte tar ställning, men sedan i sak helt entydigt argumenterar för den ena sidan. Den bluffen går jag inte på. Andra som lyssnar på den här diskussionen känner nog väldigt tydligt att det är på det viset. Det är klart att Pär-Axel Sahlberg kan fortsätta att låtsas vara den som står för sakfrågan, men det är inget som biter i debatten, tycker jag.

Anf. 108 PÄR-AXEL SAHLBERG (s) replik:

Fru talman! Jag hör Peter Eriksson, men jag tänker nog inte ge upp därför. Jag tycker att det finns två sakfrågor. Den ena frågan är hur vi behandlar skyddet av djur, och det är en viktig fråga. Den andra frågan är hur vi värderar religionen i människors liv. Det är också en viktig fråga. Dessa två frågor kommer nu i konflikt med varandra. Jag har inte tagit ställning. Peter Eriksson har gjort det, och det är okej, men jag menar att det finns anledning att återkomma till själva sakbehandlingen.

Anf. 109 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag berörde också frågan om slaktmetoder i mitt anförande, men Sahlberg kanske inte upptäckte det. Jag håller med om att det finns en konflikt, en inte alltigenom enkel konflikt. Religionsfriheten är törhända inte bara en opinionsfrihet eller en frihet att utöva och uttrycka en känsla eller tro och att hysa densamma. Den kanske också är en frihet till vissa riter. Å andra sidan finns den här konflikten onekligen. I det här fallet kan man, även om vi får återkomma till frågan, ändå inte låta bli att markera någon sorts synpunkt. Djuret är ju i det här fallet skyddslöst eller rättslöst.

Vi är ju uppväxta i en gemensam tradition där det heter: Vad ni gör mot en av dessa mina minsta har ni också gjort mot mig. I det här fallet måste jag säga att djuren hör till de minsta, de svagaste. Frågan är var gränsen för människornas frihet över naturens övriga medlemmar går. Det är inte en okomplicerad fråga, som vi har att ta ställning till och begrunda i framtiden.

Anf. 110 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Jag vill ta upp en särskild punkt i betänkandet. Det handlar om personlig integritet. Den frågan är för mig och många andra en utomordentligt viktig fri- och rättighetsfråga. Sverige har en avsevärt sämre lagstiftning på den punkten än andra länder. Det är det som är bakgrunden till att jag har motionerat i ärendet och önskar se en generell integritetslagstiftning.

Min reaktion på riksdagsbehandlingen är tredelad. För det första är jag bedrövad. Jag är bedrövad över avslaget. Jag har varit så länge här i riksdagen att jag vet att detta närmast är rutin. Ändå hade jag närt ett litet hopp om att det någon gång skulle kunna bli bifall.

För det andra är jag glad. Jag är glad över att det blev en reservation, där man yrkar bifall till min motion, av mitt eget parti, Folkpartiet, och av Moderaterna.

För det tredje är jag besviken på en punkt. Det gäller övriga partier: Vänstern genom Kenneth Kvist, Miljöpartiet genom Peter Eriksson och Centerpartiet, som här möjligen skulle ha företrätt av Andreas Carlgren. Alla dessa partier talar ju väldigt djupt känt om diskriminering. Man vill stoppa diskrimineringen. Jag känner djupt för den inställningen. Men då kan jag inte förstå att man tar så lättsinnigt på personlig integritet. Den här motionen bygger ju på respekt för personlig integritet och på att vi skall ha en lagstiftning som gör allt för att stärka individen och individens personliga integritet. Kristdemokraterna har ju ingen ledamot i KU, men jag tror mig i alla fall veta att de kommer att stödja reservationen.

Fru talman! Främst reagerar jag mot Socialdemokraterna. Det gör jag inte bara därför att Pär-Axel Sahlberg här inte med ett enda ord under hela sitt långa anförande berörde personlig integritet – något som inte bara jag tycker är viktigt. Det är inte bara det. Min bedömning är att Socialdemokraternas inställning i den här frågan inte bara är häpnadsväckande. Den är fullständigt obegriplig.

Situationen är den att det i Rosenbad sitter en socialdemokratisk regering där Laila Freivalds ingår. Hon är faktiskt intresserad av personlig integritet. Hennes anställda sitter och skriver direktiv för att förbättra den personliga integriteten i rättsligt hänseende. Samtidigt har vi socialdemokraterna i konstitutionsutskottet, med Pär-Axel Sahlberg i spetsen, som är helt ointresserade och som inte vill ha fler utredningar. Vet inte den ena handen vad den andra handen gör? Jag tycker att det är trist. Jag tycker att man kunde, och borde, begära detta.

Jag har en direkt fråga: Tänker Pär-Axel Sahlberg stoppa Laila Freivalds i hennes försök – om än trevande – att förbättra den personliga integriteten i Sverige? Skall Pär-Axel Sahlberg få hjälp med detta av Kenneth Kvist? Skall han få hjälp av Peter Eriksson och av Centerpartiet? Jag tror inte att regeringssamverkan kräver så stora offer i frågor som inte borde vara partipolitiskt kontroversiella.

Jag har ett kompromissförslag, Pär-Axel Sahlberg. Jag bjuder på avslag på min motion om Pär-Axel Sahlberg låter justitieministern, Laila Freivalds, arbeta vidare för att rättsligen stärka den personliga integriteten med rejält breda direktiv.

Anf. 111 PÄR-AXEL SAHLBERG (s):

Fru talman! Jag vet inte riktigt hur Folkpartiet fungerar när man sitter både i riksdagen och i regeringen. Det har inte förekommit i så många år, men ändå i några. Ur min synpunkt är socialdemokraterna i riksdagen och socialdemokraterna i regeringen delar av samma enhet. Det är en helhet, och man har ett gemensamt uppdrag att utföra.

Jag kan förstå att Bengt Harding Olson – när han nu har presterat den här motionen – gärna skulle ha sett ett större resultat. Det är många av oss som skulle vilja se att det blev världsförbättringar som en följd av våra motioner. När vi nu avslår den här motionen är Bengt Harding Olson mycket upprörd och besviken.

Jag tror att Bengt Harding Olson har övervärderat sin motion. Det pågår ju ett arbete. Datalagskommittén kommer nu – jag har förstått att den inte riktigt är till fyllest i det här avseendet. Och det jobbas vidare på det här utifrån flera aspekter. Det finns också EU-dimensioner i det här arbetet.

Jag tänker inte alls motverka detta. Jag är redo att gå med på Bengt Harding Olsons kompromiss. Det skall bli spännande att se när Bengt Harding Olson avstyrker sin egen motion.

Anf. 112 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Jag noterar med tacksamhet att man skall betrakta socialdemokraterna i riksdagen och socialdemokraterna i regeringen som grenar av samma träd, som en enhet. Det var bra. I det exempel som jag tog

upp verkade det som om det inte riktigt var på det sättet. Men jag hoppas att det är så.

Jag är inte upprörd över att få mina motioner avslagna. Det tror jag att vi alla har fått många gånger. Om det har verkat som om jag är upprörd är det alldeles riktigt. Jag är alltså upprörd över att man inte synkroniserar dessa viktiga frågor i regeringen och i riksdagen. Jag har bevis för att det är så.

Jag har en verksamhetsplan från regeringen. Där står om skyddet för privatlivet. Man räknar upp en massa saker och säger att en utredning skall tillsättas under våren 1997. Denna plan är undertecknad av Laila Freivalds. I betänkandet, som Pär-Axel Sahlberg har undertecknat, säger utskottet att det räcker; det behövs inte fler utredningar. Det står: Någon utredning därutöver av det slag som begärs i motionen så och så är enligt utskottets mening inte påkallad. Man är alltså på kontrakurs.

Jag tolkar Pär-Axel Sahlberg som att han accepterade mitt kompromissförslag. Då blir vi nog alla nöjda. Jag tror att Laila Freivalds också blir glad. Jag hoppas att hon också har fångat budskapet att det handlar om breda direktiv den här gången och inte så smala direktiv som i Datalagskommittén.

Anf. 113 PÄR-AXEL SAHLBERG (s):

Fru talman! Det är precis därför som jag säger till Bengt Harding Olsson att han har övervärderat sin egen motion. Även om vi avslår förslaget i motion K430 behöver vi inte på alla punkter ha en annan åsikt. Men så här hanteras det ofta, som Bengt Harding Olsson vet.

Datalagskommittén är strax färdig. Det jobbas på frågorna i övrigt också i EU-sammanhang. Det är där dessa kommer att behandlas. Vi är fortfarande överens om den här kompromissen, men jag skall titta noggrant på röstlistan efter dagens votering.

Anf. 114 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Eftersom jag har en optimistisk livssyn tolkar jag det här på bästa sätt. Nu har vi fått ytterligare en debatt och diskussion kring personlig integritet som jag hoppas att Pär-Axel Sahlberg aldrig skall glömma.

Jag hoppas nu att han är beredd att medverka till att det verkligen blir den utredning som Justitiedepartementet vill ha. Det är något helt annat än vad han sade och skrev i konstitutionsutskottet.

Det bästa bidrag som Pär-Axel Sahlberg kan komma med i den här situationen är att se till att det blir breda direktiv. Då kan vi få fram ett skydd för den personliga integriteten internt utan att vi behöver fånga upp EU och få lärdomar där. Jag tror att vi kan sköta detta själva, om vi vill.

Anf. 115 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Jag vill bara säga till Bengt Harding Olsson att det att man kan biträda en utskottsmajoritets skrivning och avslagsyrkande inte betyder att man är oengagerad i saken: frågan om den personliga integriteten.

Många intressanta frågor berörs i motionen och förtjänar ett närmare utredande, och det förekommer också, som vi har hört, ett utredningsarbete. Det gäller t.ex. gränsdragningen mellan medicområdet och

människornas integritet, som berörs i motionen. En annan sak som inte berörs i motionen är den halvt maskerade åsiktsregistrering som av och till har förekommit inte minst av vänstermänniskor via Säpo och andra organ. Detta innefattas också.

Det är klart att detta är utomordentligt viktiga frågor. Den exakta formen för att man skall kunna skapa det bästa skyddet för människors berättigade personliga integritet kan diskuteras. Detta bör vi återkomma till och kommunicera om senare.

Anf. 116 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Jag tror inte alls att Vänsterpartiet och Kenneth Kvist är ointresserade och oengagerade i den här frågan, även om det har framstått så.

Det gläder mig att höra Kenneth Kvist säga att man inte behöver stå för varje ord och mening i betänkandet. Det tolkar jag som att meningen om att det inte behövs ytterligare utredning skall strykas. Om jag har tolkat Kenneth Kvist rätt stöder man i stället departementets initiativ – som innebär att man försöker förbättra skyddet för privatlivet – och att det skall bli en bred utredning. Vi skall söka en lämplig form för detta. Jag vet bestämt att det är olämpligt att göra det till en enmansutredning med en expert. I det här fallet är den rätta formen en parlamentarisk utredning; det är en typisk sådan utredning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 9 §.)

9 § Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor

Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU15

Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor

Anf. 117 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det torde vara bekant för alla att det bara finns ett enda tillfälle då vi använder oss av ett juryssystem i Sverige. Det är i tryckfrihetsmål. Det finns ca 25 juryer i landet, och de utses av politiska organ, i främsta rummet landstingen.

För några år sedan förekom det här i Sverige en vänsterextremistisk pamflett som gjorde sitt bästa för att missfira ett antal politiker. Flertalet tyckte nog att det var något som man fick leva med, men en person gick till Europadomstolen. Och Europadomstolen gav ett fällande utslag. Man konstaterade att den svenska juryn, på grund av att den var utnämnd av ett politiskt organ, också kunde komma att få opartiskheten ifrågasatt. Det var alltså nödvändigt med ett nytt förfarande. Detta har hängt över oss sedan dess.

1993 års domarutredning diskuterade problemet och några andra tillvägagångssätt. Man kunde exempelvis tänka sig ett slumpvis urval. Man kunde plocka ut folk från röstlängder, men det var inte något som Domarutredningen egentligen ville rekommendera. Man kom i stället fram

Prot. 1996/97:77
12 mars

fri- och rättigheter

*Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga
frågor*

till att man, om opartiskheten hos en jury kan ifrågasättas, efter tillstånd från Högsta domstolen skulle kunna låta målet prövas enbart av rätten.

I den här frågan har Moderata samlingspartiet lagt fram en kommitémotion. Det här har tagits upp positivt av utskottet. Konstitutionsutskottet konstaterar för sitt vidkommande att förändringar nödvändigtvis måste komma till stånd, eftersom vi inte gärna kan ha ett system som strider mot Europakonventionen och mot vad Europadomstolen har fastslagit.

Det står i betänkandet att man inom departementet håller på att utarbeta en PM. Av allt att döma är det mer än riktigt, eftersom vi på våra dataskärmar häromdagen kunde läsa att den här promemorian nu kunde beställas. Jag har inte gjort det, men jag har ingen anledning att tro att det inte skulle vara någonting på gång. Vi hoppas alltså att en lagändring kan komma att ske mycket snart.

En annan fråga jag skulle vilja ta upp i det här sammanhanget är biografcensuren. Här föreligger en motion, med Birgit Friggebo som första namn, som går ut på att biografcensuren bör avskaffas – den enda form av censur som förekommer i landet. Vi moderater har inte haft svårt för att ge vårt stöd till det här kravet. Samtidigt är vi liksom motionärerna inne på att en höjning av åldersgränsen till 18 år bör ske när det gäller offentlig visning av film.

Jag ber med detta att få yrka bifall till reservation 1.

I övrigt ingår vi i utskottsmajoriteten. Det innebär att vi exempelvis inte nu anser det lämpligt att gå vidare med att skriva in de homosexuella när det gäller hets mot folkgrupp. Vi delar synen att man kanske inte speciellt skall peka ut en grupp på det här viset, särskilt som många i den kanske inte är så villiga eller intresserade av att hängas ut på det sättet, om jag får uttrycka mig så. Vi hoppas att den lagstiftning vi har ändå skall kunna vara till fyllest. Dessutom pågår för närvarande en utredning av de homosexuellas ställning i arbetslivet. Vi får väl se om den leder fram till någonting och i så fall vad.

Anf. 118 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Konstitutionsutskottet behandlar i detta betänkande den svåra avvägningen mellan rätten att yttra sig fritt och rätten att slippa kränkning och våld.

Jag skulle här vilja återberätta ett vittnesbörd jag fått från en kvinna som iakttog fruktansvärd polisbrutalitet den 8 mars. Det är uppenbart att våldet i vårt samhälle har trappats upp, och det är väldigt oroande. I det här fallet var det en grupp unga kvinnor som oanmälda demonstrerade framför en porrbutik. De blev brutalt slagna med batong av en stor polisstyrka som kommit dit i flera polisbilar med pådraget blåljus. Flickorna ropade slagord mot pornografi och för kvinnofrid, men de hotade på intet sätt poliserna. De hade krossat fönstret på en porrbutik. Men när poliserna oprovocerade slog flickorna i huvudet med batongen använde de sig av kroppsbestraffning, vilket självfallet är förbjudet i vårt land.

Poliserna gjorde inga försök att skingra demonstrationen genom att tala lugnt till demonstranterna. En stor grupp förbipasserande bevitnade brutaliteten. Man ropade förfärat: Skall ni ger er på och slå unga flickor! Händelsen är polisanmäld och kan komma att tas upp av JO.

Ett sådant polisbeteende skulle ha varit otänkbart för några decennier sedan. Varför, fru talman, ökar våldet i vårt samhälle?

Det är troligt att de allt groteskare våldsskildringar som vi omges med kan spela en viktig roll, inte minst för unga människor. Vi blir avtrubbade utan att vi märker det. Det måste åtminstone vara möjligt att skydda oss från det grova underhållningsvåldet.

Centerpartiet anser att myndighetsåldern bör införas som en ny gräns för tillträde till vissa filmer, eftersom det naturligtvis är särskilt viktigt att skydda ungdomar. Vi anser emellertid också att det är viktigt att behålla filmcensuren. Det finns anledning att vara tacksam för att vi därigenom skonas från de värsta våldsinlagen. Jag yrkar därför bifall till reservation 2.

När nazister ropar ut sitt hat och uppmanar till förföljelse och t.o.m. mord på grupper av människor är det vissa folkgrupper som regelbundet utsätts. De homosexuella är en sådan grupp. Det är Centerpartiets uppfattning att hets mot folkgrupp i lagens mening också bör inkludera homosexuella. Andreas Carlgren kommer senare i debatten att mer utförligt motivera varför vi anser att tiden nu är mogen för det.

Jag yrkar också bifall till reservation 4 och i övrigt till hemställan i betänkandet.

Anf. 119 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Fru talman! Jag hade tänkt börja med att påminna om den reservation som finns om biografcensuren. Nu har Birger Hagård redan gjort det, så jag inskränker mig till att liksom han yrka bifall till den konstruktion som där föreslås, vilken innebär att man skyddar barn och ungdom och behandlar vuxna människor som vuxna. Jag tror att det är en avvägning i den här frågan som många i det här landet spontant känner är den riktiga, och det är på tiden att vi får ett beslut om detta i stället för att skjuta det ännu längre fram i tiden, som majoriteten verkar vilja göra.

Jag skall i stället koncentrera mig på den viktigaste av de frågor som tas upp i det här betänkandet, nämligen frågan om huruvida hets mot homosexuella bör behandlas på samma sätt som hets mot t.ex. judar, zigenare eller andra grupper under lagen om hets mot folkgrupp.

Den här frågan var uppe redan förra året, med samma partier för och emot som nu. Precis som den gången är det nu viktigt att konstatera att det är en bestämd fråga som saken *inte* gäller. Den gäller inte huruvida vi skall ha en hetslagstiftning eller inte. Det har vi haft sedan 1948, tror jag. Principen att detta skydd för utsatta minoriteter är nödvändigt har, såvitt jag vet, aldrig på allvar ifrågasatts här i riksdagen.

Man kan, om man vill, föra en intressant principiell debatt om den här lagstiftningens berättigande. Den förs t.ex. just nu på Dagens Nyheters kultursida. Men den som vill avskaffa lagen om hets mot folkgrupp får begära ordet i en annan debatt. Vi utgår från ett läge där denna lag finns och är allmänt accepterad. Jag tror att det inte bara är här i riksdagen som det är så; det här överensstämmer nog mycket väl med vad en överväldigande majoritet av svenska folket tycker om man får anledning att fundera på saken.

Majoriteten, som jag alltså kommer att kritisera här, vill inte avskaffa den här lagen. Skillnaden mellan majoritet och reserver är att majoriteten inte vill utsträcka denna lag till att också gälla hets mot homosexuella. I en rad europeiska länder innefattar hetslagstiftningen också sådan hets. Det finns också ett mycket gott skäl för det, nämligen verkligheten. Hets

och hatpropaganda, ofta men inte alltid med nazistiska förtecken, bedrivs alltid mot vissa tydligt utpekade och bestämda grupper. Vi vet också mycket väl vilka det är, därför att det har varit samma grupper i alla tider.

Alla dessa grupper innefattas också av lagen om hets mot folkgrupp, med ett undantag: homosexuella. Det enda rimliga skäl jag kan komma på till att homosexuella inte innefattas i den svenska lagen är förmodligen den homofobi, eller vad man skall kalla det, som finns i samhället och som förmodligen var ännu starkare när lagen skrevs än vad den är i dag. Jag kan inte bevisa det, men jag misstänker att man på den tiden blundade för just denna del av propagandan mot förment mindervärdiga människor, som skulle dödas eller drivas ut ur samhället.

I de nazistiska dödslägren var man inte lika diskret. Judar, zigenare, homosexuella och utvecklingsstörda skulle utplånas från jordens yta. Det var syftet bakom propagandan, och det var det man försökte verkställa innan nederlaget i kriget gjorde att man fick avbryta det hela. Nu höjs röster i olika länder, också i Sverige, för att det här var rätt och riktigt och borde fortsätta.

De som utsätts för detta och de som tillhör de grupper som pekas ut, samma grupper nu som den gången, har rätt till det skydd som rättssamhället kan ge dem.

Vi borde kunna befria oss från äldre tiders ovilja att se hela sanningen om den nazistiska människosynen och den nazistiska hälsopropagandan och låta den lag vi har för att skydda människor mot sådant här innefatta alla de grupper som vi av erfarenhet vet utsätts för denna propaganda. Det är inte fråga om någon slumpartad eller godtycklig uppräkningslista, som lika gärna skulle kunna innefatta hundägare eller riksdagsledamöter, utan det handlar om mycket bestämda grupper som genom historien alltid utsätts för samma typ av propaganda.

Förra året framfördes några stödargument som skulle motivera varför ingen ändring av hetslagstiftningen behövdes. Det sades t.ex. att en förändring var omotiverad. Lustigt nog säger man det i år igen i betänkan- det, på raden efter det att utskottet enigt har citerat en utredning från Folkhälsoinstitutet som hävdar raka motsatsen. Någon sorts transportsträcka mellan det ena och det andra kunde möjligen vara på sin plats.

Det här preciserades aldrig förra året och har inte preciserats i år heller. Noga besett gäller i så fall argumentet att det skulle vara allmänt omotiverat också för den lagstiftning vi har. Men det är ingen som vågar hävda det på allvar.

Det hette också att det skulle vara en inskränkning i religionsfriheten att inkludera homosexuella i hetslagstiftningen. Men samma invändning kan ju riktas mot den nuvarande lagstiftningen – inte så att någon religionsutövning är förbjuden, men att det faktiskt inte går an att i religionens namn påstå exempelvis att judar förgiftar brunnar, bryter ned folkmoralen eller vad det kan vara. Den här argumentationslinjen har majoriteten vist nog släppt i år.

Det hette också förra året att de homosexuella skulle känna sig utpekade. Det argumentet dyker upp igen. Men utpekandet sker ju i den extremt grova propaganda som förekommer. Den är redan ett faktum. De homosexuellas organisationer, som ändå är de man får lyssna på för att utröna hur det ligger till, upplever inte något som helst problem av det här slaget. Skall man använda Birger Hagårds ordval, ”hängas ut”, kan

man väl säga att är det några som skall hängas ut, t.ex. med straff om det behövs, är det de som bedriver hetsen. Men det går inte i dag, därför att det inte finns någon paragraf som gör det möjligt att ställa just personer som sysslar med hets mot homosexuella inför rätta.

Det hette till sist också förra året att behovet redan tillgodoses av den lagstiftning vi har om ärekränkning och förtal. Men det begriper faktiskt var och en – jag tror att majoriteten begriper det i år, därför att det kommer inte igen i argumenteringen detta år – att detta är ett alldeles orimligt argument. Den sortens brott handlar om smädelser mot enskilda personer. Man påstår att Pettersson är en allmänt fördärvlig karaktär som inte borde få inneha något allmänt förtroende. Det är en sorts brott. Men att påstå generellt att människor ur en viss kategori har vissa föraktliga egenskaper och borde drivas bort är något helt annat. Och detta täcks inte in när det gäller påståenden om homosexuella.

Det lustiga i det här sammanhanget är att jag råkade se att justitieutskottet – som också av någon för mig okänd anledning har fått en av de motioner som behandlar den här frågan – med instämmande hänvisar till det försök till argumentering som konstitutionsutskottets majoritet lade fram förra året och som KU:s majoritet nu har släppt. Men i justitieutskottets betänkande lever det kvar. Justitieutskottet kan inte försvara sig i den här debatten, men jag tycker att detta illustrerar det intellektuella moras som de som motsätter sig denna enkla förändring av lagstiftningen befinner sig i.

Det går möjligen att hitta någon annan sorts argumentering för att tveka och bromsa litet grand, t.ex. att homosexuella inte är en folkgrupp i samma mening som etniska och religiösa minoriteter. Men detta är mest en formuleringsfråga. Det här är en fråga som har gått att lösa i andra länder, där man har ställts inför samma typ av växande nazistisk och liknande hetspropaganda som vi nu har i Sverige. Det är klart att det här går att lösa i Sverige också, genom en komplettering eller omformulering av lagen. Det är det vi vill att regeringen skall få i uppdrag att se till att vi får.

Ibland har jag fått intrycket att det inom socialdemokratin – hur det är med Moderaterna vet jag inte, men det kanske förekommer där också – till och från pågått någon form av process i riktning mot att stödja det här ganska enkla reformkravet. Om det är så har man tydligen ännu inte hunnit ända fram. Men det sista steget kunde med fördel tas i denna debatt. Varsågod!

Anf. 120 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Det här betänkandet tar upp några viktiga och ganska komplicerade frågor. En av dem som berörs mest, och där flera reservationer har avgetts, är frågan om våldsskildringar och censur.

Jag har personligen egentligen en viss sympati för att vi skulle slippa biografcensuren. Men vi lever också i en miljö där det förekommer spekulationsartade våldsskildringar i filmer. Jag menar att det inte är klarlagt hur det påverkar människor, om det avtrubbar människor. Jag tror inte att det är så lyckligt att en 18-årsgräns löser problemet. Det finns minsann människor som råkar vara några månader över 18 år som är nog så avtrubbade inför våld. Därför tror jag att det för närvarande inte är rätt att man helt avskaffar vuxencensuren när det gäller biografifilm. Skälet är

just att det i realiteten fortfarande produceras ett spekulativt, mycket grovt och förråande underhållningsvåld.

Naturligtvis finns det där våldet också i videogram. Men eftersom mängden sådan film är stor skulle det kräva oerhört mycket för att den skulle kunna kontrolleras. Även om jag tidigare har varit inne på den linjen har jag tänkt om i den frågan och kan i de styckena tills vidare stå bakom utskottsmajoritetens skrivningar.

När det gäller den fjärde reservationen, som är den enda reservation som jag har satt mitt namn under, nämligen om kriminaliseringen av hets mot homosexuella vill jag säga att jag i det stycket till fullo delar vad Håkan Holmberg har sagt. För att kammaren skall vinna tid behöver jag inte upprepa de utomordentligt goda och bra framförda argument som han har givit kammaren.

Anf. 121 PETER ERIKSSON (mp):

Fru talman! Det kommer upp några intressanta och viktiga frågor i det betänkande som vi diskuterar i dag. En sådan är frågan om förhandsgranskning av film och video samt åldersgränserna i dessa sammanhang.

Jag tycker att man måste börja med att konstatera att våldet ständigt finns nära, ofta genom medierna. Vi har fått se och uppleva en brutalisering de senaste decennierna, framför allt i medierna men också i verkligheten, på gator och torg. Jag tror att man tar på sig ett mycket stort ansvar om man vill påstå att det här inte skulle ha något som helst samband, att människor inte påverkas över huvud taget av vad de ser och upplever genom TV, video och film.

Jag menar också att diskussionen kring yttrandefriheten är mycket långsökt. Man kan inte på något vis påstå att en förhandsgranskning där man är ute efter mycket extrema spekulativa våldsinslag på något sätt skulle vara ett hot mot yttrandefriheten.

Med ett sådant resonemang hamnar man, precis som jag var inne på i debatten om det förra betänkandet, i den situationen att yttrandefrihet blir ett slagträ och ett argument för att acceptera mer våld, alltså ett negativt instrument i kampen om att få ett mer civiliserat och mänskligt samhälle. Det vore väldigt tragiskt, tycker jag, om vi fick en sådan utveckling att mänskliga fri- och rättigheter, t.ex. yttrandefriheten, blir slagträ för mer våld och mer spekulativt underhållningsvåld i samhället. Det finns exempel i andra länder där man har gått ännu längre än vi har gjort i Sverige på den vägen, och jag tycker att det avskräcker.

Jag vill gärna se frågan om en förhandsgranskning av video som en form av konsumentgaranti. Man skall inte behöva riskera att se extremt, spekulativt våld om man köper en videokassett eller om man går på bio-film. Det här tycker jag är ett ganska rimligt och grundläggande krav: Man skall inte behöva känna att man kanske måste gå ut och kräkas för att det är så grova våldsscener som det handlar om. I Sverige klipper vi ju inte, när det gäller filmer, bort ett vanligt slagsmål eller om det kommer fram litet blod, utan det är ju mycket extrema bilder som det handlar om.

För min egen skull, för mina barns skull och för min omgivnings skull tycker jag att det vore en fördel om man kunde få den kunskapen om och den stämpeln på videofilmer som man köper, så att man faktiskt slipper få in våldet i sitt hem. Det gäller naturligtvis också TV, men det är många gånger ändå svårare att reglera det. Det är naturligtvis det som är baksi-

dan av denna diskussion över huvud taget: Det är svårt att reglera, och man kan naturligtvis inte komma förbi denna diskussion på ett lätt sätt.

Den andra huvudfrågan i betänkandet är den om hets mot folkgrupp. Också i den förra diskussionen var vi litet grand inne på homosexuella och diskriminering av homosexuella. I denna lagstiftningsfråga är frågan ännu mera uppenbar och tydlig. Jag vill starkt understryka det Håkan Holmberg sade tidigare: Frågan om hets mot homosexuella har en så oerhört lång historia i vårt samhälle och är så uppenbar att man inte kan komma undan den genom att säga att en sådan lagstiftning skulle innebära att man pekade ut en särskild grupp på ett olyckligt sätt. Jag tycker att den argumenteringen är så svag att det skulle tjäna debatten och det socialdemokratiska partiet om Widar Andersson nu när han kommer in i debatten gjorde åtminstone ett litet försök att hitta en mer saklig argumentation om varför vi inte skall föra in gruppen homosexuella under lagen om hets mot folkgrupp. Det finns sakliga skäl, både i dagens samhälle och historiskt, för att göra denna förändring. Det finns också, tycker jag, i Folkhälsoinstitutets rapport väldigt tydliga genomgångar av frågan som man inte kan komma förbi.

Det finns en tredje fråga, som Miljöpartiet har skrivit en motion om och som kommer upp i detta betänkande, och den gäller anspelningspornografi. Där finns det en kommitté som faktiskt nu har tagit upp frågan om barnpornografi på ett bra sätt, enligt vad vi har erfart, och det känns väldigt positivt att det har blivit så. Därför behöver jag inte heller yrka bifall till denna motion.

Däremot vill jag yrka bifall till reservation nr 3, Biografcensur och åtgärder mot våldsskildringar m.m. och reservation nr 4, Kriminalisering av hets mot homosexuella.

Anf. 122 WIDAR ANDERSSON (s):

Fru talman! Först av allt vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på de fyra reservationer som är bifogade.

Fru talman och ärade ledamöter av riksdagen! Traditioner bör inte avvisas bara för att de är traditioner. I dag behandlar vi sådana traditionstyngda storheter som den förekommande förhandsgranskningen av film och videogram för offentlig visning, som härstammar från 1911, och lagstiftningen om hets mot folkgrupp, som härstammar från tiden efter andra världskriget och som handlar om ett införlivande av en FN-konvention som antogs i FN-församlingen 1946 och som införlivades 1948. När man behandlar sådana frågor bör man gå bakåt och sätta sig in i hur fäderna och mödrarna till denna lagstiftning – till viss del fundament i vår demokrati – har tänkt och resonerat. I centrum står ett väldigt starkt skydd för yttrande- och tryckfriheten. Att försvara yttrande- och tryckfriheten och dess plats och stora utrymme i ett demokratiskt samhälle är väldigt viktigt.

I tre olika reservationer vill reservanterna på olika sätt förändra förhandsgranskningen av filmer och videogram för offentlig visning. Jag kan inte finna några särskilt starka argument för ett sådant stort ingrepp som att ytterligare begränsa yttrandefriheten, dvs. ytterligare förstärka censuren genom att införa förhandsgranskning av videogram. Jag finner heller inte att tiden är mogen för att slopa vuxencensuren och på det viset öppna

Prot. 1996/97:77

12 mars

*vissa tryck- och
yttrandefrihetsrättsliga
frågor*

för den flod av våldsfilmer som många befarar, kanske med rätta, att vi då kommer att översköljas av.

Som många har varit inne på har den andra frågan, om lagstiftningen om hets mot folkgrupp, egentligen tillkommit som ett skydd mot folk-mord. Det är den legala bakgrunden. Detta skydd infördes i många länder samtidigt. En väldigt stor och omfattande debatt ägde rum i Sverige om hur denna begränsning av tryck- och yttrandefriheten – det är det som det handlar om – skulle utformas och formuleras. Till slut stannade man för att enbart peka ut trosuppfattning och härstamning. Och så har det varit sedan 1948.

Då kan man säga att bara för att det har varit så sedan 1948 finns det ingenting som säger att vi inte skulle kunna ändra det i dag, 1997. Det är ett riktigt påpekande. Det är därför som det, inom många partier och i dialog med medborgarna och de homosexuellas organisationer och över huvud taget i den fria öppna debatten i samhället, pågår ett ständigt prövande av de fundament som det demokratiska systemet vilar på.

Problemet är att peka ut ytterligare folkgrupper. När jag har satt mig in i den här frågan har jag kunnat följa en debatt som blommade upp i slutet av 1960-talet, som var mycket stor på 1970-talet, som gällde kvinnor och som drevs av de mycket starka kvinnogrupper och krav på jämställdhet som då bröt fram och växte sig starka i det svenska samhället. Många förslag kom fram om att kvinnor skulle skrivas in som en särskild folkgrupp. Motiveringen var i stort sett densamma och på många sätt starkare.

Håkan Holmberg och andra med honom har lyft fram Folkhälsoinstitutets rapport, som till stor del handlar om våld mot homosexuella.

Om våldet skulle vara ett huvudargument för att man skall föras in i hets mot folkgrupp-lagstiftningen borde kvinnor stå långt före i kön, på grund av att en kvinna om dagen statistiskt sett mister livet, i stort sett bara därför att hon är kvinna och är gift med en olämplig man. Det räcker alltså inte med det.

Det finns också ett problem som vi inte kan bortse från, och det är om bara detta att man har samma sexuella läggning innebär att man utgör en folkgrupp. Nu vill jag inte ägna mig åt några juridiska eller politiska spetsfundigheter kring vad som är en folkgrupp, men alldeles lätt är det inte.

Den hänvisning bakåt till nazisterna och utrotningen av judar som Håkan Holmberg gör bör kompletteras. Det var naturligtvis många homosexuella som miste livet, likt många fackföreningsledare och många kommunister. Men inte heller de nämns i hets mot folkgrupp-lagstiftningen.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 123 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Alla som lyssnar på den här debatten förstår nog att Widar Andersson inte tror på det han säger. Det är ju så uppenbart att dessa argument inte har någonting över huvud taget med den här frågan att göra. Indirekt visar han det själv, genom att han hänvisar till den debatt som fördes om att förebygga folkmord, dvs. folkmord som ett resultat av hetspropaganda mot utpekade grupper. Den hetspropaganda som

ledde till folkmord handlade om judar, zigenare, homosexuella och utvecklingsstörda. Det var de kategorierna som det var fråga om.

Jag kan passa på att hänvisa till författaren Peter Englund, som mycket tydligt har klargjort distinktionen mellan denna typ av hets och utrotningspolitik och andra typer av förföljelser. Om man råkade tillhöra dessa kategorier fanns det inte en chans att komma undan, därför att homosexuell eller jude är inte något man väljer att vara. I nazisternas ögon var man det för evigt och skulle bort från jordens yta. En kommunist, en arbetarledare, en liberal chefredaktör eller vem som helt kunde ju byta åsikt, kanske taktiskt, och spela med ett tag och därmed klara sig undan. De utgjorde naturligtvis inte folkgrupper i den mening som nazister och likasinnade använde begreppet.

Detta vet alla som sysslar med det här. Jag är övertygad om att Widar Andersson egentligen också vet det.

Jag har inte tid att i en replik gå igenom allt det här. Men kom med ett riktigt argument, Widar Andersson! Jag tycker att det är genant för kamraren att behöva uppleva att det sedan möjligen fattas beslut med en majoritet, där inte ett enda argument till förmån för majoritetens linje har kommit fram.

Anf. 124 WIDAR ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det tillhör politikens regler att argumenten skall värderas. Men jag kan understryka för Håkan Holmberg och för alla andra att de argument som jag för fram vilar på en mycket stark grund. De vilar på behovet av ett försvar för tryck- och yttrandefriheten. Det finns alltid argument för en annan uppfattning.

Bakgrunden till hets mot folkgrupp-lagstiftningen, som vi är överens om, var det nazistiska folkmordet. I den svenska lagstiftningen hänvisar vi till trosuppfattning och till härstamning.

Men tiden har inte stått stilla. Det är inte så, vilket Håkan Holmberg indirekt antydde i sitt inledningsanförande, att vi som försvarar tryck- och yttrandefriheten skulle lida av homofobi, vara rädda för homosexuella. Det är inte alls så. Men vi säger att det finns andra vägar att gå som inte inskränker tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen.

Sedan 1946 har det hänt oerhört mycket. 1987 kom t.ex. en lagstiftning som sätter fängelsestraff upp till ett år för den näringsidkare som ägnar sig åt diskriminering av någon, bl.a. mot bakgrund av hans eller hennes sexuella läggning. 1987 kom också en lag som ger en allmän åklagare rätt att öppna allmänt åtal för förolämpning. Det nämns särskilt i fall där förolämpning har sin grund i hans eller hennes homosexualitet. Den 1 juli 1994 kom ytterligare en förstärkning i brottsbalken.

Det har alltså hänt oerhört mycket på det här området i syfte att värna de homosexuella.

Anf. 125 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik:

Herr talman! Alla som läser snabbprotokollet kommer att se att när jag talade om homofobi var det i relation till vad jag föreställde mig var mer utbrett i samhället när lagen om hets mot folkgrupp kom till och att det säkerligen har minskat i dag, men att detta möjligen kan vara en förklaring till att man på den tiden inte riktigt ville erkänna för sig själv hela

Prot. 1996/97:77

12 mars

*vissa tryck- och
yttrandefrihetsrättsliga
frågor*

vidden av den hetspropaganda som hade bedrivits i så många länder och som lett till så förfärliga resultat.

Det skulle inte ett ögonblick falla mig in att insinuera att Widar Andersson eller någon annan, som förmodligen kommer att rösta för majoritetsslinjen, är anfäktad av sådant.

Jag vet att Widar Andersson har ett mycket starkt personligt engagemang i andra frågor som hetslagstiftningen berör, t.ex. när det gäller antisemitism. Jag har fullt förtroende för Widar Andersson på den punkten. Jag beklagar att han får föra den här debatten, därför att jag förstår att han inte fullt ut tror på det som det är hans uppgift att framföra här.

Får jag bara avrunda med att säga att poängen med tryckfriheten – som vi alla här försvarar – är att den syftar till att skydda de svaga i samhället mot maktens missbruk av sin ställning. Det är därför man skall ha tryckfrihet, så att man kan avslöja bl.a. makthavare, föra fram nya argument osv. Hetslagstiftningen fyller exakt samma funktion, att skydda utsatta grupper från övergrepp, som ibland t.o.m. kan legitimeras genom att mäktiga intressen i samhället finner det förenligt med sina intressen att spela på den här typen av fördomar och bidra till hets mot grupper för att vinna politiska poäng.

Anf. 126 WIDAR ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det ligger mycket i det Håkan Holmberg säger. Men å andra sidan är det så att inskränkningar av tryck- och yttrandefrihet nästan alltid görs i svaga gruppers namn. Man måste vara uppmärksam också på maktens argument för att göra dessa inskränkningar. Vad som sedan kan följa har vi sett många exempel på i historien runt om i olika länder.

Jag framhårdar i den åsikt som jag här framför. Jag kan villigt erkänna att jag från början var tveksam och att jag låg mycket nära Håkan Holmberg i min inställning. Men ju mer jag har satt mig in i frågan och behovet av ett försvar för tryck- och yttrandefriheten, desto mer övertygad har jag blivit, inte bara förnuftsmässigt utan också i hjärtat, om att jag här framför ett mycket viktigt försvar för ett stort utrymme för tryck- och yttrandefriheten. Samtidigt väjer jag tillsammans med majoriteten inte för ett ögonblick för att på annat sätt, genom opinionsbildning vad gäller attityder och förändringar i brottsbalken, slåss mot alla former av diskriminering av alla människor grundad på vilket argument som helst.

Anf. 127 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Herr talman! Widar Andersson är pressad i frågan. Han säger att han har satt sig in ordentligt i frågan. I och med det har han kommit fram till att kvinnor utsätts för våld och att vi därför inte kan genomföra en lagstiftning om hets mot folkgrupp som utvidgas till att också gälla homosexuella. Det är ju helt olika saker, om en grupp utsätts för våld eller utsätts för hets. Det är ju hetslagstiftningen vi talar om nu. Menar Widar Andersson att kvinnor i stor utsträckning utsätts för hets på ett sådant sätt att man skulle kunna tänka sig att utvidga lagen i nästa skede till att också inkludera kvinnor?

Jag tror inte att det kan uppfattas som seriöst att föra debatten på det sättet. Det är litet synd att Widar Andersson när han blir pressad häver upp den här formen av yttrande- och tryckfrihetsaspekter, som att det är

den stora kampen för tryckfrihet som gör att vi inte kan skydda homosexuella från de här sakerna, som i själva verket har pågått i hundratals år. Det är inte bra att tryckfriheten används på ett sådant sätt, därför att det skadar hela fri- och rättighetsperspektivet och debatten i övrigt, som är väldigt viktig.

Prot. 1996/97:77

12 mars

*vissa tryck- och
yttrandefrihetsrättsliga
frågor*

Anf. 128 WIDAR ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Vad som trots allt måste sägas så att det kommer med i protokollet från den här debatten är att homosexuella människor, som alla andra, är skyddade mot våld och hets i svensk lag. Man har steg för steg i brottsbalken och t.o.m. i tryckfrihetsförordningens grundskrift fört in ett extra skydd, precis som vid rasism, nämligen att det är en försvårande omständighet att bygga sitt agerande mot en medmänniska, t.ex. att utöva våld mot någon, på att han eller hon är homosexuell.

Det finns alltså ett starkt skydd. Det kan förmodligen förbättras, våra attityder till varandra kan förbättras och lagstiftningen kan förmodligen förbättras. Men det jag säger är att det inte är alldeles säkert att den bästa vägen är att utvidga tryck- och yttrandefrihetsbegränsningarna i lagstiftningen om hets mot folkgrupp. Det är inte alldeles säkert att det är den bästa vägen – det måste problematiseras. Detta måste sägas emot; det tycker jag är viktigt.

Skall vi bara mäta diskriminering och våld är det klart att kvinnor utsätts för en väldig massa diskriminering och våld. Utvecklingsstörda utsätts fortfarande för diskriminering och våld. Invandrare och avvikare av olika slag utsätts för diskriminering och våld i det svenska samhället, och det måste vi alla stå upp emot. Men det är inte alldeles säkert att den bästa lösningen alltid är att inskränka tryck- och yttrandefrihetslagstiftningen.

Anf. 129 PETER ERIKSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om att det inte alltid är rätt att inskränka tryck- och yttrandefriheten; det tror jag att vi alla här kan hålla med om.

Vad Widar Andersson sade nu var att det finns ett skydd mot hets mot homosexuella. Men det är ju det som det inte gör! Widar Andersson påstår att homosexuella som grupp har skydd i den här frågan, men det är inte så. Det är därför det skrivs motioner, det är därför vi har den här debatten, och det är därför de homosexuellas organisationer driver frågan att de skall inkluderas i detta skydd. Annars behövdes den här diskussionen över huvud taget inte! Men Widar Anderssons påstående att de homosexuella som grupp redan är skyddade är falskt. Det argumentet håller inte – det skyddet existerar inte i verkligheten.

Anf. 130 WIDAR ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Peter Eriksson har rätt i att det i lagstiftningen om hets mot folkgrupp är enbart trosuppfattning och härstamning som formar grupper; homosexuella formar inte en grupp enligt denna lagstiftning. Men om någon enskild människa utsätts för ett brott, t.ex. blir förolämpad eller utsatt för våld, är det enligt flera ställen i brottsbalken och t.o.m. i

grundskriften till tryckfrihetsförordningen en försvårande omständighet om detta sker bara därför att han eller hon är homosexuell.

Sedan vill jag, herr talman, också säga att frågan är i process framåt. Jag har beskrivit de två lagändringar som skedde 1987 och även den som gjordes 1994. Regeringen utreder nu om det behövs en särskild myndighet mot diskrimineringen av homosexuella i arbetslivet och i samhällslivet i stort. Det förekommer också diskussioner inom Europeiska unionen, där en del länder för fram behovet av en samordning eller kanske rent av en harmonisering på det här området. Var vi hamnar där om några år vill inte jag uttala mig om.

Avslutningsvis, herr talman: Försvaret av en tryck- och yttrandefrihet som är så obegränsad som möjligt är väldigt viktigt, och skyddet för diskriminerade och utsatta människor i det svenska samhället går i stort sett alltid andra vägar enligt den bedömning som jag gör av det svenska samhället. Det handlar om attitydförändringar, lagstiftningsförändringar, ett envetet opinionsarbete, kamp för och tro på alla människors lika värde.

Anf. 131 MARGARETA ANDERSSON (c):

Herr talman! Tryckfrihet och yttrandefrihet finns i våra grundlagar. Den är en av grundpelarna i vårt samhälle och måste värnas från intrång. Att få uttrycka sin mening i olika frågor är grundläggande för ett demokratiskt samhälle.

Tyvärr hotas vår demokrati av krafter som har en helt annan syn på samhället än vad majoriteten av svenska folket har. De uttrycker åsikter om andra människor och förhållanden som vi övriga medborgare uppfattar som hets mot folkgrupp eller på annat sätt kränkande för den utpekade personen eller gruppen. Ingen skall behöva bli kränkt på grund av ras, religion, ursprung, kön eller sexuell läggning.

I min motion har jag tagit upp en fråga som i hög grad angår dagens unga människor, och det är spridningen av rasistisk och nazistisk musik i och från Sverige. Det är visserligen olagligt att producera och sprida den här sortens musik enligt den nuvarande lagstiftningen, men eftersom preskriptionstiden är så kort som ett år kringgår man lagen. Detta sker genom att man ger ut band och kassetter i mycket små upplagor, men det innebär ändå att preskriptionstiden börjar löpa. Åklagarna får inte uppgift om den här musiken, och brottslingarna går på det sättet fria. Efter ett år är det inte olagligt att sprida den här musiken till andra länder och i större grupper i Sverige. På det sättet håller grupper med rasistiska eller nazistiska åsikter på och manipulerar den svenska lagstiftningen.

Sverige har blivit ett land varifrån man kan sprida musik med olika fördomar till bl.a. Tyskland. I Tyskland är lagstiftningen strängare, och man är där mycket bekymrad över att den här sortens musik kan komma in i landet från Sverige.

Skälet till att jag skrivit motionen är att det inte får fortsätta att gå så lätt att manipulera svensk lag. Vi behöver se över hur lagstiftningen fungerar i samhället i dag. Enligt betänkandet och via kontakter med Centerns representant i Mediekommittén, som kommer att avlämna sitt betänkande nästa vecka, har jag förstått att man i utredningen har tagit upp mina tankar och förespråkar att regeringen vid översyn av lagstiftningen på det här området skall ta upp även dessa aspekter.

Herr talman! För att skydda våra ungdomar och för att markera att Sveriges riksdag tar allvarligt på problem av det här slaget är det viktigt att man verkligen gör en översyn och skärpning av den här lagen. Eftersom förslaget är under diskussion nöjer jag mig för dagen med det svar som motionen har fått, men jag kommer att följa den fortsatta behandlingen av ärendet.

Prot. 1996/97:77

12 mars

Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor

Anf. 132 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Jag skall ta upp två av alla de viktiga frågor som behandlas i KU15, och den första gäller våldsvideor. Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 3, som stöder Miljöpartiets motion. Detta är en stor fråga, och den är så viktig att den måste få ta tid och utrymme i den politiska debatten.

Våren 1996 presenterades den första stora vetenskapliga undersökningen av våldet i svensk TV. Under en stickprovsvecka tittade man på alla program som visades i SVT 1, SVT 2, TV 3, TV 4, Kanal 5 och TV 1000 mellan kl. 6.30 och 01.00. Nyhetsprogrammen undantogs.

TV 1000 innehöll mest våld – 12,7 % av all sändningstid. TV 3 hade 8,3 % våldssekvenser. Kanal 5 och TV 4 innehöll ca 6 % våldsscener vardera. Minst våld förekom i Sveriges Televisions kanaler, med 4,2 % våld i SVT 1 och 2,3 % i SVT 2.

Det uppmätta våldet omfattade endast tydligt avgränsade våldsamma sekvenser som innehöll fysiskt och uppenbart våld. Undersökningen konstaterade också att det under en vecka sänds 1 924 våldsinslag. 7 % av all undersökt sändningstid utgörs av våld. 65 % av våldsscenerna förekommer i *fiction*-program. Totalt under en vecka sändes 456 sekvenser med dödande.

Det svensktillverkade våldet utgjorde 12 %, medan det våld som producerats i USA uppgick till 62 %.

Dessa siffror vill jag ta med för att riktigt få oss att förstå att våldet är någonting som förekommer dagligen och som påverkar. Det påverkar oss, men det påverkar framför allt barnen.

Kunskaperna om effekterna av bildvåldet har ökat på senare tid. Man har kunnat konstatera att våldsinslagen i medierna kan leda till aggressioner på kort sikt. På lång sikt är det däremot svårare att dra slutsatser om orsakssambanden.

Om vi inte ser upp med detta våld kommer vi, tror jag, att kunna se ett tilltagande brutalt våld. Det hoppas jag att ingen av oss vill. Därför har jag velat tala om denna motion.

Jag vill yrka bifall till motionen Ju506. Eftersom vi kristdemokrater inte är med i utskottet har vi detta sätt att göra det på. Det handlar om sexuella övergrepp på barn.

Dokumenterade sexuella övergrepp på barn innebär ju, utöver själva kränkningen vid övergreppet, en fortgående kränkning av barnet varje gång filmer eller bilder visas. Användning av barnpornografi är en stöld av barnets mänskliga värdighet. Innehav av barnpornografi saknar både tryckfrihets- och yttrandefrihetsvärde och skall därför kriminaliseras, enligt vår åsikt.

Vi kristdemokrater har både i riksdag och i regering med kraft drivit på en kriminalisering av innehav av barnpornografi. Åtskilliga motioner har skrivits. Interpellationer och frågor har lämnats in. I en motion från

den 18 december 1992 säger vi att innehav av barnpornografi måste kriminaliseras. Jag är väl medveten om att det pågår arbete och att utredningen snart är klar, men jag tycker att vi i parlamentet på ett påtagligt sätt borde lyfta fram frågan i dag.

Sedan 1992 har det fötts barn som har utsatts för våld. Jag skäms som parlamentariker i Sveriges riksdag över att vi inte har klarat att åtgärda problemen. Man kan ha hur många argument som helst om vår tryckfrihet och dyrka den som något slags helig ko, men vi måste ju se vilka konsekvenser den får. Det är vårt absoluta uppdrag som parlamentariker att försöka lösa problemen. Om det inte begicks övergrepp mot barn hade vi inte behövt diskutera frågan, men eftersom vi ser att övergreppen ökar och att barnpornografi innebär förnedring, måste vi göra allvar av saken. Därför, herr talman, har jag velat yrka bifall till motion Ju506.

Anf. 133 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Som ledamot av Barnpornografiutredningen vill jag säga att vårt uppdrag är att ta fram ett förslag till hur man skall kunna kriminalisera innehav av barnpornografi. På måndag kommer utredningens betänkande att presenteras. Där finns det ett förslag om detta.

Att yrka bifall till motionen, där det just hävdas att man bör söka kriminalisera innehav av barnpornografi, är att slå in öppna dörrar. Jag vill säga det som information till riksdagen. Det är anledningen till att utskottet har tagit ställning på det sätt som det har gjort.

Anf. 134 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag får kanske passa på att fråga Birgit Friggebo om det förslag som kommer från majoriteten på måndag innebär att man går hela vägen för att råda bot på dessa problem.

Anf. 135 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Man går hela vägen. Det kommer lagförslag som innebär att all befattningsmed barnpornografi, inklusive innehav, kommer att vara förbjuden.

Anf. 136 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Herr talman! Då välkomnar jag förslaget. Jag ser fram emot att få läsa de texterna.

Anf. 137 ANDREAS CARLGREN (c):

Herr talman! Bara döda ting är helt lika. Varje olikhet är ett stycke liv, och att vara levande är att vara olik. Ändå har vi ofta så svårt att acceptera olikheter. Olikheter blir så ofta föremål för fördomar. Intolerans mot olikheter bland enskilda människor och grupper av människor riskerar till sist att bli en intolerans som kan vändas mot vem som helst. Till sist har vem som helst en olikhet som kan bli föremål för fördomar eller aggressivitet. Det undergräver demokratins jordmån och förråar hela samhällsklimatet. Därför är tolerans ett livsavgörande värde för alla människor i samhället och ett gemensamt värde att försvara.

Angrepp mot gruppen homosexuella – hets mot folkgrupp – pågår i vårt land. Det är inte grå teori vi talar om, utan en mycket obehaglig eller

farlig verklighet. Vi vet att människor dödas i vårt land. Vi vet att människor utsätts för våld. Vi vet att människor utsätts för hot på grund av homosexualitet eller förmodad homosexualitet. Den undersökning Folkhälsoinstitutet har gjort, som har nämnts här i debatten, är ett av de starka exemplen på det.

Vi vet att det finns de som systematiskt uppmanar till våld mot gruppen. Bland nazistiska grupper förekommer organiserad och genomgående hets mot olika samhällsgrupper. Måltavlorna är de klassiska: judar, invandrare, svarta och homosexuella.

Uttalanden eller skrifter som hetsar mot en grupp beroende på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse är straffbara. Motsvarande hets mot homosexuella som grupp är inte straffbar.

Alltså är det fullt möjligt för nazister att sprida tidningar som "Siege – för ökat våld mot homosexuella" eller artiklar om att homosexuella inte har rätt att leva. Jag skulle vilja säga att det har pågått en förvirrad debatt om våld och diskriminering i allmänhet. Poängen är att detta trots allt är möjligt med den lagstiftning som finns. Det sätter den inte stopp för.

När nazister hetsar mot judar eller svarta som grupp skall det självfallet vara straffbart. Varför inte ge samma skydd när samma nazister hetsar mot homosexuella som grupp? Det måste vara den riktiga frågan. Dels leder det till att det blir svårare för polisen att systematiskt och effektivt motarbeta nazisters förföljelser av olika grupper i samhället över huvud taget, dels blir det en signal till nazistiska grupper om vart man bör rikta sina aggressioner för att undgå straffpåföljd.

Utskottet citerar sig självt i sina motiv från ett tidigare betänkande och säger att skilda gruppers behov av skydd mot nedsättande omdömen eller kritik alltid är en svår avvägning. Om det bara gällde nedsättande omdömen eller kritik vore det kanske i och för sig allvarligt, men det värsta är att det inte alls bara handlar om det. Det är en direkt aningslös och omedveten formulering som man dessutom väljer att upprepa när man citerar sig själv.

Vi vet att det behövs ett starkare skydd. Det tyckte redan utredningen om homosexuellas situation i samhället i början av 80-talet. Vi talar om ett skydd som redan finns på flera håll i Europa. Det finns i Spanien, Tyskland, Irland, Danmark, Nederländerna och Norge. Det framgick av en kartläggning av KU förra året. Det är i stort sett genomgående länder som har egna erfarenheter av nazism och fascism. Där vet man av egen, mycket dyrköpt, och den gången mycket farlig, erfarenhet hur viktigt det är att skydda minoriteter. Här är Sverige kanske drabbat av aningslöshet. Vi råkade inte lika illa ut. Men varför skall vi, som annars är ett föregångsland när det gäller tolerans, ligga så klart efter?

Utskottet talar om svåröverblickbara konsekvenser för tryckfriheten och yttrandefriheten. Men var konkreta! "Svåröverblickbara" säger man väl om sådant som är svårt att ta reda på. Detta är ju inte svårt att ta reda på. Det är ju tillämpat i ett antal europeiska länder. Titta t.ex. på Danmark och Norge! Vad finns det för påtagliga problem för tryck- och yttrandefriheten där till följd av en sådan här lagstiftning?

Man säger att en lagändring kan leda till att de homosexuella pekas ut som en speciell grupp i samhället på ett sätt som många av dem inte önskar. Det låter som ett förförande tolerant argument, men man blandar bort korten. De homosexuella pekas ju redan ut, men av angriparna, av dem

som hetsar, av t.ex. de nazistiska grupperna. Det är de som buntar ihop och behandlar de homosexuella som grupp. Skall inte riksdagen då, som den lagstiftande församlingen, säga: Vi skyddar den grupp som är utsatt just som grupp.

I stället slinker man bakom det till synes liberala argumentet att man bara skyddar individer. Men det är ju inte sant när man på det sättet urholkar ett skydd för några som faktiskt angrips som grupp.

Jag ser trots allt fram emot den dag jag får vara med och fatta ett beslut här i riksdagen som innebär ett förstärkt skydd. Jag är övertygad om att Sverige i dag är så starkt tolerant och så starkt inriktat på att skydda minoriteter också när de angrips som grupp att vi här i kammaren mycket snart kommer att fatta ett annat beslut än det vi förmodligen kommer att fatta i dag.

Även om det finns mycket att invända mot det Widar Andersson säger, vill jag ta fasta på att han säger att det finns en process som går framåt och att det pågår en ständig prövning i olika partier. Jag tycker att vi skall ta fasta på de orden och hoppas att det också leder till att vi mycket snart kan fatta andra beslut här i riksdagen.

Jag vill säga att det finns en typ av tolerans som är så utslätad och självklar att den till sist känns som en litet fadd smak i munnen. Det är sådant vi ofta ägnar oss åt i högtidstal. Det utmanar inte någon, och därför vidgar det inte heller några gränser. Trots att Sverige är ett föregångsland på många sätt när det gäller homosexuella är det fortfarande litet kontroversiellt. Just därför är detta så viktigt. Det är ett av de områden där vi faktiskt kan vidga gränserna, och det kommer att beröra oss alla. Då ökar friheten för alla i samhället oavsett om man är svart eller vit, jude eller muslim, kristen eller muslim, eller vad som helst. Då ökar friheten för alla.

Till sist vill jag läsa upp det Martin Niemöller sade. Han var antinazistisk präst i Tyskland och upplevde detta nära inpå sig. Han sade:

I Tyskland kom nazisterna för att hämta kommunisterna, och jag sade ingenting eftersom jag inte var kommunist.

Sedan kom de och hämtade judarna, och jag sade ingenting eftersom jag inte var jude.

Sedan kom de och hämtade fackföreningsmedlemmarna, och jag sade ingenting eftersom jag inte var fackföreningsmedlem.

Sedan kom de och hämtade katolikerna, och jag var protestant, så jag sade inget.

Sedan kom de och hämtade mig, och vid det laget var det ingen kvar som sade någonting.

Riksdagen har till uppgift att skydda minoriteter som grupp och som individer just därför att det betyder så mycket för allas vår frihet. Därför yrkar jag bifall till reservation 4.

Överläggningen var härmed avslutad.

KU14 Fri- och rättigheter

Mom. 3 (diskrimineringsförbud i regeringsformen)

1. utskottet

2. res. 1 (v, mp)

Votering:

266 för utskottet

33 för res. 1

50 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 73 m, 21 c, 19 fp, 11 kd

För res. 1: 18 v, 15 mp

Frånvarande: 19 s, 7 m, 6 c, 7 fp, 4 v, 3 mp, 4 kd

Mom. 6 (fackliga rättigheter)

1. utskottet

2. res. 3 (v)

Votering:

285 för utskottet

18 för res. 3

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 74 m, 21 c, 20 fp, 15 mp, 12 kd

För res. 3: 18 v

Frånvarande: 18 s, 6 m, 6 c, 6 fp, 4 v, 3 mp, 3 kd

Mom. 7 (generell integritetslagstiftning)

1. utskottet

2. res. 4 (fp, m)

Votering:

197 för utskottet

104 för res. 4

2 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 21 c, 17 v, 15 mp, 1 kd

För res. 4: 74 m, 19 fp, 11 kd

Avstod: 1 fp, 1 v

Frånvarande: 18 s, 6 m, 6 c, 6 fp, 4 v, 3 mp, 3 kd

Mom. 9 (skyddet för äganderätten)

1. utskottet

2. res. 5 (m)

3. res. 6 (v)

4. res. 7 (mp)

Förberedande votering 1:

19 för res. 6
15 för res. 7
269 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 6.

Förberedande votering 2:

73 för res. 5
19 för res. 6
211 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 5.

Huvudvotering:

189 för utskottet
74 för res. 5
39 avstod
47 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 143 s, 20 c, 18 fp, 8 kd
För res. 5: 74 m
Avstod: 2 fp, 18 v, 15 mp, 4 kd
Frånvarande: 18 s, 6 m, 7 c, 6 fp, 4 v, 3 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU15 Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor

Mom. 1 (biografcensur och åtgärder mot våldsskildringar m.m.)

1. utskottet
2. res. 1 (fp, m)
3. res. 2 (c)
4. res. 3 (mp)

Förberedande votering 1:

21 för res. 2
26 för res. 3
255 avstod
47 frånvarande
Kammaren biträdde res. 3.

Förberedande votering 2:

95 för res. 1
34 för res. 3
172 avstod
48 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

162 för utskottet
97 för res. 1
44 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 1 c, 18 v

För res. 1: 74 m, 18 fp, 4 mp, 1 kd

Avstod: 20 c, 2 fp, 11 mp, 11 kd

Frånvarande: 18 s, 6 m, 6 c, 6 fp, 4 v, 3 mp, 3 kd

Peter Eriksson och Roy Ottosson (båda mp) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat nej.

Kerstin Warnerbring (c) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 2 (åtgärder mot barnpornografi m.m.)

1. utskottets hemställan

2. utskottets hemställan med den ändring som föranleddes av bifall till mot. Ju506 (kd)

Votering:

281 för utskottet

12 för mot.

8 avstod

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 142 s, 71 m, 16 c, 20 fp, 18 v, 14 mp

För mot.: 12 kd

Avstod: 1 s, 1 m, 5 c, 1 mp

Frånvarande: 18 s, 8 m, 6 c, 6 fp, 4 v, 3 mp, 3 kd

Mom. 3 (kriminalisering av hets mot homosexuella)

1. utskottet

2. res. 4 (fp, c, v, mp)

Votering:

220 för utskottet

78 för res. 4

5 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 133 s, 74 m, 1 c, 12 kd

För res. 4: 5 s, 20 c, 20 fp, 18 v, 15 mp

Avstod: 5 s

Frånvarande: 18 s, 6 m, 6 c, 6 fp, 4 v, 3 mp, 3 kd

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att återstående ärenden på dagens föredragningslista fick avgöras i ett sammanhang vid arbetsplenum torsdagen den 13 mars.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

Straffrättsliga frågor

10 § Straffrättsliga frågor

Föredrogs

Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU7
Straffrättsliga frågor

Anf. 138 JEPPE JOHNSON (m):

Fru talman! I det betänkande vi skall behandla i kväll, justitieutskottets betänkande nr 7 om straffrättsliga frågor, behandlas ett antal motioner från den allmänna motionstiden. Moderaterna i utskottet har reserverat sig på fyra punkter och avgivit ett särskilt yttrande.

För att bekämpa brottsligheten krävs att rättsväsendet har tillräckliga resurser. Den nuvarande regeringens nedskärningar på rättsväsendet i allmänhet och polisen i synnerhet har redan blivit märkbara för medborgarna. Vi moderater har vid upprepade tillfällen begärt att regeringen skall ompröva sina besparingar på rättsväsendet. Att skydda sina medborgare från våld och brott borde vara en huvuduppgift för varje samhälle. För oss moderater är rättstryggheten ett prioriterat område.

Vi moderater kommer att fortsätta kampen mot brott och kampen mot narkotika. Särskilt viktig är kampen mot ungdomsbrottsligheten. Inget land har råd att förlora unga människor till kriminalitet, drogmissbruk och åtföljande misär. Det kostar alldeles för mycket i mänskligt lidande för såväl brottsoffren som för den unge brottslingen och för brottslingens familj.

Den grova brottsligheten kräver stora resurser. Det är nödvändigt att polisen har möjlighet att avsätta tillräckligt med resurser för denna brottslighet. I ett särskilt yttrande, i anslutning till en motion om mc-relaterad brottslighet, utvecklar vi våra synpunkter. Vi anser att det är nödvändigt att polisen i sin brottsutredande verksamhet snarast får möjlighet att med dold mikrofon genomföra avlyssning vid misstankar om grov brottslighet – t.ex. vid grova narkotikabrott eller vid misstanke om allvarlig brottslighet inom mc-gäng.

Den nationella beredskapsstyrkan – förmodligen landets mest vältränade polisstyrka – borde kunna användas vid allvarlig brottslighet eller i situationer som kräver särskilda polisiära insatser. Exempel på användning är vid motsättningar mellan mc-gäng.

Fru talman! Vi anser att det finns ett stort behov av nya, alternativa påföljder – inte minst då det gäller att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten.

Samhällstjänst infördes på försök 1990, främst som alternativ för unga lagöverträdare. År 1993, under den borgerliga regeringsperioden, utvidgades försöksverksamheten till att omfatta hela landet. Utvärderingen har visat att försöken med samhällstjänsten praktiskt har fungerat bra. Enligt vår uppfattning är det nu angeläget att samhällstjänsten infogas som ett permanent inslag i påföljdssystemet.

Möjligheten att döma unga till villkorligt fängelse bör prövas. Detta kan innebära att när den unge begått ett brott dömer domstolen till t.ex. skyddstillsyn med tillägg av ett villkorligt frihetsstraff, vars längd anpassas efter den brottslighet den unge gjort sig skyldig till. Döms den unge för nya brott under löptiden, bär han med sig det gamla villkorliga straffet som en "ryggsäck". Då han har samlat på sig en "tillräcklig ryggsäck" faller frihetsstraffet ut. Detta kommer då att vara tillräckligt långt för att kunna utnyttjas meningsfullt vad gäller den unges rehabilitering.

Den borgerliga regeringen inledde försök med elektronisk övervakning som ett alternativ till upp till två månader långa fängelsestraff. En majoritet i denna kammare har tidigare beslutat om att försöken med elektronisk övervakning skall dels utvidgas till att gälla hela landet, dels gälla dem som döms till tre månaders fängelse.

Vi moderater motsatte oss denna förändring. Men det gällde inte utvidgningen till hela landet, utan utvidgningen till tre månader. Utvidgningen till tre månader gör att helt nya grupper kommer att omfattas av elektronisk övervakning. Den nya gruppen består av betydligt tyngre klientel. Vi tycker att med hänsyn till både brottsoffrens situation och allmänhetens berättigade krav på trygghet, är beslutet om utökning till tre månader förhastat och felaktigt. Vi befärar att detta beslut t.o.m. kan leda till att försöket med elektronisk övervakning kan komma att misslyckas.

Vidare är vi av uppfattningen att elektronisk övervakning skall användas som ersättning för fängelsestraff. Vi motsätter oss därför de planer som finns att även använda elektronisk övervakning under sista delen av fängelsestraffet, dvs. den period som närmast föregår en villkorlig frigivning.

Fru talman! Det nuvarande förbudet att döma psykiskt störda brottslingar till fängelse bör avskaffas. Undantag bör endast göras om gärningsmannen är så allvarligt störd att han över huvud taget inte är medveten om vad han har gjort. Men i sådana fall måste alltid vården ges under sådana former att allmänhetens skyddsintresse tillgodoses.

Övriga psykiskt störda brottslingar bör dömas till straff. I denna grupp finns många av de allra farligaste brottslingarna. Om de som döms är i behov av psykiatrisk vård, skall de kunna avtjäna en del eller hela straffet på psykiatrisk vårdinrättning under kriminalvårdens ansvar. När det inte föreligger ytterligare vårdbehov skall den dömde avtjäna eventuellt resterande del av straffet i vanligt fängelse.

Fru talman! Kampen mot narkotikan är viktig, och vi moderater har alltid förespråkat en restriktiv narkotikapolitik. De viktigaste insatserna för att förhindra att unga människor hamnar i drogberoende måste komma från familjen. Detta vill jag till att börja med slå fast. Jag vill också slå fast att skolan bör ta ett större ansvar. Men trots goda insatser både i familjen och i skolan kommer ett antal unga människor att fastna i drogberoende. Detta kräver att samhället både har resurser och har ambitionen att förhindra denna utveckling.

Narkotikan är och förblir ett dödande gift. Det finns egentligen inga skäl att kompromissa med dem som vill sprida giftet vidare i vårt samhälle. Efter många års motstånd från bl.a. Socialdemokraterna är nu även eget bruk av narkotika förbjudet. Sedan man under den borgerliga regeringen införde fängelse i straffskalan är det dessutom möjligt att ta blod- och urinprov för att konstatera om en misstänkt har intagit narkotika. Detta innebär att polisen på ett tidigt stadium faktiskt kan identifiera nyrekryterade missbrukare.

För några veckor sedan gjorde jag ett studiebesök hos polisen i Karlskrona. Här har man goda erfarenheter av möjligheten att ta prov inte minst på unga människor. Man har avslöjat några ungdomar som man inte trodde sysslade med narkotika. Men när misstanken fanns och testet gjordes, blev misstanken bekräftad. Genom att inleda utredningar kring nyrekryterade narkotikamissbrukare har faktiskt några stora härvor i Blekinge nystats upp och avslöjats. I går var justitieutskottet på studiebesök hos kriminalpolisen i Stockholm. Även här bekräftar narkotikapolisen nyttan av att med hjälp av blod- eller urinprov kunna avslöja narkotikapåverkade.

Fru talman! När det gäller narkotika måste man slå till över hela linjen. I fråga om de riktigt grova narkotikabrotten finns det enorma vinster att göra för dem som är hänsynslösa och samvetslösa. De grova narkotikabrottslingarna gör enorma vinster på andra människors olycka. Vi moderater anser att de nuvarande straffsatserna inte är tillräckliga för grovt narkotikabrott. Vi kräver att lagens strängaste straff, livstids fängelse, skall kunna utdömas vid grovt narkotikabrott.

I Sverige är det olagligt att knarka. Därför är det mycket märkligt att det faktiskt går att sälja haschtillbehör helt öppet i butik i Sverige. Här bör regeringen snarast återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning som gör det möjligt att förverka allt slags hasch- och narkotikatillbehör. Vi uttrycker denna vår mening i reservation 12, som vi har tillsammans med Centern, Folkpartiet och Kristdemokraterna.

Fru talman! Vi moderater står givetvis bakom samtliga våra reservationer, nr 6, 9, 11 och 12, men för att spara tid i kammaren yrkar jag bifall endast till reservation nr 6.

Anf. 139 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! I detta betänkande behandlas motioner från allmänna motionstiden, och i reservation 2 återfinns ett krav från en partimotion i höstas. Vi anser där att man skall upphöra att använda begreppet snatteri. Att snatta är att stjäla, och då bör man kalla handlandet för vad det är. Det är viktigt att vara tydlig på denna punkt, och det gäller särskilt unga lagöverträdare. Även Straffsystemkommittén kom fram till samma ställningstagande.

Brottstypen stöld är, som vi vet, indelad i tre svårighetsgrader. För den lindrigare graden snatteri föreskrivs böter eller fängelse i högst tre månader. I praxis behandlas dock snatteri som ett rent bötesbrott. Om gränsen mellan normalgraden för brottet, dvs. stöld av den lägre graden, och snatteri förskjuts så att en större andel hänförs till den lägre graden kommer bötesstraffets tillämpningsområde att utvidgas i motsvarande grad.

Centerpartiet anser i likhet med Straffsystemkommittén att så skall ske och att rubriceringen snatteribrott ändras till ringa stöld. Vi anser att bötesstraffet har vissa fördelar i förhållande till andra straffrättsliga sanktioner. Bötesstraffet kan bl.a. anpassas efter brottets svårighetsgrad. Vi vet också att ett högt bötesstraff många gånger uppfattas som ett kännbart straff.

Vad gäller straffsystemets utformning anser vi i Centern att detta behöver reformeras. När brottsbalken trädde i kraft år 1965 innehöll den ett påföljdssystem som till stora delar byggde på att påföljdsbestämningen skulle tillgodose den tilltalades behov av vård och behandling i det enskilda fallet. Valet av påföljd skulle grundas på en prognos av vårdbehov.

Den brottsliga gärningen och dess straffvärde tillmättes mindre betydelse när det gällde det straffrättsliga ingripandet. Detta tänkande har sedan delvis reformerats, bl.a. i och med de förändringar som gjordes i brottsbalken år 1989. Ändringarna har inte varit heltäckande, och påföljdssystemet präglas fortfarande av behandlingstanken.

År 1992 tillsattes den s.k. Straffsystemkommittén, som i oktober 1995 presenterade sitt slutbetänkande, *Ett reformerat straffsystem*. Kommittén har presenterat en övergripande översyn av brottsbalkens påföljdssystem. I detta arbete har man tagit avstånd från behandlingstanken och prognostänkandet, som tidigare präglade systemet. Kommittén har fortsatt på den väg som utstakades genom 1989 års påföljdsreform.

Ett viktigt mål för en reform av straffsystemet måste enligt Centerpartiets uppfattning vara att skapa ett sammanhållet system av olika straff vilkas användning i enskilda fall styrs av samma typ av kriterier. Det övergripande målet måste vara ett påföljdssystem som tillgodoser de krav på proportionalitet, rättvisa, klarhet, förutsebarhet och konsekvens som måste ställas och att systemet präglas av humanitet. Reservation 7 får ses som ett stöd för Straffsystemkommitténs synpunkter på detta område.

I reservation 5 krävs att brottsbalkens bestämmelse om olovlig kårverksamhet ses över, för att utvidga dess tillämpningsområde till att avse även kriminella mc-gäng. Denna bestämmelse tar i dag sikte på sammanlutningar som militär trupp eller polisstyrka. Men eftersom de kriminella mc-gängen är uppbyggda efter militärt mönster, eftersom de har uttalat att de ställer sig utanför lagen, eftersom de har uttalat att deras gemensamma fiende är staten och eftersom deras handlande ofta utgör ett allvarligt hot mot staten anser jag, i likhet med de andra reservanterna, att denna brottsbalksbestämmelse även skall kunna täcka in de kriminella mc-gängen.

Fru talman! Slutligen krävs i reservation 12 att regeringen snarast kommer till riksdagen med förslag till lagstiftning som gör det möjligt att förverka alla slags haschtillbehör. Vi vet att möjligheterna att kunna ta i beslag och förverka tillbehör som behövs för att bruka narkotika är av stor betydelse i kampen mot narkotika. Därav kommer kravet på skyndsamt från oss reservanter.

Jag står bakom samtliga motioner och reservationer där Centerpartiet finns med, men jag väljer att yrka bifall bara till reservation nr 2.

Anf. 140 SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Förnekelsen av den nazistiska förintelsen under andra världskriget syftar till att misstänkliggöra judarna som grupp. I dag utgör

dessa förnekanden också huvudbudskapet i vår tids antisemitiska propaganda. Det finns en del länder både inom och utanför EU där det är ett brott att förneka förintelsen. Vi i Folkpartiet tycker att det skall bli så även i Sverige, dvs. att man skall kriminalisera detta.

Från allmänhetens sida har man rätt att vänta sig ett kraftfullt agerande från riksdag, regering och myndigheter som ett svar på de händelser som under en lång tid har utspelat sig i anslutning till de kriminella mc-klubbarnas lokaler. Det måste vara självklart att verksamhet som lett till att både vapen och sprängämnen kommit till användning inte får tillåtas där det finns bostäder, barnstugor och skolor.

Undfallenhet i detta avseende ger bara utrymme för de kriminella mc-klubbarna att flytta fram sina positioner ännu mer än vad de redan har hunnit göra. Därför är det nödvändigt att rikta uppmärksamheten på de företeelser som riskerar att på sikt växa till ett mycket allvarligt samhällsproblem. Vi måste i tid vidta erforderliga åtgärder för att komma till rätta med problemet.

Här kan tillämpningen av plan- och bygglagen vara ett betydelsefullt led i de lagskärpningar och andra åtgärder som måste komma till stånd. Jag tror att det föreligger ett behov att i mer samlad form se över lagstiftningen på olika områden eller på annat sätt ge berörda kommuner stöd i kampen mot den oönskade verksamhet som finns hos de kriminella mc-gängen.

De kriminella mc-gängens organisation är uppbyggd efter militärt mönster. Medlemmarna har klart uttalat att de ställer sig utanför lagen och att deras gemensamma huvudfiende är staten och medborgarna. Sammanslutningarna har redan på ett alldeles för tydligt sätt visat att de kan utvecklas till ett maktmedel och att deras framfart kan bli ett allvarligt hot mot rättsstaten. Det har tyvärr redan visat sig på olika sätt.

Brottsbalkens bestämmelse om olovlig kårverksamhet tar sikte på sammanslutningar som militär trupp eller polisstyrka. Jag anser att bestämmelsen bör ses över i syfte att utvidga tillämpningsområdet så att det omfattar även de kriminella mc-gängens organisationer.

Fru talman! I kampen mot narkotikamissbruk är det av stor betydelse att kunna ta i beslag och förverka allt det som hör ihop med narkotika. I dag kan man förverka föremål om de kommit till användning, men det går inte att förverka dem enligt narkotikalagstiftningen om inte något brott har begåtts. Det finns visserligen en allmän bestämmelse i brottsbalken som i vissa fall kan användas. Men tyvärr ger den en begränsad möjlighet till ingripande. Det är därför som vi föreslår en ändring av lagstiftningen så att det går att förverka alla former av narkotikatillbehör.

Fru talman! Naturligtvis står Folkpartiet bakom alla reservationer där vi är med, dvs. 3, 4, 5 och 12. Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 5.

Anf. 141 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! När vi nu behandlar en mängd olika motioner från allmänna motionstiden blir svaret på många av dessa att en utredning pågår. Det finns i det aktuella betänkandet en hel del som jag tycker är värt att notera och som jag kan ställa mig bakom. Det handlar bl.a. om Centerpartiets Ingbritt Irhammars reservation om påföljdssystemet och den inriktning man där skissar. Det pågår en utredning om detta, och förslag kommer där man kan ta ställning till detta i dess helhet.

Fru talman! Jag kommer här att hålla mig till de två viktigaste reservationerna som Vänsterpartiet står bakom.

Den ena är reservation nr 3, om hets mot folkgrupp. Att förneka den nazistiska förintelsen under andra världskriget innebär hets mot folkgrupp. Det är precis vad de nynazistiska grupperna gjorde i sin propaganda mot det judiska folket. Det här kan man möta på många håll i samhället, och det är ett led i att förfölja och hetsa mot en folkgrupp.

Därför är det oerhört viktigt att det i Sverige, som i en del andra EU-länder, skall utgöra ett brott att förneka förintelsen. Enligt vår mening bör en sådan kriminalisering även införas i Sverige. Det är viktigt att regeringen snarast lägger fram ett förslag till lagstiftning med inriktning mot vad som här kommit till uttryck.

Men jag vill också påpeka att det inom Vänsterpartiet pågår en viktig diskussion om hur man skall bemöta den här typen av problem. I dag kan vi som parti inte enkelt säga att den ena eller andra vägen är riktig. Personligen står jag bakom reservationen om hets mot folkgrupp. Det är viktigt att debatten går vidare.

Fru talman! Jag skall nu övergå till att tala om reservation nr 10, som handlar om livstidsstraffet.

Vänsterpartiet väckte under allmänna motionstiden en motion om att livstidsstraffet inte bör fungera som det gör nu. Nu finns en benådningspraxis, och det är en regering, en politisk makt som egentligen avgör livstidsstraffets längd.

Vi har i alla andra sammanhang pekat på vikten av att ha ett påföljds-system som är förutsägbart och rättvist. Systemet att det vid livstidsstraff är regeringen som genom Nådeinstitutet beviljar nåd och fastställer straffets tid är en främmande fågel i den svenska lagstiftningen. Det är viktigt att betona att jag med den här frågan inte vill väcka debatten om straffens längd utan den principiella frågan om det är den politiska makten som skall avgöra längden på det hårdaste straffet vi har i svensk strafflagstiftning.

Det förs ständigt en debatt om hur strafftiderna för livstidsdömda har förlängts i Sverige. Om man gör en sammanfattning kan man se att mellan 1971 och 1988 var den faktiska anstaltsvistelsen vid ett livstidsstraff 7–8 år. I vissa extrema fall utsträcktes anstaltsvistelsen till 10–11 år. I dag är straffen påtagligt längre. Dessutom har vi i dag 67 livstidsdömda interner placerade på anstalt. I mitten av 1980-talet var antalet 20. Det är ett straff som i takt med att brotten blivit grövre i Sverige används i en mycket större utsträckning än tidigare. Då är det ännu viktigare att det inte är politiker som avgör strafftidens längd.

Dessutom debatteras detta straff i medierna och används som ett politiskt argument. Jag har här en artikel som publicerades den 12 februari 1994 i Expressen. Där står:

Mjukare tag mot mördare. Nu är det slut med de hårda tagen mot livstidsdömda mördare. På två veckor har den socialdemokratiska regeringen benådat två livstidsfångar och tidsbestämt deras straff. Det är lika många som den borgerliga regeringen tidsbestämde under hela sin treåriga mandatperiod.

Jag kan plocka fram en mängd artiklar och intervjuer där politiska och ideologiska ställningstaganden används i debatten om livstidsstraffens längd. Det är inget rättvist system. Det är ingen förutsägbar påföljd, utan

det är också ett politiskt instrument. Det är oerhört viktigt att man i en rättsstat som Sverige skiljer saker åt – politiker har inte den dömande makten. Vi bör i dag börja debattera om vi verkligen skall ha ett livstidsstraff där ett nådeinstitut av tradition används för att tidsbestämma straffen.

Jag anser att den uppgiften måste överföras till domstolarna och att Nådeinstitutets nuvarande roll vid livstidsstraffen måste avskaffas. Det bygger egentligen på den äldsta svenska rätten. Då tillerkändes konungen en viss benådningsrätt, och den har följt med av tradition. Den härskande klassen och den högste i samhället skulle ha rätt att ge nåd. Detta är något främmande för ett modernt rättsväsende.

Fru talman! Jag skall dessutom kommentera en del av de övriga reservationer som varit uppe till debatt här.

Det är oerhört viktigt att man tar krafttag mot mc-brottsligheten, precis som Siw Persson sade, och att alla nu samarbetar för att komma åt den växande mc-brottsligheten. Men det finns i dag en mängd utredningar och en mängd åtgärder som övervägs. Det finns ett enormt samarbete inom polisen, med handlingsplaner och annat. T.ex. ser man över tillståndet av buggning, överväger datoriserade spaningsregister, överväger frågan om bättre skydd för vittnen och bättre skydd för allmänheten i tättbebyggda områden och ser över förutsättningarna för förverkande av vinning vid organiserad brottslighet.

Det här arbetet pågår kraftfullt på en mängd olika områden i samhället. Jag tycker att det är viktigt att vi också ser och lyfter fram de åtgärder som i dag verkar och är på gång.

Fru talman! Till slut skall jag ta upp en liten sak som gäller förverkande av haschtillbehör. Jag är helt överens med de tidigare talarna om vikten av att komma åt det ökade narkotikamissbruket, men jag tror att det är en omöjlighet att i lagstiftningen ha ett förverkande av alla haschtillbehör. De flesta haschtillbehör är ju av typen pipor, och det är en omöjlighet att ha en generell lag som säger att innehav av pipor är kriminellt. Syftet med reservationen är gott, och jag delar inställningen till narkotikamissbruket, men jag tror inte att det är en möjlig väg att ha en lagstiftning där alla haschtillbehör skall kunna förverkas.

Anf. 142 KIA ANDREASSON (mp):

Fru talman! Moderaterna försummar aldrig ett tillfälle att säga att de är lagens väktare. Rättstryggheten är ett prioriterat område för Moderaterna. Det är det för Miljöpartiet också. Men man kan inte isolera detta till vissa frågor. Rättstryggheten måste ses i ett brett perspektiv, i ett samhällsperspektiv. Det är så viktigt att man tittar på allt från familjen upp till myndighetsnivån, att man vidtar förebyggande åtgärder och ger dessa organ resurser.

Jag skall gå in på de reservationer som tas upp i betänkandet. En del förslag är mycket bra, och jag vill yrka bifall till reservationerna 5 och 10.

Reservation 5 gäller olovlig kårverksamhet. Hells Angels och dessa typer av mc-sammanslutningar har tyvärr inte avtagit i styrka och framtoning. Vi hade en debatt här för ett år sedan. Folkpartiet hade begärt debatten och uppmärksammat problemet. Man kan summera vad som har hänt sedan den debatten: Det har inte blivit lugnare, trots att jag vet att

polisen har gjort mycket. Man har försökt samordna poliser i de berörda länen. Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren har tillsammans utarbetat strategier och metoder. Man har utbildat personer och gett resurser, dock inte extra ekonomiska medel.

Regeringskansliet överväger ytterligare åtgärder, och det finns ingripande förslag när det gäller den personliga integriteten: buggning, datoriserade spaningsregister osv. Varför skall man göra sådana saker? Miljöpartiet är emot de förslagen. Jag har sagt det förut, och jag säger det nu igen. Det skulle vara bättre att i stället rikta sig just mot den brottslighet som det gäller. Den lösningen skulle vara bättre. Då sprider man inte ut det, så att det drabbar andra människor i ett brett perspektiv.

Olovlig kårverksamhet finns i brottsbalken. Den bestämmelsen har väl inte använts, eftersom den kom till under kriget? Men dessa kriminella organisationer, med eller utan motorcyklar, skulle passa in här. Man skulle kunna föra in detta under 18 kap. 4 § i brottsbalken. Uppbyggnaden av dessa organisationer är av militäriskt snitt. De har vapen. De säger sig stå utanför lagen, och fienden är ju staten och samhället i övrigt. Dessa organisationer kan utvecklas till ett maktmedel och utgör då ett stort hot mot rättsstaten. Det gör de i viss mån redan i dag.

Folkpartiet har föreslagit att detta skall föras in. Många partier står bakom detta; det är synd att inte alla kan göra det. Då skulle det bli straffbart att upplåta lokal eller mark till dessa organisationer och att understödja dem på något sätt. Det skulle även bli straffbart att bilda en sådan organisation eller att delta i den. Detta är ett mycket bättre förslag än de andra förslagen, som är mycket mer ingripande för övriga samhället.

Reservation 10 handlar om livstidsstraffet. Vi tycker att det skall ersättas med ett tidsbestämt straff. Vi tycker inte, precis som har redogjorts här tidigare, att det skall vara en politisk fråga, att regeringen skall omvandla livstidsstraff. Domstolen skall avgöra denna fråga. Vi skall ha självständiga domstolar som inte är förknippade med det politiska.

I dag tar det lång tid innan man får straffet tidsbegränsat. Man får vänta oerhört länge. Påföljdssystemet kan inte vara rättvist och förutsägbart när man har det så här.

Det finns andra reservationer som går in på vårt straffsystem, men en utredning har lagt fram sitt betänkande. Vi väntar på att detta skall omvandlas till en proposition. De förslag som finns i Straffsystemkommitténs betänkande står jag bakom. Det är just dessa frågor som Centern har lyft fram i reservationer. Men jag tycker inte att det är någon idé att stödja dem när det här ligger så nära i tiden. Jag kan bara säga att jag står bakom detta och väntar på att det skall omsättas i en proposition.

Tack så mycket!

Anf. 143 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Fru talman! Vi yrkar bifall till reservationerna 5 och 12.

Det förefaller vara en ganska hygglig samstämmighet här i dag. Det finns kanske någon punkt som är värd att diskutera. Det gäller den mc-relaterade brottsligheten. Det har sagts en hel del kloka ord om den. Det hade egentligen varit intressant att höra de stora partier som inte står bakom tankarna om en revision av bestämmelserna om olovlig kårverksamhet. Jag har tyckt att man faktiskt skulle kunna tillämpa den bestäm-

melse som finns redan i dag. Jag har också en förståelse för att det strider litet mot svensk rättstradition att göra det. Därför kan det vara motiverat att utreda och komma med ett förtydligat förslag.

Längst ned på s. 12 i betänkandet står det: "Utskottet utgår från att detta arbete fortsätter och att såväl de lagstiftningsåtgärder som de andra åtgärder som kan bedömas vara lämpliga och effektiva också vidtas. Vidare förutsätter utskottet att berörda myndigheter tillämpar relevant lagstiftning då brottslig eller eljest olämplig verksamhet förekommer."

Det är egentligen en ganska egendomlig skrivning. Antingen säger den ingenting – att domstolarna skall tillämpa lagen är knappast något som justitieutskottet behöver skriva ut – eller så betyder det att utskottet anser att den gällande lagstiftningen när det gäller olovlig kårverksamhet är tillämplig; det är bara att rycka ut. Det är möjligt att det är så.

Det är roligt att flera partier nu faktiskt står bakom att man skall ta några steg framåt i den här kampen. Det är inte vanligt – och man får också höra invändningen att det inte är lämpligt – att lagstifta mot organisationer. Vi vet ju vilka problem vi har haft med att förbjuda rasistiska organisationer, som vi i Sverige faktiskt är förpliktade att lagstifta om. Det har vi fullständigt struntat i.

Varför känns det här så viktigt? Jag tror aldrig att man får stopp på denna brottslighet med nålsticksmodellen, dvs. att man tar dessa personer för varje enskilt brott som de begår. Det byggs upp en kultur. Det ligger i organisationen, i andan, i syftet och i de medel som man använder. Det är det kusliga. Man kan icke i ett civilt samhälle acceptera att den här cancersvulsten bara växer. Vi kan inte sitta och applådera när en Stockholmsklubb har fest i tre dagar därför att den har blivit upptagen i den internationella gangstervärlden, även om polisen rycker ut och ser till att det inte blir några oroligheter. Vi måste så att säga ge oss in i hjärtat av den här organisationen.

Att det finns kopplingar mellan den gravt organiserade yrkeskriminalitet som finns i övrigt och dessa mc-gangstrar är helt klart. Man kan populärt säga att klubbarna är litet grand av den organiserade brottslighetens exekutionsväsende. De bygger ut det, och de gör det kraftfullt och effektivt. Vi i det civila samhället håller ju på och monterar ned vårt exekutionsväsende.

Jag tycker att man skulle vara frejdig och helt enkelt skjuta in sig på kriterierna organisationen, syftet och medlen, dvs. vapen. I och med att de är beväpnade, syftet är att hålla sig utanför lagen och de är organiserade är det kriminellt, och då slår man till mot alltihop – bort med det, bara!

Jag hoppas nu att detta på något vis ändå tas *ad notam*. Det är ju ändå flera som står bakom detta.

Sedan har jag kanske någon tid kvar för att litet grand haka på det här med nåd. Alice Åström har ju pratat litet grand om Nådeinstitutet. Jag vet inte riktigt vad som gäller där statsrättsligt. Det här med kungen och urminnes tradition och sådant är väl alldeles riktigt, men jag har för mig att nåd ingår konstitutionellt i de flesta stater i hela världen. Av någon anledning anses statschefen ha det här instrumentet.

Möjligen är det ytterst ett uttryck för en humanism, dvs. att man på något sätt kan korrigera saker och ting. Men det tål väl att diskuteras. Möjligen skulle det vara rimligare att avskaffa livstidsstraffet. Då finns

det ingen möjlighet att nådevägen luckra upp det här. Det ligger ju någonting i synpunkten att man blandar ihop den politiska makten och den dömande makten. Men jag tycker det är fel att begränsa nådeinstrumentet. Då skall man hellre vara tydligare i sina bestämmelser om lagen.

Prot. 1996/97:77

12 mars

straffrättsliga frågor

Anf. 144 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag skall börja med att yrka bifall till reservationerna 3 och 10, vilket jag tidigare glömde.

Det jag tänkte beröra är just det som Rolf Åbjörnsson tog upp när det gäller livstidsstraffet. Jag kanske inte var så tydlig i talarstolen, men i motionen och även i reservationen framgår att det handlar om att avskaffa livstidsstraffet och ha ett tidsbestämt straff. Sedan är kanske debatten om hur långt det skall vara en politisk fråga.

Tanken med Nådeinstitutet, som precis som Rolf Åbjörnsson sade finns i de flesta länder, är ju att det skall vara ett komplement till straffrättskipningen. Det uppbärs av grundtanken att ingen lag kan vara så fullkomlig att dess tillämpning inte i något fall skulle kunna innebära någon orättvisa. Det är så att säga den sista skyddsmekanismen, som skall finnas som ett komplement till straffrättskipningen.

Men med det sätt på vilket vi har använt Nådeinstitutet i Sverige, i kopplingen till livstidsstraffet, är det inget komplement utan en faktisk verklighet. Det är så vi tidsbestämmer livstidsstraffet, och då är det ju den politiska makten som till slut avgör hur länge människor som dömts till ett livstidsstraff skall sitta i fängelse. Det tycker jag är en främmande fågel i det svenska rättsväsendet, och det borde vi avskaffa så fort som möjligt.

Anf. 145 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Fru talman! Socialdemokraterna värnar om samhället och om rättstryggheten. Däremot är vi inte helt överens med Moderaterna om hur det skall uppnås.

De flesta av de motioner som tas upp i betänkandet berör sådant som är föremål för utredningar eller beredning. Man bör vänta med att ta ställning tills man ser helheten.

Jag vill börja med att kommentera reservation 2, där Ingbritt Irhammar kräver att brottsrubriceringen vid snatteri bör ändras. Precis som Ingbritt Irhammar tar upp lade Straffsystemkommittén i sitt betänkande fram ett förslag om gränsdragning vid vissa gradindelade brott, däribland mellan snatteri och stöld, vilket innebär att bötesstraffets tillämpningsområde vidgas. Ingbritt Irhammar har själv som ledamot i kommittén varit med om att lägga fram förslaget, och då borde hon kanske också vara beredd att invänta den sedvanliga beredningen av ärendet.

I reservation 3 framförs krav om att bestämmelsen om hets mot folkgrupp bör ses över i syfte att kriminalisera förnekelse av den nazistiska förintelsen. Jag vill inledningsvis peka på justitieministerns uttalande i årets budgetproposition om att samhället kraftfullt måste ta avstånd från rasistiska och invandrarfientliga yttringar och att brottslighet med rasistiska inslag måste bekämpas med kraft. Jag ställer mig till fullo bakom detta uttalande.

Rolf Åbjörnsson gjorde gällande att man struntar i FN:s konvention om rasistiska organisationer. Så är inte fallet. Det har utretts huruvida man skall kriminalisera rasistiska organisationer. Det har diskuterats i denna kammare, och det har beslutats i ganska stor samstämmighet att vi uppfyller FN:s konvention eftersom det inte är organisationen utan vad organisationen gör som är straffbart. Där har vi just bestämmelsen om hets mot folkgrupp att återropa. När man missaktar och hotar folkgrupp eller personer kan man dömas enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Bestämmelsen ändrades 1989 just för att försvåra och förhindra verksamheten i de rasistiska organisationerna. Det är straffbart att göra ett uttalande och att sprida yttranden som uttrycker hot eller missaktning mot folkgrupp.

Då liknande motionsyrkanden behandlades våren 1995 framhöll både konstitutionsutskottet och justitieutskottet att om man skall kunna motverka rasistiska yttringar i samhället måste det också kunna föras en fri debatt, så länge det inte handlar om hot och missaktning mot person eller folkgrupp eller tar sig uttryck i t.ex. förtal.

Jag håller fullständigt med om det som Siw Persson säger i sin reservation om att det är angeläget att statliga och kommunala myndigheter använder lagar och förordningar. Alla möjligheter som står till buds för att förhindra den mc-relaterade brottsligheten måste tas till vara. Som Rolf Åbjörnsson tog upp i sitt anförande måste de lagar vi har tillämpas.

För att angripa denna brottslighet pågår det ett arbete inom bl.a. lagstiftningsområdet. Det har också tillsatts olika samverkansgrupper, både på central och på regional nivå, inom polisen och åklagarväsendet som skall utarbeta strategier och utveckla metoder samt se till att man kan ge utbildning i de här frågorna. Detta är en gränsöverskridande brottslighet, och det är angeläget att det sker en fortsatt utveckling av samarbetet mellan länderna när det gäller lagstiftningsåtgärder, utbyte av expertkunskap och kartläggning av verksamheten.

I Siw Perssons motion krävs att plan- och bygglagen snabbtreds. Bostadsutskottet, som yttrat sig, framhåller att plan- och bygglagen kan vara ett av flera verk samma medel för att komma till rätta med etableringar av oönskad verksamhet men ställer sig tveksamt till att ta in bestämmelser speciellt ämnade att förhindra denna brottslighet i lagen. Man anser att om det finns ett behov av att se över lagstiftningen på olika områden i samlad form bör också tillämpningen av plan- och bygglagen ingå i ett sådant sammanhang.

Flera motioner tar upp förändringar i påföljdssystemet. Jeppe Johnson anförde en rad synpunkter på vilket uttryck påföljder för ungdomar, samhällstjänst, elektronisk övervakning, m.m., skulle ta sig. Straffsystemkommittén har utrett påföljdsfrågorna, och detta har remissbehandlats. Låt oss nu avvakta tills kommitténs betänkande är färdigberett innan vi tar ställning till de enskilda frågorna.

Med anledning av Vänsterpartiets reservation om att missbrukare skall ges möjlighet till vård i stället för att dömas till fängelse vill jag göra ett förtydligande. En sådan möjlighet finns redan i dag i påföljdssystemet. Kontraktsvård kan utdömas i stället för fängelse. Dessutom kan missbrukare som döms till fängelse enligt 34 § i lagen om kriminalvård

bli placerade i behandlingshem en tid av straffet för att komma till rätta med sina missbruksproblem.

Moderaterna tar i reservation 9 upp att förbudet att döma psykiskt störda brottslingar till fängelse bör avskaffas. Det har varit Straffansvarsutredningens uppgift att utreda detta. Den har alldeles nyligen lagt fram ett betänkande, där man har presenterat ett förslag till förändringar av nuvarande lagstiftning. Kommittén bedömer frågan som så ingripande och komplicerad att den anser att utredningens betänkande skall vara ett underlag för en vidare beredning. Jag anser att vi bör avvakta detta innan vi tar ställning i frågan.

Livstidsstraffet hade Fängelsekommittén till uppgift att utreda. Det mynnade ut i ställningstagandet att det borde bibehållas, men att man också fortsättningsvis borde använda livstidsstraffet restriktivt.

Straffsystemkommittén, som haft påföljdsfrågorna som sin uppgift, lade inte fram något förslag i den här frågan. Utskottet finner för närvarande inte skäl att föreslå någon förändring och finner likaledes inte heller skäl att ändra sin ståndpunkt, att utvidga livstidsstraffet till att även gälla grova narkotikabrott, som Moderaterna föreslår. Det finns i dag möjlighet att döma till långa straff vid sådan grov brottslighet. Att samhället ser allvarligt på narkotikabrott visar maximistraffet på 14 år och att man vid återfall kan döma till 18 års fängelse.

Vi socialdemokrater anser, precis som Jeppe Johnsson, att det är oerhört viktigt att vi för kampen mot narkotikabrottsligheten vidare. Men vi anser inte att det bara behövs åtgärder på lagstiftningsområdet. Skall vi kunna föra en fortsatt restriktiv narkotikapolitik måste den vila på tre ben. Dels måste vi driva ett förebyggande arbete, dels måste vi ha kontroll, och som tredje ben måste vi ha möjlighet att ge behandling av dem som råkar i missbruk.

I två motioner tas förverkande av narkotikatillbehör upp och de problem som kan uppstå när det inte har begåtts något narkotikabrott i samband med dessa. Bestämmelsen i brottsbalken om förverkande om föremålen kan komma till brottslig användning har nyligen prövats i Svea hovrätt. I det fallet förklarade hovrätten flera haschpipor förverkade.

Ett förverkande av tillbehör har stor betydelse i kampen mot narkotikamissbruket. Jag ser positivt på att man i de direktiv som håller på att utarbetas till en utredning också skall innefatta den här frågan.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 7 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 146 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Birthe Sörestedt förstår inte varför Centerpartiet reserverar sig t.ex. till förmån för förslag som har lagts fram av Straffsystemkommittén. Jag vet att det finns olika praxis här i riksdagen i olika utskott. Jag vet att vi har olika praxis inom justitieutskottet, beroende på vilka frågor som behandlas, och att det varierar från gång till gång. Men som jag ser det är ett kommittéarbete ibland förankrat hos enskilda ledamöter i ett parti, ibland förankrat i ett parti. Det framgår inte tydligt i ett kommittéarbete. Genom att få ett parti att ställa sig bakom vad enskilda ledamöter tycker i en kommitté får man en tydligare signal. Det är vad som har skett i två frågor i detta betänkande, nämligen att snatteribegreppet skall utgå och kallas för vad det är, nämligen stöld. Likaså har vårt

parti som parti ställt sig bakom det reformerade straffsystem som Straffsystemutredningen kom fram till.

När detta sedan behandlas i utskottet, vad tycker då andra partier? Vilka signaler ger de andra partierna? Jag läser innantill på s. 6 när det gäller begreppet snatteri, som bör upphöra. Från utskottets sida säger man: "Straffsystemkommitténs förslag har remissbehandlats och bereds nu i Justitiedepartementet". Det är helt korrekt. Vidare sägs det: "Utskottet konstaterar att den pågående beredningen inte bör föregripas och avstyrker bifall till motion Ju903 – – –". Vad är det för signal vi ger till regeringen? Vad tycker utskottets ledamöter i denna fråga? Jag tycker att det är otydligt. Jag tycker att regeringen behöver vägledning.

Anf. 147 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag vill inte gå in på hur de olika partierna arbetar som ledamöter i en utredning och hur de sköter förankringen i sina partier. Jag menade bara att den som har suttit med i en utredning och har lagt fram ett förslag som innefattar majoriteten också kan invänta remissvaren innan man tar slutlig ställning i de här frågorna.

Anf. 148 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Det är inte så att Birthe Sörestedt och jag inte förstår varandra. Jag vill bara tala om varför vi tycker att det är viktigt att fortsätta, att även från riksdagens sida ge en signal och inte, som i det här fallet, säga ett dugg om värderingar. Jag skall bara på nytt återge vad som sägs om det föreslagna nya systemet: Utskottet anser att det fortsatta beredningsarbetet bör avvaktas och avstyrker bifall till motionen. Man har återigen inte en enda värdering.

Anf. 149 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! När en fråga har utretts tycker jag att det är angeläget att den remissbehandlas och att den får en allsidig beredning, så att vi kan ha helheten klar för oss när vi skall ta ställning till de enskilda besluten.

Anf. 150 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Fru talman! Det gäller punkten att förbjuda organisationer eller inte, t.ex. brottsliga mc-klubbar. Vi skulle nu ha tillfälle att ena oss om att göra en förändring i brottsbalken och på det viset om inte utplåna så i alla fall försvåra oerhört för verksamheten att växa sig starkare och att utvidgas.

Det gäller också rasistiska brott. Jag har skrivit samma motion två gånger. I år behandlas den i konstitutionsutskottet, förra året var det i justitieutskottet. Så det är litet underligt. Men eftersom frågan finns med i betänkandet vill jag ändå ta upp det här.

Birthe Sörestedt säger att vi har förbjudit detta i enlighet med FN:s konvention, men det gäller ju hela tiden att tolka lagar, och i FN:s konvention står det att staterna, i syfte att avskaffa rasdiskrimineringen och med vederbörligt beaktande av de principer som omfattas av den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och av de rättigheter som uttryckligen anges i artikel 5, bl.a. skall olagligförklara och förbjuda organisationer och organiserad och annan propaganda som främjar och uppmanar till rasdiskriminering samt förklara deltagande i dylika organi-

sationer eller dylik verksamhet som en brottslig handling, straffbar enligt lag.

För mig är denna text helt klar. Det står att vi skall göra detta enligt FN:s konvention. Men i Sverige har man sagt att man ju förbjuder allting annat, så det behövs inte. Problemet med organisationer uppkommer inte eftersom vi har förbjudit alla handlingar. Men det har vi ju inte gjort! Vi har sedan 1989 hållit på med ett tafflande, att steg för steg föra till domstol och tolka lagen olika där. Det har varit armbindlar och det har varit uttalanden och man har skrikit Sieg Heil. Det har tagit så enormt lång tid, och vi har inte gjort det som står i FN:s konvention.

Jag förstår inte att vi kan lämna denna diskussion så oklar, för detta är klart!

Anf. 151 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Som jag tidigare var inne på förekom det en utredning om förbud mot rasistiska organisationer med anledning av FN:s konvention. Man kom samstämmt fram till att det fanns både för- och nackdelar med ett sådant förbud. Om man förbjöd rasistiska organisationer kanske man inte kom åt detta, och det fanns flera andra motiv för att man inte skulle förbjuda organisationerna. Däremot ändrade man bestämmelsen om hets mot folkgrupp för att komma åt de handlingar som de rasistiska organisationerna ägnade sig åt, och det är dessa handlingar som är avgörande för om vi skall få bort yttringarna mot personer och folkgrupper. När man fattade beslutet om förändringar var man samstämmt om att man uppfyllde FN:s konvention genom att förbjuda dessa handlingar.

Kia Andreasson tycker inte att det har hänt så mycket. Det kanske har tagit tid innan man har utnyttjat och prövat bestämmelsen om hets mot folkgrupp, men det är viktigt att den lagstiftning vi har används och provas. Skulle det visa sig att den inte är tillämplig för att komma åt sådana här främlingsfientliga, rasistiska och nazistiska handlingar har vi ju möjlighet att ta upp den till diskussion igen.

Men vad jag förstår har man också kunnat döma till ansvar i de fall där man har åtalat och prövat enligt den här bestämmelsen.

Anf. 152 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Fru talman! Sverige tillträdde FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering 1971. Under förra året kom det upp fall – och det gör det fortfarande – i domstol av yttringar som Sverige skulle förbjuda, i vilka tingsrätterna på olika platser har dömt på olika sätt, och det finns fortfarande inte praxis. Det är fortfarande många yttringar som inte har ett enhetligt system för domslut. Visserligen kan jag erkänna att det har hänt litet grand, men det har gått så lång tid som sedan 1971. Vi är nu framme vid 1997. I stället kunde man ha gjort med en gång som FN-konventionen föreskrev, som jag läste.

Det är klart att man är rädd, som jag kan tolka det, för att förbjuda en organisation, men jag förstår inte denna rädsla. Jag förstår inte heller varför yttrande- och tryckfrihetslagarna skall vara en sådan helig ko när man uppenbarligen ser att dessa organisationer kan ställa till stor skada för ungdomar och andra människor. Jag förstår inte resonemanget och att man är så rädd för det. I stället – jag tyckte att Rolf Åbjörnsson uttryckte

Prot. 1996/97:77
12 mars

det mycket klart – borde man ta det direkt och sopa undan det onda ordentligt i stället för att hatta så här.

Anf. 153 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Eftersom vi tycker att det är angeläget och har betonat att man skall angripa alla sådana här rasistiska yttringar med kraft har jag också följt en hel del av de domslut som förekommit den senaste tiden. I de fall en händelse har förts upp till åtal och förts vidare har man kunnat ställas till ansvar enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Anf. 154 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik:

Fru talman! Det tidigare replikskiftet har möjligen klarlagt den fråga som jag tänkte ställa.

Jag har alltså uppfattat det så att vi har en internationell konvention. Sedan har vi här i Sverige tolkat den på ett visst sätt som står helt i strid med konventionens ordalydelse, och det är precis det som Kia Andreasson har läst upp här. Jag antar att Birthe har svarat så att vi inte bryr oss om att kriminalisera organisationer eftersom det räcker med att vi kriminaliserar handlingen. Men denna tolkning är ensidigt gjord av Sverige.

Jag skulle också vilja få ytterligare belyst varför vi inte kan kriminalisera olovlig kårverksamhet eller någonting liknande.

Anf. 155 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara till Rolf Åbjörnsson säga att vi har bedömt, och det var samstämmighet när man behandlade den frågan här i riksdagen, att man följde upp FN:s konvention.

Lagstiftningen om olovlig kårverksamhet är ämnad för statsskicket. Både Rolf Åbjörnsson och andra vill komma åt mc-brottsligheten på något sätt, och det pågår också en rad lagstiftningsåtgärder och en rad olika åtgärder över huvud taget. Det pågår också samarbete över landsgränserna, även om lagstiftningsåtgärder, för att hitta bra sätt att komma åt och förhindra den mc-relaterade brottsligheten.

Anf. 156 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik:

Fru talman! Innefattas i alla dessa ambitioner också att pröva frågan om att kriminalisera själva organisationen?

Anf. 157 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag vet inte om Rolf Åbjörnsson menar kriminalisering av själva mc-organisationerna. Jag kan tänka mig att mc-organisationer inte kriminaliseras generellt, utan jag förmodar att man på annat sätt vill komma åt denna brottslighet.

Anf. 158 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Fru talman! När Birthe Sörestedt tog upp detta om hets mot folkgrupp och förnekelsen av den nazistiska förintelsen sade hon också att det viktiga med hets mot folkgrupp är sådana yttranden som uttrycker hot eller missaktning. Jag anser att just förnekelsen av den nazistiska förintelsen är ett uttryck för missaktning, och den används också på det sättet i propagandan mot judarna. Jag vet ju att man inte i den lagstiftning vi har i dag räknar just den typen av yttranden som en missaktning mot judarna som grupp, men jag menar att det är en form av missaktning. Därför borde detta tas in, precis som sker i en del andra länder.

När det gäller livstidsstraffet tog Birthe Sörestedt upp att Fängelsekommittén 1986 hade tittat på det här och gjort överväganden om livstidsstraffet. Man tog då ställning för att det borde behållas men att det också fortsättningsvis skulle användas mycket restriktivt.

Jag pekade också i mitt inledningsanförande på att antalet livstidsdömda i mitten av 80-talet var mindre än 20 och att det i slutet av förra året var 67. Vi ser en utveckling där detta används mer och mer och där det begås mer grova brott. Jag ser också att problemet med livstidsstraffet är det tidsbestämmande som används i dag. Det har blivit ett mycket större problem än när Fängelsekommittén behandlade frågan. Det är synd att Straffsystemkommittén inte tittade på detta. Jag anser att man bör titta på det nu.

Anf. 159 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Alice Åström tog i sitt inledningsanförande upp att det är viktigt att vi får en debatt i de här frågorna. Det kan jag instämma i. Vi måste hela tiden diskutera de här frågorna. Det är oerhört viktigt att vi får en bred diskussion om livstidsstraffet. Jag kan bara hänvisa till att jag tycker att det här straffet skall användas väldigt restriktivt.

Anf. 160 JEPPE JOHNSON (m) replik:

Fru talman! Birthe Sörestedt säger att frågan om påföljden för psykiskt störda lagöverträdare har behandlats flera gånger under de senaste åren. Men det är en mycket klen tröst för de människor som kanske råkat ut för personer som är psykiskt störda. Ofta är det ganska farliga brottslingar, och alltför ofta har det hänt att de släpps ut för tidigt. Visst kan de vara färdigvårdade i medicinskt hänseende, men de kanske inte är så pass färdigvårdade att de är färdiga att släppas ut i den bittra verkligheten.

Sedan hänvisar Birthe Sörestedt till en utredning, som i sin tur har kommit fram till att det behöver göras en ny utredning. Vi moderater anser att det som utredas skall redan är utrett och att det är hög tid att komma till handling. Om det är problem går det att läsa i vår reservation hur man kan komma till skott. Ett fängelsestraff kan läggas i botten, och vården kan sedan läggas ut till en psykiatrisk klinik. Men när personen är färdigvårdad skall han åter till fängelse, till det straff som är utdömt.

Det är dags att handla, Birthe Sörestedt, och inte utreda längre.

Anf. 161 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Jeppe Johnson vet säkert att det är en väldigt grannliga uppgift att lagstifta om psykiskt störda brottslingar. Tvångspsykiatrikommittén har också fått i uppdrag att se över den lagstiftning som trädde i kraft 1992. Att nu Straffansvarsutredningen har lagt ett förslag om en förändring av lagstiftningen är värt att beakta. Visserligen säger utredningen att man ser det som ett underlag för vidare utredning.

De här frågorna är komplicerade. Det är motstridiga intressen som skall tas till vara. Därför menar jag att man måste vara väldigt noggrann och få det ordentligt utrett innan man gör en lagstiftning.

Anf. 162 JEPPE JOHNSON (m) replik:

Fru talman! Från vår sida anser vi att det som skall utredas redan är klart. Det finns ett intresse som står över alla andra, och det är de latenta brottsoffer som möjligtvis finns. Dem lägger vi mycket stor vikt vid.

När det gäller narkotikafrågan tycker Birthe Sörestedt att vi är överens. Så har det inte varit i alla tider. Jag vill nästan påstå att vi har fått dra Socialdemokraterna med oss, bl.a. när det gällde att kriminalisera narkotika för eget bruk. Den första lagen som kom, som var helt tandlös när det inte fanns fängelse i straffskalan, var ett slag i luften. Men sedan vi införde fängelse i straffskalan, som ger möjlighet till blod- och urinprov, vet vi att lagen har varit mycket framgångsrik. Jag är mycket glad att Socialdemokraterna hitintills inte har kommit med en återställare på den punkten. Hos kriminalpolisen i Stockholm i går fick jag belägg för att det här är en mycket viktig lag.

När det sedan gäller narkomaner håller jag med Birthe Sörestedt om att det är oerhört viktigt att man kan fånga upp dem tidigt och att man kan ge dem vård. De tre ben som Birthe Sörestedt talade om ställer jag fullständigt upp på.

Därför är bl.a. detta med blodprov så bra, därför att man kan komma in väldigt tidigt hos ungdomar som man inte tror använder narkotika. I dag ser narkomanerna nämligen inte ut riktigt som de gjorde förr. De ungdomar som tar ecstasy m.m. ser inte ut som typiska narkomaner, i alla fall inte i början.

Det finns också en annan grupp, och det är de grova narkotikabrottslingarna – de som ni alltid tidigare ansåg er vilja ha tag i, Birthe Sörestedt. Det är dem vi vill döma till livstids fängelse, inte narkomanerna. Det är de som cyniskt profiterar på de här ungdomarna för att tjäna omåttligt mycket pengar och som inte bryr sig ett enda dugg om att de förstör andra människors liv. Vi tycker att det är en markering att ha livstids fängelse här. Jag tycker att ni också kunde gå med på det. Jag hoppas att vi kan dra er dit även i denna fråga.

Anf. 163 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Att vi ser allvarligt på narkotikabrottsligheten anförde jag tidigare, och det visar vi genom de höga maximistrafpen. Jeppe Johnsson och jag kommer kanske någon annan gång att diskutera hela vår narkotikapolitik.

Jag tror inte, som Jeppe Johnsson, att det är lagstiftningen om narkotika för eget bruk som har gjort att Sverige är känt för sin restriktiva narkotikapolitik. Det är just de tre ben som jag tidigare redogjorde för, som innebär att man sätter in åtgärder på olika områden. Det är det som har gjort att vi har varit förhållandevis framgångsrika här i Sverige med att bekämpa narkotikabrottsligheten.

Anf. 164 SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Bostadsutskottet har ju slagit fast att ett konsekvent utnyttjande av plan- och bygglagen kan vara ett av flera verksamma medel i kampen mot de kriminella mc-gängen, för att förhindra olämplig användning av byggnader och etableringar av oönskad verksamhet, som det står. Men bostadsutskottet säger också, att om det föreligger behov av att i

mera samlad form se över lagstiftning på olika områden eller på annat sätt ge berörda kommuner stöd bör sannolikt även tillämpningen av plan- och bygglagen ingå i ett sådant sammanhang.

Vi vet att en hel del insatser har gjorts speciellt under det senaste året. Men det behövs mera. En insats från justitieutskottet hade ju varit mycket viktig. Men det är bara att konstatera, fru talman, att man från majoritetens sida har bedömt att det inte skulle ske. Det är beklagligt men inte förvånande. Det är inte heller otroligt att den motion som har skrivits kanske inom ett eller två år blir en proposition.

När det gäller den olaga kårverksamheten står det visserligen att den rör hot mot statsskicket, men om de kriminella mc-gängens framfart inte är ett hot mot statsskicket vet inte jag vad som är det. En organisation som har statsskicket som sin huvudfiende, är den inte ett hot mot statsskicket?

Det gäller att i alla sammanhang strypa möjligheterna för dem att få pengar och plats att verka på. Det är ett effektivt medel. Vi kommer aldrig att klara av det här om vi skall vänta så länge att polisen måste göra det. Vi måste som vanligt försöka vara förutseende och stämma i bäcken och inte i ån.

Anf. 165 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Fru talman! Det förekommer ett samarbete över gränserna i lagstiftningsärenden med kartläggning och utbyte av expertkunskap. Polis- och åklagarväsen har också samverkansgrupper. Jag förutsätter att man i det samarbetet tar upp, analyserar och prövar olika bitar av den lagstiftning som vi har men också när det gäller att utvidga lagstiftning och åtgärder. På det här området görs alltså en hel del, och jag förutsätter att det arbetet, som sägs fortgå, kommer att bli verkningsfullt.

Anf. 166 SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Jag förutsätter också att det händer mycket utanför justitieutskottets område, men det hade också varit bra om justitieutskottet hade visat handlingskraft och initiativförmåga.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 mars.)

11 § Processrättsliga

Processrättsliga frågor **frågor**

Föredrogs

Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU8

Processrättsliga frågor

Anf. 167 ANDERS G HÖGMARK (m):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande nr 8 behandlas en hel del processrättsliga frågor. Det är motioner från den allmänna motionstiden som vi tar ställning till där. Till betänkandet har fogats fyra moderata reservationer och tre särskilda yttranden.

I den första reservationen, som jag också yrkar bifall till, tar vi upp behovet av att kunna kroppsvisitera personer som är misstänkta för narkotikabrott. Vi har motionerat om detta. Vi menar att den lagstiftning som reglerar detta inte ger tillräckliga möjligheter till beslag av narkotika i sådana fall då den misstänkte svält narkotika. Därför vill vi att regeringen ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag om lagändringar som gör det möjligt för polisen att i bevissäkringssyfte låta sjukvårdspersonal ge den misstänkte kräkmedel.

I går morse var det nog ganska många ledamöter som vaknade till olika nyhetsutsändningar om polisen i radio och TV och även tog del av Svenska Dagbladets artikel med rubriken "Kräkmedel kan bli vapen mot knarket". Bakgrunden till detta var den skrivelse som Polismyndigheten i Stockholms län, med avsändare länspolisöverste Gunno Gunnmo, hade ställt till Rikspolisstyrelsen i akt och mening att uppmärksamma Rikspolisstyrelsen på den verklighet som möter poliserna ute i fält – på Plattan och runt omkring i Storstockholmsregionen.

Fru talman! Jag tror att det kan vara värdefullt att i riksdagens protokoll läsa in några rader ur denna skrivelse, som har som rubrik "Framställan om att Rikspolisstyrelsen skall verka för att kräkmedel skall få användas vid kroppsbesiktning i anledning av narkotikabrott".

I fortsättningen står det i sammanfattning: "Regeringen har i de senaste årens regleringsbrev tydligt markerat att polisen skall prioritera och intensifiera bekämpningen av narkotikabrottslighet. Framför allt skall polisen på ett mer effektivt sätt ingripa mot gatuhandel och därigenom minska nyrekryteringen av missbrukare. På grund av att tillvägagångssättet vid försäljning av narkotika på gatunivå förändrats och förfinats under 1990-talet står dagens gatulangningspoliser utan effektiva tvångsmedel att ingripa mot s.k. sväljare."

Länspolisöversten fortsätter: "Polismyndigheten får anses ha en skyldighet att upplysa om denna utveckling av narkotikabrottsligheten, så att Rikspolisstyrelsen kan uppfylla de återrapporteringskrav som den åläggs i regleringsbrevet för budgetåret 1997 avseende polisväsendet."

Han säger vidare: "Gällande rätt är i dag att polisen inte med tvång får ge en person kräkmedel för att han sökt undgå lagföring genom att svälja narkotika. Tvångsmedicinering är utan tvekan ett stort ingrepp i den personliga integriteten. – Det tror jag att vi alla starkt kan understryka. Detta är ett exceptionellt tvångsmedel."

Myndigheten skriver vidare: "Men om man vid en avvägning ställer intresset av personlig integritet inte bara mot intresset av att utreda det enskilda innehavet utan också, som måste ske i detta fall, mot intresset av att polisen över huvud taget skall kunna ingripa mot försäljning av narkotika på gatunivå, överväger enligt myndigheten det senare. I det senare intresset ligger också att polisen skall kunna minska nyrekryteringen av narkotikamissbrukare. Om man dessutom betänker att en misstänkt person som sväljer en kapsel heroin väljer detta beteende för att kunna begå brott i skydd av grundlagen blir intresset av att polisen skall kunna ingripa än starkare."

Man avslutar: "För att komma till rätta med det s.k. sväljarproblemet på gatunivå föreslår polismyndigheten att två nya stycken införs i 28 kap. 12 § rättegångsbalken som ger polisen möjlighet att med tvång ge kräk-

medel till s.k. sväljare för att bevisa brott mot 1 § p. 1–5 narkotikastrafflagen.”

I går var justitieuskottet och besökte denna myndighet, och vi fick då de argument som framfördes i skrivelsen till Rikspolisstyrelsen vidareutvecklade. Eftersom vi som reserverat oss är en minoritet skulle det vara utomordentligt intressant att få veta om majoriteten på något sätt har tagit intryck av skrivelsen och den redovisning som gavs oss i går. Det är ju en ganska rejäl tajmning av det hela att detta var ett stort ärende i går och att vi i dag diskuterar detta.

Jag tror att det är viktigt att de myndigheter som har till uppgift att bekämpa brottsligheten och förhoppningsvis dränera narkotikaträsket märker att det finns ett intresse och en levande debatt, åtminstone mellan dem som är här nu i kväll. Jag skulle vilja fråga majoriteten, som har avvisat de moderata motionskraven, som alltså lades fram långt innan polismyndigheten skrev till Rikspolisstyrelsen: Vad vill ni göra – utreda, fundera? Vi som har reserverat oss är mycket väl medvetna om att detta är ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten och att det är en grannliga avvägning mellan å ena sidan det och möjligheten att effektivare kunna bekämpa narkotikabrottsligheten. Men, fru talman, åt vilket håll går majoritetens funderingar efter den genomgång vi hade i går?

Jag tror att det är viktigt att notera att vi också fick entydiga signaler om att effektiviteten, resultaten av narkotikaspaningarna, under de första månaderna i år var betydligt sämre som ett utflöde av de knappa resurser som polisen i dag har. För att klara underskotten har man på myndigheten infört ett näst intill idiotstopp när det gäller övertiden. Spaningar som kan förväntas innebära övertid genomförs inte. Spaningar får avbrytas för att klara övertidsreglerna. Ni som har beslutat om de mindre resurserna – socialdemokrater och centerpartister – sänder den typen av rapporter några funderingar till er? Det skulle vara mycket intressant att få ta del av.

Fru talman! Den andra moderata reservationen behandlar möjligheten att genomföra buggning vid grov narkotikabrottslighet. Det är inte första gången dessa önskemål framförs. Majoriteten hänvisar till pågående utredningar – som vanligt, höll jag på att säga – och avvisar de moderata önskemålen.

Vi tycker att frågan är tillräckligt utredd. Vi anser att regeringen snarast skall utforma lagtext och förelägga riksdagen förslag under våren. På så sätt skulle, fru talman, polisen få vassare redskap för att kunna komma åt en del av den här allvarliga narkotikabrottsligheten.

Den tredje reservationen avser åtgärder i syfte att underlätta och möjliggöra indrivning av böter vid trafikbrott. Vi moderater menar att den nuvarande lagstiftningen i praktiken innebär att en utländsk trafikant som lämnar landet utan att betala sina böter kommer undan påföljd. Det är mycket tveksamt, menar vi, om gällande bestämmelser om kvarstad i rättegångsbalken är tillräckliga för att säkerställa den här betalningsskyldigheten. Under alla omständigheter menar vi att en uppföljning av reglerna måste komma till stånd och vid behov förslag om effektivare lagstiftning, som då kunde säkerställa beslag och förverkning av fordon, för att säkerställa dessa utbetalningar av böter.

Den fjärde reservationen avser lag om skiljemän. Vi menar återigen att det är hög tid att sätta litet fart i Regeringskansliet när det gäller lag-

stiftningen så att vi får en ny lag om skiljemän. Den gamla är från 1929, så den har på olika sätt blivit mer och mer obsolet.

Skiljedomsutredningens betänkande kom redan 1994. Utredningen har remissbehandlats. Även om man ställer mycket blygsamma krav på snabbhet i Regeringskansliet hade det varit rimligt att riksdagen vid denna tid – ett par år senare – hade fått ett förslag till lagtext.

Sverige har som bekant förvärvat ett mycket gott namn inom det skiljeprocessuella området. Över hundra internationella skiljedomsförfaranden handläggs årligen i Sverige. Bristerna i denna något föråldrade lagstiftning märks nu mer både inom och framför allt utom landet. Det vore djupt tragiskt om det rykte vi har förvärvat under åren skulle raderas på grund av att vi har en lagstiftning som blir mer och mer föråldrad och framför allt på grund av att vi har en regering som inte förmår inse detta och använda det utredningsmaterial som faktiskt finns framme.

Fru talman! Jag vill göra några korta kommentarer kring de särskilda yttrandena. Ett särskilt yttrande gäller de högsta domartjänsterna, där vi tydligt markerar betydelsen av den oberoende ställningen för domarkåren. Vi antyder att man kan börja ifrågasätta om det system med kallelseförfarande som vi för närvarande har ger tillräckliga garantier för att oberoendet skall kunna säkerställas.

Det andra särskilda yttrandet gäller tingsmeriteringen. Vi tycker att det är utomordentligt värdefullt att utskottet markerar tingsstjänstgöringens stora betydelse så tydligt. Det tycker vi är utomordentligt bra. Man kan måhända diskutera vissa förändringar i inriktning och omfattning, men på det hela taget tycker vi att detta är mycket positivt. Med detta sagt gäller det faktiskt också att ge domstolsväsendet materiella resurser att ta emot alla dessa studerande som vill tingsmeritera sig och som skulle göra utomordentligt stora insatser i rättsväsendet om de fick lov att göra detta. Det är nog en ganska stor del som skulle vilja tingsmeritera sig, men som inte får det på grund av bristande plats.

Man kan peka på en ganska entydig bild: De små tingsrätterna ger ofta de allra bästa möjligheterna till en allsidig utbildning. Det är ingen tvekan om att det ger betydligt större allsidighet att tingsmeritera sig på en mindre tingsrätt jämfört med att tjänstgöra på någon av de riktigt stora tingsrätterna. Det är ytterligare ett argument för att slå vakt om de små tingsrätterna.

Det behövs resurser, fru talman, och inte bara fagert tal. Det kostar så litet. Det gäller att ställa upp med ekonomiska resurser så att tal och handling överensstämmer.

Fru talman! Det finns ett särskilt yttrande angående invandrare inom polisen och rättsväsendet. En socialdemokratisk motionär har framfört önskemål om att den andel som har invandrarbakgrund inom polisen skulle öka. Det förs ett resonemang i utskottet som vi ställer oss bakom. Vi noterar med glädje att den andel som har invandrarbakgrund från 1990 till 1995 har ökat från 4,3 % till ungefär 14 %. Det är en ganska betydande uppgång.

Men om man skall tänka framåt är det klart att man måste tänka på följande: Om flera människor med invandrarbakgrund skall bli poliser måste de genomgå polisutbildning. Så länge polisutbildningen ligger i stå finns det knappast några möjligheter att klara detta. Det är samma sak

återigen: Det talas fagert om vad som skall ske, men de begränsade resurserna möjliggör inte det man säger att man vill.

Fru talman! Jag kan bara konstatera att det genom hela betänkandet uttrycks en form av tveohågsenhet från majoritetens sida. Det är en oförmåga att ta ställning, att ge polisen personella och materiella resurser och att reformera den lagstiftning som behövs för att ge polisen den skärpa och vasshet som krävs för att komma åt den verkliga brottsligheten och sanera drogsträsket. Ytterst handlar det om att ge rättsstaten – de människor som faktiskt är präglade av hederlighet och ärlighet – en chans att känna att rättsstaten agerar mot den brottslighet som så intensivt florerar runt omkring.

Det förvånar mig, fru talman, att en så stor majoritet i denna kammare inte vill ge rättsstaten och polisen de resurser som människor definitivt önskar att de skall få. Det förvånar mig – jag vill gärna säga detta inte minst till Centerpartiet – att man så uppenbart har avlägsnat sig från den strömfåra som finns i landet när det gäller att ge polisen resurser. Socialdemokraterna och Centerpartiet har ju gemensamt sagt att de inte vill ge polisen mer resurser. De vill inte ge domstolsväsendet mer resurser. De vill inte ge kriminalvården mer resurser. Inget fagert tal i världen kan dölja det faktum att det som hela rättskedjan i dag behöver är ökade resurser i kombination med ett konstruktivt reformarbete och ett konstruktivt rationaliseringsarbete.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 168 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! I partimotionen Ju903 till årets riksdag framhöll Centerpartiet att regeringen bör förelägga riksdagen ett lagförslag som gör hemlig telefonavlyssning, s.k. buggning, möjlig vid bl.a. allvarliga narkotikabrott. Vi anser också att det bör bli lättare att få tillstånd till användande av övervakningskameror i butikslokaler.

Bakgrunden till dessa förslag är följande. Vi anser att användningen av övervakningskameror har en brottspreventiv effekt. För många butiker är det ett effektivt sätt att övervaka lokalerna för att minska svinnnet på grund av stölder och snatterier. Vi anser det alltför svårt enligt dagens regler att få tillstånd för sådan utrustning. Det krävs i princip att den tillståndssökande först skall ha utsatts för brottslighet för att han eller hon skall få tillstånd till att installera övervakningskameror. Det tycker inte vi är rimligt. Det är givetvis viktigt att stor hänsyn tas till integritetsaspekter även i fortsättningen, men vi anser att möjligheterna att använda sådan utrustning bör förbättras. Genom att t.ex. informera kunderna att butiken är kameraövervakad kan ju kunden själv bestämma om han vill handla där eller ej. I reservation nr 4 framhålls att regeringen bör beakta dessa synpunkter vid den fortsatta beredningen av betänkandet Kameraövervakning.

Vi vet också att den grova brottsligheten under senare år har ändrat karaktär. Den grova narkotikabrottsligheten och de s.k. mc-gängen använder sig av metoder som innebär att polisen har svårt att med traditionella metoder agera på ett rationellt sätt mot denna brottslighet. Det har visat sig att det föreligger ett behov från polisens sida att kunna avlyssna sådana grupper för att samla information som kan leda till gripande. Detta

bör bli möjligt under förutsättning att reglerna för tillstånd till detta utformas så att risken för olämpliga integritetskränkningar minimeras.

Frågan om användande av s.k. buggning utreds nu av en särskild utredare, men arbetet kommer inte att vara avslutat förrän i mars 1998. Vi reservanter anser att förslag till lagstiftning bör komma inom en snar framtid. Det handlar alltså om ett förslag till lagtext.

Fru talman! I motion Ju812 föreslås att avgiften vad gäller tvistemål bör ses över ytterligare och att en utredning därför krävs, trots att tvistemålsavgiften nyligen har höjts. Tvistemål kan gälla de mest skilda saker och tvistemålssumman kan variera avsevärt. Tvistemålen innebär många gånger en mycket stor arbetsinsats. Inte sällan måste t.ex. dokument över sättas till andra språk.

Större tvistemål tar ofta relativt lång tid och kräver stora personella resurser. Samtidigt finns det ett besparingsbeting på domstolarna, och det finns stora ärendebalanser. Jag anser däremot inte att tvistemålsavgiften skall vara på en så hög nivå att den enskilde av den anledningen drar sig för ett tvistemål. Men det bör ifrågasättas om inte avgiften i dag är så pass låg att det finns ett visst överutnyttjande av möjligheten. En höjd avgift skulle säkerligen leda till ett mindre antal tvistemål. Om man dessutom övervägde om tvistemålsavgiften inte skulle kunna sättas i relation till tvistesumman skulle kanske också sådana resultat uppnås. Det förefaller orimligt för oss att samma tvistemålsavgift tas ut oavsett om tvistesumman är 5 000 kr eller 100 miljoner kronor.

I ett läge där samtliga statliga myndigheter åläggs besparingsbeting kan en höjd tvistemålsavgift leda till en viss intäkt för statskassan samtidigt som färre resurser inom domstolsväsendet behöver tas i anspråk för tvistemål.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna nr 2 och 4, men jag står självfallet bakom alla reservationer som företrädare för Centerpartiet har undertecknat.

Fru talman! Till slut vill jag kommentera några av de synpunkter som Anders Högmark framförde här i talarstolen alldeles nyss. Anders Högmark framförde att det är mycket tragiskt när polisen inte kan fortsätta att spana vid olika brott. Jag kan bara instämma i det. Det är lika tragiskt när polisen inte kan utreda alla brott eller rycka ut vid alla behov. Så är det ju i dag. Det vet vi alla. Även om vi skulle fördubbla polisens resurser i hela landet, vilket inget parti här i kammaren kräver, skulle vi ändå inte klara av allt detta.

Men det jag tycker att Anders Högmark har glömt, och det tål att ödmjukt påminna om, är att Moderaterna till det här budgetåret inte har anslagit några medel till polisen som skulle kunna gå till den direkta polisverksamheten i dag. En del av de medel ni har avsatt skulle gå till Polishögskolan, och övriga medel skulle gå till Schengensamarbetet och kostnaderna för det. Ni har inte själva budgeterat och föreslagit en enda krona utöver vad Centerpartiet och regeringen har gjort för den dagliga polisverksamheten för detta budgetår.

Anders Högmark säger sig vilja värna om de små tingsrätterna. Då vill jag påminna om att det inte är så länge sedan vi här i kammaren debatterade ett betänkande där Centerpartiet i en reservation värnade om de minsta tingsrätterna. Då uttalade sig majoriteten här i kammaren inte för att lägga ned de minsta tingsrätterna. Men vilka var det som i sin reser-

vation tydligt beskrev att man kunde tänka sig att lägga ned ett visst antal mindre tingsrätter? Jo, det var Moderaterna som gick i spetsen för den reservationen.

Anf. 169 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Fru talman! Jag har en känsla av att kammaren har hört argumenteringen och försvarstalet förr om varför mer resurser inte gör någon nytta. Ingbritt Irhammar pekar på att Moderaterna inte har kommit med förslag till ökade insatser till polisen. Det är inte sanning. Vi har föreslagit ökade resurser för polisen. Den kapacitet som eleverna vid Polishögskolan kan innebära, kommer att ge ett tillskott. Vi påstår inte att detta är tillräckligt. Ytterligare resurser hade givetvis gjort ännu större nytta. Men kan Ingbritt Irhammar påstå att ett tiotal eller hundratal miljoner kronor ytterligare placerade på ett effektivt sätt inom polisen skulle vara till skada? De skulle kanske till äventyrs vara till nytta för att kunna klara detta.

Tog Ingbritt Irhammar inget intryck av den redovisning som polisen gav i går? Det verkar som om den rann av som vatten på en gås ungefär. Det är förutbestämt. Ni och Socialdemokraterna har bestämt er för att denna budgetnivå är den mest ideala för att hävda rättsstaten. Vi moderater accepterar inte det synsättet. Att höra sådana inlagor är ingen nyhet för oss, och det borde inte vara någon nyhet för Ingbritt Irhammar som har jobbat litet grand i justitieutskottet, mycket längre än vad jag har gjort. Hon borde ha tagit åt sig något av detta. Eller är solidariteten med Socialdemokraterna och detta regeringssamarbete så stark att man skall stå upp i vått och torrt och försvara alla besparingar? I själ och hjärta vet jag vad den s.k. centerrörelsen tycker om detta. Jag vet att man har samma rättspatos som Moderata samlingspartiet och tycker att väsentligt större resurser borde läggas här. Men det är inte lika lätt att förklara, varken här eller ute i centerrörelsen.

Anf. 170 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Att höja rösten förändrar inte det faktum att ni för budgetåret 1997 inte har föreslagit några ytterligare resurser för den direkta polisverksamheten som skulle kunna avhjälpa dessa avbrott i spaningen som man påtalade i går, enligt Anders Högmark.

Precis om jag framförde, har en del av era resurser för det här budgetåret föreslagits gå till polisutbildningen. Anders Högmark vet lika väl som jag att det inte ger några färdiga poliser som kommer ut direkt därför från det här budgetåret. Och resten gick till Schengensamarbetet.

Sedan tycks det inte vara nog med att Anders G Högmark glömmer innehållet i Moderaternas egna motioner. Han tycks inte heller minnas från den ena dagen till andra vad som har hänt. Jag deltog nämligen inte i besöket i går. Om han inte minns att jag inte var där så är det bara att beklaga.

Anf. 171 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Fru talman! Jag beklagar om jag levde i föreställningen att Ingbritt Irhammar var där, och jag beklagar om röstläget var något högt. Men det är lätt att bli engagerad när man talar om någonting som man tror på. Jag

skall försöka att hålla en dämpad ton så att Ingbritt Irhammar inte blir störd av röstläget.

Moderata samlingspartiets budgetförslag redovisas i utskottsmaterialet och de betänkanden som har producerats med anledning av budgetpropositionen. Där redovisas klart att vi har 127 miljoner mer till vårt förfogande än vad huvudalternativet – regeringens av Centern stödda förslag – ger. Det har avvisats. Det ger alltså en 127 miljoner lägre ram som svenskt rättsväsende har att hantera på det här området. Vi tror att dessa 127 miljoner skulle ha betytt ganska mycket.

Eftersom Ingbritt Irhammar inte var där i går hoppas jag att hon ändå har blivit litet nyfiken på detta och på de inlagor och den redovisning som gavs. Jag rekommenderar ett studiebesök för att få ta del av detta. Det är en ganska skrämmande bild som man får se nu när myndigheten på grund av budgetrestriktionerna måste lägga ett näst intill idiotstopp för övertiden, som man sade själv.

Anf. 172 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att Anders Högmark medger att moderaterna inte har föreslagit några ytterligare medel för det här budgetåret som skulle kunna gå till den direkta polisverksamheten och hjälpa det här distriktet.

Jag noterade också att Anders Högmark inte med ett ord kommenterade varför ni som nästan enda parti rakt ut skrev att ni var beredda att lägga ned de minsta tingsrätterna.

Anf. 173 SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiet vill, som alla andra partier i det här landet, på olika sätt bekämpa drogmissbruket. Vi vet ju att det blir allt allvarligare och att det dessutom går allt längre ned i åldrarna.

Ett av de förslag som vi har kommit med är att man skall utreda förutsättningarna för att använda kräkmedel. Vi är väl medvetna om att detta är en etisk krock mellan samhällets mål att bekämpa narkotikahandeln i alla former som finns och läkaretikens syn att läkemedelsanvändning skall vara till för patientens skull och inte för samhällets. Folkpartiet står bakom reservation nr 1, men vi förutsätter att innan regeringen kommer med ett förslag har den noggrant utrett konsekvenserna av det.

Vi har också några särskilda yttranden i det här betänkandet. Det första gäller tillsättning av de högsta domartjänsterna.

Det är bara att konstatera att det inte är bra att så många av de högsta domartjänsterna tillsätts av regeringen utan att det finns någon möjlighet till insyn och utan att det finns någon möjlighet att överklaga det beslut som fattas. Men vi avstår ändå från att ha något yrkande i det här sammanhanget.

Vi har också ställt oss bakom det andra särskilda yttrandet, om tingsmeritering. Vi beklagar att den viktiga notariejänsstgöringen i dag inte fungerar som den borde göra på grund av att det inte finns tillräckliga resurser. På något sätt måste vi se till att vi får de resurser som behövs, så att de jurister som behöver tingsmeritering får det.

Fru talman! Vi har inget yrkande i det här fallet heller.

Anf. 174 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! När det gäller det här betänkandet har Vänsterpartiet bara en enda reservation. Det är reservation nr 5, som jag härmed yrkar bifall till.

Den handlar om tillsättningen av de högsta domartjänsterna. I dag kan man konstatera att det är mycket vanligt att de personer som utnämns till justitieråd, regeringsråd eller till någon annan av de högsta domartjänsterna dessförinnan har tjänstgjort i Regeringskansliet. Praxis i utnämningsfrågor tyder på att en sådan tjänstgöring anses vara en mycket betydelsefull merit.

Nu är det departementet som är ansvarigt för beredningen när det gäller tillsättning av högre domartjänster. Även om man har kontakt med de domstolar där domartjänsten är aktualiserad är det ändå departement och regering som utser domare till just de här tjänsterna.

Det är otroligt viktigt att just domarämbetet kan ses som helt självständigt. Det kan befaras att en domare som har en sådan bakgrund, som kommer från eller har tjänstgjort i Regeringskansliet, kan stå i ett visst förhållande och brista i självständighet i sitt dömande. Bara tanken på att det skulle kunna vara så, bara misstanken att självständigheten inte är fullständig hos domarna, innebär att man bör göra en översyn. Man bör göra en utredning där man eftersträvar en ny ordning för utnämningar som ger både riksdag och allmänhet en ökad insyn i förfarandet.

Även om det börjar bli sent på kvällen vill jag ändå kommentera en del av det Anders G Högmark sade i talarstolen. Han menade på att det var omöjligt att förstå varför majoriteten inte är beredd att skjuta till mer resurser till rättsväsendet. Moderaterna framstod som de stora kämparna när det gäller att beivra narkotikamissbruket och som de enda som är rädda om rättsstaten.

Men moderaternas politik och de enorma indragningar som moderaterna har varit beredda att göra i kommunerna slår direkt mot möjligheten för narkotikamissbrukare att få vård och hjälp. Man måste ju också ha en helhetssyn i politiken. Det hjälper inte att vi ger hur mycket resurser som helst till polisen, om vi inte samtidigt ser till att människor har en så dräglig tillvaro att de inte blir kriminella, utslagna och missbrukare. Det skulle vara intressant att höra moderaterna diskutera vad moderaternas politik på andra områden kan leda till när det gäller brottslighet och utslagning.

Så till frågan om kroppsbesiktning och kräkmedel. Det är ju en oerhört integritetskränkande åtgärd. Poliserna här i Stockholm har nu kommit med en skrivelse. Där visar man på att man har problem när folk sväljer kapslar och att man inte kan genomföra den kroppsbesiktning man skulle vilja göra. Man har då lyft fram att det har blivit en förändrad och förfinad narkotikahandel, och att det är detta som har gjort att människor har börjat svälja kapslar.

Men det här har polisen i alla tider brottats med. Det är inte någon ny, förändrad och förfinad narkotikahandel som just den här biten bygger på. Det är de små gatulangarna och de enskilda missbrukarna på Plattan som sväljer kapslarna när polisen kommer. Det är inte den förändrade och förfinade narkotikahandeln som har skapat de problemen, utan det här har man fått tackla.

Frågorna om kroppsbesiktning och kräkmedel har man ju också haft uppe flera gånger tidigare. Det är en oerhörd integritetskränkning att

tvångsmedicinera. Därför bör det finnas en mycket starkt brottsbekämpande effektivitetsvinst att uppnå. Jag som person kan med det underlag som finns i dag inte alls se att det skulle vara en sådan oerhörd effektivitetsvinst att låta polisen använda kräkmedel. Jag kan inte se att det skulle vara av så betydande intresse när det gäller att kunna komma åt narkotikahandeln.

I den avvägningen, mellan olika grupper, typer av brott och typer av straff som brottet skulle kunna motsvara, är användningen av en så grovt integritetskränkande åtgärd fullständigt otänkbar för mig.

Fru talman! Jag skall inte använda all min tid, utan också förkorta mitt anförande litet.

Anf. 175 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Fru talman! Jag har all respekt för att man i avvägningen mellan integritetsargument och effektivitetsargument kan landa i olika slutsatser.

Vi har uppenbarligen landat i samma ståndpunkt som de som i daglig gärning försöker att dränera detta knarktrask. Jag tror att det är viktigt att lyssna på dem som jobbar. De känner frustration över att i princip veta att den och den skall de få fast, men genom den här metoden väljer man att omöjliggöra säkerställandet av sin skuld.

Vi gör en annan bedömning. Som sagt, jag har all förståelse för att det finns de som tvekar inför detta. Men jag tror att under en tid kan det vara befogat.

I andra länder, i vårt grannland Norge, som inte är helt ociviliserat, tillämpar man den här metoden. Förmodligen har man samma argument och har gjort en avvägning som har landat i att detta bör användas.

Alice Åström säger: Moderaterna talar inte om någon helhetssyn, de har inte någon helhetssyn. Men med den politik som nu bedrivs går hundratusentals människor och tiotusentals ungdomar under 25 år arbetslösa på grund av en oförmåga hos regeringen att föra en politik som skapar jobb, framtidstro, tro på något att kämpa för. Det finns inget absolut samband mellan arbetslöshet och drogmissbruk. Men det är ingen tvekan om att det finns en uppenbar fara i storstadsregionerna för att ungdomar, som månad efter månad, år efter år, går utan en strimma hopp och utan någon framtidstro, söker sig till olika gängbildningar.

Den kanske viktigaste uppgiften, Alice Åström, framför allt för dem som regerar det här landet, är att skapa framtidstro genom ledarskap. Man måste mana till tro på landet och på möjligheten att forma någonting, i stället för den pessimism, räddhågsenhet, tvekhågsenhet som breder ut sig som en grå dimma över Sverige.

Anf. 176 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Jag skall inte ta någon större debatt med Anders G Högmark om användningen av tvångsmedicinering.

Det här har behandlats i Polisrättsutredningen och i flera olika utredningar. Jag möter också en hel del poliser, och alla tycker inte att det här är den enda vägen att gå. Det finns *en* skrivelse och *en* ansökan när det gäller Stockholm där man har gett uttryck för det här.

Jag tror att det är farligt att säga att hela poliskåren generellt vill ha detta och att man måste ha det för att kunna göra någonting. Det finns

skilda meningar också där om det effektiva eller nödvändiga i att ta till sådana här åtgärder.

Jag är helt överens med Anders G Högmark om att arbetslösheten är en av de viktigaste frågorna. Men jag kan inte komma ifrån att den kraftiga indragning av statsbidragen till kommunerna som moderaterna har föreslagit skulle innebära en väldigt ökad arbetslöshet bland de människor som arbetar inom kommunerna. Inte heller den politiken skulle alltså leda till fler jobb.

Anf. 177 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Jag vill inte överdriva sambandet med arbetslösheten, men vi är i alla fall överens om att den brist på framtidstro och nästintill massarbetslöshet som finns hos unga människor är en bra grogrund för dåligheter. Det är dock en väl enkel koppling att sysselsättningen ökar bara vi får mer statsbidrag. Tänk om man under årtionden hade resonerat så i Gnosjö, Alice Åström! I Gnosjö har man utan större omfattning på statsbidragen skapat någonting för framtiden. Det borde inte vara helt obekant för den som sitter framför mig på Jönköpingsbänken.

Anf. 178 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 5 och 6. Reservation 1 gäller narkotikabekämpning på gatunivå. Jag har träffat poliser som jobbar på bl.a. Plattan med narkotika, och de har ett stort problem. Resultatet av spaning som de har gjort under en längre tid kan raseras därför att, som vi hörde, langare eller köpare sväljer narkotikakapslarna. Det är en prioriterad uppgift för narkotikapolisen att bekämpa detta. Den har också fått i uppdrag att minska nyrekryteringen av missbrukare.

Vad gör man i den här situationen? Man kan ta in den misstänkte och sätta denne en vecka på "tulltoa" med bevakning hela tiden. Det kostar 5 000 kr per dygn. Ett frihetsberövande under denna tid är en mycket ingripande åtgärd för den som det gäller. Användande av kräkmedel påminner om det som vederbörande ändå själv utsätter sig för. Efter att ha svält kapseln sätter man oftast själv fingrarna i munnen och kräks upp kapseln.

Den föreslagna metoden tillämpas också i vårt grannland Norge, där man har ganska likartade förutsättningar. Där har denna metod lett till att sväljandet av kapslar minskat. Därför behöver polisen inte heller använda så mycket kräkmedel.

Jag tycker att vi skall utreda denna metod. Jag förstår till fullo problemen. Jag tycker att det är bra att ringa in behovet av ingripande, precis som när det gäller förbudande av mc-organisationerna för att få bukt med mc-brottsligheten. Man bör ingripa mot dem som det gäller i stället för att använda buggning och register som drabbar en stor allmänhet.

När det sedan gäller tillsättning av domartjänster tycker jag att en utredning skall se över systemet för detta. Domartjänsterna tillsätts nu av regeringen efter beredning i departementet. Det är mycket hemlighetsfullt, och det finns ingen insyn. Domarna i de högsta instanserna får även inflytande över utnämningarna genom avgivande av utlåtanden.

Jag tror att detta leder till följsammare och osjälvständigare domare. Det kungörs inte när tjänsterna är lediga, och det finns inget formellt

anmälningsförfarande. Man säger utan diskussion utåt att de högst kvalificerade skall komma i fråga.

Jag har som lekman ofta funderat över det som händer inom domstolarna. En ung person som har klarat sin juristexamen och som siktar på domarkarriär skall gå som notarie, och då är man i det närmaste livegen. Man måste göra vad man blir tillsagd för att få goda vitsord. Man går vidare genom fiskala tester under samma förhållanden. Man har inte fast tjänst och kan egentligen inte fatta självständiga beslut. Man är beroende av de vitsord som man får ända fram till det yttersta målet, när man enligt detta system blir utsedd till domare.

Hur kan det komma ut kreativa och självständiga domare av detta förfarande? Jag tycker att det har spelat ut sin roll. Vi har nu en ny tid, och systemet borde ha ändrats för länge sedan. Jag återkommer till notarieutbildningen, som systemet börjar med.

Jag har avgivit en reservation om grupptalan för miljöorganisationer. Miljöpartiet har väckt en sammanhängande motion om miljöbrottslighet, där ett av yrkandena var att miljöorganisationer skall få föra talan. En enskild person kan i dag helt enkelt inte väcka anspråk mot en industri eller ett annat större företag. Inte heller naturen har någon talan. Detta måste vi ändra på.

Det pågår en beredning av resultatet av en utredning. Vissa delar av det bereds inom Justitiedepartementet och Miljödepartementet, och slutsatserna skall överlämnas under 1998. Jag skulle redan nu vilja att riksdagen gör ett uttalande om att denna fråga är viktig.

Vad gäller tingsmeriteringen vill jag säga att det inte finns någon annan utbildning där betygen spelar en så stor roll för karriären som på juristlinjen. För inte alltför länge sedan, i inledningen av 80-talet, började betygskraven för antagning till tingsmeritering att öka. Tidigare kunde i stort sett alla med medelbetyg räkna med notarietjänst. Eftersom behovet av jurister trots allt var stort, måste möjligheterna till olika typer av praktik öka.

Vi kan inte, som i dag, endast utgå från domstolarnas och åklagarmyndigheternas behov av jurister. De betalande domstolarna lägger ut stora pengar på detta utan att få en effektiv organisation.

Jag har försökt utröna vad en notarietjänstgöring är – är det praktik eller arbete? Det visar sig att det är hälften av vardera. Notarietiden uppgår till två år. Under det första året utbildas vederbörande, och man får ta i anspråk kanslipersonal och domare för utbildningen. Sedan skall notarierna arbeta i ett år, och därefter får de säga adjö. Därefter kommer nya notarier in. Tingsrätterna är uppbyggda på systemet med dessa vandrande gesäller, som hela tiden går och lär sig, och när de har gjort det får de sluta.

Tänk om det skulle vara så inom mitt eget område, på lärarbanan, och inom andra utbildningar, att man ständigt fick komma in under nya överheter! Det skulle vara förfärligt ineffektivt. Man kan inte avskeda människor när de har lärt sig arbetet och ta in nya. Hur effektivt är det? Det är inte konstigt att tingsrätterna får problem.

Det är hög tid att det görs någonting åt detta. Jag sitter visserligen i Domstolskommittén, i vars direktiv det sägs att den bl.a. skall kunna ge förslag till reformering av notarie- och domarutbildningen, men såvitt jag

kan avgöra har den inte tid till det. Jag skulle önska att även övriga blev uppmärksammade på frågan och gjorde någonting åt förhållandena.

Vid en jämförelse med civilingenjörer, sjuksköterskor, läkare och lärare finner man att det för dessa finns möjligheter till praktik. Det borde ingå i utbildningen möjlighet till praktik i alla verksamheter. Också domare skulle kunna få praktik på olika områden, och jag tror att det skulle kunna tillföra domstolarna mycket.

Enligt betänkandet är utskottet enigt om att notariatstjänstgöringen är något som skall behållas – utan att tänka efter hur den egentligen fungerar.

Jag tycker att det skall bli obligatoriskt med praktikplatser – *trainee*-platser – i utbildningen. Man kan sedan diskutera om denna nödvändiga praktik skall täckas av studiemedel och kompenseras av att något annat eventuellt tas bort.

Jag kan också tillägga att jag har varit i kontakt med studerandeorganisationerna. De är helt med på denna diskussion. De har förstått att situationen inte är hållbar eftersom bara en tredjedel av de sökande får platser. Betygshetsen gör att dessa studenter besöker psykologer och kuratorer i större utsträckning än andra studenter.

Anders G Högmark talade om små tingsrätter. Det är nödvändigt att se över den inre organisationen. Jag tror att det är viktigare. Det går inte att bara prata om storleken.

Anf. 179 ALICE ÅSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag kanske skall börja med att yrka bifall till reservation 5 – om jag inte gjorde det tidigare i mitt anförande.

Jag vill bara nämna tingsmeriteringen och att Kia Andreasson hoppas att fler kommer att se problemet. Jag är helt övertygad om att fler gör det. Vi har diskuterat frågan i utskottet.

Däremot känner jag mig fortfarande inte så pass säker på hur notariatstjänstgöringen skall genomföras. Det är mycket möjligt att det är den modell Kia Andreasson förespråkar som skall användas. Men Kia Andreasson beskriver problemen och de oerhörda bristerna i verkligheten. Men jag är inte säker på om just den alternativa modell som reservationen och motionen bygger på är den rätta. Men det är möjligt att Kia Andreasson kommer att övertyga mig att det är så. Denna fråga kommer att tas upp i andra sammanhang i framtiden.

Anf. 180 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Herr talman! Det är mycket glädjande att höra Alice Åströms replik. Jag har inte en direkt färdig modell. Det är tankar som skulle kunna vara möjliga. Men naturligtvis vill jag att dessa frågor skall utredas ytterligare. Därför tror jag inte att vi kommer att hinna med detta i Domstolskommittén. Det krävs ganska stora resurser för att komma fram till en bra modell.

Anf. 181 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Det finns en djupt och sant konservativ attityd, nämligen att inte kasta ut barnet med badvattnet. Det är alltid viktigt att spara det bästa.

I fråga om systemet med tingsmeritering finns det delar som i grunden är bra. Men det finns all anledning att se över en hel del saker. För den skull behöver inte allt kastas ut. Jag tror också att det finns anledning att lyssna på dem som studerar juridik och på dem som har tagit sig igenom systemet. Det finns de som lovprisar systemet, och det finns de som är kritiska.

Kia Andreasson ger en bild av att notarierna går sina två år och sedan blir utslängda. Det var en slarvig beskrivning, men det var ungefär den innebörden i hennes bild. Att så många upplever ett sådant hot när de lämnar notarietjänstgöringen, beror ju på att det svenska rättsväsendet inte har resurser att anställa kompetenta människor. Det är fråga om unga människor som har fått en bra grundutbildning och en bra lärlingsutbildning av gediget slag.

Det stora problemet är de begränsade möjligheterna att anställa. Det finns ärendebalanser, och det finns mängder av arbetsuppgifter för välutbildade jurister. Men låt oss titta på detta problem framöver. Det finns också all anledning att titta över den inre strukturen på tingsrätterna. Går det att få en ändamålsenlig sådan finns det ännu större möjligheter att på ett bra sätt behålla de små tingsrätterna och låta dem spela en aktiv roll.

Jag utgår från att Domstolskommittén, som förhoppningsvis har fått förlängd tid att arbeta, kan komma fram till konstruktiva förslag i den riktningen. Annars är jag övertygad om att Moderata samlingspartiet kommer att verka för att de små tingsrätterna kommer att spela en viktig roll framöver.

Anf. 182 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Herr talman! Det tråkigaste med tingsmeriteringen är att den fortfarande krävs av alla verksamheter. Även privata advokatbyråer anställer nästan inga jurister som inte har genomgått tingsmeritering. Förr var det så många som kunde tingsmeritera sig. Därför var detta en merit som blev ett obligatorium. Nu får bara en tredjedel av de studerande en plats. De övriga kan vara duktiga, men har inte spets i alla delkurserna. De får då ingen plats och därmed ingen meritering. Därmed har de oerhört svårt att få andra arbeten. Så är det i dag.

Anf. 183 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Att det är en så stor efterfrågan på tingsmeriterade jurister kan också bero på att det är fråga om en så bra utbildning. Då är det viktigt att se till att så många som möjligt av dem som vill tingsmeritera sig också får möjlighet till det. Då gäller det ytterst att se till att det finns en organisation och materiella resurser att skapa tingsmeriteringsplatserna.

Jag går återigen tillbaka till att det behövs resurser. Man kan inte trola med knäna och skära ned i rättskedjan och rättssystemet och samtidigt tro att merparten skall kunna få del av detta.

Men detta hindrar inte att man på vissa punkter kan behöva se över innehållet i utbildningen. Det finns ingenting som är så bra att det inte kan bli bättre. Men man behöver inte kasta ut barnet med badvattnet.

Anf. 184 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Herr talman! Visar det sig då vid en utredning av frågan – vilket jag önskar – att tingsmeriteringen är nödvändig för allt slags arbete, måste väl den ingå i utbildningen? Den måste då bli en rättighet.

Anf. 185 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Herr talman! Det var en intressant debatt, och jag tänkte haka på den litet grand. Betänkandet är tunt, men ändå är det en liten doft av rättskultur som slår emot en. Det är inte alltid så vanligt.

Jag har satt upp frågan om notariatjänstgöring som punkt A. Det är faktiskt oerhört viktigt i en rättskultur att ha suttit ting i den meningen att man har arbetat i domstol. Varför då? Jo: Det är något utomordentligt speciellt att vara i domstol, som man gudskelov i andra sammanhang inte ofta utsätts för. Det är fråga om att få pröva en skuldfråga mot den bevisning som läggs fram inför domstolen.

Det är också oerhört uppfriskande att sitta och tro att vederbörande är oskyldig eller skyldig och sedan visar det sig att allt man trodde var helt fel. Detta kan man inte uppleva någon annanstans än i en domstol. Detta är kärnan i juristutbildningen på den nivån.

Jag har många roller. Som styrelseordförande i en av de större advokatbyråerna i Sverige kan jag säga att vi anställer fortfarande i princip bara tingsmeriterade jurister, även om vi vet att läget är fruktansvärt just nu. Jag tror inte att det är fråga om en tredjedel utan snarare 10–15 % av en årskull som får sitta ting. Vi har diskuterat mycket på arbetsgiversidan att ändra attityderna. På något sätt måste man fånga upp den ändrade situationen.

Men fortfarande anses det oerhört viktigt att ha upplevt målen i domstolen. Där får man lära sig vad rättssäkerhet innebär – sådant som människor inte har någon större känsla för vad det innebär förrän de själva sitter inne.

Det är därför oerhört glädjande att utskottet har kunnat komma med ett sådant uttalande, även om jag blir litet misstänksam när det står ”att så många jurister som möjlighet bereds tillfälle till notariatjänstgöring”. Så skriver man i ett avtal när man inte vill förplikta sig till någonting. Jag hoppas ändå att där ligger en allvarlig mening att man skall öka antalet platser.

När det gäller skiljedomsförfarande yrkar jag bifall till reservation 9. Jag tycker att det är ett ganska klockrent fall där regeringen bara skall expediera en lag. Näringslivet vill ha en ny lag. Man sitter och jobbar med en lag från 1929. Sverige har lyckats etablera sig på den internationella marknaden för att handlägga skiljedomar. Det är en ganska unik position som vi egentligen borde vara utomordentligt stolta för, och den utvecklas positivt.

Statsmakten skall i det fallet på allt sätt stödja detta. Det finns bara positiva ting och pluspoäng kring det. Då säger man i en handling, efter att ha fått en begäran år 1994, att man skall börja lagstiftningsarbetet i slutet av år 1997, och sedan skall man få en lag långt fram i tiden. Det är en oacceptabel handlingsförlamning!

Man kommer och säger: Vi har inte tillräckligt med tjänstemän. Jag fick i något sammanhang höra: Vi är fullt sysselsatta med att anpassa vår lagstiftning till EU, så någon vettig förnyad civillagstiftning kan ni

glömma! Detta är också oacceptabelt. Det är helt oeffterrättligt! Jag begriper inte hur i himmelens namn man kan hantera rättsväsendet på det sätt som regeringen gör.

Detta är kanske i och för sig en liten sak. Men ibland börjar jag undra om inte även stora saker är utsatta för samma passivitet. Jag tänker på det som tidigare sades om mc-brottsligheten. När det gäller den ekonomiska brottsligheten händer över huvud taget ingenting!

Så till detta med doften av rättskultur. Där har Alice Åström slagit till igen. Det är hon som har motionerat om detta med domarna och fått med sig i stort sett alla andra i olika former på att detta borde vi göra någonting åt. Jag tycker att det är väldigt viktigt. Det är något som kanske den breda allmänheten inte upplever som så oerhört angeläget, men det är generande att de högsta domarna i rättsstaten tillsätts på precis det sätt som vi här har fått beskrivet från talarstolen. Det är inte bra.

Vi kan utläsa en undfallenhet från de högsta domarna. Även i fråga om Lagrådet blir man ibland häpen över att det är så pass osjälvständigt i förhållande till den politiska makten, trots denna utomordentliga kompetens som dessa personer besitter. Detta känns mycket angeläget. Vi måste på något sätt koppla ihop utseendet av de högsta domstolarna till riksdagen eller del av riksdagen. Vi måste finna former för detta, och det skall vi göra ganska så snart.

Med detta lilla inlägg har jag kortat ned min taletid något. Tack, herr talman!

Anf. 186 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Herr talman! Det händer ingenting när det gäller ekonomiska brott, säger Rolf Åbjörnsson. Men vi har beslutat om en ny myndighet, så det kommer att hända massvis!

Det jag egentligen ville kommentera är detta med tingsnotarier. Det sägs att upplevelsen i domstol är så jätteväsentlig för det kommande juristyrket. Om det är det som det hänger på kan de lika bra tjänstgöra som nämndemän eller göra några sådana studiebesök!

Vem skall betala alla dessa notarier om det skall bli en sådan ökning som föreslås här? Det måste bli en stor ökning, eftersom antalet studenter på juristlinjen har ökat. Man tar in fler studenter, och det är också därför som obalansen har uppkommit.

Tingsrätterna har nu en mycket pressad budget. De ser över allt de över huvud taget kan. Hur skall de kunna öka antalet notarietjänster?

Anf. 187 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik:

Herr talman! Det är inte fråga om något studiebesök. En notarietjänstgöring innebär handläggning av mål och ärenden och även dömande. Det är fråga om att vara notarie till de ordinarie domarna i stora mål men också att få döma mindre mål själv. Det är oändligt mycket mer än ett studiebesök eller att komma in som nämndemän.

När det gäller frågan om resurser håller jag helt med om det som sagts. Men jag har aldrig varit med om att över huvud taget spara en krona i det svenska rättsväsendet, tvärtom. Att vi håller på att montera ned rättsväsendet får stå för den sidan. Tvärtom skulle vi behöva rusta

upp domstolarna och få en fungerande rättsordning så att det inte är mc-gängen som står för rättsordningen i Sverige.

Anf. 188 KIA ANDREASSON (mp) replik:

Herr talman! Kan man inte då, Rolf Åbjörnsson, lägga pengarna på bättre saker inom domstolarna än att betala utbildningsplatser och en del arbete under ett år? Det kan väl inte vara ekonomiskt riktigt att göra denna avvägning?

Anf. 189 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik:

Herr talman! Det är just vad det är, eftersom det är en nationell tillgång! Det är det jag menar med en rättskultur. De unga juristerna får en teoretisk utbildning, och sedan en praktisk utbildning. De fungerar bättre som domare, åklagare, advokater och även som bolagsjurister eller eventuellt som riksdagsmän.

Anf. 190 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman och ärade kammarkamrater! Jag vill börja med att säga att den debatt som vi nu är inne i beträffande processrättsliga frågor tenderar till att vara en allmän rättspolitisk debatt. Det kan i och för sig vara intressant, men det finns inte riktigt täckning i betänkandet för alla de uttalanden som här görs om resurser och olika aspekter på detta.

Herr talman! Jag skall försöka att beröra en del av de frågor som här har tagits upp. De motioner som har väckts under allmänna motionstiden behandlar processrätten. Det är väl beskrivet i betänkandet vilka överväganden som utskottsmajoriteten, som i de flesta fall är ganska bred, har samlats kring. Det vanligaste skälet till att en motion avstyrks i detta betänkande är att det pågår utredningsarbete och arbete i departementet och att vi avvaktar att riksdagen får förslag i olika hänseenden.

När det gäller straffprocessuella tvångsmedel, t.ex. kroppsbesiktning, har den debatten aktualiserats väldigt mycket de allra senaste dagarna, som har beskrivits här tidigare. Riksdagen har fört denna debatt vid tidigare tillfällen. När Anders G Högmark frågar mig vilka tankar som går genom majoritetens huvuden och hur vi resonerar i den här frågan kan jag inte underlåta att peka på vad den tidigare justitieministern Gun Hellsvik skrev i propositionen 1992–1993, tror jag det var, om denna sak.

Det anförs där på s. 48 att kroppsbesiktning genom kräkmedel är ett mycket allvarligt ingrepp i den kroppsliga integriteten, dvs. att utsätta någon för tvångsmedicinering, och att det krävs mycket starka skäl för att i rättegångsbalken införa en sådan möjlighet. Enligt departementschefen måste vid en sådan bedömning brottsbekämpande effektivitetshänsyn träda tillbaka. Något förslag om tvångsmässig medicinering läggs därför inte fram i propositionen.

Detta har naturligtvis präglat tänkandet under de senare åren, och jag tycker att det är tänkvärda ord. Polisrättsutredningen tog fasta på detta departementschefsuttalande och avstod från att närmare penetrera den här frågan i sitt arbete.

Jag tycker att det är värt att notera det här principiellt viktiga resonemanget. Vi har nu en skrivelse från polisen i Stockholm som Rikspolisstyrelsen naturligtvis skall bereda. Man skall överväga de – som Sten

Heckscher har sagt – mycket intrikata frågor som hänger samman med detta och komma med ett förslag till riksdagen. Vi måste se till att vi har så effektiva bekämpningsmedel som möjligt mot narkotikan – det är i och för sig en självklarhet.

Jag skall sedan ta mig över till en annan mycket komplicerad fråga ur integritetssynpunkt, nämligen hemlig teknisk avlyssning, eller buggning. Den frågan har också sin historia. Man kan fråga sig varför Moderata samlingspartiet i regeringsställning och med kontroll över Justitiedepartementet inte lade fram något förslag om buggning. I de reservationer som nu finns, och som också Siw Persson har anslutit sig till, förefaller frågan mycket enkel. Varför lade den tidigare, borgerliga regeringen aldrig fram något förslag om buggning?

Buggningen har utretts i anslutning till Säkerhetspolisens arbete, och i den utredningen har man förordat att man skall tillåta buggning. Men buggning i den allmänna brottsbekämpningen har inte utretts, och därför har den nuvarande regeringen tillsatt en utredning. Det finns alltså skäl för oss av avvakta resultatet av den.

Det finns anledning att i anslutning till Anders Högmarks inlägg också säga någonting om resursfrågorna, även om de inte finns med i betänkandet. Jag förstår dock nu att de särskilda yttrandena är till för att man skall kunna diskutera rättsväsendets resurser i de olika sammanhangen och inte bara när vi behandlar själva anslagsfrågan.

Anders Högmark sade att han var förvånad över att det inte finns en majoritet i denna riksdag för att tillföra polisen och rättsväsendet så mycket resurser som svenska folket anser att de behöver. Men jag är inte ett dugg förvånad. Om vi skulle gå efter den inställningen skulle det naturligtvis fordras pengar långt utöver vad man inom något politiskt parti är beredd att sätta till.

De extra resurser som Moderata samlingspartiet föreslagit i innevarande års budget handlar om en ynka procent av rättsväsendets kostnader. Jag skall inte förneka procentens betydelse i något sammanhang, men inte finns det väl anledning att höja rösten med 50 % om man talar om ett resurstillskott på en knapp procent? Det kan väl inte vara skillnaden mellan en rättsstat och det som flera talare kallat en nedmontering av rättsstaten? De har sagt att vi inte längre kan kalla oss en rättsstat. Detta är ju våldsamma överdrifter i debatten kring rättsfrågorna!

Någon närvarande här i kammaren måste också fundera över varför det är brist på pengar i statens kassa. Jag skall inte gå inte närmare på det, herr talman, därför att det ligger utanför betänkandet. Men något kan man väl ändå fundera över den saken.

Det finns naturligtvis flera frågor som det finns anledning att beröra här. Jag tänkte säga någonting om notarieutbildningen, tingsmeriteringen. Det har talats väl för den, och jag kan instämma i vad bl.a. Åbjörnsson sagt på den punkten. Kia Andreasson är ganska ensam om sin ståndpunkt, i varje fall i detta betänkande. Också när vi har diskuterat detta i Domstolskommittén har man från flera håll deklarerat att det nuvarande systemet fungerar tämligen väl.

Det är naturligtvis önskvärt med fler juristutbildade ungdomar i notarieutbildningen, men här får man överväga hur stor rekrytering som skall ske till domstolsväsendet och i övrigt. För min del är jag inte beredd att säga att man skall öka rekryteringen så väldigt mycket. Man måste också

slå vakt om kvaliteten, så att man kan ha en tvåårig utbildning som verkligen ger insikter i de olika rättsfrågorna det gäller. Det handlar inte om att bara besöka en domstol utan att – som Åbjörnsson var inne på – faktiskt arbeta i den, försöka knäcka olika rättsfrågor, sätta upp förslag till domskrivningar och så småningom också skriva domar. Detta är ett värdefullt arbete som kommer rättsväsendet i en mycket vid cirkel till del.

Det känns angeläget och nödvändigt att vi kan ha ett system för utnämning av domare som svenska folket i allmänhet har förtroende för. Det gäller över hela linjen men är kanske särskilt markerat i de allra högsta domstolarna. Man har ingen anledning att kritisera och säga att man kan iaktta en viss undfallenhet från ledamöterna i Regeringsrätten och i Högsta domstolen och att det skulle vara särskilt belastande för dem att ha arbetat i Regeringskansliet.

Jag tycker att man skall vara litet försiktigare med värderingarna i de här frågorna. Vi rör oss på ett område där det är oerhört angeläget att man inte drar i gång en debatt om att det inte är riktigt bra. Om Regeringskansliet skall kunna använda de skickligaste juristerna i sitt arbete tid efter annan, kan det ju inte vara en belastning för en domare i Regeringsrätten eller i Högsta domstolen att ha tjänstgjort i Regeringskansliet. Jag tycker att man driver den här frågan för långt. Man har egentligen heller inget förslag om på vilket sätt utnämningen av de högsta domarna skulle kunna bli bättre.

Det finns naturligtvis internationellt sett olika metoder, och man kan säkert konstruera olika system för detta. Men jag är inte säker på att en ökad politisering, som det skulle kunna innebära om riksdagen skall sköta detta, är en bra lösning på frågan. Så långt jag har kunnat se tycker jag kanske inte att erfarenheterna från USA är de allra bästa när det gäller hur domarutnämningarna till Högsta domstolen där går till.

Jag manar till en viss försiktighet i värderingen av dagens situation. Det är svårt att hitta system som inte kan ifrågasättas utifrån den ena eller andra utgångspunkten. Det är viktigt att vi har stort förtroende för framför allt de högsta domstolarna i landet men naturligtvis också rent generellt.

Herr talman! Jag skall sätta punkt här. Jag har förbrukat mer tid än jag var anmäld för, men jag hoppas att den tidigare talmannens avräkningssystem för talartid gav mig utrymme för ett par minuter. Jag skall också yrka bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 191 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Göran Magnusson sade att vi stod med under reservation 2 när det gäller hemlig teknisk avlyssning, buggning. Det gör vi inte. Personligen vill jag deklarerat att jag är för buggning, men som vi alla vet är detta under diskussion i Folkpartiet. Vi håller på med ett nytt partiprogram, och det gäller att invänta det. Vi vill också invänta vad utredningen ger för resultat. Det är anledningen till att inte jag anser mig ha rätt att i Folkpartiets namn ställa mig bakom en reservation nu.

Jag håller med om att vi skall vara väldigt noggranna vid utnämningarna till de högsta domartjänsterna. Men det som är allvarligt, Göran Magnusson, är att det i praktiken inte finns någon möjlighet till insyn och överklagande vid tillsättandet av tjänsterna. Det är klart att man kan utgå från att allting går rätt till, men tyvärr är det inte så alla gånger. Insyn och möjlighet till överklagande är viktigt, och det har vi inte i dag.

Anf. 192 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag trodde att jag skulle samla ihop alla repliker till en enda, men det blir naturligtvis ganska svårt att klara av så många svåra inlägg som jag ser framför mig.

Jag håller med Siw Persson om vilka reservationer hon har skrivit på och inte skrivit på, så på den punkten behöver vi inte vara oense.

Frågan om de högsta domartjänsterna har ju utretts i ganska sen tid, och man har inte kommit fram till att det i dag finns anledning att i de sammanhangen föreslå något nytt system.

Självfallet måste man i samförstånd överväga sådana här frågor och se till att det finns ett väl fungerande system. Om det inte finns måste man naturligtvis fundera på någonting annat. Men jag har litet svårt att se att det skulle vara så oerhört centralt med ett överklagningssystem. Det handlar ju inte riktigt om att hela riksdagen, eller en del av den, skulle var ett slags rekryteringsgrupp för domare till de högsta domartjänsterna. Jag undrar vem man i så fall skulle kunna överklaga beslutet till.

Innan vi går in på mera detaljer behöver vi nog, var och en på sin kammare, fundera över hur man skulle kunna lösa problemet.

Anf. 193 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Det gäller tillsättningen av domartjänster. Jag gillar inte riktigt Göran Magnussons ordval: "försiktighet" och "stort förtroende". Vad är det för ord?

Riv, så att vi får ljus och luft! Vi skall gå in för att öppna. Vi skall inte springa och tassa i stor försiktighet och känna stort förtroende för allt. Vad är det för något kritiskt granskande? Den inställningen förstår jag inte alls. Det här är ju ett slutet system. Det måste öppnas. Detta bygger bara på fakta. Hur ett annorlunda system skall se ut får man ha ett större resonemang om. Det behöver, som sagt, utredas. Det kan vi inte avgöra här på en kort stund.

Jag återgår till notarierna. Göran Magnusson säger att han är ganska ensam i kommittén om att tycka som han gör. Det förstår jag. Den övervägande delen av kommitténs ledamöter är ju domstolsanställda. De har ju själva gått den här vägen. Det är klart att de inte vill ändra någonting. Därför är det viktigt att ta upp det här.

Rolf Åbjörnsson är mycket pigg på att ...

Anf. 194 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller inte Rolf Åbjörnsson.

Anf. 195 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Detta gynnar ju de privata advokatkontoren.

Anf. 196 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Om man är alldeles övertygad om att man är i kontakt med ett unket system skall man naturligtvis inte visa någon försiktighet eller ha något stort förtroende. Jag försökte säga att man först skall göra klart för sig om systemet verkligen har sådana brister att det finns anledning att ge sig in på detta mycket svåra område.

Jag skall vara öppen och säga att det inte är någon självklarhet för mig att det absolut måste gå till som det gör för närvarande. Men jag har inte särskilt lätt att se hur problemet egentligen skall lösas. Det är detta jag menar med att man skall närma sig frågan med en viss försiktighet.

Jag har ingen anledning att söka sak med Kia Andreasson, men hon talade sig varm för att tvångsmedicinering eller kräkmedel var en effektiv metod, inte minst ur ekonomisk synpunkt. Jag tänkte då på hennes långa och intensiva kampanj mot personnummer och all slags registrering som ändå har en mycket begränsad integritetskränkande effekt. Det är litet dålig balans på detta.

Kia Andreasson och jag har diskuterat notarierna i skilda sammanhang. Vi har för närvarande olika meningar. Det jag har hört och sett har inte lett fram till att jag har funnit någon anledning att i grunden ompröva systemet. Justeringar kan man naturligtvis alltid göra. Men, Kia Andreasson, det är inte någon majoritet av politikerna eller ledamöterna i utredningen som är domstolsanställda eller domstolsanknutna. Vi har helt andra utgångspunkter för våra resonemang.

Till sist vill jag säga att jag tycker att det är bra med en notarieutbildning som också kan försörja Regeringskansliet, advokat kåren och en hel del andra grupper med personer som har en god rättskultur, om vi skall använda det uttrycket, och en god insikt i dessa frågor. Det är till nytta även för rättsväsendet i processen och på annat sätt.

Anf. 197 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Göran Magnusson säger att anledningen är att vi inte vet hur det är med domartjänsterna. Då är det väl dags att ta reda på det och försöka forska litet bättre i detta?

Jag får mig en känga för att jag tycker att polisen skall få använda kräkmedel. Göran Magnusson ställer det i relation till att jag är emot en omfattande registrering av människor. Jag försökte motivera detta. Det är bättre att angripa den begränsade krets som är inblandad än att angripa hela befolkningen. Det är precis samma sak när tullen skall söka igenom saker. Det är bättre att man tar stickprov, att man kollar människor som går in och ut genom gränserna än att det finns en stordator som registrerar alla människor. Det är perspektiven.

Anf. 198 ALICE ÅSTRÖM (v):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, eftersom en stor del av replikerna har handlat om tillsättningen av de högsta domartjänsterna.

Det är viktigt att man inte använder för stora ord, men det står i reservationen att det förhållandet att flertalet högre domare har tjänstgjort i Regeringskansliet kan innebära vissa risker. Jag tycker inte att jag har använt för stora ord vare sig i motionen eller i reservationen.

Visst skall man även på departementet och i Regeringskansliet kunna använda sig av de duktigaste juristerna vi har. Just därför är det kanske ännu viktigare att det inte är ett förfarande – som nu – där man ser att det kan finnas en koppling. Det kan finnas ett annat sätt att utse dessa tjänster. Det skulle också undanröja misstankar och kopplingar som inte är positiva.

Jag tillhör dem som tycker att det är viktigt att även ta misstankar eller funderingar på det här området på allvar. Detta är ju ett område där inga misstankar bör få finnas om att det inte går rätt till. Framför allt skall det inte finnas någon misstanke om att vi har domare som inte är självständiga. Det är en av de viktigaste principerna. Därför tycker jag att den här frågan är viktig att lyfta fram.

Anf. 199 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag pekade på att de ordinarie domarna har en speciell ställning, enligt grundlagen, och att de på det sättet är skyddade från uppsägningar och sådant.

Nästan oberoende av vilket system som konstrueras skulle man kunna säga att det finns vissa förhållanden som har påverkat vissa utnämningar eller utgångar. Om man på allvar vill ta sig an det här problemet måste man ha mera påtagliga exempel på att det faktiskt inte är bra. Jag blir litet bekymrad när Rolf Åbjörnsson – kanske på grund av sitt engagemang – talar om att man kan spåra undfallenhet i den högsta domarkåren.

Anf. 200 TREDJE VICE TALMANNEN:

Inte heller den här gången gäller repliken Rolf Åbjörnsson, utan den gäller Alice Åström.

Anf. 201 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Nej, men jag råkade använda Rolf Åbjörnsson som exempel. När man säger att man kan spåra en viss undfallenhet sprider det en misstämning – som jag vill förhindra – när det gäller utnämningen av de högsta domarämbetena.

Anf. 202 ALICE ÅSTRÖM (v):

Herr talman! Jag tänker inte föra den här debatten vidare. Den diskussion – och debatt – som vi har haft här i dag har varit viktig, och jag tror att det kommer att bli en fortsatt debatt. Då får vi se om vi kan hitta något annat system som även Göran Magnusson kan tycka är bra.

Anf. 203 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Göran Magnusson inledde sitt anförande med att säga att det har varit en bra debatt som har handlat om mycket. Den har dessutom handlat om en del saker som betänkandet kanske inte ger någon formell täckning för.

Det är klart att man har diskuterat och belyst vad ett antal extra slantar kunde ha givit rättsväsendet. Vi vet självfallet att budgeten är låst. Vi kan bara från Moderaternas sida beklaga – inte bara vi utan förmodligen hela svenska folket, som önskar en bra och fungerande rättsstat – att de extra resurserna inte kom rättsväsendet till del.

Jag vill dock säga: Heder åt Göran Magnusson, som ändå erkänner att Moderata samlingspartiet hade, oaktat att det bara var någon procent, ett par hundra miljoner kronor extra. Det är inget gigantiskt belopp utöver budgetförslaget, men ändå: Heder åt de politiska motståndare som erkänner de faktiska omständigheterna! Det tycker jag bör noteras till protokollet.

När det sedan gäller kräkmedel citerade Göran Magnusson vad den dåvarande departementschefen Gun Hellsvik anförde 1992–1993. Han visste dessutom att det var på s. 48. Då vill jag säga: Det speglar väl bara det jag har sagt tidigare, nämligen att det är ett mycket stort problem. Det är en grannlaga avvägning mellan å ena sidan integriteten och å andra sidan effektivitetsvinster. Då gjorde regeringen, dvs. departementschefen, den avvägningen och landade i att man skulle säga nej till detta. Fyra fem år senare, i det läge vi i dag står inför, har marknaden eller situationen där ute förändrats, och i samma avvägning landar då vi moderater i slutsatsen att det nu finns tillräckligt starka skäl för att pröva detta medel som – jag sticker inte under stol med det – är starkt integritetskränkande. Men vi tycker ändå, även utifrån de motiv som polisen anförde i sin skrivelse, att det finns starka skäl att pröva det.

När det avslutningsvis gäller buggningen står det väl efter Siw Perssons inlägg klart varför inte regeringen lade fram det här förslaget: Vi var inte ense. Det är bara att konstatera. I dag lägger Moderata samlingspartiet fram det här förslaget.

Anf. 204 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera angående buggningen att det är bra att man erkänner att man inte var ense. Vi har väl liksom anat att det var på det sättet. Det är möjligt att det t.o.m. var Moderata samlingspartiets kongress som lade hämsko på hela frågan. Såvitt jag kan förstå försökte inte ens departementschefen föra frågan framåt genom ytterligare analyser och utredningsarbete, utan den gick uppenbarligen i stå.

Jag är för egen del inte alldeles klar över vad slutresultatet skall bli av detta utredningsarbete. Jag tycker som riksdagsledamot att det är viktigt att vänta tills man har en väl avvägd genomgång av problematiken på sitt bord och då försöka ta ställning efter bästa förmåga.

Samma sak kan gälla beträffande tvångsmedicinering eller kräkmedel. Det är naturligtvis väldigt integritetskränkande, och jag tycker kanske, när det gäller de väldigt principiella uttalandena från fyra fem år tillbaka i tiden, att utvecklingen knappast har varit av det slaget att det finns anledning att så kvickt överge ståndpunkten därvidlag. Men det tillkommer ju inte mig att bestämma vad andra skall ha för uppfattning. Jag tycker bara att riksdagen i varje fall borde ha en bättre och mer genomarbetad utredning för att kunna göra den här avvägningen.

När det sedan gäller de extra slantarna skall jag snabbt göra Anders G Högmark ledsn på den punkten. Vi är möjligen överens om procenten, men jag instämmer i Ingbritt Irhammars beskrivning av vad pengarna skulle användas till. Så värst mycket direkt polisarbete på gatan hade det nog inte blivit av de där pengarna.

Anf. 205 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Jag konstaterar att vi är överens om att det fanns mer resurser, och med våra förslag fanns det möjlighet att göra omDispositioner i akt och mening att sätta in pengarna för att åstadkomma det vi talat om, nämligen effektivare polisinsatser.

Vi får återkomma om detta. Göran Magnusson kan vara helt övertygad om – och det är väl ingen större sensation om jag säger detta – att

nästkommande tillfälle då vi skall diskutera budgeten kommer det säkert att finnas klara förslag om ökade resurser för polisväsendet och för andra delar i rättskedjan. Eller också grips nu Socialdemokraterna av en insikt som jag är alldeles övertygad om finns i de djupa medlemsleden hos såväl Socialdemokraterna som alla andra partier, nämligen att när det gäller fördelningen av de begränsade resurser vi har – för det är klart att det finns ett väldigt tryck på resurserna överallt – är just området rättssäkerheten, rättskedjan och rättsväsendet mycket högt prioriterat av allmänheten i alla politiska partier och hemvist.

Sedan vill jag ställa en fråga till Göran Magnusson. Vi hade ju en diskussion om lag om skiljemän och det angelägna i att snabbt komma till skott och presentera ett lagförslag. Det finns ett material framtaget sedan ett par tre år. Nu finns det farhågor om att vi skall förlora vårt anseende och rykte som ledande land och Stockholms rykte som centrum för den här rättskipningen. Kan Göran Magnusson säga något mer än vad som står här? Tar han något intryck av de önskemål som finns, både i landet och faktiskt också ute i världen, om att vi får en lagstiftning som ligger litet bättre i takt med tiden?

Anf. 206 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag tar intryck av vad som sägs i den debatten. Jag tycker också att det är viktigt att vi har en väl fungerande lag beträffande skiljemän. Men jag har också uppfattningen att det vore bra om domstolsväsendet i sig kunde delta i större utsträckning i tvistlösandet på det här området. Jag vet att det finns många olika aspekter på det, men för egen del tycker jag att det är angeläget att vi bevarar vårt goda anseende och skapar formella möjligheter att fortsätta på den punkten.

När det sedan gäller pengarna, herr talman, tror jag också att Moderata samlingspartiet i opposition kommer tillbaka och föreslår mer pengar till polisväsendet. Men jag är lika övertygad om att ni också kommer att fortsätta att föreslå kraftiga nedskärningar på en rad andra områden, nedskärningar som enligt min mening är kontraproduktiva till det man vill åstadkomma, nämligen bl.a. brottsförebyggande arbete. För mig är den budgetinriktning som Moderata samlingspartiet har presenterat för 1997 oacceptabel. Blir den av samma karaktär i fortsättningen kommer vi att vara oense om budgetinriktningen.

Sedan är det möjligt att de ekonomiska resurserna kan komma att bli bättre, och då får man naturligtvis överväga på vilka samhällssektorer det gör mest nytta och är mest angeläget att satsa pengar. Jag tror också att djupa led inom socialdemokratien tycker att man skall ha bra resurser för rättsväsendet, men i samma djupa led finns också de som tycker att man skall ha bra resurser på många andra områden. Det är den politiska konflikt som finns kring pengaanvändningen.

Anf. 207 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Herr talman! Jag tycker det tidigare replikskiftet har varit tillräckligt klarläggande, så jag avstår från replik.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 13 mars.)

12 § Vapenbrott

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU9
Vapenbrott

Anf. 208 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! I en partimotion från Centern till årets riksdag påtalade vi att det finns behov av att skärpa knivlagen och dess tillämpning. Vi framförde att knivlagen måste utvidgas till att inte bara gälla på allmän plats och i skolor utan även på andra platser där människor vistas.

Det är klarlagt att knivförbudslagen också gäller vid idrottsarenor och i nöjeslokaler. Däremot råder en viss tveksamhet om huruvida lagen gäller på sjukhus och socialkontor. Från Centerpartiets sida anser vi att så skall vara fallet. Det är därför mycket glädjande att detta också blivit utskottets uppfattning. Utskottet anser att den frågan, med anledning av motionen, bör få en särskild belysning vid regeringens beredning av Vapenutredningens betänkande. Självklart bör det inte vara tillåtet att bära kniv på dessa platser.

I samma partimotion framför Centern vidare att samma regler bör gälla vid medförande av skjutvapen. Även om dessa kräver licens för innehav anser vi inte att man därmed har rätt att fritt bära dessa skjutvapen runt på gator och torg och andra allmänna platser utan särskilda skäl. Visserligen har Vapenutredningen också ansett att förbudet att bära kniv på bl.a. allmän plats skall utvidgas till att också omfatta skjutvapen och välliknande skjutvapenkopior, men detta är ingen garanti för att regering-
en skall tycka detsamma.

Detta är skälen för Centerens reservation, som också innehåller krav på skärpt uppföljning av vapentillstånd. Dessutom anser vi i Centerpartiet att lagstiftningsskärpningar på detta område brådskar.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 209 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Sverige är ett vapentätt land enligt Rikspolisstyrelsen. Om man jämför med Europa och våra nordiska grannländer ser man att det faktiskt är så. Det behövs skärpningar och lagregler som ändras mycket snabbare än det har aviserats.

Det kom förslag om en ny vapenlag förra året, men då var det bara en språklig systematisk putsning. Jag förstår inte varför inte regeringen då kunde lägga fram det förslag som en utredning redan hade gjort färdigt, nämligen 1987 års vapenutredning. Den lade fram sitt betänkande år 1989. Det innehöll många bra förslag.

När förslaget till den senaste vapenlagen lades fram skrev Miljöpartiet en motion och yrkade att dessa förslag skulle tas upp. Men det gjordes inte.

Vårt förslag går ut på att man skall begränsa antalet vapen i samhället. Myndigheterna har dålig kontroll över utvecklingen. Polisen uppskattar att det finns ungefär 35 000 vapen utan licens. Men det finns andra uppgifter också, från andra personer.

Stor import sker av jaktvapen. 90 % av dem importeras. Det är också lätt att skaffa vapen. Efter en jägarexamen får man ha sex vapen. I den utredning som Leif G.W. Persson gjorde föreslog han att det skulle räcka med två vapen och att man därefter skulle behovspröva. Dessa åtgärder, som skulle innebära tidsbegränsade tillstånd, begränsat innehav, hårdare förvaringsregler, ökad rapporteringsskyldighet från skytteföreningar och straffskärpning för olaga vapeninnehav kunde vidtas redan nu. Men under betänkandets beredning får vi i stället informationen att nuvarande vapenutredning förlängs till slutet av 1997.

Då kan man fråga sig: Varför tar detta så lång tid? Varför måste frågan utredas gång på gång? Enligt min åsikt kan det inte bero på något annat än att detta är ett stort manligt intresse. Det finns många föreningar som har ett stort antal medlemmar som förhindrar och förhalar. En viss rädsla finns för att genomföra genomgripande förslag. Det är min analys. Jag tycker att regeringen borde vara modig och ta tag i detta, för det inverkar stort också på den allmänna rättssäkerheten och våldet i samhället.

Det skall bli intressant att höra vad Sigrid Bolkéus säger med anledning av de frågor jag har ställt.

Anf. 210 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Den 31 januari 1996 behandlade riksdagen betänkandet *Ny vapenlag*. Eftersom vapenlagstiftningen då ändrades för att uppfylla de krav som finns i EU:s vapendirektiv avsågs de motioner som handlade om illegala vapen och legala vapen. De hänvisades till den nu sitande vapenutredningen, som kallas 1995 års vapenutredning. Under den allmänna motionstiden väcktes fyra motioner, som behandlas i det betänkande vi debatterar i dag. De har också avstyrkts med hänvisning till utredningen, vars utredningsdirektiv är heltäckande, såvitt jag kan se. En av motionerna är dock delvis tillstyrkt. Den har Ingbritt Irhammar berättat om.

Ett delbetänkande med bl.a. en utvärdering av den s.k. knivlagen, som utskottet begärt, redovisades i april 1996. I detta delbetänkande, *Förbud mot vapen på allmän plats m.m.*, lämnas förslag på att knivförbudslagens nuvarande förbud mot innehav av knivar m.m. skall omfatta även skjutvapen och vapenattrapper. Vidare föreslås att det i lagen klargörs att innehavsförbudet gäller även fordon på allmän plats samt att det införs en särskild skala för grovt brott, på vilket det kan följa fängelse i högst ett år. Betänkandet har remissbehandlats och bereds vidare.

Utredningen skall även utvärdera de skärpningar i vapenlagen som genomfördes 1992 och den straffskärpning som trädde i kraft 1993, som föregicks av en tids vapenamnesti. Förslagen i Rikspolisstyrelsens rapport om illegala vapen övervägs också av utredningen. Även försvaret har haft nytta av polisens rapport. Där redovisas också militära vapen. En del av polisens förslag återfinns i DS 1995:38 *Säkrare hantering av statens skjutvapen*. Det senaste året har mycket positivt hänt när det gäller militära vapen, vilket gläder oss i utskottet, som har det brottsförebyggande arbetet och polisens arbetsvillkor på vårt bord. Då tänker jag speciellt på förbättringar som säkrare förvaring, inventering av hur många militära vapen som finns legalt ute i samhället, lämplighetsbedömning av personer som anförtros statens vapen, återkallelse vid misskötsamhet, säkrare

vapentransporter och information till polisen om vilka personer som har militära vapen i sina hem, främst då hemvärnsmän.

Jag har tittat på stölder av militära vapen. Ett enda inbrott, som t.ex. vid 11 i Kungsängen i fjol, kan bli bingo för kriminella. Det är bara att konstatera att vapenförvaring är färskvare, och att det kriminella tänkandet kan nå oanade höjder. Bovarna ligger alltid före.

Vid en jämförelse mellan 1991 och 1996 märker man att vapenstölderna har minskat i bostadshus, hos vapenhandlare och skytteorganisationer, medan det 1996 har skett en ökning av stölder ur bilar och fritidshus.

Vapenutredningen har fått förlängd tid och skall redovisa sitt uppdrag före utgången av år 1997. Jag vill bestämt tillbakavisa att starka krafter förhindrar eller förhalar. Utskottsmajoriteten är lika orolig för det ökade våldet i samhället och de illegala vapnen som motionärerna, men vi anser inte att utredningen skall bryta ut vissa delar och hasta fram förslag. Det viktigaste är att utredningen presenterar välgrundade, vettiga förslag, som kan få gehör i riksdagen.

Vapenlagen är en kedja som skall hålla hög nivå över hela linjen. Utredningen har grundligt inhämtat fakta om hur lagstiftningen fungerar i praktiken. Den har ansträngt sig för att få en sann bild av vapenstölderna, eftersom uppgifterna varierar kraftigt i tidigare undersökningar. Att analysera vad som döljer sig bakom statistiken ger en säkrare bild av ökningstalen eller minskningstalen. Utredningen konstaterar inte bara att det stulits, utan tar också reda på hur stölderna har gått till. 1987 års utredning, också kallad Leif G.W. Perssons utredning, läckte hela tiden. Men den här gången avslöjas inga förslag, så vi får väl vänta och se.

Även vapenfrågan måste ingå i det nationella brottsförebyggande programmet *Allas vårt ansvar*. Att vapenstölderna och förkomna vapen minskat beror inte bara på säkrare förvaring utan också på ökad medvetenhet om stöldrisken. Men av ren obetänksamhet kan dock en vapenägare vägleda tjuven till stöldplatsen. Ett bra sätt att komma över vapen, enligt tjuvarna själva, är att titta efter bilar med dekalering på t.ex. jakthundar, jägarorganisationer och skytteklubbar. De visar att bilen ägs av en jägare eller målskytt. Genom bilregistret får tjuven namnet på fordonsägaren och bostadsadressen. Vapentjuvarna påstår också att nyckeln till vapenskåpet brukar finnas bara några meter från skåpet. De flesta av mina vänner som är vapenägare ser ertappade ut när jag frågar om det stämmer. Det är inte heller speciellt brottsförebyggande av en vapenägare att på telefonsvararen tala om att man är bortrest.

Herr talman! Miljöpartiet och Kristdemokraterna har byggt sin reservation 1 på en motion från två socialdemokrater och begär förslag om skärpningar av vapenlagen för innehav och förvaring redan i år. Jag har redan motiverat varför inga delfrågor bör brytas ut och hastas fram. Själv hoppas jag att utredningen föreslår skärpta regler för vapenhandel och att licenser för helautomatiska skjutvapen inte skall ges. Följaktligen skall handel med sådana vapen vara förbjuden. Ni reser vanter har prioriterat andra frågor, och tydligen finns det i utskottet delade meningar om vad som brådskar mest. Utskottsmajoriteten har valt att invänta helheten, och det är ett klokt beslut.

Jag vill kommentera några påståenden i motionen som Kristdemokraterna och Miljöpartiet hänvisar till. I sitt anförande sade Kia Andreasson att det fanns 35 000 illegala vapen. Uppgiften var hämtad ur Rikspolisstyrelsens rapport. Där står det faktiskt 30 000 illegala vapen. Det är illa nog, men siffrorna var fel.

Det stämmer att Sverige är ett vapentätt land. I Japan, Holland och England, som nämns i motionen, är jakten ingen folkrörelse som i Sverige. Vi har stora jaktmarker och gott om vilt, vilket de nämnda länderna inte har. I Östeuropa är jakt ingenting för vanligt folk. Förr jagade höjdare inom kommunistpartiet, och nu säljs jaktresor till utländska turister för att bättra på landets ekonomi. Länder där plånboken styr jakten har få jägare och därmed färre vapen.

I motionen påstås att det 1992 stals 1 680 skjutvapen i Sverige. Motionärerna har glömt att tala om att förkomna vapen ryms i det antalet, och förkomna vapen är tappade eller oförklarligt försvunna. Enligt Rikspolisstyrelsen handlar det inte om 1 680 stulna och förkomna vapen 1992 utan 1 535 stycken. År 1995 var antalet stulna och förkomna vapen 1 296 stycken, alltså en stor minskning, och 1996 var det 1 352 stycken.

Även om det är intressant att se hur många vapen som anträffas skall jag inte trötta med den statistiken. Vad som är märkligt är att det 1991 anmäldes 314 vapen som förkomna, och 1996 var antalet 702 stycken, alltså mer än en fördubbling. Detta är en obegriplig ökning som kan tyda på att vapen tidigare år registrerats som stulna fast de i själva verket saknats, t.ex. i dödsbon. Vapen som den avlidne enligt licensen skall ha kan ha sålts, tappats bort eller skrotats redan för 30–40 år sedan och kommer med t.ex. i 1996 års statistik. Det är därför utredningen anser det så angeläget att analysera vad som döljer sig bakom statistiken.

I stället för att bemöta påståendet i motionen och i anförandet om hur enkelt det är att ta jägarexamen skall jag be er som lyssnar att tänka efter, fast det är ganska sent på kvällen. Vad är det som är gemensamt för Flink och morden i Falun, Zethraeus och Stureplansmorden, de dödande skotten från Empire State Building, massmorden i Storbritannien då småbarn och deras lärare sköts i en gymnastiksal och mannen i Australien som åkte omkring på en turistort och sköt vilt främmande människor? Ja, ni får inte lång tid att tänka. Mördarna är män, och enbart vita män.

Jag har frågat Lars Lidberg, professor i rättspsykiatri, om han kunde ge mig ett enda exempel på ett fall där en kines, japan, indian eller afrikan fått så total kortslutning i hjärnan att han mejat ned folk urskillningslöst. Inte heller han kunde komma på något fall. Jag efterlyser ett sådant exempel, för jag vill inte tro att den vite mannen är unik i detta sammanhang. Samtliga av dessa massmördare har använt militära vapen och ingen är jägare. Jag har bett Lars Lidberg att i TV-intervjuer tala om varför jägare inte förekommer i dessa brott, vilket han också gjort, och jag hoppas att han upprepar det eftersom det finns så många förutfattade meningar. Det vore ganska intressant att veta om mina meddebattörer kan komma på något exempel här i Sverige på att unga eller gamla jägare har varit ute och lekt Rambo med knivar och skjutvapen på gator och torg.

Som svar på reservation nr 2 vill jag säga att det kommer ett förslag om en lag mot skjutvapen på allmän plats. Om departementet hinner få fram en proposition kommer förslaget i år. Vi får inte glömma bort att det när det gäller skjutvapen finns en kontroll. Det krävs licens för att få ha

skjutvapen. Kriminella har sällan eller aldrig några licenser, och de skall gripas och bestraffas. Och för att folk skall fatta hur allvarligt brottet är höjdes maxstraffet för olaga vapeninnehav 1993 till fyra år.

Om en målskytt eller jägare går omkring med sina legala vapen på allmän plats för att han är rädd eller vill hota kan han inte anses lämplig att behålla licensen. Naturligtvis behövs en lag som speciellt kan hjälpa polis och domstolar i tveksamma fall, och den lagen kommer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 211 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Vi har fått en gedigen redovisning av Sigrid Bolkéus om utredningar och hur det har varit tidigare, men jag hävdar ändå att vi har material genom Rikspolisstyrelsens rapporter bl.a. om illegala vapen med förslag, och vi har fortfarande Leif G. W. Perssons utredning som säger att förslagen håller. De kunde inte genomföras därför att det var ett sådant massivt motstånd. Det är det som gäller inom denna bransch, det stora motståndet mot att genomföra förändringar. Därför borde den nuvarande vapenutredningen inte alls ha behövt arbeta så här lång tid och få förlängning. Jag förstår inte det. Det är någonting annat som ligger bakom, men det har jag ju sagt en gång tidigare.

Anf. 212 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Den här utredningen har inte haft lång tid på sig. Leif G. W. Persson började ju 1987 och förslagen kom 1992.

Jag har redogjort för att det behövs en ordentlig utredning så att vi får en lag som håller. Vi kan inte hålla på och ändra lagen hela tiden, för de som skall jobba med lagen och känna till den skall ju hinna hänga med.

Kia Andreasson talar om massivt motstånd. Ja, en del av förslagen i Leif G. W. Perssons utredning kan man inte säga var speciellt bra, och en del hoppas jag inte återkommer.

Anf. 213 KIA ANDREASSON (mp):

Herr talman! Det verkar vara så i alla partier att den manliga vapenförespråkarmassan har stort inflytande. Miljöpartiet är ju ensamt om den här reservationen, och det är symtomatiskt. I varje parti finns det ett gediget motstånd mot att bifalla dessa förslag.

Anf. 214 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Den här utredningen handlar om att man skall förebygga våldsbrott. Kan Kia Andreasson ge något exempel på att jägare är brottsbenägna? Sedan vill jag påminna om att det i direktiven står att seriösa vapenägare inte skall drabbas av onödiga svårigheter och kostnader. Här handlar det om att komma över de illegala vapnen, och de som inte behöver vapen skall inte heller ha några vapen.

Anf. 215 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! För ganska exakt två veckor sedan justerades betänkandet med Centerpartiets motionskrav om att samma regler skall gälla för vapen som för kniv när det gäller möjligheten att bära detta på allmän plats utan särskilda skäl. Då hade inte utskottet någon värdering eller synpunkt på det här. Det enda man säger är att man har samma grundinställning som motionärerna vad gäller att det är självklart att våldet i samhället måste bekämpas på alla nivåer och att det ställer nya krav på lagstiftning, t.ex. i fråga om vapen. Men det man nämner är t.ex. att den allmänna uppfattningen råder att ingen får sälja skjutvapen till någon som saknar tillstånd, medan det som framgått av Vapenutredningens betänkande inte är lika självklart att förbjuda försäljning av knivar till ungdomar under 18 år.

Inget nämns då om synpunkterna om möjligheten att fritt gå runt med vapen på allmän plats. Det gläder mig därför särskilt mycket att Sigrid Bolkéus i dag kan vara så tydlig och säga att det kommer ett lagförslag på det här området. Det är synd att inte det kunde framgå när betänkandet skrevs för två veckor sedan, men jag konstaterar att det är bra att det kom i dag.

Anf. 216 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Det är bara att konstatera att det står Centern fritt att reservera sig för att det skall komma ett förslag. Vi allihop i utskottet vet att detta förslag kommer, så vi tycker nog att detta är att slå in öppna dörrar.

Det skulle vara synnerligen inkonsekvent att ha förbud mot knivar på allmän plats men inte mot skjutvapen. Hur skall man förklara en sådan sak pedagogiskt, även om det nu bara är de kriminella utan licens som ställer till förtret?

Sedan får vi komma ihåg att när det blir förbud mot vapen på allmän plats kommer det att uppstå situationer när målskyttar och vapenägare måste kunna vara på allmän plats. De måste kunna gå på gatan till vapenhandlaren för att laga sitt vapen eller köpa en biljett på stationen för att ta tåget till jaktmarkerna eller skyttebanan. Det kommer alltså att finnas undantag. Men om den lokale vapenägaren har vapnet med sig i badhuset eller på teatern är han ute på helt fel ställen, vilket han inte har licens för. Det kommer att hjälpa polisen.

Anf. 217 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! För oss i Centerpartiet är det viktigt att reservera oss när den uppfattning som vi har i motionen inte på något sätt uttrycks i texten. Det kan inte utläsas av detta betänkande.

Det är också bakgrunden till att jag reagerar mot sättet att behandla motioner i riksdagen. Vi avslår allt, utan värderingar eller synpunkter, som en signal till regeringen. Jag tycker att det måste vara partiernas skyldighet att redovisa vad man står för och inte bara avslå allt utan synpunkter när man tycker att något är viktigt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 mars.)

Prot. 1996/97:77

12 mars

vapenbrott

13 § Tillämpningen av skuldsaneringslagen

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1996/97:LU6
Tillämpningen av skuldsaneringslagen (förs. 1995/96:RR9)

Anf. 218 TOMAS HÖGSTRÖM (m):

Herr talman! Skuldsaneringslagen har diskuterats och behandlats vid ett flertal tillfällen av riksdagen. Den har nu varit verksam sedan den 1 juli 1994.

Att frågan ånyo är aktuell beror på motioner under allmänna motionsperioden och av Riksdagens revisorers förslag om åtgärder i syfte att rationalisera och underlätta tillämpningen av skuldsaneringslagen och att förebygga behovet av skuldsanering.

I motion 1995/96:L28 redovisar vi Moderaternas syn på skuldsaneringslagen, men även negativa konsekvenser av lagens införande, som i alltför liten utsträckning har varit vägledande för riksdagens ställningstaganden. Motionen utmynnar i ett förslag att skuldsaneringslagen skall upphöra att gälla vid utgången av juni månad 1997.

Skuldsanering är ingen ny företeelse och är inte en följd av lagens ikraftträdande. Det har tidigare varit en uppgift i huvudsak för gäldenärer och borgenärer att lösa frågan om skuldsanering – detta då utan någon skuldsaneringslag. Enligt min mening är det parterna som via avtal skall komma överens. Skuldsaneringslagen skall upphävas.

Utvärderingar visar att behovet av skuldsaneringslag var betydligt överdrivet när riksdagen behandlade frågan 1994. Då utgick man från en uppskattning av 12 000 ansökningar per år. Nu vet vi att det från starten den 1 juli 1994 t.o.m. tredje kvartalet 1996 har inkommit 10 825 ärenden, enligt Konsumentverket. Det är alltså långt mindre än hälften av det antal som beräknades i propositionen. Andelen avslag, avslutade och avvisade ärenden utgjorde drygt hälften av ansökningarna. Frivillig skuldsanering har genomförts i 524 fall. Totalt har 1 231 fall överlämnats till tingsrätt från lagens ikraftträdande till den 1 juli 1996.

Genom en alltför generös kreditgivning och en alltför dålig kreditprövning har många människor hamnat i svåra ekonomiska situationer. I andra fall har det handlat om affärssituationer, där parterna inte hållit vad som lovats. Det är viktigt att i detta sammanhang betona betydelsen av information, ökat ekonomiskt medvetande hos hushållen och en fungerande budgetrådgivning, oavsett om vi har någon skuldsaneringslag eller inte.

Det är föga förvånande att banker och kreditinstitut är positiva till lagen. De slipper nämligen på flera sätt undan ett ansvar som de har genom att hänvisa till lagen. Det ansvaret är att lösa den situation som har uppstått.

Nu är kravet om frivillig uppgörelse nedtonat – man kan alltid hänvisa till lagen och den prövning som där sker. En följd av detta är att antalet frivilliga överenskommelser sägs ha minskat. Det är här viktigt att betona att staten ingalunda är något föredöme när det gäller att nå överenskommelser om frivillig skuldsanering – något som det borde vara.

I Dagens Nyheter i dag kan vi konstatera att även skattemyndigheten visar en hårdnackad attityd och ofta lämnar nekande besked när diskussioner förs om skuldsanering.

Fullt klart är att i och med lagens ikraftträdande har ärendehantering- en vid tingsrätter och statliga myndigheter ökat. Samtidigt har de ekonomiska resurserna till förmån för allt landets tingsrätter skurits ned. Lagens ikraftträdande har tillfört en ny ärendetyp, och jag vill påstå att det kan ha varit till men för andra ärenden och ärendebelastningen vid tingsrätterna.

Av den hearing som lagutskottet genomförde i december 1996 framgick att kostnaderna för hantering av skuldsaneringslagen var höga såväl för domstolsväsendet som för statliga myndigheter och kommuner. Dessa kostnadsökningar är inte rimliga.

Den tvingande skuldsanering som beslutats av tingsrätten innebär att gäldenären skall leva på existensminimum under en period av fem år och att eventuellt överskott skall komma borgenärerna till del – detta för att bli av med ekonomiska åtaganden som många gånger var tänkta att löpa under en längre tid än så. I allmänhetens ögon är detta en kort tid, ja, rent ut sagt en mycket kort tid.

Än mer stötande är att när gäldenären kan skriva av sina skulder via förfarandet i skuldsaneringslagen kan borgensmannens åtagande kvarstå. Är det rimligt att ha en lag som befriar den som grovt misskött sin ekonomi, samtidigt som borgensmannen – ofta en nära anhörig eller en vän – får stå fast vid sitt åtagande. Genom att borgensmannen förlorar sin regressrätt mot gäldenären i och med beslutet om tvingande skuldsanering uppkommer en, rent ut sagt, absurd situation, som inte gagnar någon – möjligen gäldenären. Enbart detta missförhållande vore nog för att upphäva lagen, enligt min mening.

Herr talman! Borgensmannens situation avfärdades vid den hearing som lagutskottet genomförde på följande sätt, vilket tydligt beskriver den rent ansvarslösa syn på borgensmannens ställning som präglar många anhängare av skuldsaneringslagen. Det sades:

”Å andra sidan kan man fråga sig vad regressrätten är värd med tanke på att den som får skuldsanering är kvalificerat insolvent och skall i princip aldrig någonsin komma ur sin betalningsoförmåga. Det innebär att regressrätten inte är någonting värd, och då är det ingen skillnad. Man kan inte utkräva någonting från gäldenären. Man kan som bekant aldrig lugga en skallig.”

Den principen är inte mycket värd. Litet raljant kan man också säga att den som är skallig inte alltid behöver fortsätta att vara det.

Den som går i borgen går i sorgen, men varför göra det än sorgligare?

Effekten av lagen är att gäldenären kan komma att disponera medel eller tillgångar som han erhållit efter beslutet om skuldsanering men som då inte gick att förutse och till vilka borgensmannen då inte har regressrätt.

Visst har borgensmannen ett ansvar för den uppkomna situationen i och med att han eller hon har undertecknat en borgensförbindelse med detta ansvar, men detta ansvar är trots allt mindre än gäldenärens. Med införandet av skuldsaneringslagen har en situation uppkommit som innebär att borgensmannens situation har försämrats – något som riksdagsmajoriteten tycks anse vara riktigt. Det gör dock inte vi.

Prot. 1996/97:77
12 mars

*tillämpningen av
skuldsaneringslagen*

Herr talman! Med anledning av vad jag här har redovisat yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 219 PER ROSENGREN (v):

Herr talman! Detta betänkande handlar alltså om tillämpningen av skuldsaneringslagen.

Vid den hearing som lagutskottet hade den 3 december 1996 framkom det mycket entydigt att lagen fyller ett stort behov. Jag trodde också att moderaterna skulle ta till sig den uppfattning som enhälligt framfördes vid det tillfället. Jag tror inte att det egentligen var någon part som uttalade sig mot skuldsaneringslagen. Moderaterna var vid hearingen också relativt flata eller tysta. Nu framhärdar man i den uppfattning som man tidigare har framfört i sina motioner, dvs. att skuldsaneringslagen skall upphävas.

Det är också intressant att se vad man grundar sin uppfattning på. Det framkom med mycket stor tydlighet när Tomas Högström diskuterade borgensmannens problem. Jag kan delvis instämma i att ett av de problem som finns med skuldsaneringslagen är att borgensmannen kan råka ganska illa ut. Men ni hörde väl vad han sade? Han talade om människor som grovt misskött sin ekonomi. Trots detta visade han upp en artikel i dagens nummer av Dagens Nyheter om ett par. Jag vill inte säga att de personerna på något sätt har misskött sin ekonomi, och framför allt inte grovt misskött den. De har hamnat i omständigheter över vilka de själva inte råder. De har blivit tvingade att sälja ett hus när de flyttade, och de fick inte ut mer än kanske hälften av vad de gett för det och hamnade då i en situation som var ohållbar. Jag tycker inte att man kan skriva dem på näsan att de grovt har misskött sin ekonomi.

Vi anser alltså att det finns ett stort behov av en skuldsaneringslag. Det innebär emellertid inte att vi anser att lagen i nuvarande skick fungerar bra i alla avseenden. Framför allt tillämpas lagen inte fullt ut så som lagstiftaren menade att den skulle tillämpas. Främst kanske detta gäller domstolarnas ställningstaganden; de är enligt min mening alltför restriktiva när det gäller att medge skuldsanering.

Det är naturligtvis inte någonting som vi kan göra någonting åt utan att ändra lagen, så att den blir tydligare. I samband med det finns det vissa beloppsgränser som kanske bör justeras. Jag anser att man har ett alldeles för högt belopp för att medge skuldsanering.

Jag menar också – det var även Tomas Högström inne på – att om de ekonomiska förhållandena ändras för en person som har fått skuldsanering är det viktigt att man kan ompröva detta på ett enkelt sätt och att den omprövningen inte skall behöva ske hos tingsrätten utan i så fall hos kronofogden.

Något som har framkommit när revisorerna har granskat detta är att steg 1, dvs. den frivilliga överenskommelsen, inte har fungerat. Framför allt har det tagit väldigt mycket kraft från kommuner – man har ställt väldigt höga krav på att de skall genomföra försök när det gäller steg 1. Alla har inte lyckats med detta eller inte orkat med det.

Vänsterpartiet är ju ett parti som hyllar finansieringsprincipen, dvs. principen att när staten ålägger kommunerna uppgifter skall man också skicka med en påse pengar. Så var det inte när man gjorde detta. Man ålade faktiskt budgetrådgivningen i de olika kommunerna att hjälpa till

vid skuldsaneringen, men man bidrog inte med några pengar. Vi tycker att det är viktigt att staten tar det ansvaret och ser till att varje kommun har råd att bistå med budgetrådgivning eller rådgivning i samband med skuldsanering.

Ytterligare diskussioner som kan bli aktuella för att förbättra skuldsaneringslagen är att redan i steg 2, dvs. på kronofogdenivå, införa någon form av tvingande skuldsanering. Jag tror att man skulle spara mycket pengar åt samhället om den myndighet som trots allt är expert på människors skuldsituation och deras behov av sanering, kronofogdemyndigheten, fick möjlighet att ta hand om beslutsfrågorna och det slutgiltiga beslutet.

Tomas Högström säger att skuldsanering har fungerat långt innan skuldsaneringslagen kom till. Det är på det sättet. Jag har själv arbetat med skuldsanering åt privatpersoner och även åt företag. Men när det gäller privatpersoner använde man sig av den modell som skuldsaneringslagen innebär. Men jag kan säga att utan lagen hade man vissa problem. Det fanns banker som vägrade att gå med på detta, trots att man hade en avbetalningsplan på åtta år, som skulle ge banken en hel del av kapitalbeloppet åter, men de gick inte med på det. De resonerade ungefär som Tomas Högström och moderaterna: Tänk om alla skulle göra så! Var skulle vi då hamna? Man är alltså ute för att statuera exempel, inte för att hjälpa människor i nöd. Det är en förfärlig inställning, som inte har mycket med ett solidariskt samhälle att göra, tycker jag.

Hanteringstiderna är väldigt långa, pekar man också på. Det beror på att man i steg 1 kräver så långa utredningar och att kronofogden har haft väldigt mycket arbete med detta. Hanteringstider på ett år och däröver är inte ovanliga, och det är naturligtvis helt oacceptabelt i den situation som många människor befinner sig i.

Så till ett av de större problemen: skattemyndighetens agerande. Dagens Nyheters artikel visar med all önskvärd tydlighet att skattemyndigheterna inte är särskilt benägna att hjälpa till i samband med skuldsanering. Det är först när det kommer till sista instans, dvs. när tingsrätten har ärendet, som det kan bli aktuellt. Jag menar att staten i det här sammanhanget i så fall bör företräddas av kronofogdemyndigheten, som har en betydligt större och bättre kompetens när det gäller människors ekonomiska situation och som kan se samtliga fordringsägares perspektiv. De kan då också göra en bättre bedömning än vad skattemyndigheterna kan göra. Skattemyndigheterna har tyvärr en alldeles för fiskal inställning, som i stor utsträckning försvårar skuldsanering.

Sedan är det i och för sig på det sättet att skattemyndigheten kanske inte har någon anledning att gå in med småbelopp – de skrivs ju ändå av efter fem år. Problemet är att alla inte vet om det. Och de ligger ändå kvar; de är inte sanerade. Men skattemyndigheterna skriver alltså av beloppet efter fem år, om inte ärendet väcks i någon annan instans så att man driver in dem.

Som slutsats kan man alltså säga att det behövs ändringar i lagen. Vi kommer under allmänna motionstiden och i samband med andra motioner att föreslå ytterligare förbättringar när det gäller lagen. Just nu yrkar jag bifall till våra reservationer 4, 6 och 7. Samtliga dessa tre reservationer är av principiellt intresse när det gäller skuldsaneringslagen. Min uppmaning till Tomas Högström är: Ni kan åtminstone stödja oss när det gäller

reservation 7. Tomas Högström betonade själv behovet av budgetrådgivning och sade att detta skulle minska behovet av skuldsanering. Det är precis det vi pekar på där: Ge pengar till kommunerna så att de har råd att syssla med budgetrådgivning! Det första kommunerna drog in i samband med att kommunerna fick problem med ekonomin var just konsumentvägledning och budgetrådgivning.

Anf. 220 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Att människor av en mängd olika orsaker är föremål för skuldsanering känner både Per Rosengren och jag till. En del av dem är det till följd av att de har misskött sin ekonomi, andra till följd av omständigheter som varit utanför deras kontroll.

Hänvisningen till Dagens Nyheters artikel gjordes utifrån att vi tydligen behöver en lag i Sverige för att statliga myndigheter skall lyda de anvisningar som Sveriges riksdag uttalar. Det borde väl rimligtvis vara så, att skattemyndigheten i detta fall anpassar sig till vad riksdagen har uttalat beträffande skuldsanering. Då minskar behovet av en skuldsaneringslag i den delen.

Jag tycker att man från Vänsterpartiets och Socialdemokraternas sida väl lätt passerar borgensmannens orimliga situation. Det är inte bra. Enbart den situationen borde ligga till grund för att lagen upphävs.

Anf. 221 PER ROSENGREN (v) replik:

Herr talman! Det sista först: Borgensmannens situation förändras ju inte särskilt mycket. Kan gäldenären inte betala sina skulder går borgensmannen in och betalar oavsett om det skall ske en skuldsanering eller ej. Det är ju så ett borgensåtagande fungerar.

När det gäller skattemyndighetens agerande vill jag säga att det inte bara handlar om skattemyndigheten. Jag hade exempel på diverse banker som jag själv har förhandlat med. De var mycket restriktiva och tog inte ens det bud som företagsekonomiskt vore det bästa för dem. De ville statuera exempel. Jag hörde dem säga: "Tänk om alla skulle göra så!". Tomas Högström uttrycker ungefär samma andemening.

Ett ytterligare problem är att domstolarna tolkar väldigt restriktivt. Jag tror inte att domstolarna har uppfattat lagstiftarens intentioner riktigt rätt. Därför behöver man kanske ändra lagen – det kan jag hålla med om – men i så fall på ett sådant sätt att det blir bättre för gäldenärerna.

Det är som sagt inte bara skattemyndigheten som är ett problem. Jag tror i och för sig att man skulle kunna lösa problemet med gällande lag bara genom att överföra borgenärsfunktionen från skattemyndigheten till kronofogdemyndigheten. Bara det skulle förändra situationen kraftigt.

Anf. 222 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Per Rosengren sade att vi skall förbättra situationen för gäldenären. Jag tycker att det är viktigare att förbättra situationen för borgensmannen i det fallet.

Det är riktigt att det finns banker och kreditinstitut som uppvisar en attityd som motsvarar den som skattemyndigheten uppvisar i dagens Dagens Nyheter. De gränsdragningsproblemen finns oavsett om det finns en lag eller inte.

Anf. 223 PER ROSENGREN (v) replik:

Herr talman! Lagen är till för att sätta press på fordringsägaren att ingå en uppgörelse när alla förutsättningar för skuldsanering föreligger. Att leva i fem år på existensminimum är ganska tufft. En sanering är nödvändig t.ex. för alla de barnfamiljer som har blivit arbetslösa och tvingade att sälja sitt hus när fastighetspriserna sjunkit drastiskt, annars bär de med sig skulden för tid och evighet. De hamnar i en situation som blir helt ohållbar. Vi måste ha ett institut så att vi åtminstone kan hjälpa dessa familjer ur skuldfällan.

Det är intressant att konstatera att de företrädare som var med på hearingen var väldigt positiva till skuldsaneringslagen oavsett om de kom från kreditföretag eller från banker. Nu visste de vilka regler som fanns, och kunde de arbeta långsiktigt med förbindelserna med sina kunder.

Anf. 224 RUNE BERGLUND (s):

Herr talman! Skuldsaneringslagen har funnits i snart tre år. Innan dess hade kommunerna frivillig skuldsanering genom sina konsumentrådgivare, och i vissa fall genom medverkan från socialbyråerna. Det fanns före skuldsaneringslagens tillkomst ingen lagreglerad möjlighet att få skuldsanering på det sättet att man kunde få en skuld fastställd av domstol med skuldnedskrivning och tidsbegränsad betalningsplan.

En viktig ingrediens är fortfarande frivilliga överenskommelser i steg 1 hos kommunerna och steg 2 hos kronofogden. Den stora skillnaden är att tingsrätten nu kan döma till skuldsanering om fordringsägare motsätter sig nedskrivning av skuld om tingsrätten bedömer att gäldenär av något skäl är oförmögen att betala sina skulder inom överskådlig tid.

Utgångspunkten för den utvärdering som nu skett är Riksdagens revisorers granskning av tillämpningen av skuldsaneringslagen. Den utvärderingen har sin grund i att det kom rapporter om svårigheter med tillämpningen av lagen. I september 1996 kom en utvärdering från Konsumentverket i frågan. Som har sagts tidigare genomförde utskottet en offentlig utfrågning i december 1996. Den utfrågningen är bifogad betänkandet.

Det som har kunnat konstateras fram till nu är att skuldsaneringslagen tillämpas olika i olika delar av landet. Det är i sig inte särskilt uppseendeväckande när det gäller en helt ny lagstiftning. Det blir naturligtvis så, att olika uppfattningar bryts mot varandra. Så småningom blir det en enhetlig tillämpning, vilket också måste vara det självklara målet. Den processen får inte ta för lång tid om lagstiftningen skall vinna trovärdighet hos allmänheten.

Det gäller här för Riksskatteverket att kontinuerligt utfärda råd, utbilda och informera om den praxisbildning som successivt växer fram i och med att allt fler mål överprövas, så att det blir en enhetlig tillämpning över hela landet. Det bör kunna ske även om verket saknar formella befogenheter att utfärda föreskrifter om lagens tillämpning.

Utskottet har för avsikt att följa utvecklingen och eventuellt göra ytterligare utvärderingar av lagens tillämpning enligt den arbetsmodell som nu tillämpas i utskotten i denna fråga liksom i fråga om lagen i dess helhet.

Det har också framförts synpunkter på att handläggningstiderna är för långa. Utskottet utgår från att regeringen noga följer händelseutvecklingen i det fallet och om så erfordras kommer med förslag till utskottet som

kan förenkla delgivningen och därmed förkorta handläggningstiden. Det är viktigt i denna typ av ärenden att tiden från ansökan till beslut inte blir för lång.

En annan fråga är möjligheten att ompröva beslut även när det gäller belopp och inte bara tiden och sättet för skuldens betalande. Utskottet gör här ett tillkännagivande till regeringen. Det kan hända många saker under en så lång tid som fem år, som vanligtvis är den betalningsplan som beslutas. Därför finns det skäl att återkomma till den frågan. Utskottet ansluter sig därmed till revisorernas förslag och yrkande 3 i motion L29.

När det gäller fordringar på skatter och allmänna avgifter framhåller revisorerna att det inte finns någon enhetlig praxis. Den frågan borde klarläggas. I dag gör varje enskild skattemyndighet egna bedömningar. I propositionen om skuldsaneringslagen framhöll regeringen att skattemyndigheten skall anlägga ett vidsynt perspektiv vid bedömningen av förutsättningarna för skuldsanering. Om förutsättningarna för skuldsanering föreligger bör också myndigheten godta förslaget.

Det gäller även i steg 1 och 2, dvs. innan ärendet kommit så långt som till tingsrätten. Regeringen borde följa upp frågan om skattemyndigheten skall anlägga en fiskal syn på sina fordringar i skuldsaneringsärenden om alla andra förutsättningar för skuldsanering föreligger enligt genomförda utredningar. Riksdagens avsikt är inte att nu vidta några åtgärder i den frågan.

Det som är viktigast för att förebygga att människor hamnar i skuldfällan är att det finns en bra budgetrådgivning som människorna känner förtroende för. I en marknadsekonomi som vår måste det finnas institutioner som kan ge goda råd till människor i ekonomiska spörsmål på ett sätt som gör att de inte kommer på obestånd ekonomiskt.

Det är för närvarande en kommunal angelägenhet. Det kan ligga ett stort värde i att kommunerna satsar resurser på rådgivningsverksamhet. Deras kontakter med allmänheten bör helst vara fristående från den sociala myndigheten för att de skall kunna ha en bredare allmän rådgivningsverksamhet i ekonomiska frågor. Det skulle på sikt kunna bli kostnadsbesparande både för gäldenärer och borgenärer, men också för kommunerna själva.

Det måste också ankomma på kreditgivare att vara noggranna i sin kreditbedömning. När det gäller krediter för enskilt bruk är marknadsföringen av krediter ett viktigt inslag. Många av de skuldsaneringsfall som nu kommer till domstolarna har säkert sin grund i den utlåningsstrategi som låneinstituten tillämpade i slutet av 80-talet och början av 90-talet. Vi utgår ifrån att regeringen noga följer kreditmarknadsfrågorna och vidtar erforderliga åtgärder.

Sammanfattningsvis kan sägas att skuldsaneringen har kommit för att stanna. Det har hittills varit vissa svårigheter vid tillämpningen av den, men den har nu alltmer börjat ta formen av en lagstiftning som kommer att ha stor betydelse för de människor som har hamnat i skuldfällan. Från vissa håll har det framförts att lagen allmänt skulle vara negativ för betalningsmoralen i samhället. Det kan vara precis tvärtom att de som inte ser ett slut på sina insolvensproblem blir uppgivna och av det skälet inte längre bryr sig om sin ekonomiska situation. Ingen kan påstå annat än att den som fått en skuldsanering beviljad är inne i en lång tid av ekonomisk återhållsamhet som innebär att man får lära sig ekonomiskt ansvarsta-

gande. Det måste också vara den sökandes avsikt att få slut på en kaotisk situation.

Herr talman! Jag vill härmed yrka avslag på revisorernas förslag om att skuldsaneringsärenden skall koncentreras till en domstol per län och bifall till motion L31. Skälet är att vi inte under pågående utredning om domstolsväsendets framtida organisation skall låsa oss för en organisationsmodell.

Jag vill också yrka bifall till revisorernas förslag och motion L29 yrkande 3 som gäller omprövning och därmed att riksdagen skall ge regeringen ett tillkännagivande om vad utskottet har anfört.

På övriga hemställanspunkter yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på samtliga förslag från revisorerna och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 225 PER ROSENGREN (v) replik:

Herr talman! Jag vill tacka utskottets majoritet för att man tillstyrker L29 yrkande 3 som gäller omprövningsinstitutet och åtminstone vill göra ett tillkännagivande där.

Sedan har jag några frågor till Rune Berglund. Den första är: Vad anser Rune Berglund om finansieringsprincipen?

Den andra är: Vad anser Rune Berglund om skattemyndigheternas agerande? I samband med det har jag en följdfråga. Vore det inte bättre att föra över statens borgenärsfunktion till kronofogdemyndigheten?

Fråga tre gäller domstolarnas tolkning. Blev inte också Rune Berglund litet förfärad när vi var uppe i Umeå och fick de domarna föredragna för oss? Man hade faktiskt avlagt väldigt många skuldsaneringsärenden. Min fråga är: Stämmer det med Rune Berglunds uppfattning av hur skuldsaneringslagen skall tolkas?

Anf. 226 RUNE BERGLUND (s) replik:

Herr talman! Den här lagen är ju ganska ny, som jag sade. Den tolkas litet olika över landet. Jag tror att man så småningom kommer fram till en bra ordning. Det har kommit rapporter om att lagen börjar fungera bättre och bättre.

Jag tror att frågan om överföring till kronofogden är för tidigt väckt. Jag tror att vi tills vidare måste ha dessa tre steg i skuldsaneringen så att vi får i gång lagen ordentligt och får en ordentlig praxisbildning.

Anf. 227 PER ROSENGREN (v) replik:

Herr talman! Det sista var inte svar på någon fråga. Jag frågade alltså om det inte vore bättre att kronofogdemyndigheten fick överta statens borgenärsansvar. Det svar jag fick var inte svar på någon fråga.

Den viktigaste frågan är ju trots allt vad Rune Berglund anser om finansieringsprincipen. Är det inte en väldigt viktig princip att finansieringsprincipen skall gälla när staten ålägger kommunerna fler arbetsuppgifter och nya arbetsuppgifter? Det står ju t.o.m. i samtliga budgetpropositioner som Socialdemokraterna lägger fram. Tycker inte Rune Berglund att det vore lämpligt att finansieringsprincipen gällde även när det gäller de arbetsuppgifter som man lägger på kommunen?

Anf. 228 RUNE BERGLUND (s) replik:

Herr talman! Jag har den uppfattningen att kommunerna tills vidare själva skall sköta finansieringen. Det har visat sig att de kommuner som har en bra rådgivning själva tjänar pengar på det genom att de inte behöver ge ut så mycket i socialbidrag och att de slipper andra problem. I det nuvarande budgetläget finns det inga möjligheter att staten skulle kunna överföra medel.

Sedan några år tillbaka har vi haft en annan princip, nämligen att vi delar ut pengar till kommunerna i påsar. Vi försöker att undvika specialdestinerade statsbidrag.

Anf. 229 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Jag har en fråga till Rune Berglund. I och med att gäldenären blir av med sina skulder kvarstår borgensmannen med sitt åtagande. Anser Rune Berglund att det är rimligt sett ur borgensmannens situation och utifrån den rättsordning som vi trots allt har haft tidigare här i Sverige?

Anf. 230 RUNE BERGLUND (s) replik:

Herr talman! När man går i borgen skall man naturligtvis veta vad det är man gör. Man försätter sig i en situation där man är ställföreträdare för någon. Man garanterar alltså att t.ex. ett lån blir betalt. Jag tycker inte att det finns skäl att ändra på den ordningen just nu. Det gäller alltså att veta vad man gör när man skriver på en borgensförbindelse.

Anf. 231 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Det nya är att man förlorar sin regressrätt till den man har gått i borgen för. Det är det hemska i borgensmannens situation.

Eventuella tillgångar som gäldenären i framtiden lyckas komma över har borgensmannen ingen rätt i. Det är bl.a. det som är själva kvintessensen i skuldsaneringslagen. Det är olyckligt.

Anf. 232 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd):

Herr talman! Jag skall hålla mig helt kort så här i den sena timmen.

Det är framför allt moderaternas agerande som gör att jag ändå måste ta till orda. Det är beklämmande att man från det hållet fortfarande inte har insett att det måste finnas någon typ av skuldsaneringsinstitut i en civil rättsordning. Innan vi fick vår skuldsaneringslag lär vi ha varit ett av de få västerländska länder som över huvud taget inte hade någon reglering. Det är alltså en ur alla synvinklar nödvändig reglering av en ohållbar situation när en person blir hopplöst överskuldssatt.

Jag menar, som vi sade i utredningen på sin tid, att upphovet till överskuldssättningen egentligen inte har någonting med det hela att göra. Man konstaterar bara att en person är hopplöst överskuldssatt, och då måste man reglera det förhållandet, annars kommer vederbörande aldrig på fötter i någon mening. Man kan inte ha en rättsordning som innebär att enskilda människor hamnar i en fullständigt omöjlig situation, vad de än gör.

Möjligen är det moderaternas motstånd som har gjort att lagen har blivit så fullständigt groteskt utformad som den är. Jag menar fortfarande

att utredningens förslag till lagstiftning var helt ändamålsenlig. Det var i stort sett den reglering som gällde i Danmark. Den har fungerat i alla år utan några större problem. Det är egentligen bara vi som har hamnat i en väldigt konstig situation genom att vi har infört en trestegsraket. Det räcker alltså med tingsrätten och en god man. Här har man verkligen konstrat till ett förhållande som egentligen inte är särskilt märkvärdigt.

Borgenärsfunktionen måste man ändå alltid säga något om. Det är hopplöst att notera skattemyndighetens avoghet. Det här måste föras över till kronofogdemyndigheterna, vad man än hittar på i övrigt.

Jag begriper inte vad det är för bekymmer med det här med borgensman. Går man i borgen så går man i sorgen. Det är bara att konstatera att regressrätten var värdelös. Det har inte med det här att göra.

Klarläggande uttalanden har nu kommit från Högsta domstolen. Det ena målet efter det andra klarlägger alltså att de principer som man lade fram i utredningen gäller. Det är emellertid sorgesamt att se att det som man sade 1990 får man klarlägganden om nu, 1997. Det är sent. Men HD går ju på de riktlinjer som där lades fram. Myndigheterna är inte särskilt frejdiga, kort och gott, utan har legat väldigt lågt.

En anmärkning till Per Rosengren: Jag tror i och för sig inte att man kan lägga det här hos Kronofogdemyndigheterna ur allmänna rättsliga principer. En civil fordran, en civil rättighet, får inte sättas ned, annat än av en domstol. Även om det skulle var praktiskt att ha Kronofogdemyndigheterna så går inte det rättsligt. Samtidigt är det fullständigt vansinnigt att lägga handläggningen hos en kronofogdemyndighet, som till sin natur är verkställande och inte beredande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 13 mars.)

14 § Beslut om fortsatt ärendebehandling

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenum.

15 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositioner

1996/97:108 Ändrad länsindelning och försöksverksamhet i Västsverige

1996/97:113 God man för ensamman flyktingbarn

Motioner

med anledning av prop. 1996/97:91 Internationella adoptionsfrågor

1996/97:So23 av Gullan Lindblad m.fl. (m)

1996/97:So24 av Barbro Hietala Nordlund m.fl. (s)

1996/97:So25 av Sigrid Bolkéus m.fl. (s)

1996/97:So26 av Stig Sandström m.fl. (v)

1996/97:So27 av Roland Larsson m.fl. (c)

Prot. 1996/97:77

12 mars

*tillämpningen av
skuldsaneringslagen*

1996/97:So28 av Thomas Julin m.fl. (mp)
1996/97:So29 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)
1996/97:So30 av Kerstin Heinemann och Lennart Rohdin (fp)

med anledning av prop. 1996/97:109 Lokala styrelser med elevmajoritet
1996/97:Ub11 av Sten Tolgfors (m)
1996/97:Ub12 av Bertil Persson (m)

med anledning av prop. 1996/97:132 Delgivning med aktiebolag
1996/97:Ju17 av Rolf Åbjörnsson (kd)
1996/97:Ju18 av Gun Hellsvik m.fl. (m)
1996/97:Ju19 av Siw Persson m.fl. (fp)
1996/97:Ju20 av Alice Åström och Per Rosengren (v)

med anledning av redog. 1996/97:RB1 Fullmäktiges i Riksbanken för-
valtningsberättelse för år 1996
1996/97:Fi36 av Gudrun Schyman m.fl. (v)

16 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställdes

den 12 mars

1996/97:233 av *Michael Stjernström* (kd) till inrikesministern
Kommunala författningssamlingar

Interpellationen redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabb-
protokoll tisdagen den 18 mars.

17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 12 mars

1996/97:377 av *Eva Goës* (mp) till socialministern
Drogen GHB
1996/97:378 av *Christel Anderberg* (m) till justitieministern
Polisens kostnader för hantering av gruvhåll

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 18 mars.

Anmälades att följande skriftliga svar på frågor inkommit

den 12 mars

1996/97:315 av *Eva Goës* (mp) till näringsministern
Bakundammen
1996/97:320 av *Bertil Persson* (m) till jordbruksministern
Spel på hästar via Internet
1996/97:333 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till finansministern
Etiska riktlinjer för företag
1996/97:339 av *Per Lager* (mp) till kommunikationsministern
E 6:ans utbyggnad
1996/97:340 av *Ronny Olander* (s) till socialministern
Snus
1996/97:341 av *Carina Hägg* (s) till statsministern
Löneförmåner m.m.
1996/97:342 av *Jan Backman* (m) till kommunikationsministern
Tillverkningen av tågbyggare i Sverige
1996/97:343 av *Elisa Abascal Reyes* (mp) till utrikesministern
EU-parlamentets befogenheter
1996/97:344 av *Sonja Fransson* (s) till statsrådet Ylva Johansson
Skolans förståelse för barn med hjärnskada
1996/97:345 av *Ronny Olander* (s) till jordbruksministern
Översyn av gentekniklagen
1996/97:346 av *Agneta Lundberg* (s) till miljöministern
Gideälven
1996/97:347 av *Marie Wilén* (c) till kommunikationsministern
Orter för körkortspröv
1996/97:348 av *Carina Hägg* (s) till miljöministern
Klimatkonferensen i Kyoto
1996/97:349 av *Nils Fredrik Aurelius* (m) till näringsministern
IT och företagen
1996/97:350 av *Inger René* (m) till miljöministern
Försurande nedfall
1996/97:353 av *Annika Nordgren* (mp) till statsrådet Ylva Johansson
Vegetarisk skolmat
1996/97:354 av *Annika Nordgren* (mp) till jordbruksministern
Djuretiska frågor
1996/97:356 av *Elisa Abascal Reyes* (mp) till statsrådet Leif Blomberg
Minoritetens representation i kommittéer
1996/97:358 av *Åke Carnerö* (kd) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Änke pensionen
1996/97:360 av *Bertil Persson* (m) till statsrådet Leif Pagrotsky
Skåne och Invest in Sweden
1996/97:361 av *Owe Hellberg* (v) till statsrådet Thomas Östros
Rätten till bostadsbidrag vid gemensam vårdnad av barn
1996/97:362 av *Owe Hellberg* (v) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Rätten till bostadsbidrag vid gemensam vårdnad av barn

1996/97:363 av *Patrik Norinder* (m) till jordbruksministern
Jordbrukets framtidsnäring

1996/97:364 av *Per Lager* (mp) till miljöministern
Miljonprogrammets hus

1996/97:365 av *Birgitta Wichne* (m) till justitieministern
Åtgärder mot integritetskränkning

1996/97:367 av *Birgitta Gidblom* (s) till socialministern
Lagen om vård av missbrukare

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 18 mars.

19 § Kammaren åtskildes kl. 23.07.

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. voteringen
kl. 10.28,

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 52 (delvis),

av andre vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 81 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 122 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 17.57,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. 11 § anf. 176 (delvis) och

av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

1 § Aktuell debatt: Bioteknik.....	1
Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN	1
Anf. 2 LENNART DALÉUS (c)	1
Anf. 3 Utbildningsminister CARL THAM (s).....	2
Anf. 4 LENNART DALÉUS (c)	4
Anf. 5 BERTIL PERSSON (m).....	5
Anf. 6 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	7
Anf. 7 MAGGI MIKAELSSON (v)	8
Anf. 8 MARIANNE SAMUELSSON (mp).....	10
Anf. 9 CHATRINE PÅLSSON (kd).....	11
Anf. 10 Utbildningsminister CARL THAM (s).....	12
Anf. 11 LENNART DALÉUS (c)	13
Anf. 12 BERTIL PERSSON (m).....	14
Anf. 13 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	15
Anf. 14 MAGGI MIKAELSSON (v)	15
Anf. 15 MARIANNE SAMUELSSON (mp).....	16
Anf. 16 CHATRINE PÅLSSON (kd).....	17
Anf. 17 Utbildningsminister CARL THAM (s).....	17
Anf. 18 LENNART DALÉUS (c)	18
Anf. 19 Utbildningsminister CARL THAM (s).....	19
2 § Justering av protokoll.....	19
3 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förlängd motionstid	20
4 § Förnyad bordläggning.....	20
5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 5 mars.....	20
SkU15 Inkomstskatter m.m.	20
SkU16 Energiskatter m.m.	22
SkU17 Vissa punktskattefrågor	25
JoU7 Kartavgift i ärenden om EU-finansierat stöd inom jordbrukssektorn.....	27
JoU13 Trädgårdsnäringens konkurrenssituation.....	27
BoU8 Hyresrätt m.m.....	27
Meddelande om samlad votering.....	29
6 § Alternativ till traditionell burhållning av höns.....	29
Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU9	29
Anf. 20 MAGGI MIKAELSSON (v)	29
Anf. 21 GUDRUN LINDVALL (mp)	31
Anf. 22 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s).....	37
Anf. 23 MAGGI MIKAELSSON (v) replik	40
Anf. 24 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik	40
Anf. 25 MAGGI MIKAELSSON (v) replik	41
Anf. 26 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik	41
Anf. 27 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	41
Anf. 28 ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik	41

Anf. 29	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	42
Anf. 30	ANN-KRISTINE JOHANSSON (s) replik.....	42
Anf. 31	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	43
Anf. 32	MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	46
Anf. 33	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	46
Anf. 34	MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	47
Anf. 35	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	47
Anf. 36	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	47
Anf. 37	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	48
Anf. 38	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	49
Anf. 39	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	49
Anf. 40	INGVAR ERIKSSON (m)	50
Anf. 41	MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	52
Anf. 42	INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	53
Anf. 43	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	53
Anf. 44	INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	54
Anf. 45	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	54
Anf. 46	INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	55
Anf. 47	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	55
Anf. 48	INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	56
Anf. 49	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	57
Anf. 50	INGVAR ERIKSSON (m) replik.....	57
Anf. 51	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	57
Anf. 52	LENNART BRUNANDER (c)	58
Anf. 53	GUDRUN LINDVALL (mp)	60
Anf. 54	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	61
Anf. 55	GUDRUN LINDVALL (mp)	61
Anf. 56	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	62
Anf. 57	GUDRUN LINDVALL (mp)	62
Anf. 58	Jordbruksminister ANNIKA ÅHNBERG (s)	63
	(Beslut fattades efter 7 §.)	63
7 §	Livsmedelskontroll	63
	Jordbruksutskottets betänkande 1996/97:JoU14	63
Anf. 59	MARIE WILÉN (c).....	63
Anf. 60	MAGGI MIKAELSSON (v)	65
Anf. 61	PER LAGER (mp)	66
Anf. 62	DAN ERICSSON (kd)	67
Anf. 63	MICHAEL HAGBERG (s)	69
Anf. 64	DAN ERICSSON (kd)	71
Anf. 65	MICHAEL HAGBERG (s)	71
Anf. 66	DAN ERICSSON (kd)	72
Anf. 67	MICHAEL HAGBERG (s)	72
Anf. 68	MARIE WILÉN (c).....	72
Anf. 69	MICHAEL HAGBERG (s)	73
Anf. 70	MARIE WILÉN (c).....	73
Anf. 71	MICHAEL HAGBERG (s)	74
Anf. 72	MAGGI MIKAELSSON (v)	74
Anf. 73	MICHAEL HAGBERG (s)	75
Anf. 74	MAGGI MIKAELSSON (v)	75

Anf. 75	MICHAEL HAGBERG (s)	75	Prot. 1996/97:77
Anf. 76	PER LAGER (mp)	76	12 mars
Anf. 77	MICHAEL HAGBERG (s)	76	
Anf. 78	PER LAGER (mp)	76	
Anf. 79	MICHAEL HAGBERG (s)	77	
Beslut		77	
JoU9	Alternativ till traditionell burhållning av höns	77	
JoU14	Livsmedelskontroll	79	
Beslut om samlad votering		80	
8 § Fri- och rättigheter		80	
	Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU14	80	
Anf. 80	BIRGIT FRIGGEBO (fp)	80	
Anf. 81	BIRGER HAGÅRD (m)	83	
Anf. 82	KENNETH KVIST (v)	85	
Anf. 83	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	87	
Anf. 84	KENNETH KVIST (v) replik	88	
Anf. 85	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	88	
Anf. 86	KENNETH KVIST (v) replik	88	
Anf. 87	BIRGER HAGÅRD (m) replik	89	
Anf. 88	KENNETH KVIST (v) replik	89	
Anf. 89	BIRGER HAGÅRD (m) replik	89	
Anf. 90	KENNETH KVIST (v) replik	90	
Anf. 91	PETER ERIKSSON (mp)	90	
Anf. 92	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	93	
Anf. 93	PETER ERIKSSON (mp) replik	93	
Anf. 94	BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	93	
Anf. 95	PETER ERIKSSON (mp) replik	93	
Anf. 96	BIRGER HAGÅRD (m) replik	94	
Anf. 97	PETER ERIKSSON (mp) replik	94	
Anf. 98	BIRGER HAGÅRD (m) replik	94	
Anf. 99	PETER ERIKSSON (mp) replik	95	
Anf. 100	KENNETH KVIST (v) replik	95	
Anf. 101	PETER ERIKSSON (mp) replik	95	
Anf. 102	KENNETH KVIST (v) replik	96	
Anf. 103	PETER ERIKSSON (mp) replik	96	
Anf. 104	PÅR-AXEL SAHLBERG (s)	96	
Anf. 105	PETER ERIKSSON (mp) replik	99	
Anf. 106	PÅR-AXEL SAHLBERG (s) replik	99	
Anf. 107	PETER ERIKSSON (mp) replik	99	
Anf. 108	PÅR-AXEL SAHLBERG (s) replik	99	
Anf. 109	KENNETH KVIST (v) replik	100	
Anf. 110	BENGT HARDING OLSON (fp)	100	
Anf. 111	PÅR-AXEL SAHLBERG (s)	101	
Anf. 112	BENGT HARDING OLSON (fp)	101	
Anf. 113	PÅR-AXEL SAHLBERG (s)	102	
Anf. 114	BENGT HARDING OLSON (fp)	102	
Anf. 115	KENNETH KVIST (v)	102	
Anf. 116	BENGT HARDING OLSON (fp)	103	

(Beslut fattades efter 9 §.)	103
9 § Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor	103
Konstitutionsutskottets betänkande 1996/97:KU15	103
Anf. 117 BIRGER HAGÅRD (m)	103
Anf. 118 BIRGITTA HAMBRAEUS (c)	104
Anf. 119 HÅKAN HOLMBERG (fp)	105
Anf. 120 KENNETH KVIST (v)	107
Anf. 121 PETER ERIKSSON (mp)	108
Anf. 122 WIDAR ANDERSSON (s)	109
Anf. 123 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	110
Anf. 124 WIDAR ANDERSSON (s) replik	111
Anf. 125 HÅKAN HOLMBERG (fp) replik	111
Anf. 126 WIDAR ANDERSSON (s) replik	112
Anf. 127 PETER ERIKSSON (mp) replik	112
Anf. 128 WIDAR ANDERSSON (s) replik	113
Anf. 129 PETER ERIKSSON (mp) replik	113
Anf. 130 WIDAR ANDERSSON (s) replik	113
Anf. 131 MARGARETA ANDERSSON (c)	114
Anf. 132 CHATRINE PÅLSSON (kd)	115
Anf. 133 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	116
Anf. 134 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	116
Anf. 135 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik	116
Anf. 136 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	116
Anf. 137 ANDREAS CARLGREN (c)	116
Beslut	119
KU14 Fri- och rättigheter	119
KU15 Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor	120
Beslut om uppskjuten votering	121
Ajournering	122
Återupptagna förhandlingar	122
10 § Straffrättsliga frågor	122
Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU7	122
Anf. 138 JEPPE JOHNSSON (m)	122
Anf. 139 INGBRITT IRHAMMAR (c)	124
Anf. 140 SIW PERSSON (fp)	125
Anf. 141 ALICE ÅSTRÖM (v)	126
Anf. 142 KIA ANDREASSON (mp)	128
Anf. 143 ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	129
Anf. 144 ALICE ÅSTRÖM (v) replik	131
Anf. 145 BIRTHE SÖRESTEDT (s)	131
Anf. 146 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik	133
Anf. 147 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	134
Anf. 148 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik	134
Anf. 149 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	134
Anf. 150 KIA ANDREASSON (mp) replik	134
Anf. 151 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	135
Anf. 152 KIA ANDREASSON (mp) replik	135
Anf. 153 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	137

Anf. 154	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik	137
Anf. 155	BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	137
Anf. 156	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik	137
Anf. 157	BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	137
Anf. 158	ALICE ÅSTRÖM (v) replik	137
Anf. 159	BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	138
Anf. 160	JEPPE JOHNSON (m) replik	138
Anf. 161	BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	138
Anf. 162	JEPPE JOHNSON (m) replik	139
Anf. 163	BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik	139
Anf. 164	SIW PERSSON (fp)	139
Anf. 165	BIRTHE SÖRESTEDT (s)	140
Anf. 166	SIW PERSSON (fp)	140
	(Beslut skulle fattas den 13 mars.)	140

11 § Processrättsliga frågor 140

	Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU8	140
Anf. 167	ANDERS G HÖGMARK (m)	140
Anf. 168	INGBRITT IRHAMMAR (c)	144
Anf. 169	ANDERS G HÖGMARK (m) replik	146
Anf. 170	INGBRITT IRHAMMAR (c) replik	146
Anf. 171	ANDERS G HÖGMARK (m) replik	146
Anf. 172	INGBRITT IRHAMMAR (c) replik	147
Anf. 173	SIW PERSSON (fp)	147
Anf. 174	ALICE ÅSTRÖM (v)	148
Anf. 175	ANDERS G HÖGMARK (m) replik	149
Anf. 176	ALICE ÅSTRÖM (v) replik	149
Anf. 177	ANDERS G HÖGMARK (m) replik	150
Anf. 178	KIA ANDREASSON (mp)	150
Anf. 179	ALICE ÅSTRÖM (v) replik	152
Anf. 180	KIA ANDREASSON (mp) replik	152
Anf. 181	ANDERS G HÖGMARK (m) replik	152
Anf. 182	KIA ANDREASSON (mp) replik	153
Anf. 183	ANDERS G HÖGMARK (m) replik	153
Anf. 184	KIA ANDREASSON (mp) replik	154
Anf. 185	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	154
Anf. 186	KIA ANDREASSON (mp) replik	155
Anf. 187	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik	155
Anf. 188	KIA ANDREASSON (mp) replik	156
Anf. 189	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd) replik	156
Anf. 190	GÖRAN MAGNUSSON (s)	156
Anf. 191	SIW PERSSON (fp)	158
Anf. 192	GÖRAN MAGNUSSON (s)	159
Anf. 193	KIA ANDREASSON (mp)	159
Anf. 194	TREDJE VICE TALMANNEN	159
Anf. 195	KIA ANDREASSON (mp)	159
Anf. 196	GÖRAN MAGNUSSON (s)	159
Anf. 197	KIA ANDREASSON (mp)	160
Anf. 198	ALICE ÅSTRÖM (v)	160
Anf. 199	GÖRAN MAGNUSSON (s)	161

Prot. 1996/97:77

12 mars

Anf. 200	TREDJE VICE TALMANNEN.....	161
Anf. 201	GÖRAN MAGNUSSON (s)	161
Anf. 202	ALICE ÅSTRÖM (v).....	161
Anf. 203	ANDERS G HÖGMARK (m).....	161
Anf. 204	GÖRAN MAGNUSSON (s)	162
Anf. 205	ANDERS G HÖGMARK (m).....	162
Anf. 206	GÖRAN MAGNUSSON (s)	163
Anf. 207	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	163
	(Beslut skulle fattas den 13 mars.).....	163
12 §	Vapenbrott	164
	Justitieutskottets betänkande 1996/97:JuU9.....	164
Anf. 208	INGBRITT IRHAMMAR (c)	164
Anf. 209	KIA ANDREASSON (mp)	164
Anf. 210	SIGRID BOLKÉUS (s).....	165
Anf. 211	KIA ANDREASSON (mp)	168
Anf. 212	SIGRID BOLKÉUS (s).....	168
Anf. 213	KIA ANDREASSON (mp)	168
Anf. 214	SIGRID BOLKÉUS (s).....	168
Anf. 215	INGBRITT IRHAMMAR (c)	169
Anf. 216	SIGRID BOLKÉUS (s).....	169
Anf. 217	INGBRITT IRHAMMAR (c)	169
	(Beslut skulle fattas den 13 mars.).....	169
13 §	Tillämpningen av skuldsaneringslagen.....	170
	Lagutskottets betänkande 1996/97:LU6.....	170
Anf. 218	TOMAS HÖGSTRÖM (m).....	170
Anf. 219	PER ROSENGREN (v).....	172
Anf. 220	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	174
Anf. 221	PER ROSENGREN (v) replik.....	174
Anf. 222	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	174
Anf. 223	PER ROSENGREN (v) replik.....	175
Anf. 224	RUNE BERGLUND (s).....	175
Anf. 225	PER ROSENGREN (v) replik.....	177
Anf. 226	RUNE BERGLUND (s) replik.....	177
Anf. 227	PER ROSENGREN (v) replik.....	177
Anf. 228	RUNE BERGLUND (s) replik.....	178
Anf. 229	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	178
Anf. 230	RUNE BERGLUND (s) replik.....	178
Anf. 231	TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik	178
Anf. 232	ROLF ÅBJÖRNSSON (kd)	178
	(Beslut skulle fattas den 13 mars.).....	179
14 §	Beslut om fortsatt ärendehantering.....	179
15 §	Bordläggning.....	179
16 §	Anmälan om interpellation	180
17 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	180
18 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor	181
19 §	Kammaren åtskildes kl. 23.07.	182

Gotab, Stockholm 1997